

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πτυχιακή εργασία

**Οι αντιλήψεις των γονέων μουσουλμανικής μειονότητας για
ζητήματα εκπαίδευσης των παιδιών τους.**

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΑ

Επιβλέποντες καθηγητές: ΜΑΓΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΠΕΧΤΕΛΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Βόλος, 2024

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τις αντιλήψεις των γονέων μουσουλμανικής μειονότητας για ζητήματα εκπαίδευσης των παιδιών τους. Ο τρόπος που διεξήχθη η έρευνα είναι με ποιοτική μέθοδο μέσα από ημιδομημένες συνεντεύξεις με γονείς της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης. Ειδικότερα, το υλικό συλλέχθηκε από 15 οικογένειες της μουσουλμανικής μειονότητας της Ξάνθης. Η χρήση αυτής της μεθόδου είχε ως στόχο να εντοπίσει τις βαθύτερες σκέψεις και επιθυμίες των γονέων σχετικά με τις επιλογές που έκαναν για το σχολείο των παιδιών τους ανάμεσα στο μειονοτικό και το ελληνικό, αλλά και το αντίκτυπο αυτών των επιλογών στην πορεία της ζωής τους. Η διερεύνηση αυτή χωρίζεται σε 2 μέρη, στις αντιλήψεις των τουρκογενών και των Πομάκων και γίνεται μέσα από 4 άξονες, την εκπαίδευση, τις δυσκολίες, τις διακρίσεις και τις φιλίες των παιδιών τους. Μέσα από την έρευνα φαίνεται ότι οι απόψεις αυτών των δύο ομάδων αν και θα μπορούσαν να διαφέρουν λόγω διαφορετικών κριτηρίων, ταυτίζονται. Οι περισσότεροι γονείς επέλεξαν το μειονοτικό στη βαθμίδα του δημοτικού κυρίως λόγω τοποθεσίας ή ισχυρότερης θέσης κάποιου στην οικογένεια και στο γυμνάσιο συνέχισαν στο ελληνικό αντιμετωπίζοντας βασικές δυσκολίες με τη γλώσσα.

Λέξεις κλειδιά: μουσουλμανική μειονότητα, Θράκη, εκπαίδευση, αντιλήψεις γονέων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
Κεφάλαιο Πρώτο: Μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης.....	6
1.1 Ο πληθυσμός της μουσουλμανικής μειονότητας.....	9
1.1.1 Η συνθήκη της Λωζάνης.....	9
1.1.2 Βασικά χαρακτηριστικά μειονότητας.....	14
1.1.3 Μειονοτική εκπαίδευση.....	20
1.1.4 Σχέση σχολείου και οικογένειας.....	26
1.2 Διαπολιτισμικότητα.....	32
1.2.1 Σκοπός και βασικά χαρακτηριστικά.....	34
1.2.2 Διγλωσσία στο νηπιαγωγείο.....	36
Κεφάλαιο Δεύτερο: Η ερευνά.....	40
2.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	40
2.2 Η ερευνητική μέθοδος.....	40
2.3 Ερευνητικά εργαλεία.....	42
2.4 Συμμετέχοντες.....	42
Κεφάλαιο Τρίτο: αποτελέσματα της έρευνας.....	45
3.1 ποιοτική ερευνά θεματική ανάλυση περιεχομένου.....	45
3.2 Ανάλυση συνεντεύξεων γονέων.....	45
Κεφάλαιο Τέταρτο: Συμπεράσματα-συζήτηση-αναστοχασμός.....	60
Περιορισμοί έρευνας.....	67
Προτάσεις για παραπάνω έρευνα.....	68
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	70
Παράρτημα.....	72

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη ζωή των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας από τα πρώτα βήματα τους στην εκπαίδευση, αλλά και πριν ξεκινήσουν το σχολείο μέσα από την φωνή των γονιών τους. Μεγαλωμένη στη πόλη της Ξάνθης όπου είναι έντονο το κομμάτι της μειονότητας και όντας ένα παιδί με αρκετές εξωσχολικές δραστηριότητες, άρα πολλά και διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα πέρα από τη κοινωνία του σχολείου. Είχα πάντοτε φίλους από διάφορες κοινωνικές ομάδες και ιδιαίτερα παιδιά της μειονότητας. Η μητέρα μου με μεγάλωσε σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον όπου ακριβώς επειδή εργαζόταν χρόνια σε εργοστάσια συντονίζοντας τη παραγωγή, είχε πάρα πολλούς φίλους Πομάκους και τουρκογενείς με τους οποίους έκανε στενή παρέα με αποτέλεσμα να μας βάζουν στα σπίτια τους και μας καλούν σε γιορτές και έθιμα τους. Μεγαλώνοντας μαζί με τα παιδιά της μειονότητας δεν είχα αναρωτηθεί ποτέ πως είναι να μεγαλώνεις ως δίγλωσσος ή τι δυσκολίες αντιμετωπίζουν αυτά τα παιδιά στο κομμάτι της εκπαίδευσης λόγω της ιδιαιτερότητας τους με τη γλώσσα. Αυτό που με κινητοποίησε για την συγκεκριμένη έρευνα ήταν να ανακαλύψω και εγώ εκ βάθρων πως μεγαλώνουν αυτά τα παιδιά αντλώντας υλικό από τους ανθρώπους που τα ανέθρεψαν και τι δυσκολίες αντιμετώπισαν στο μονοπάτι τους. Να ακουστεί η φωνή και η πλευρά αυτών των ανθρώπων οι οποίοι υπήρξαν παιδιά της μειονότητας και πλέον είναι γονείς που μεγαλώνουν τα δικά τους παιδιά και κρίνονται να πάρουν αποφάσεις για το μέλλον τους.

Οι αντιλήψεις των γονέων μουσουλμανικής μειονότητας για ζητήματα εκπαίδευσης των παιδιών τους αξίζει να εξετασθούν, διότι η μουσουλμανική μειονότητα είναι μια ομάδα η οποία έχει διαφορετικές επιλογές και κίνητρα πάνω στην εκπαίδευση. Μέσα από την εργασία δίνεται έμφαση στο μορφωτικό επίπεδο της μειονότητας, στις ελλείψεις και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι και τα παιδιά τους από την εκπαίδευση τους μέχρι και την ενήλικη τους ζωή. Αρχικά, η εργασία χωρίζεται σε 4 κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση της ιστορικής τους ταυτότητας και πως δημιουργήθηκε ο όρος μειονότητα στη Θράκη. Μαθαίνουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της, αλλά και το καθεστώς που επικρατεί στην εκπαίδευση και μέσα

από ποιους νόμους καθιερώθηκε. Στο δεύτερο κεφάλαιο όπου ξεκινά το ερευνητικό κομμάτι τίθεται το ερευνητικό εγχείρημα της έρευνας και παρουσιάζεται ο τρόπος που διεξήχθη. Στη παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε ποιοτική έρευνα μέσα από την αξιοποίηση ημιδομημένων συνεντεύξεων. Συγκεκριμένα για την ολοκλήρωση της έρευνας πραγματοποιήθηκαν 14 συνεντεύξεις με γονείς της μουσουλμανικής μειονότητας. Έντεκα με Πομάκους και 4 με τουρκογενείς. Στο τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιείται η ανάλυση της έρευνας μέσα από 4 κεντρικούς άξονες οι οποίοι προκύπτουν μέσα από τις συνεντεύξεις, την εκπαίδευση, τις διακρίσεις, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι ίδιοι και τα παιδιά τους και οι φίλιες των παιδιών τους. τέλος, στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα, οι περιορισμοί που παρουσιάστηκαν κατά τη διεξαγωγή αλλά και η προτάσεις για τη διάγνωση της ήδη υπάρχουσας έρευνας.

Κεφάλαιο Πρώτο: Μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης

Η διάλυση ισχυρών αυτοκρατοριών, πρωτίστως στην Ευρώπη αλλά και πέρα από αυτήν, κατά τον 19ο αιώνα και έπειτα, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αναγνώρισης των μειονοτικών ομάδων. Καθώς κατέρρευσαν οι αυτοκρατορίες, εμφανίστηκαν έθνη-κράτη, όπου συνέχισαν να υπάρχουν κοινότητες με διαφορετικές γλώσσες και θρησκείες, που συχνά ευθυγραμμίζονται με γειτονικά (και μερικές φορές αντίπαλα) έθνη-κράτη. Η άνοδος της εθνικής συνείδησης τόνισε περαιτέρω την αναγκαιότητα θέσπισης συνόρων μέσω διεθνών συνθηκών, μια διαδικασία που είχε ως αποτέλεσμα τις μετακινήσεις πληθυσμών με στόχο την επίτευξη εθνικής ομοιογένειας. Παρά την ύπαρξη διεθνών συμβάσεων, αυτές οι συμφωνίες δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν πλήρως προβλήματα, διαφωνίες και κρίσεις, καθώς απέτυχαν να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις όλων των εμπλεκόμενων μερών. Σύμφωνα με τους Τσισελίκης & Χριστόπουλος (1997, όπως αναφέρεται στο Χουσεΐν, 2021:35) τελικά, οι μειονότητες παρέμειναν πηγή σύγκρουσης και διαμάχης μεταξύ των κρατών για αιώνες.

Σύμφωνα με τον Wirth, (όπως αναφέρεται στο Κιρατζή, 2010:15) ως μειονότητα μπορεί να οριστεί μια ομάδα που διακρίνεται από την κυρίαρχη τάξη της κοινωνίας στην οποία κατοικεί με βάση φυσικά ή πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Αυτή η διάκριση εκδηλώνεται με τη μορφή ανόμοιας και άδικης μεταχείρισης, με αποτέλεσμα τα μέλη της ομάδας να αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως στόχους συλλογικών διακρίσεων.

Ο Dworkin (όπως αναφέρεται στο Κιρατζή, 2010:15) σκιαγραφεί τρεις βασικές πτυχές που συμβάλλουν στον ορισμό της μειονότητας: (α) η μειονοτική ομάδα έχει μια ξεχωριστή ταυτότητα, (β) υπάρχει μια συλλογική συνείδηση μέσα στην ομάδα και (γ) βιώνουν διαφορετικά επίπεδα κοινωνικής ισχύος, η οποία καθορίζεται τη σχέση κυρίαρχου-κυριαρχόμενου, προνομιούχου-μη προνομιούχου. Μέσω της συμπερίληψης της τρίτης διάστασης, ο όρος «μειονότητα» περιλαμβάνει όλες τις κοινωνικές ομάδες των οποίων τα μέλη δεν έχουν ίση πρόσβαση, σε σύγκριση με άλλες ομάδες, στους πόρους και τις ευκαιρίες που θεωρούνται νόμιμες και

απαραίτητες από την ευρύτερη κοινωνία για την επίτευξη αποδεκτών στόχων, καταλήγοντας έτσι σε προνόμια.

Σύμφωνα με τον Hoffman-Nowothy, (όπως αναφέρεται στο Κιρατζή, 2010:16) η μειονότητα περιγράφεται ως μια κοινωνική ομάδα που στερείται προνομίων. Αυτό συμβαίνει επειδή διαθέτουν κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως εκπαίδευση, επάγγελμα, εισόδημα και χαμηλού επιπέδου κοινωνικές διασυνδέσεις που γίνονται αρνητικά αντιληπτές από την πλειοψηφία της κοινωνίας. Η αρνητική αντίληψη εκδηλώνεται μέσα από προκαταλήψεις και διακρίσεις. Οι διακρίσεις και η κοινωνική περιθωριοποίηση εξυπηρετούν τον σκοπό του ελέγχου της πρόσβασης και της συμμετοχής της μειονότητας σε αγαθά που θεωρούνται επιθυμητά από την κοινωνία.

Οι θεωρητικοί που αναφέρονται παραπάνω παρατηρείται ότι μοιράζονται μια κοινή αντίληψη της έννοιας της «μειονότητας», η οποία περιλαμβάνει άτομα που κατοικούν σε μια γεωγραφικά καθορισμένη ομάδα. Αυτά τα άτομα αντιμετωπίζουν περιορισμούς στη συμμετοχή και την πρόσβασή τους σε πόρους σε σύγκριση με τη κυρίαρχη ομάδα, κυρίως λόγω παραγόντων όπως η γλώσσα, ο πολιτισμός, η καταγωγή και η θρησκεία. Διαφέρουν από την κυρίαρχη τάξη και ανάλογα με την ταυτότητα που σχετίζεται με αυτή τη διάκριση, μπορεί να αντιμετωπίσουν ή να αντιληφθούν άνιση μεταχείριση (Κιρατζή, 2010:16).

Ο ορισμός της μειονότητας συνδέεται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που διαθέτουν τα άτομα εντός της μειονοτικής ομάδας. Σύμφωνα με τον Τσιτσελίκης (1996, όπως αναφέρεται στο Χουσεΐν, 2021:35) παράγοντες όπως η θρησκεία, η γλώσσα και τα εθνοτικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά θεωρούνται ως τα διακριτικά χαρακτηριστικά που καθιερώνουν έναν συγκεκριμένο πληθυσμό ως μειονότητα. Έχουν γίνει πολυάριθμες προσπάθειες για να καθοριστεί ένας ακριβής ορισμός της μειονότητας. Από αυτούς, ο ορισμός που δόθηκε από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ το 1950 έχει τη μεγαλύτερη ισχύ. Αυτός ο ορισμός δίνει ύψιστη σημασία στα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά, θεωρώντας τα ως τις θεμελιώδεις πτυχές της ταυτότητας και της διάκρισης της μειονότητας. Ο Τσιτσελίκης (1996, όπως αναφέρεται στο Χουσεΐν, 2021:35) υπογραμμίζει ότι σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΗΕ, μια μειονότητα αναφέρεται σε εκείνη τη μειοψηφία ενός πληθυσμού η οποία προσπαθεί να διατηρήσει τις εθνικές,

θρησκευτικές και γλωσσικές παραδόσεις, αξίες ή χαρακτηριστικά τους, που τη διαφοροποιούν από την κυρίαρχη ομάδα. Αναφορικά με τους Τσιτσελίκης & Χριστόπουλος (1997, όπως αναφέρεται στο Χουσεϊν, 2021:35) είναι προφανές ότι οι μειονότητες, που ορίζονται από τα ξεχωριστά πολιτισμικά τους γνωρίσματα τα οποία διαμορφώνουν τη μοναδική τους ταυτότητα, γίνονται αντικείμενο διαμάχης τόσο εντός όσο και πέρα από τα κρατικά σύνορα. Η Μουσουλμανική Μειονότητα της Θράκης θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως ενδεικτικό παράδειγμα από αυτή την άποψη.

Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, το θέμα που πραγματεύεται και η παρούσα εργασία θεμελιώθηκε και αναγνωρίστηκε και βάση νόμου μέσα από τη συνθήκη της Λωζάνης. Η συνθήκη αυτή, που υπογράφηκε στις 30/1/1923, συνοδεύεται από τη Σύμβαση για την ανταλλαγή ελληνικού και τούρκικου πληθυσμού. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Μαυρομμάτης (2008) είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η ανταλλαγή πληθυσμών που περιγράφεται στη σύμβαση δεν περιλαμβάνει τους Έλληνες κατοίκους της Κωνσταντινούπολης και τους μουσουλμάνους κατοίκους της Δυτικής Θράκης. Η Συνθήκη της Λωζάνης χαρακτηρίζεται ύψιστης σημασίας για τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, καθώς τους παρέχει πολλαπλά δικαιώματα πέραν αυτού του Έλληνα πολίτη.

Σύμφωνα με τις διατάξεις που περιγράφονται στη Συνθήκη της Λωζάνης, η Μουσουλμανική Μειονότητα της Θράκης κατέχει ένα βασικό κριτήριο ως κοινωνική ομάδα που ταυτίζεται πρωτίστως με τη θρησκεία. Αυτή η αναγνώριση τους παρέχει ειδικά προνόμια σε τομείς όπως οι θρησκευτικές πρακτικές, η εκπαίδευση και η οικονομική διοίκηση των κοινοτήτων τους. (Χουσεϊν, 2021:36). Ο Μουφτής υπηρετεί ως θρησκευτικός ηγέτης της Μειονότητας, ενώ οι 'Θρακιώτες μουσουλμάνοι διατηρούν την κοινοτική περιουσία τους, τα ευαγή ιδρύματα τα λεγόμενα «βακούφια», και τα σχολεία τους. Αυτή η οργανωτική δομή, όπως επισημαίνει ο Τσιτσελίκης (2003), είναι αποτέλεσμα της υιοθέτησης από το νεωτερικό ελληνικό κράτος βάση του συστήματος του Μιλλέτ από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, κάτι που είναι αρκετά παράδοξο (Μαυρομμάτης 2008:30). Αξίζει να σημειωθεί η διάκριση μεταξύ της Μουσουλμανικής Μειονότητας της Θράκης και της Μειονότητας της Κωνσταντινούπολης. Η πρώτη θεωρείται θρησκευτική μειονότητα, ενώ η δεύτερη ταυτίζεται τόσο ως εθνική όσο και ως θρησκευτική. Παρόλο που το 1950 η

μειονότητα μετονομάστηκε σε τούρκικη, αυτό δε διήρκησε για πολύ καθώς έπειτα από τα Σεπτεμβριανά το 1955 στη Κωνσταντινούπολη όπου ο τούρκικος στρατός προκάλεσε βίαια επεισόδια οδηγώντας στην απόφαση της Ελλάδας να αλλάξει τον όρο σε μουσουλμανική μειονότητα. (Χουσεϊν, 2021:36)

Από την αναγνώριση της με τη Συνθήκη της Λωζάννης μέχρι το 1991, η Μουσουλμανική Μειονότητα της Θράκης γνώρισε ένα ταραχώδες και δύσκολο ταξίδι. Οι ασταθείς σχέσεις Ελλάδα-Τουρκίας ήταν ο πρωταρχικός παράγοντας που συνέβαλε σε αυτή την κατάσταση. Καθώς και οι δύο χώρες έχουν χειρίζονταν τις μειονότητες της Θράκης και της Κωνσταντινούπολης ως εργαλεία για να αντεκδικήσουν η μία τις αντίθετες ιδεολογίες της άλλης. Η «αρχή της αμοιβαιότητας» ήταν ένα καθοριστικό μέτρο αυτής της ανταγωνιστικής σχέσης μεταξύ των δύο χωρών. Αυτή η αρχή όριζε ότι κάθε ρύθμιση, κανόνας ή τροποποίηση που εφαρμόζεται για μια μειονοτική ομάδα πρέπει επίσης να εφαρμόζεται εξίσου και στην άλλη μειονοτική ομάδα. (Χουσεϊν, 2021:37)

1.1 Ο πληθυσμός της μουσουλμανικής μειονότητας

1.1.1 Η Συνθήκη της Λωζάννης

Μετά την ανταλλαγή πληθυσμών και την επικύρωση της Συνθήκης της Λωζάννης, Μπορούμε να πούμε ότι η ολοκλήρωση μιας παρατεταμένης εποχής ελληνοτουρκικών συγκρούσεων έχει επιτευχθεί με επιτυχία. Τα αρχικά βήματα προς την ειρήνη γεννιούνται συχνά από τις ρίζες των συγκρούσεων που έχουν σπαρθεί εδώ και αιώνες. Η συνύπαρξη των δύο γειτονικών κρατών είναι ένα σύνθετο ζήτημα. Όσον αφορά την ανταλλαγή πληθυσμών, υπάρχουν πολλά θέματα που πρέπει να εξεταστούν. Σύμφωνα με τη Συνθήκη, όλοι οι χριστιανοί κάτοικοι της Τουρκίας, εκτός από αυτούς που κατοικούσαν στην Κωνσταντινούπολη, την Ίμβρο και την Τένεδο, έπρεπε να μετεγκατασταθούν στην Ελλάδα. Από την άλλη, οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της Ελλάδας, με εξαίρεση αυτούς της Θράκης, επρόκειτο να μεταναστεύσουν στην Τουρκία. Με βάση τις πληροφορίες που παρουσιάστηκαν, φαίνεται ότι η θρησκεία ήταν ο μοναδικός παράγοντας που ελήφθη υπόψη για τη μετεγκατάσταση πληθυσμών μεταξύ των δύο κρατών. Αυτό είναι εμφανές λόγω του

γεγονότος ότι, παρά τους αιώνες κοινής ύπαρξης εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, υπήρχαν Έλληνες που μιλούσαν τουρκικά και το αντίστροφο. Μουσουλμάνοι που μιλούσαν την ελληνική γλώσσα.

Εξετάζοντας τη Συνθήκη της Λωζάνης μόνο στο πλαίσιο της θρησκείας, αποκαλύπτεται ότι οι ομάδες που συμμετείχαν στην ανταλλαγή πληθυσμών δεν ήταν ομοιογενείς σε εθνικό επίπεδο. Οι χριστιανοί μετανάστες που μετακόμισαν στην Ελλάδα δεν ήταν αποκλειστικά ελληνικής καταγωγής, αλλά υπήρχαν και άτομα που μιλούσαν γεωργιανά, αραβικά και τουρκικά. Σύμφωνα με τη Τσιμπιρίδου (2009, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020:12) ομοίως, οι μουσουλμάνοι μετανάστες που εγκαταστάθηκαν στην Τουρκία μιλούσαν αλβανικά, βουλγαρικά, ακόμη και ελληνικά. Μετά τη μετεγκατάσταση των ανθρώπων, ο μουσουλμανικός πληθυσμός που κατοικούσε στην περιοχή της Δυτικής Θράκης, σε μια χρονική στιγμή, αποτελούνταν σε συντριπτική πλειοψηφία από τη κυρίαρχη ομάδα. Αυτό όμως άρχισε σιγά σιγά να αλλάζει όταν η ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε μια συστηματική προσπάθεια εγκατάστασης χριστιανικών πληθυσμών από την Ανατολία και την Ανατολική Θράκη στην περιοχή. Όπως αναφέρει ο Λεμοντζέλης (2010, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020:12) ως μέρος αυτής της συμφωνίας, η ελληνική κυβέρνηση παραιτήθηκε από όλες τις αξιώσεις σε εδάφη πέρα από τα σύνορα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ η Τουρκία δεσμεύτηκε σχετικά με τα δικαιώματα των μειονοτήτων στη χώρα της. Η ανταλλαγή πληθυσμών είχε ως αποτέλεσμα να μεταφερθούν στην Ελλάδα περίπου 1.650.000 Τούρκοι υπήκοοι χριστιανικής πίστης και περίπου 670.000 Έλληνες υπήκοοι μουσουλμανικής πίστης να μεταφερθούν σε τουρκικά εδάφη.

Η πλειοψηφία των μουσουλμάνων που επέλεξαν να μείνουν στα ελληνικά εδάφη μετά τη Συνθήκη της Λωζάνης ανήκαν στις κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις της τοπικής κοινωνίας. Αυτή η συνθήκη είχε στόχο να διαφυλάξει ορισμένες πτυχές της μειονότητας, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας, του πολιτισμού και της καταγωγής. Εξασφάλιζε επίσης την προστασία διαφόρων δικαιωμάτων και ελευθεριών, με τη θρησκευτική ελευθερία να είναι υψίστης σημασίας. Οποιαδήποτε παραβίαση αυτής της ελευθερίας ήταν αυστηρά απαγορευμένη και οι κρατικοί θεσμοί ήταν υπεύθυνοι για τη διασφάλιση της διατήρησής της αυτής.

Η αναγνώριση της μειονότητας στη Δυτική Θράκη ως θρησκευτικής μειονότητας δόθηκε μετά από αίτημα του Τούρκικου κράτους, όπως αναφέρεται και στα άρθρα 37-45 της Συνθήκης. Ωστόσο, παρά τη συμφωνία αυτή, οι επίσημοι εκπρόσωποι του τουρκικού κράτους κάνουν λόγο συχνά για τη μειονότητα χαρακτηρίζοντας τη ως Τούρκικη, επιχειρώντας να επιστήσουν την προσοχή σε μειονοτικά ζητήματα. Σύμφωνα με τον Χατζίκιο (2009, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020 σελ.13) ενώ υπάρχει ένα κομμάτι του πληθυσμού που υποστηρίζει αυτή την προσπάθεια της Τουρκίας, ένα μεγάλο ποσοστό μελών της μειονότητας τηρεί μια πιο κριτική στάση απέναντι στον παραδοσιακό τουρκικό εθνικισμό. Αναφορικά με τον Σερίφ Δαμάντογλου, (2012, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020:13) οι διατάξεις που περιγράφονται στη Συνθήκη της Λωζάνης, οι οποίες απευθύνονται στη μουσουλμανική μειονότητα στη Δυτική Θράκη, περιλαμβάνουν τα ακόλουθα.

Στις περιοχές όπου η ανταλλαγή πληθυσμών δεν ήταν υποχρεωτική, έγινε η εφαρμογή μιας αρχής γνωστή ως «αρχή της αμοιβαιότητας», επιβάλλοντας στην Τουρκία την ευθύνη να προστατεύει τα γλωσσικά, θρησκευτικά και εκπαιδευτικά δικαιώματα της ελληνορθόδοξης κοινότητας που κατοικεί εντός των συνόρων της. Στο πλαίσιο της Δυτικής Θράκης, η μετεγκατάσταση των μουσουλμάνων κατοίκων ήταν εθελοντική, εκτός από τη συγκεκριμένη περιοχή που σήμερα είναι γνωστή ως Νομός Έβρου, όπου πρόθεση ήταν η δημιουργία «ζώνης εθνικής ομοιογένειας» με το Τουρκικό κράτος. Αντίστροφα, στην Ανατολική Θράκη επιβλήθηκε για τον ίδιο σκοπό σε υποχρεωτική μετεγκατάσταση όλων των χριστιανών κατοίκων.

Συμφώνα με τον Τσιούμης (2006, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020:14) γίνεται φανερό ότι μέσα στη μουσουλμανική μειονότητα της δυτικής Θράκης υπήρχε μια μακροχρόνια σύγκρουση μεταξύ δύο στρατοπέδων: των οπαδών του Κεμαλισμού και εκείνων που είναι περισσότερο στραμμένοι στη θρησκεία και τις αξίες της. Αυτή η αντιπαλότητα οδήγησε τους γνωστούς ως «παλαιομουσουλμάνους», να υποστηρίζουν τη διατήρηση των παραδόσεων και την αυστηρή τήρηση των διδασκαλιών του Κορανίου σε όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής. Ενώ από την άλλη, οι «εκσυγχρονιστές» συντάσσονταν με τις Κεμαλικές μεταρρυθμίσεις.

Η σύγκρουση στόχευε πρωτίστως τη μουσουλμανική κοινότητα που κατοικούσε στην περιοχή, με τους μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης να είναι ένα με τους «παλαιομουσουλμάνους». Αξίζει να σημειωθεί ότι επειδή οι «παλαιομουσουλμάνοι» δεν είναι υπέρ του σύγχρονου τουρκικού κράτους, σε αντίθεση με τους «νεωτεριστές», αυτό είχε ως αποτέλεσμα, τόσο η ελληνική κυβέρνηση όσο και οι τοπικές αρχές να υποστηρίζουν ανεπίσημα τους «παλαιομουσουλμάνους». Αντίθετα, το τουρκικό κράτος έχει δείξει μακροχρόνιο ενδιαφέρον για την ενίσχυση του δεσμού μεταξύ των μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης και της Τουρκίας. Για να επιτευχθεί αυτό, έχουν γίνει προσπάθειες να δοθεί στην Τουρκία φωνή σε θέματα όπως η λειτουργία των μειονοτικών σχολείων, το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών και η επιλογή θρησκευτικών ηγετών στην περιοχή. Όπως υπογραμμίζει ο Τσιούμης (2006, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020:14) Ενώ το επιχείρημα που παρουσιάζεται επικεντρώνεται στον εκσυγχρονισμό της μειονότητας, είναι προφανές ότι οι βαθύτεροι λόγοι συνδέονταν στην πραγματικότητα με την επιθυμία να ασκηθεί έλεγχος στη μουσουλμανική μειονότητα.

Έπειτα από την επικύρωση της Συνθήκης, υπήρχαν ακόμη τρεις μουσουλμανικές κοινότητες εντός των ελληνικών συνόρων: στη Κομοτηνή, τη Ξάνθη και στο Διδυμότειχο. Αυτές οι κοινότητες ήταν υπό τη διακυβέρνηση συντηρητικών μουσουλμάνων μουφτήδων, οι οποίοι είχαν δυσμενείς απόψεις για τους Κεμαλικούς. Ταυτόχρονα, ιδρύθηκαν τρεις Μουφτίες σε καθεμία από αυτές τις κοινότητες. Αυτές οι Μουφτίες όχι μόνο επέβλεπαν θρησκευτικά ζητήματα που αφορούσαν τη μειονότητα, αλλά χειρίζονταν και προσωπικές υποθέσεις των μελών της, σύμφωνα με τον ιερό μουσουλμανικό νόμο, τη Σαρία.

Λόγω πολιτικών και νομικών εκτιμήσεων, οι ρήτρες που αφορούν τις μειονότητες στη Συνθήκη της Λωζάνης έχουν αντέξει μέχρι σήμερα. Πιστεύεται ευρέως ότι καμία πτυχή της συνθήκης δεν πρέπει να αλλάξει, καθώς όχι μόνο καθορίζει τα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας αλλά χρησιμεύει και ως ο ακρογωνιαίος λίθος για όλες τις νομοθετικές προσπάθειες και προτάσεις σχετικά με το νομικό καθεστώς των μειονοτικών σχολείων στη Θράκη (Τσιτσελίκης, 2003:29). Ως εκ τούτου, ένα έγγραφο 80 ετών παραμένει το πρωταρχικό σημείο αναφοράς και νομική βάση για οποιοδήποτε συζητήσεις σχετικά με αυτό το θέμα. Ενώ οι κανόνες της Συνθήκης

παρέμειναν σταθεροί για 80 χρόνια, οι κανονισμοί και οι κατευθυντήριες γραμμές που αφορούν τα μειονοτικά σχολεία έχουν υποστεί πολυάριθμες αλλαγές και προόδους σε όλη την ιστορία, ιδιαίτερα σε σχέση με το ελληνικό δίκαιο και τις διοικητικές διαδικασίες. (Τσιτσελίκης, 2003:30)

Επί του παρόντος, υπάρχει ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας που έχει βαθύ αντίκτυπο στις διεθνείς υποθέσεις, αν και δεν έχει επηρεάσει ακόμη την εκπαίδευση των μειονοτήτων. Αυτός ο παράγοντας περιστρέφεται γύρω από τη ομογενοποίηση των ευρωπαϊκών εθνικών δικαίων σε ένα ενιαίο ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο, το οποίο στοχεύει στη διασφάλιση διαφόρων πτυχών, συμπεριλαμβανομένης της διατήρησης διακριτών πολιτισμικών χαρακτηριστικών την μειονότητας τα οποία προέρχονται από την Ευρώπη των 25 ή των 50. (Τσιτσελίκης, 2003:30)

Με αντισυμβατικό τρόπο, η ρήτρα αμοιβαιότητας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, η οποία έχει πυροδοτήσει πολυάριθμες συζητήσεις, εφαρμόζεται στα δικαιώματα των μειονοτήτων και, κατά συνέπεια, στα ανθρώπινα δικαιώματα. Ωστόσο, σύμφωνα με τις καθιερωμένες αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το δίκαιο των συνθηκών, η εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν μπορεί να εξαρτάται από την αμοιβαιότητα. Επομένως, εάν θεσπιστεί ρήτρα σχετικά με αυτό το θέμα, πρέπει να αναγνωριστεί ότι η αμοιβαιότητα αφορά αποκλειστικά την επίλυση τεχνικών θεμάτων και δεν επεκτείνεται στην πραγματική επιβολή των δικαιωμάτων.

Η αξιολόγηση της αμοιβαιότητας που παρέχουν ειδικές νομικές διατάξεις και υπουργικές αποφάσεις που αφορούν την επιβολή των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων θα πρέπει να βασίζεται στην προαναφερθείσα παρατήρηση, χωρίς να επιβάλλονται περιορισμοί στην πραγματική άσκηση των δικαιωμάτων αυτών. Παράδειγμα αυτού είναι ο κανονισμός που αφορά την ίδρυση σχολείου για μειονοτικές ομάδες, το οποίο υπόκειται στην αρχή της διακρατικής αμοιβαιότητας. Επιπλέον, η Υπ. απ. 62092/2002 ορίζει ότι η σχολική εφορία εποπτεύει τη διαχείριση της σχολικής περιουσίας, υπό την προϋπόθεση της αμοιβαιότητας. Ουσιαστικά, η αρχή της αμοιβαιότητας χρησιμεύει ως θεμέλιο για τη διασφάλιση της ισότητας μεταξύ των μειονοτικών σχολείων και των δημόσιων σχολείων.

1.1.2 Βασικά χαρακτηριστικά μειονότητας

Στην Ελλάδα, η νομικά αναγνωρισμένη μειονότητα βρίσκεται αποκλειστικά στη Δυτική Θράκη. Επί του παρόντος, η μουσουλμανική μειονότητα στη Δυτική Θράκη αποτελείται από τρεις διακριτές εθνότητες: τους Τουρκογενείς, τους Πομάκους και τους Αθίγγανους. Σύμφωνα με τη Aydinli (1971, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020:15) κάθε μία από αυτές τις ομάδες διατηρεί τη μοναδική της γλώσσα και πολιτιστικά έθιμα. Γεωγραφικά, η μουσουλμανική μειονότητα είναι διασκορπισμένη στους τρεις νομούς της Θράκης, με την πλειοψηφία να συγκεντρώνεται κυρίως στις ορεινές περιοχές της Ξάνθης και της Ροδόπης.

Όπως υπογραμμίζει η Κανακίδου (1997, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020:15) οι τρεις αυτές εθνοτικές ομάδες παρουσιάζουν ευδιάκριτες ανομοιότητες. Αυτές οι διαφορές ανάμεσα τους αναφέρονται κυρίως στο πολιτισμικό κομμάτι και είναι η γλώσσα, η θρησκεία, ο τρόπος ζωής, τα ήθη και τα έθιμα. Όσον αφορά την ιστορία, δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτή στάση σχετικά με τις ρίζες των λαών που κατοικούν στην περιοχή. Ωστόσο, οι Πομάκοι θεωρούνται ως η αρχαιότερη εθνότητα στην Θράκη, αναφορικά με τους τουρκογενείς και τους αθίγγανους.

Συμφώνα με τους Σιάτρας (1994) & Θεοχαρίδης (1995, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020:15) όσον αφορά την εθνολογική κληρονομιά των Πομάκων, η Ελλάδα διατηρεί επίσημα τη θέση ότι είναι απόγονοι των αρχαίων Αγριάνων, στάση που θεωρείται ευρέως ως η πιο ακριβής. Ωστόσο, για τις άλλες δύο εθνότητες αναφέρεται ότι υπάρχουν σημαντικές αμφιβολίες γύρω από τις ρίζες τους, ιδιαίτερα όσον αφορά τους Αθίγγανους και τη σύνδεσή τους με τους Τουρκογενείς.

Χωρίς εξαίρεση, τα άτομα που αποτελούν τη μουσουλμανική μειονότητα έχουν ελληνική υπηκοότητα και, ως εκ τούτου, λαμβάνουν το ίδιο δικαίωμα για εκπαίδευση στα ελληνικά σχολεία. Το προσφερόμενο πρόγραμμα σπουδών είναι πανομοιότυπο, με μοναδική διάκριση ότι τα μέλη της μειονότητας διδάσκονται τόσο στην ελληνική όσο και στην τουρκική γλώσσα. Κατά συνέπεια, στη Δυτική Θράκη έχουν ιδρυθεί συγκεκριμένα δημοτικά και λύκεια που απευθύνονται αποκλειστικά σε μαθητές της

μειονότητας, δίνοντάς τους ταυτόχρονα τη δυνατότητα να φοιτούν σε «μεικτά» σχολεία μαζί με τους χριστιανούς συνομηλίκους τους.

Σύμφωνα με την ελληνική ιθαγένεια, οι άνδρες υποχρεούνται να εκπληρώσουν το στρατιωτικό τους καθήκον, αν και η μόνη διάκριση έγκειται στο γεγονός ότι ο στρατιωτικός όρκος δίνεται χρησιμοποιώντας το Κοράνι αντί για το Ευαγγέλιο. Παραμένει αβέβαιο εάν αυτή η υποχρέωση υποστηρίζεται από νομικές διατάξεις, καθώς δεν υπάρχουν επί του παρόντος μονάδες σταθμευμένες στα σύνορα με την Τουρκία (Αχμέτ, 2020:16). Με την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν ανώτερες σπουδές στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας μέσω πανελλαδικών εξετάσεων. Αναφορικά με τη Κανακίδου (1997, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020:16) από το 1997, αυτές οι εξετάσεις έχουν ενσωματώσει ένα ειδικό σύστημα μοριοδότησης που λαμβάνει υπόψη τα γλωσσικά εμπόδια. Η περιοχή της Δυτικής Θράκης λειτουργεί ως φωτεινό παράδειγμα ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ διαφορετικών θρησκευτικών κοινοτήτων. Από θρησκευτική άποψη, οι μειονοτικές ομάδες στη Δυτική Θράκη (Πομάκοι, Τσιγγάνοι, Τούρκοι) συχνά γίνονται αντιληπτές ως μια συνεκτική ενότητα λόγω της κοινής τους θρησκείας. Ωστόσο, όταν εξετάζουμε την εθνικότητα και τη γλώσσα τους, υπάρχουν σημαντικές διαφορές που φαινομενικά αγνοήθηκαν κατά τη σύναψη της Συνθήκης της Λωζάνης με την ανταλλαγή πληθυσμών που περιγράφεται. Η πλειονότητα των μουσουλμάνων στη Δυτική Θράκη προσχωρεί στο δόγμα των σουνιτών, αλλά υπάρχει επίσης ένα αξιοσημείωτο ποσοστό (περίπου 10% έως 12%) που ταυτίζονται ως Μπεκτασήδες, Αλεβίτοι ή Κιζιλμπάσηδες. Τα άτομα αυτά εντοπίζονται κυρίως στις ορεινές περιοχές της Θράκης, ιδιαίτερα κατά μήκος των συνόρων των νομών Ροδόπης και Έβρου σύμφωνα με τους Στεφανίδης (2002) και Λεμοντζέλης (2010, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2020:16).

Οι τρεις Μουφτήδες, που βρίσκονται στην Κομοτηνή, την Ξάνθη και το Διδυμότειχο, κατέχουν τις υψηλότερες θέσεις εξουσίας στη μειονοτική κοινότητα. Διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην οργάνωση και την καθοδήγηση της κοινότητας, με τον Μουφτή Κομοτηνής να υπηρετεί ως ο πρωταρχικός θρησκευτικός ηγέτης των Μουσουλμάνων, διατάσσοντας την ακλόνητη πίστη τους. Εκτός από τους Μουφτήδες, η Δυτική Θράκη φιλοξενεί περίπου 270 ιμάμηδες και περίπου 300 τζαμιά.

Όπως αναφέρει ο Χατζίκος (2009:48), αν και υπήρξαν μετατοπίσεις και μετασχηματισμοί, η κυρίαρχη οικογενειακή δομή στη μουσουλμανική κοινότητα της Δυτικής Θράκης, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές, παραμένει ριζωμένη στο διευρυμένο πατριαρχικό μοντέλο. Με γνώμονα τις διδασκαλίες του Κορανίου, οι νεότερες γενιές αναμένεται να επιδείξουν σεβασμό και συμμόρφωση προς τις συμβουλές των μεγαλύτερων τους. Ενώ η πολυγαμία είναι επιτρεπτή σύμφωνα με την ισλαμική γραφή, η μουσουλμανική μειονότητα σε αυτήν την περιοχή έχει υιοθετήσει τη μονογαμία ως κανόνα, θεωρώντας τις εξωσυζυγικές σχέσεις και τους απογόνους εκτός γάμου κατακριτέα.

Στο πλαίσιο του συμβατικού μουσουλμανικού νοικοκυριού, ο άνδρας αναλαμβάνει το ρόλο του «αρχηγού του νοικοκυριού» και φέρει την πλήρη ευθύνη για τον οικογενειακό προγραμματισμό, ενώ επιβλέπει επίσης την ανάθεση καθηκόντων μεταξύ των μελών της οικογένειας και έχει τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο για ότι συμβαίνει (Μυλωνάς, 1990:50). Αυτή η παραδοσιακή ρύθμιση παραμένει ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές, όπου η πατρική κατοικία φιλοξενεί όχι μόνο τη σύζυγο και τα άγαμα παιδιά του αλλά και τους παντρεμένους γιους του και τις οικογένειές τους. Σύμφωνα με το μοντέλο της μουσουλμανικής οικογένειας, ο άνδρας αναμένεται να εργάζεται εκτός σπιτιού, ενώ η σύζυγός του αναλαμβάνει την ευθύνη της διαχείρισης του νοικοκυριού, χωρίς να αποκλείει τις γυναίκες από τη συμμετοχή σε αγροτικές δραστηριότητες ή επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης (Μυλωνάς, 1990).

Στην περιοχή, οι Τουρκογενείς και οι Πομάκοι Μουσουλμάνοι έχουν την τάση να αποφεύγουν να παντρευτούν Τσιγγάνους. Ωστόσο, υπήρξε μια αξιοσημείωτη αλλαγή στη δομή της μουσουλμανικής οικογένειας, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Τα νεότερα μέλη έχουν πλέον την ελευθερία να μετεγκατασταθούν σε αγροτικές ή αστικές περιοχές και να δημιουργήσουν τις δικές τους οικογένειες με αποτέλεσμα να υποχωρεί σταδιακά το μοντέλο της πατριαρχικής οικογένειας (Λαλένης κ.α. 2012:123). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτή η αλλαγή δεν υποδηλώνει ταυτόχρονη χαλάρωση των σχέσεων και των ρόλων μέσα στη μουσουλμανική οικογένεια. Όσων αφορά την οικονομική ζωή της μειονότητας η μουσουλμάνοι της Θράκης ασχολούνται με τη γεωργία και έχουν μεγάλες καλλιέργειες από καπνά, κριθάρι, αγγουράκια και εκτρέφουν και αιγοπρόβατα. Επίσης ασχολούνται και με το

εμπόριο. Η μουσουλμανική μειονότητα έχει ένα πολύ μεγάλο ποσοστό της αγοράς της Θράκης και συγκριμένα των πόλεων της Ξάνθης και της Κομοτηνής.

Παρόλο που η δομή της μειονοτική οικογένειας βασιζόταν στη αγροτική ζωή πλέον και με βάση το επιστημονικό δυναμικό που διαθέτει μεταλλάσσεται σε αστική και έχει και έντονη συμμετοχή στη πολιτική ζωή (Σολταρίδης, 1990:17). Πιο συγκεκριμένα αναφορικά με τις τρεις εθνοτικές ομάδες τους τουρκόφωνους, τους Πομάκους και τους Ρομά:

Τουρκογενείς

Συμφώνα με τους Ιμαμ & Τσακιρίδη (2003:47) η ομάδα των τουρκόφωνων ή αλλιώς τουρκογενών διακρίνεται σε 4 υποομάδες: τους Γκατζελίδες όπου οι ασχολίες τους ταυτίζονται με αυτές των ελλήνων Σαρακατσάνων και ζουν στους πρόποδες της οροσειράς της Ροδόπης (μεταξύ κάμπου και βουνού), παραδοσιακά απασχολούνταν κυρίως με την κτηνοτροφία αλλά και αγροτικές δουλειές, ασχολίες που σήμερα έχουν εκλείψει καθώς πλέον έχουν μετακινηθεί είτε απασχολούνται με το εμπόριο. Άλλη μια ομάδα η οποία κατανέμεται δεύτερη με βάση τον πληθυσμό είναι οι Τσιτάκιδες γνωστοί και ως «αγάδες» ή τσιφλικάδες οι οποίοι ζουν στον κάμπο είναι οικονομικά ευκατάστατοι και μεγαλογαιοκτήμονες ή απασχολούνται κυρίως με το εμπόριο. Η Τρίτη ομάδα ονομάζονται Τουρκομάνοι και ζουν στο νομό της Ροδόπης. Τέλος, η τελευταία ομάδα είναι οι Πετσενέγκοι με καταγωγή από τα βόρεια της ανατολής.

Οι τουρκόφωνοι μουσουλμάνοι αποτελούν το μεγαλύτερο τμήμα και πιστεύεται ότι είναι απόγονοι των Οθωμανών Τούρκων. Κατά κύριο λόγο σουνίτες μουσουλμάνοι, κατοικούν κυρίως στα πεδινά της Κομοτηνής, της Ξάνθης και της Αλεξανδρούπολης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η συγκέντρωσή τους σε αστικές περιοχές και πεδινές περιοχές έχει συμβάλει στη συγκριτικά υψηλότερη κοινωνικοοικονομική θέση τους εντός της μειονότητας. Η γλώσσα τους, η τουρκική, διαφέρει σε διάφορες πτυχές από την επίσημη τουρκική γλώσσα που ομιλείται στην Τουρκία. (Χουσεϊν, 2021 σελ 37)

Πομάκοι

Συμφώνα με τους Ιμαμ & Τσακιρίδη (2003:46) οι Πομάκοι είναι γηγενής πληθυσμός της Θράκης και διακρίνονται στους χριστιανούς Πομάκους οι οποίοι ζουν στη περιοχή Προσοτσάνης της Δράμας και έχουν την ίδια Πομακική διάλεκτο με τους Πομάκους που ζουν στον Εχίνο της Ξάνθης. Υπάρχουν οι άθεοι Πομάκοι που ονομάζονται αλλιώς ως «Αχριάνιδες» ή «Γκαγκαούζοι» και ζουν στο Μαντάνσκι εώς Κίρτσελι και οι μουσουλμάνοι Πομάκοι ή αλλιώς Ροδοπαίοι οι οποίοι ζουν στην οροσειρά της Ροδόπης. Γενικότερα οι Πομάκοι που απασχολούν και το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας κατοικούσαν κυρίως στη Θράκη πιο συγκεκριμένα στην οροσειρά της Ροδόπης, τα λεγόμενα πομακοχώρια. Στην συνείδηση του ελληνικού πληθυσμού αναγνωρίζονται ως Έλληνες οι οποίοι κάποια στιγμή στο πέρας το χρόνων αναγκάστηκαν να αλλάξουν τη θρησκεία τους αλλά και να λόγω της επιβολής των Βουλγάρων να εισάγουν σλάβικα στοιχεία στη γλώσσα τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι επειδή η γλώσσα των Πομάκων είναι μόνο προφορική διότι δεν υπήρχε η ανάγκη της γραφής. οι άνθρωποι ήταν κυρίως κτηνοτρόφοι με απλό τρόπο ζωής. Η Πομακική συνδυάζει σλαβικά, ελληνικά αλλά και τούρκικα στοιχεία και δεν διδάσκεται συστηματικά μέσω της εκπαίδευσης στη νέα γενιά και σβήνει με αποτέλεσμα οι παλαιότερες γενιές που μένουν και στα χωριά όπως παππούδες και γιαγιάδες να μη μπορούν να επικοινωνήσουν με τα εγγόνια τους (Ιμαμ & Τσακιρίδη, 2003:50).

Οι Πομάκοι, έχουν χαρακτηριστεί κατά καιρούς ως απόγονοι των αρχαίων Θρακών και οι σημερινοί Πομάκοι λέγεται ότι συγκαταλέγονται στη φυλή των Αγριάνων. Η ονομασία τους σύμφωνα με τον Παναγιωτίδη (1995, όπως αναφέρεται στο Παπανης, 2008:20) έχει τις ρίζες της στη βουλγάρικη λέξη «romagam» που σημαίνει βοηθό. Κατοικούσαν όπως προαναφέραμε κυρίως στις ορεινές περιοχές της Ξάνθης και της Ροδόπης. Ιστορικά, τα προς το ζην περιστρέφονταν γύρω από τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου, τα πρότυπα διαβίωσής τους άλλαξαν οδηγώντας ένα σημαντικό αριθμό Πομάκων να κατοικούν πλέον στις αστικές περιοχές της Ξάνθης και της Κομοτηνής. Ακριβώς επειδή η γλώσσα τους είναι προφορική με χαρακτηριστικά νοτιοσλαβικής προέλευσης διεκδικείται από τη Βουλγαρία. Είναι ενδιαφέρον ότι οι Πομάκοι διεκδικούνται από τρία διαφορετικά κράτη. Η Βουλγαρία τα διεκδικεί βάσει γλωσσικών δεσμών, η Τουρκία τα διεκδικεί λόγω της κοινής τους ισλαμικής πίστης και η Ελλάδα τους θεωρεί απόγονους αρχαίων θρακικών πληθυσμών. (Χουσεϊν, 2021 σελ 38)

Ρομά

Η πολιτισμική ομάδα των Τσιγγάνων-Ρομά διακρίνονται και αυτοί σε 3 επιμέρους ομάδες, η πρώτη ομάδα χαρακτηρίζονται ως κόπτες και ζουν στο πλαίσιο τη κοινότητας. Βέβαια κόπτες παρατηρούνται και στις 3 πολιτισμικές ομάδες της μουσουλμανικής μειονότητας. Η δεύτερη ομάδα είναι οι λεγόμενοι Αθίγγανοι – Τσιγγάνοι, οι οποίοι ζουν σε σπίτια στις περιοχές κυρίως του δροσερού της πόλης της Ξάνθης ή του Άβαντος στην Αλεξανδρούπολη, η γλώσσα τους είναι κυρίως η τούρκικη διάλεκτος και η επαγγελματική τους ενασχόληση περιοριζόταν στο πλανόδιο εμπόριο. Τέλος, είναι οι αθίγγανοι-τσιγγάνοι οι οποίοι ζουν σε παράγκες ή τσαντίρια κυρίως στη περιοχή Ανδριανουπόλεως της Κομοτηνής ομιλούν τη τσιγγάνικη γλώσσα και κομμάτι του πληθυσμού τους έχουν αλλάξει τη θρησκεία τους και έχουν γίνει χριστιανοί ορθόδοξοι. Οι Ρομά μουσουλμάνοι έχουν καταγωγή κυρίως από την ανατολική Θράκη και τη Μ. Ασία.

Η ομάδα των Τσιγγάνων-Ρομά γενικότερα είναι η τελευταία ενθετική ομάδα της Μουσουλμανικής Μειονότητας της Θράκης. Η γλώσσα τους ονομάζεται Ρομάνι και είναι μια γλώσσα που φέρει την επιρροές της ινδικής παράλληλα η προέλευσή τους εντοπίζεται στην περιοχή Παντζάμπ της βορειοδυτικής Ινδίας, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι έχουν ρίζες από την Αίγυπτο βέβαια η επικρατέστερη παραμένει η Ινδία. Στη βόρεια Ελλάδα τους χαρακτηρίζουν και κατσίβελους από το λατινικό *caprinus*, δηλαδή αιχμάλωτος. Όπου μέσα στο πέρασμα των χρόνων έγινε «cattivo» και στη συνέχεια «cattivello» που σημαίνει ταλαιπωρημένος, εξαθλιωμένος (Παπάνης, 2008:21). Οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι συχνά άθλιες, καθώς κατοικούν σε περιθωριοποιημένες περιοχές στα περίχωρα των πόλεων, όπου οι αστικές υποδομές είναι ουσιαστικά ανύπαρκτες και οι συνθήκες υγιεινής είναι κακές. Το μορφωτικό και βιωτικό επίπεδο αυτής της ομάδας χαρακτηρίζεται εξαιρετικά χαμηλό, με αποτέλεσμα την προβληματική και ελλιπή φοίτηση των παιδιών με ένα υψηλό ποσοστό εγκατάλειψης του σχολείου. Οι γονείς της μουσουλμανικής μειονότητας έχουν τη δυνατότητα να εγγράψουν τα παιδιά τους είτε σε μειονοτικό σχολείο είτε σε δημόσιο δημοτικό σχολείο. Επί του παρόντος, υπάρχουν περίπου 150 δημοτικά σχολεία σε όλη τη Θράκη, που εφαρμόζουν ένα δίγλωσσο πρόγραμμα

σπουδών που περιλαμβάνει ίσα μέρη τουρκικής και ελληνικής διδασκαλίας. Αυτά τα σχολεία φιλοξενούν περίπου πέντε χιλιάδες μαθητές, με επιπλέον δύομισι χιλιάδες παιδιά να εγγράφονται σε ελληνικά δημόσια σχολεία που προσφέρουν αποκλειστικά εκπαίδευση στην ελληνική γλώσσα. (Χουσεϊν, 2021:38)

1.1.3 Μειονοτική εκπαίδευση

Για πολλά χρόνια, η εκπαίδευση της μειονότητας ήταν ένα εξαιρετικά βασικό θέμα για τα διάφορα εμπλεκόμενα μέλη, συμπεριλαμβανομένης της ίδιας της μειονότητας, του ελληνικού κράτους, ακόμη και του τουρκικού κράτους, το οποίο εδώ και πολύ καιρό επιδιώκει να διεκδικήσει την επιρροή του ισχυριζόμενο ότι η μειονότητα είναι «εθνική». Σύμφωνα με τον Τσιούμης (2006, όπως αναφέρεται στο Αχμέτ, 2022:19) το νομικό πλαίσιο που διέπει τις εκπαιδευτικές πολιτικές για τη μειονότητα θεσπίζεται μέσω διατάξεων που περιγράφονται στη Συνθήκη της Λωζάνης (1923), η οποία ορίζει ότι το ελληνικό κράτος πρέπει να διασφαλίσει ότι η μειονότητα λαμβάνει τη βασική εκπαίδευση στη μητρική τους γλώσσα. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης, το ελληνικό κράτος ήταν υποχρεωμένο να παρέχει επαρκείς εγκαταστάσεις για τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας της μειονότητας. Ωστόσο, η ελληνική κυβέρνηση επέβαλε την υποχρεωτική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία της περιοχής.

Η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση αποτελούν τον πρωταρχικό στόχο των μειονοτικών σχολείων στη Θράκη. Ενώ δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις σχετικά με την ίδρυση μειονοτικών νηπιαγωγείων, η προσχολική εκπαίδευση προσφέρεται τόσο σε νηπιαγωγεία όσο και σε δημοτικά σχολεία. Περίπου 300 παιδιά από τη μειονοτική κοινότητα εκτιμάται ότι έλαβαν προσχολική εκπαίδευση το έτος 2000, κυρίως μέσω της εγγραφής τους σε δημόσια προσχολικά κέντρα ή κοινοτικούς παιδικούς σταθμούς. (Τσιτσελίκης, 2003:16)

Το 2002 υπήρχαν συνολικά 223 δημοτικά σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που φιλοξενούσαν 7.107 μαθητές. Την ίδια χρονιά λειτουργούσαν επίσης 2 μειονοτικά λύκεια/λύκεια και 2 ιεροδιδασκαλεία, στα οποία φοιτούσαν συλλογικά 905 μαθητές.

Η μοναδική λειτουργία των μειονοτικών σχολείων συνδυάζει στοιχεία τόσο της δημόσιας όσο και της ιδιωτικής εκπαίδευσης. Αυτός ο διακριτικός συνδυασμός περιγράφεται σε έναν θεμελιώδη νόμο που διέπει την εκπαίδευση των μειονοτήτων. Επιπλέον, η θέσπιση διδασκτρών για μαθητές που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία τονίζει περαιτέρω την πτυχή της ιδιωτικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, είναι σημαντικό για τα μειονοτικά σχολεία να τηρούν είτε τον καθαρά δημόσιο είτε τον αμιγώς ιδιωτικό χαρακτήρα, όπως ορίζεται από το κράτος δικαίου και τη Συνθήκη της Λωζάνης. Σύμφωνα με τη συνθήκη, τα δημόσια ή/και ιδιωτικά μειονοτικά σχολεία μπορούν να ιδρυθούν από μέλη της μειονοτικής κοινότητας ειδικά για μαθητές μειονοτήτων. Με την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας, τα μειονοτικά σχολεία θεωρούνται ίσα με τα δημόσια σχολεία από κάθε άποψη. (Τσιτσελίκης, 2003:17)

Στα μειονοτικά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ο διορισμός ενός μουσουλμάνου διευθυντή και ενός χριστιανού υποδιευθυντή είναι μια κοινή πρακτική, με τον αριθμό των δασκάλων να καθορίζεται από την ικανότητα κάθε μεμονωμένου σχολείου (Τσιτσελίκης, 2003:19). Στα μειονοτικά σχολεία, η τοποθέτηση των δασκάλων ακολουθεί ένα πρότυπο: χριστιανοί εκπαιδευτικοί έχουν την αποστολή να διδάξουν τις ελληνικές γλώσσες, ενώ οι μουσουλμάνοι ομολόγοι τους είναι υπεύθυνοι για τη διδασκαλία μαθημάτων τουρκικής γλώσσας. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι χριστιανοί δάσκαλοι είτε κατέχουν μόνιμες είτε έκτακτες θέσεις θεωρούνται δημόσιοι υπάλληλοι. Αντίθετα, το νομικό πλαίσιο που διέπει την απασχόληση των μουσουλμάνων εκπαιδευτικών χαρακτηρίζεται από την παρουσία πολλαπλών καθεστώτων που λειτουργούν ταυτόχρονα. (Τσιτσελίκης, 2003 σελ.20)

Η ειδική παιδαγωγική ακαδημία που ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1969 έχει άμεση σχέση με την κατάρτιση των μουσουλμάνων δασκάλων, με τους αποφοίτους της να διορίζονται ως δάσκαλοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε μειονοτικά σχολεία. (Τσιτσελίκης, 2003 σελ.25)

Η εκπαίδευση των μειονοτήτων χρησιμοποιεί ένα σύστημα που περιλαμβάνει διάφορες προσεγγίσεις. Αυτές περιλαμβάνουν την αποκλειστική διδασκαλία στη μητρική ή τη μειονοτική γλώσσα, τη διδασκαλία μεμονωμένων μαθημάτων στη μητρική ή τη μειονοτική γλώσσα, την εκμάθηση της επίσημης γλώσσας ενώ παράλληλα προσφέρονται ορισμένα μαθήματα σε αυτήν. Επομένως, εκτός από τα μαθήματα γλώσσας στα ελληνικά και τα τουρκικά, τα υπόλοιπα μαθήματα μειονοτικής εκπαίδευσης διδάσκονται σε οποιαδήποτε από αυτές τις γλώσσες. (Τσιτσελίκης, 2003 σελ.25)

Τα μαθήματα της ιστορίας, των περιβαλλοντικών σπουδών, της γεωγραφίας και της ελληνικής γλώσσας διδάσκονται στα ελληνικά, ενώ τα θρησκευτικά, η φυσική, η χημεία, η γυμναστική, τα τεχνικά μαθήματα, την ωδική και η τουρκική γλώσσα διδάσκονται στα τουρκικά. Ως αποτέλεσμα, ο χρόνος που αφιερώνεται στη διδασκαλία τόσο στα ελληνικά όσο και στα τουρκικά είναι πλέον ίσος. (Τσιτσελίκης, 2003 σελ.25)

Συγκεκριμένα όσων αφορά τις βαθμίδες της εκπαίδευσης αναφέρονται τα εξής:

Προσχολική αγωγή

Όσων αφορά τη προσχολική εκπαίδευση σε πρώτη φάση στις αρχές της δεκαετίας του '90 η μουσουλμανική μειονότητα έκανε αίτημα στη πολιτεία να δημιουργηθούν νηπιαγωγεία φοβούμενοι για το μέλλον των παιδιών τους. Ωστόσο, αναγνωρίζοντας τις εξελίξεις και συνειδητοποιώντας τη σημαντικότητα της γνώσης της ελληνικής γλώσσας για την εξέλιξη και την πρόοδο των παιδιών τους στην Ελλάδα στράφηκαν στα δημόσια σχολεία. Κυρίως οι γονείς οι οποίοι ζουν σε ορεινές περιοχές κάνουν έκκληση για τη δημιουργία δημόσιων νηπιαγωγείων και σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με απώτερο σκοπό να καταφέρουν τα παιδιά τους από μικρή ηλικία να μάθουν ελληνικά (Θεοδώρου, 2012:170). Για την ολοκλήρωση αυτού του αιτήματος, την ίδρυση δηλαδή ελληνόφωνων νηπιαγωγείων υπέβαλλαν ενυπόγραφες αιτήσεις στο υπουργείο παιδείας μέσω του συντονιστή της μειονότητας της Θράκης. Στη περιοχή της Θράκης, μέχρι την νομοθέτηση της υποχρεωτικότητας της προσχολικής εκπαίδευσης λειτούργησαν περισσότερα από 20 ελληνόφωνα νηπιαγωγεία στις

ορεινές περιοχές της Θράκης με περίπου 300 μειονοτικούς μαθητές. Έπειτα, αιτήσεις υπογεγραμμένες από ενδιαφερόμενους γονείς κατέφθαναν συνεχώς στο συντονιστικό γραφείο για τη μειονοτική εκπαίδευση θορυβίζοντας έτσι ορισμένους ανθρώπους της μειονότητας που για να βάλουν ένα τέλος στα ελληνόφωνα σχολεία τρομοκρατούσαν με διασυρμό τους γονείς που υπέβαλλαν αίτηση χαρακτηρίζοντας τους ως προδότες βάζοντας φρένο στις αιτήσεις για νηπιαγωγεία ιδιαίτερα σε πιο κλειστές περιοχές που ο εκφοβισμός ήταν πιο αποτελεσματικός. Το μόνο μέλημα των γονιών είναι η ολοκληρωμένη εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Για αυτό το λόγο το Υπουργείο Παιδείας για να δώσει λύση στο ζήτημα χωρίς όμως συγκρούσεις όρισε την ύπαρξη και μουσουλμάνας νηπιαγωγού απόφοιτη ελληνικού παιδαγωγικού με σκοπό τη διευκόλυνση των μικρών μαθητών με τη μητρική τους γλώσσα μέσα στα ελληνόφωνα νηπιαγωγεία. (Θεοδώρου, 2012:171)

Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Όπως ορίζουν και τα άρθρα της συνθήκης της Λωζάνης η υποχρεωτική φοίτηση το μαθητών της μουσουλμανικής μειονότητας στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι εξαετής όπως ακριβώς και των ελλήνων μαθητών. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο του 1968 τα μαθήματα των μειονοτικών σχολείων καλύπτονται στο 60% από τη τούρκικη και στο 40% από την ελληνική γλώσσα (Θεοδώρου, 2012:173). Σύμφωνα με τον Θεοδώρου (2012) το 1995 έπειτα από νέα μέτρα της πολιτείας για την διευκόλυνση της εισαγωγής των μειονοτικών μαθητών στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, παρατηρήθηκε μεγάλο ποσοστό των μειονοτικών μαθητών να στρέφεται στη δημόσια εκπαίδευση. Αυτό το περιστατικό ήταν η αφορμή για περαιτέρω έρευνα σχετικά με την εκπαίδευση της μειονότητας. Μέσα από την έρευνα φανερώθηκε ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές σε συνάρτηση με την ελληνική γλώσσα θα είχαν αντιμετωπισθεί σε ικανοποιητικό βαθμό αν όλα τα παιδιά πήγαιναν στο νηπιαγωγείο, όπου κατέστη και ως υποχρεωτική βαθμίδα μέσα στη διάρκεια των χρόνων. Η σημαντικότητα της προσχολικής εκπαίδευσης επιβεβαιωνόταν και από τους γονείς της μειονότητας καθώς οι μαθητές που είχαν λάβει προσχολική εκπαίδευση έβλεπαν πρόοδο στην γραπτή, τη προφορική αλλά και τη κατανόηση της ελληνικής γλώσσας με την είσοδο τους στο δημοτικό σε αντιδιαστολή με τους μαθητές ου οποίοι προχώρησαν κατευθείαν στο δημοτικό

αντιμετωπίζοντας σοβαρά προβλήματα ελληνομάθειας σε όλη την εκπαιδευτική τους πορεία. Η συνθήκη της Λωζάνης σε σχέση με τα μειονοτικά σχολεία αυτό που προέβλεπε ήταν η διασφάλιση της εκμάθησης της μειονοτικής και της κυρίαρχης γλώσσας του κράτους ισοδύναμα. Παράλληλα όμως διασφαλίζει και ίσα δικαιώματα στην μειονότητα με αυτά των χριστιανών μαθητών. Το ελληνικό κράτος προσπαθούσε ανέκαθεν να προσφέρει ισάξιο επίπεδο εκπαίδευσης με αυτό των ελλήνων μαθητών. Αυτό διαφαίνεται μέσα από χρηματοδοτούμενες εκδρομές, προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας αλλά και θερινές κατασκηνώσεις προκειμένου τα παιδιά κυρίως των ορεινών περιοχών να έρθουν σε επαφή και με μαθητές από διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα και περιοχές (Θεοδώρου, 2012:175). Παρόλα αυτά η ανεπίτρεπτη αυτή κατάσταση και λειτουργία των σχολείων αυτών με συχνές ελλείψεις προσωπικού λόγω πολλών απουσιών των δασκάλων από τα μειονοτικά σχολεία των ορεινών χωριών είναι καταδικαστέα. Σύμφωνα με τη σημερινή εικόνα υπάρχει βελτίωση αλλά και πάλι το υπουργείο παιδείας δεν έχει καταφέρει την άρτια λειτουργία των μειονοτικών σχολείων με αποτέλεσμα να δίνει χώρο στο τούρκικο κράτος να επιβάλλει την αύξηση των μετακλητών καθηγητών ως ανάγκη για τις εκπαιδευτικές διαδικασίες. Αυτή η κίνηση αποσκοπεί στη συγκέντρωση περισσότερων εκπαιδευτικών από τη Τουρκία για να έχουν έλεγχο της κατάσταση και όχι για τη βελτίωση της εκπαίδευσης.

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Στη περιοχή της Θράκης εκτός από τα δημόσια γυμνάσια και λύκεια υπάρχουν και δύο μειονοτικά Γυμνάσια-Λύκεια και δύο ιεροσπουδαστήρια για τα οποία καλύπτουν της ανάγκες της μειονότητας. Δίνοντας στους απόφοιτους αυτών την ελεύθερη πρόσβαση στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας σύμφωνα πάντα με τις διατάξεις του νόμου του 1995 για την εισαγωγή των μαθητών της μειονότητας. Ωστόσο σύμφωνα με των Θεοδώρου (2012) πολλές έρευνες δείχνουν ότι σταδιακά πολλοί μουσουλμάνοι μαθητές μετακινούνται από το δημοτικό ακόμη, μετά τη Τρίτη τάξη στα δημόσια σχολεία χαρακτηρίζοντας την φοίτηση στα μειονοτικά ως επαρκής. Ακόμα στην ορεινή Θράκη έχουν ιδρυθεί δημόσια γυμνάσια και λύκεια για τους μαθητές της μειονότητας οι οποίοι δεν νιώθουν πλέον την ανάγκη να συνεχίσουν στο μειονοτικό και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σε αυτά τα δημόσια σχολεία τα παιδιά

διδάσκονται τα θρησκευτικά στην μειονοτική γλώσσα για να μην απομακρύνονται η μαθητές από τη μειονοτική εκπαίδευση. Η απόφαση των θρησκευτικών στη μειονοτική γλώσσα για τα γυμνάσια και τα λύκεια των ορεινών περιοχών της Θράκης ήταν μια ρύθμιση της ελληνικής πολιτείας για τους μουσουλμάνους μαθητές. Ακόμη πρόσθεσε στις ξένες γλώσσες και την επιλογή της τουρκικής. Στην Ελλάδα λοιπόν όπως αναφέραμε και στην αρχή υπάρχουν τέσσερα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσα από τα οποία οι μουσουλμάνοι απόφοιτοι μπορούν να προχωρήσουν στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι απόφοιτοι των 2 μειονοτικών λυκείων λαμβάνουν ειδικές εξετάσεις για να μπουν στα πανεπιστήμια. Καθώς είναι μόνο μουσουλμάνοι μαθητές ο ανταγωνισμός είναι πολύ μικρός αφού οι θέσεις είναι περισσότερες σε αριθμό από τους εξεταζόμενους. Σύμφωνα πάλι με τον νόμο που ψηφίστηκε το 1995, σε εκείνη τη περίπτωση οι μουσουλμάνοι φοιτητές δίνουν από τα δημόσια λύκεια κανονικά πανελλήνιες εξετάσεις, αλλά διεκδικούν ένα συγκεκριμένο ποσοστό θέσεων στα ελληνικά πανεπιστήμια, το οποίο ανέρχεται στο 0,5%. Το ποσοστό του 0,5% είναι εξτρά των θέσεων των οποίων παρέχονται για τους χριστιανούς μαθητές με σκοπό να μην θιγούν τα δικαιώματά τους. Έτσι, οι μουσουλμάνοι μαθητές συναγωνίζονται μεταξύ τους για την είσοδο τους στα ελληνικά πανεπιστήμια. Αυτή η ρύθμιση στην αρχή προκάλεσε εντάσεις στην τοπική κοινωνία από την πλευρά των χριστιανών γονέων μέχρι να διασαφηνιστούν τα μέτρα. Η ανάγκη αυτής της ρύθμισης ήταν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές στην ελληνική γλώσσα, και χάρις σε αυτήν τη ρύθμιση πολλοί μουσουλμάνοι μαθητές από άκρως μειονοτικά περιβάλλοντα κατάφεραν να εισέλθουν στα ελληνικά πανεπιστήμια. (Θεοδώρου, 2012)

Τριτοβάθμια εκπαίδευση και εκπαίδευση των δασκάλων της μειονότητας

Στο τέλος της δεκαετίας του 60 η ίδια η μειονότητα έφερε στο προσκήνιο ένα σοβαρό ζήτημα για τη μειονοτική εκπαίδευση. Την εκπαίδευση δασκάλων από την μειονότητα για τα μειονοτικά σχολεία, με το επιχείρημα πως είναι οι καταλληλότεροι για αυτή τη θέση καθώς, ήταν μαθητές σε μειονοτικά σχολεία και επιστρέφοντας να διδάξουν σε αυτά τα σχολεία ξέρουν καλύτερα από τον καθένα τις ανάγκες αλλά και τις ελλείψεις της μειονοτικής εκπαίδευσης. Μέχρι εκείνη τη στιγμή τα μειονοτικά σχολεία επανδρώνονταν είτε από δασκάλους που είχαν τελειώσει στα ιεροσπουδαστήρια της Ελλάδας ονόματι παλαιομουσουλμάνοι είτε της Τουρκίας

ονόματι προσοντούχοι ή με μετακλητούς δασκάλους από την Τουρκία. Έπειτα από αυτό το αίτημα λοιπόν ιδρύθηκε η ειδική παιδαγωγική ακαδημία στη Θεσσαλονίκη (ΕΠΑΘ). Μέσα από αυτή τη σχολή μέχρι και το 2012 είχαν αποφοιτήσει πάνω από εξακόσιοι μουσουλμάνοι δάσκαλοι, οι οποίοι μπήκαν στα σχολεία ως δημόσιοι υπάλληλοι. Είναι δάσκαλοι οι οποίοι διδάσκουν στα μειονοτικά δημοτικά και έχουν υψηλότερο επίπεδο από αυτό των παλιομουσουλμάνων και των προσοντούχων, πόσο μάλλον των μετακλητών δασκάλων οι οποίοι προέρχονται από ένα μη ευρωπαϊκό κράτος με τελείως διαφορετικές νοοτροπίες και αντιλήψεις από αυτές του ελληνικού κράτους. Τέλος, σχετικά με τους μειονοτικούς φοιτητές που φοιτούν τα ελληνικά πανεπιστήμια έπειτα από όλα τα προγράμματα για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης τους και το νόμο του 1995 περί διευκόλυνσης εισαγωγής αριθμούν γύρω στους 3.500 φοιτητές.

1.1.4 Σχέση σχολείου και οικογένειας

Αναφορικά με την εκπαίδευση τα βασικότερα ερωτήματα που προκύπτουν έχουν να κάνουν με τη διδασκαλία της γλώσσας και του πολιτισμού. Η κυριότερη ανησυχία για τους δίγλωσσους μαθητές είναι να μπορέσουν να κρατηθούν οι ισορροπίες μεταξύ της κυρίαρχης, αλλά και της μειονοτικής γλώσσας. Αυτό που επιθυμούν είναι να μάθουν επαρκώς τη κυρίαρχη γλώσσα, διότι θεωρούν πως αυτή είναι το κλειδί που θα βελτιώσει της συνθήκες διαβίωσης τους, θα αλλάξει την ζωή τους, τον τρόπο που αντιμετωπίζονται και θα τους δώσει φωνή σε πολιτικά ζητήματα. Ο προβληματισμός τους έγκειται στο φόβο της απώλειας της μητρικής τους γλώσσας και του ιδιαίτερου πολιτισμικού τους κεφαλαίου. Το άλλο μεγάλο ζήτημα που τους ανησυχεί είναι η σχολική πορεία των μειονοτικών μαθητών και οι επιδόσεις τους μέσα στα πλαίσια της εκπαίδευσης (Μαυρομάτης, 2008).

Μέσα στο πέρασμα των χρόνων οι μελετητές έχουν εμβαθύνει εκτενώς την έρευνά τους σχετικά με τη συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία καταλήγοντας ότι είναι απαραίτητη προϋπόθεση. Όπως αναφέρθηκε από τους Henderson & Berla (1994, όπως αναφέρεται στο Ζαβού, 2021:31), η εκπαιδευτική

σταδιοδρομία και η κατάκτηση των στόχων των μαθητών από διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα εξαρτώνται από την ενεργό και ποιοτική συμμετοχή των γονέων στο εκπαιδευτικό ταξίδι, από τις προσδοκίες τους καθώς και από τον βαθμό στον οποίο αυτές διαμορφώνονται από την οικονομική και κοινωνική τους θέση.

Σύμφωνα με την έρευνα που διεξήχθη από τους Eccles και Harold (1993, όπως αναφέρεται στο Ζαβού, 2021:31), τονίζεται ότι το επίπεδο ποιότητας της σχέσης σχολείου και οικογένειας είναι ένας σημαντικός παράγοντας. Η σύνδεση που διαμορφώνεται στη μεταξύ τους σχέση έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει ενεργά στην ακαδημαϊκή επίδοση των παιδιών και των εφήβων καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους διαδρομής. Με την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ σχολείου και οικογένειας, πολλά ζητήματα που σχετίζονται με το σχολείο αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά και επιλύονται. Η εμφάνιση προκλήσεων, όπως η ανεπαρκής ακαδημαϊκή επίδοση και η εγκατάλειψη του σχολείου από τους μαθητές, πλέον αποτελεί μια βασική ανησυχία, όπως και το πρόβλημα της μαθητικής παραβατικότητας παραμένει ένα φλέγον ζήτημα .

Η συνεργασία μεταξύ της οικογένειας και της ηγεσίας του σχολείου έχει αποδειχθεί επιτυχημένη. Αυτή η ένωση δεν ωφελεί μόνο τους γονείς, αλλά ισχύει και για τους εκπαιδευτικούς γενικότερα. Σύμφωνα με τους Epstein και Dauber (1991, Ζαβού, 2021:36), οι γονείς διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην αντιμετώπιση τυχόν προκλήσεων που μπορεί να προκύψουν στο εκπαιδευτικό ταξίδι. Με την ενεργή επικοινωνία τους με τους διευθυντές και τους δασκάλους των σχολείων, οι γονείς αποκτούν πολύτιμες γνώσεις για συγκεκριμένους τομείς όπου τα παιδιά τους μπορεί να δυσκολεύονται ή να χρειάζονται πρόσθετη υποστήριξη. Η αποτελεσματική επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ μουσουλμάνων γονέων και εκπαιδευτικών δεν μπορεί να υποτιμηθεί, καθώς ο αντίκτυπος της εκτείνεται σε διάφορες πτυχές.

Η ορθή λειτουργία του εκπαιδευτικού ιδρύματος είναι ζωτικής σημασίας, τόσο όσον αφορά τη διατήρηση της τάξης όσο και τη διασφάλιση της παροχής υπηρεσιών υψηλής ποιότητας. Στόχος είναι η παροχή εκπαίδευσης σε όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα από το υπόβαθρό τους, η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και η εξάλειψη των ανισοτήτων. Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης της ελληνικής μειονότητας, η εκπαίδευση των μουσουλμάνων μαθητών αντιμετωπίζει διάφορες προκλήσεις, όπως

αναφέρθηκε προηγουμένως. Οι δυσκολίες αυτές γίνονται ακόμη πιο έντονες σε καταστάσεις όπου παρεμποδίζεται η συμμετοχή των μουσουλμάνων γονέων στα σχολικά θέματα.

Η ένταξη των παιδιών στη σχολική ζωή μπορεί να παρεμποδιστεί από διάφορους παράγοντες, όπως η έλλειψη κατανόησης της γλώσσας ή το πολιτιστικό, κοινωνικό και θρησκευτικό υπόβαθρο των γονέων τους. Ωστόσο, για να μπορέσει ένα σχολείο να ξεπεράσει αποτελεσματικά αυτά τα εμπόδια, πρέπει να οικοδομηθεί πάνω σε αρχές και αξίες συμπεριληπτικότητας. Μια θεμελιώδης αρχή της ένταξης είναι η συνεχής συνεργασία σχολείου και γονέων (Στάσιнос, 2020). Στην περίπτωση των μουσουλμάνων γονέων, η εκπαιδευτική κοινότητα μπορεί να συνεργαστεί μαζί τους μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών που στοχεύουν στη διασφάλιση ίσων ευκαιριών μάθησης για όλα τα παιδιά, χωρίς διακρίσεις και ανισότητες. (Ζαβού, 2021:36)

Η Δραγώνα (2004) μας παραθέτει κάποια παραδείγματα τα οποία είναι λόγια από δασκάλους που έχουν παιδιά της μειονότητας αναφορικά με τους γονείς τους.

«Κυρίως το σπίτι είναι υπεύθυνο για την πρόοδο των παιδιών. Οι γονείς δεν έρχονται παρά μόνο όταν τους καλέσουμε. Πολλοί ξέρουν ελληνικά, αλλά κάνουν ότι δεν καταλαβαίνουν, γιατί δεν τους συμφέρει. Ξέρουν ότι φταίνε για την κατάσταση των παιδιών τους. Οι γονείς που ενδιαφέρονται έρχονται. Τι να τους κάνω αυτούς; Τα παιδιά τους δεν έχουν πρόβλημα. Τους άλλους θέλω. Αλλά αυτοί δε νοιάζονται. Δε νοιάζονται να το στείλουν στο σχολείο, να το ρωτήσουν: «Τι σας έβαλε ο δάσκαλος σήμερα;».

«Κάποια παιδιά ξεχωρίζουν και μπορούν να προχωρήσουν άνετα. Έχουν φροντίδα από το σπίτι τα παιδιά αυτά. Από την οικογένεια ξεκινάνε όλα. Όταν ξέρεις την οικογένεια, ξέρεις και πώς θα πάει το παιδί. Καμιά φορά συναντάμε και εξαιρέσεις αλλά, όπως λέμε, «οι εξαιρέσεις επιβεβαιώνουν τον κανόνα». Οι γονείς δεν έχουν καταλάβει την αξία του σχολείου. Δεν τα στέλνουν τα παιδιά. Λένε: «Θα γίνει εργάτης, θα γίνει νοικοκυρά. Δε χρειάζεται τα γράμματα». Τα κρατάνε στο σπίτι και δεν τ' αφήνουν να έρθουν. Είναι η νοοτροπία αυτή που υπάρχει»

Τα εισαγωγικά που παρέχονται είναι από εκπαιδευτικούς που απασχολούνται σε σχολεία που εξυπηρετούν μειονοτικούς πληθυσμούς στη Θράκη. Ωστόσο, τα

συναισθήματά τους θα μπορούσαν εύκολα να ακουσθούν και από εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε παρόμοιες αγροτικές ή κοινωνικά μειονεκτούσες περιοχές.

Για πολλά χρόνια υπερετερούσε η άποψη ότι τα παιδιά από προνομιούχες και οικονομικά ευκατάστατες οικογένειες προόδευαν στην ακαδημαϊκή τους πορεία σε σχέση με τα παιδιά τα οποία προέρχονταν από φτωχές αγροτικές ή εργατικές οικογένειες ή ζούσαν σε υποβαθμισμένες περιοχές. Ωστόσο, ο τομέας της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης έχει απομυθοποιήσει αυτή την έννοια, με αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικοί να φέρουν στις πλάτες τους τις αποτυχίες των μαθητών τους ως δικό τους αποτέλεσμα. Για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης λοιπόν λαμβάνονται μέτρα όπως: ενισχυτικές διδασκαλίες, ειδικές τάξεις και πρόσθετα υλικά. (Δραγώνα, 2004)

Ωστόσο, υπάρχει μια διαρκής διεθνής συζήτηση σχετικά με τον βαθμό στον οποίο η εκπαίδευση μπορεί να αντισταθμίσει τις ελλείψεις ενός κοινωνικά μειονεκτούντος νοικοκυριού. Αρχικά, υπήρξε μια αρνητικότητα σχετικά με την αποτελεσματικότητα αυτών των προγραμμάτων ενίσχυσης. Παρόλα αυτά έρευνες μέσα στη πάροδο του χρόνου έδειξαν ότι η συνεργασία και η επικοινωνία γονέων και εκπαιδευτικών είναι οι βασικότερες προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων και την αντιμετώπιση της χαμηλής επίδοσης ορισμένων μαθητών ακόμη και όταν αυτά εφαρμόζονται σε οικονομικά υποδεέστερες ή πληγείσες περιοχές.

Σε αυτή την ανάλυση, θα εστιάσουμε στη σύνδεση της οικογένειας με το σχολείο, αξιοποιώντας το θεωρητικό πλαίσιο αλληλεπίδρασης και τη συστημική θεωρία. Αυτή η συγκεκριμένη προσέγγιση δε περιστρέφεται γύρω από τη σχέση αιτίου αποτελέσματος. Διότι σε κάθε τέτοια περίπτωση η κατάληξη της κάθε αναζήτησης θα ήταν ποιος φταίει για την χαμηλή ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών αποδίδοντας ευθύνες είτε στους δασκάλους, είτε στους γονείς είτε στους ίδιους τους μαθητές. Τα λόγια των δασκάλων στα προαναφερθέντα παραδείγματα μεταδίδουν ξεκάθαρα μια βαθιά αίσθηση απογοήτευσης.

Μία από τις θεμελιώδεις ιδέες στη θεωρία περί συστημάτων περιστρέφεται γύρω από την έννοια ότι η κατανόηση των αιτιακών συνδέσεων μέσα σε έναν οργανισμό γίνεται πολύ πιο συνεκτική όταν την δούμε μέσα από το πρίσμα της κυκλικής λογικής. Αυτή

η προοπτική αποκαλύπτει την περίπλοκη αλληλεξάρτηση όλων των συστημάτων μεταξύ τους, καθώς όλοι ασκούμε επιρροή ο ένας στον άλλον. Επηρεαζόμαστε αμοιβαία από αυτά, γεγονός που εμποδίζει την ικανότητά μας να αναζητούμε τη βασική αιτία ενός ζητήματος ή να προσδιορίζουμε το υπεύθυνο μέλος.

Παίρνοντας τη συστημική προσέγγιση σε ένα νέο επίπεδο, η προσοχή μας στρέφεται στον μετασχηματιστικό αντίκτυπο που μπορεί να έχει η εκπαιδευτική παρέμβαση σε ολόκληρη την οικογενειακή μονάδα. Η προσέγγιση εστιάζει στην κατεύθυνση των προσπαθειών προς την αλλαγή της κατάστασης ή την αλλαγή των αντιλήψεων που έχει το κάθε άτομο για το άλλο, αντί να στοχεύει σε ένα συγκεκριμένο θέμα όπως ο μαθητής ή η κατάσταση. Η σημασία της αλληλεπίδρασης δεν μπορεί να υποτιμηθεί, καθώς είναι το κλειδί για την κατανόηση. Σε αυτό το πλαίσιο, όλες οι προοπτικές, είτε από δάσκαλο είτε από γονέα, έχουν την ίδια σημασία, εξαλείφοντας την ανάγκη να αποδοθεί ευθύνη ή να προσδιοριστεί ποιος έχει δίκιο ή άδικο σε σχέση με την αποτυχία ενός παιδιού. Η αλληλεπίδραση, μαζί με την έννοια της κυκλικής αιτιότητας, είναι δύο θεμελιώδη στοιχεία σε αυτή τη διαδικασία και ως βάση για τη συζήτησή μας. (Δραγώνα, 2004)

Επιπλέον για να κατανοήσουμε καλύτερα το σχολείο ως μια ενοποιημένη οντότητα, μπορούμε να διερευνήσουμε την έννοια των «ανοιχτών» και «κλειστών» συστημάτων. Ένα κλειστό σύστημα είναι ανθεκτικό στην εμπλοκή με εξωτερικά συστήματα, με στόχο να διατηρήσει την τρέχουσα κατάστασή του χωρίς καμία εσωτερική αλλαγή. Φυσικά, όταν πρόκειται για ανθρώπινη συμπεριφορά, ένα εντελώς κλειστό σύστημα είναι αδύνατο. Ωστόσο, υπάρχουν πολλές οικογένειες και σχολεία που προσπαθούν να τηρούν αυστηρά όρια, περιορίζοντας όσο μπορούν τις εξωτερικές αλληλεπιδράσεις. Ένα ανοιχτό σύστημα αναγνωρίζει και αγκαλιάζει το ευρύτερο περιβάλλον, επιτρέποντας ποικίλους βαθμούς διάσπασης των ορίων, ενώ ένα κλειστό σύστημα παραμένει περιορισμένο εντός των ορίων του, αποκομμένο από το εξωτερικό περιβάλλον. Στο πεδίο της εκπαίδευσης, εστιάζουμε στο μοναδικό αναπτυξιακό ταξίδι κάθε παιδιού ξεχωριστά, στις ιδιαίτερες απαιτήσεις του και στην ικανότητά του να αξιοποιεί την υποστήριξη που του προσφέρεται. Επιπλέον, λαμβάνουμε υπόψη τον ρόλο της οικογένειας σε αυτή τη διαδικασία (Δραγώνα, 2004). Το σχολείο, ως ανοιχτό σύστημα, έχει πάντα υπόψη του τις διαφορετικές ομάδες με τις οποίες ασχολείται τόσο εντός του σχολείου όσο και στην κοινωνία

γενικότερα. Όταν ένας δάσκαλος σε ένα σχολείο ανοιχτού συστήματος αλλάζει την προσέγγισή του, αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παρασύρει τους συναδέλφους του. Αντίθετα, σε ένα σχολείο κλειστού συστήματος, οποιεσδήποτε αλλαγές γίνονται από έναν δάσκαλο καταλήγουν σε απομόνωση. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτό δεν σημαίνει ότι το σχολείο δεν πρέπει να έχει όρια με τον έξω κόσμο. Ακόμη και ένα ευέλικτο σύστημα έχει τους περιορισμούς του και κατανοεί τη σημασία του καθορισμού της μοναδικής του ταυτότητας. Η διατήρηση της ταυτότητάς του και η προστασία του εαυτού του από αλόγιστους καταχραστές είναι υψίστης σημασίας. (Δραγώνα, 2004)

Συμπερασματικά, για να επιτευχθεί ο κοινός στόχος της ανατροφής και της εκπαίδευσης των παιδιών, τόσο το σχολείο όσο και η οικογένεια πρέπει να συνεργαστούν στενά. Ωστόσο, όταν αντιμετωπίζουν προκλήσεις στην απόδοση ή τη συμπεριφορά ενός παιδιού, δεν είναι ασυνήθιστο να υιοθετούν μια ανταγωνιστική νοοτροπία αντί να συνεργάζονται. Η οικογένεια αποδίδει αυτό το θέμα στο σχολείο το οποίο συχνά θεωρείται ως η πρωταρχική σφαίρα που είναι υπεύθυνη τόσο για την εμφάνιση όσο και για την επίλυση προβλημάτων. Αυτή η οπτική ουσιαστικά αγνοεί την ύπαρξη θεμάτων μέσα στις οικογένειες και επιβαρύνει αποκλειστικά το σχολείο. Το σχολείο από την άλλη ρίχνει την ευθύνη για το πρόβλημα στην οικογένεια, αποδίδοντάς το σε διάφορους παράγοντες όπως κοινωνικοοικονομικούς λόγους, ψυχοκοινωνικά ζητήματα ή οικογενειακές κρίσεις. Ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη αιτία, το υποκείμενο μήνυμα είναι ότι η ικανότητα του σχολείου να αντιμετωπίσει το πρόβλημα είναι περιορισμένη εκτός εάν υπάρξει αλλαγή στο περιβάλλον του σπιτιού. (Δραγώνα, 2004)

Τόσο το οικογενειακό όσο και το σχολικό σύστημα, χωρίς να αμφιταλαντεύονται, πιστεύουν ακράδαντα ότι το λάθος είναι του άλλου όταν πρόκειται για την «αιτία» του θέματος. Εναλλακτικά, μια τρίτη προοπτική προτείνει ότι τόσο το σχολείο όσο και η οικογένεια μπορούν να καταλήξουν σε συμφωνία ότι το πρόβλημα πηγάζει από την εγγενή φύση του παιδιού. Είναι ο χαρακτήρας του παιδιού που θεωρείται «τεμπέλης» ή η αδυναμία του να εστιάσει ή ίσως οι γνωστικές του ικανότητες που εμποδίζουν την κατανόηση των γραμμάτων. Με την απομάκρυνση από τη μονολιθική προοπτική και την εστίαση της προσοχής προς τη διαδικασία, μπορεί κανείς να

κατανοήσει πραγματικά το θέμα και να σχεδιάσει μια αποτελεσματική στρατηγική παρέμβασης. Όταν το πρόβλημα αντιμετωπίζεται μέσα από αυτό το πρίσμα, προκύπτει μια πιο ξεκάθαρη κατανόηση, επιτρέποντας τη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου. Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις πτυχές, μπορεί κανείς να αναγνωρίσει τις ευκαιρίες για ανάληψη δράσης αντί να εμπλέκεται σε συζητήσεις για το σωστό έναντι του λάθους, το καλό εναντίον του κακού και την ενοχή έναντι της αθωότητας. Επιπλέον, με την πιο προσεκτική εξέταση της μαθησιακής διαδικασίας, γίνεται προφανές ότι η αβεβαιότητα και η αποτυχία παίζουν καθοριστικό ρόλο στην απόκτηση γνώσεων. Είναι μέσα από την αναγνώριση των ελλείψεων μας και την εμπειρία της απώλειας που μαθαίνουμε πραγματικά (Δραγώνα, 2004). Αν ήμασταν πλήρως αυτοδύναμοι, δεν θα υπήρχε ανάγκη για μάθηση. Ωστόσο, επειδή αυτή η διαδικασία μπορεί να είναι επώδυνη, συχνά λαχταρούμε για γρήγορες και αβίαστες λύσεις για να αντισταθμίσουμε τα συναισθήματα ανεπάρκειάς μας. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να κατανοήσουν ότι όταν προσπαθούν να συνεργαστούν με οικογένειες, πρέπει να είναι πρόθυμοι να αντιμετωπίσουν την αβεβαιότητα και την απογοήτευση. Για να δημιουργήσουν μια σύνδεση μεταξύ του σχολείου και της οικογένειας, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ασκούν το σεβασμό για τις διαφορές, να έχουν ανεκτικότητα σε διαφορετικές αντιλήψεις, να αναλαμβάνουν ρίσκα και να επιδεικνύουν αντοχή απέναντι στις αβεβαιότητες. Αυτά τα στοιχεία, μαζί με την επιτυχία και την αποτυχία, αποτελούν βασικά συστατικά του μαθησιακού ταξιδιού. (Δραγώνα, 2004)

1.2 Διαπολιτισμικότητα

Τα τελευταία τριάντα χρόνια, η Ελλάδα γνώρισε μια σημαντική εισροή οικονομικών μεταναστών, επαναπατρισθέντων Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση και προσφύγων κυρίως από τις ανατολικές χώρες και την Αφρική. Ως αποτέλεσμα, έχει προκύψει ένας ετερόκλητος πληθυσμός με ποικίλες εκπαιδευτικές και κοινωνικοοικονομικές ανάγκες, καθώς και δικαιώματα. Λαμβάνοντας υπόψη τις ήδη υπάρχουσες μειονοτικές ομάδες στην Ελλάδα, γίνεται φανερό ότι η έναρξη και ενίσχυση της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης είναι υψίστης σημασίας. (Χατζηκυριακίδου, 2019:50)

Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση ορίζεται από πολλά βασικά χαρακτηριστικά. Πρώτον, χρησιμεύει ως θεμελιώδης αρχή και στόχος που καθοδηγεί όλες τις πτυχές των σχολικών δραστηριοτήτων. Δεύτερον, η εστίασή της βρίσκεται στις συναντήσεις και τις εμπειρίες των παιδιών από πρώτο χέρι στις χώρες υποδοχής τους. Επιπλέον, επεκτείνει και διευρύνει τους υπάρχοντες εκπαιδευτικούς στόχους του σχολείου. Τέλος, ενθαρρύνει μια αμοιβαία ανταλλαγή και επιρροή μεταξύ των πολιτισμών τόσο της χώρας καταγωγής όσο και της χώρας υποδοχής. (Χατζηκυριακίδου,2019 σελ.50)

Σύμφωνα με τον Χατζησαββίδη (2002, όπως αναφέρεται στο Χατζηκυριακίδου, 2019:50), η έννοια της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης περιλαμβάνει μια σειρά από θεωρίες και πρακτικές με στόχο την εκπαίδευση ατόμων που, λόγω παραγόντων όπως η μετανάστευση ή η προσφυγιά, βρίσκονται σε διαφορετική κουλτούρα. Στοχεύει επίσης να διδάξει σε άτομα από την κυρίαρχη κουλτούρα πώς να συνυπάρχουν και να εκτιμούν τις κουλτούρες των άλλων επί ίσοις όροις.

Η εφαρμογή της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα χρονολογείται από το 1996. Ωστόσο, υπάρχει συνεχής συζήτηση για την επιτυχή εφαρμογή του Νόμου 2413/1996, ο οποίος καθιέρωσε τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, ειδικά όσον αφορά τη γλωσσική διδασκαλία και τη διατήρηση της μητρικής γλώσσας των μαθητών ξένων γλωσσών. . Ο Τσιτσελίκης (2002, όπως αναφέρεται στο Χατζηκυριακίδου, 2019:51) ασκεί κριτική στη διαδικασία εφαρμογής του μοντέλου Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, χαρακτηρίζοντάς το ως «αδέξιο».

Ποιος είναι ο σκοπός της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και πώς μπορεί να προωθήσει την ενότητα μεταξύ διαφορετικών ατόμων με διαφορετικά υπόβαθρα, γλώσσες, όνειρα και φιλοδοξίες; Η Κανακίδου (1997, σ. 106) υποστηρίζει ότι ο πρωταρχικός στόχος της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης είναι να καλλιεργήσει την ευαισθησία των παιδιών, των δασκάλων και των ενηλίκων απέναντι στα ήθη, τις πεποιθήσεις, τις γλώσσες και τις κοινωνικές αξίες άλλων πολιτισμών. Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση διαδραματίζει επίσης κρίσιμο ρόλο στη διατήρηση των διαπροσωπικών σχέσεων μέσα σε μια κοινωνία, ιδιαίτερα στα σχολεία όπου τα παιδιά αφομοιώνονται. Ωστόσο, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι τα παιδιά είναι επίσης φορείς της δικής τους μοναδικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Ως εκ τούτου, η

εκπαίδευση χρησιμεύει ως πλατφόρμα για την αγκαλιά, τον σεβασμό και την αποδοχή της πολιτισμικής διαφορετικότητας που συμβάλλει σε μια αρμονική συνύπαρξη. Για τους εκπαιδευτικούς σε αυτά τα σχολεία, η διδασκαλία γίνεται ένα στοίχημα που μπορεί να κερδίσει μόνο εάν είναι πρόθυμοι να περιηγηθούν στην πολιτιστική ποικιλία εντός της τάξης χωρίς να βασίζονται σε εθνο-πολιτιστικές πεποιθήσεις ή κοινωνικές προκαταλήψεις. Η Δραγώνα (2008, όπως αναφέρεται στο Χατζηκυριακίδου, 2019:51) τονίζει τη σημασία της προετοιμασίας των εκπαιδευτικών προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά αυτό το ποικιλόμορφο περιβάλλον, το οποίο περιλαμβάνει την αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας της «πολιτισμικής ετερότητας».

Η προηγούμενη συζήτηση για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση υπογραμμίζει την ακυρότητα μιας μονοπολιτισμικής προσέγγισης της εκπαίδευσης σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία. Προκειμένου να επιτευχθεί κοινωνική συνοχή, η εκπαίδευση πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στις συγκεκριμένες ανάγκες της κοινωνίας, αναγνωρίζοντας ότι οι μαθητές διαδραματίζουν ενεργό ρόλο σε αυτήν. Κατά συνέπεια, η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση εξυπηρετεί το σκοπό της εκπαίδευσης και του εξοπλισμού των ατόμων ώστε να ευδοκιμήσουν σε ένα ποικίλο κοινωνικό περιβάλλον, τόσο σε εγχώριο όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. (όπως αναφέρεται στο Χατζηκυριακίδου, 2019:52)

1.2.1 Σκοπός και βασικά χαρακτηριστικά

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η φράση «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση» πρωτοεμφανίστηκε στην Ελλάδα. Στις αρχές του 1990, κατά τη διάρκεια εμφάνισης των παλιννοστούντων μαθητών και μεταναστών, οι οποίοι αν και μοιράζονταν μια κοινή εθνικότητα, δεν είχαν και την ίδια ευχέρεια λόγου στην ελληνική γλώσσα όπως αναφέρουν οι Σαπουντζής, Μαυρομμάτης, Ντομπρίντεν, & Καρούσου (2015). Στο παρελθόν υπήρξε αμφισβήτηση ως προς προσπάθειες που είχαν καταβάλει ευρωπαϊκά έθνη για την ενσωμάτωση διαφόρων τέτοιων ομάδων στις κοινωνίες τους με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ο όρος διαπολιτισμική αγωγή Όπως υπογραμμίστηκε από τους Ανδρούσου και Ασκούνη (2007) (όπως αναφέρεται στο Κουφοβασίλη, 2021

σελ.29). Ο όρος αυτός επικεντρώνεται σε βασικές αρχές. Πρώτον, τονίζει τη σημασία της πολιτισμικής κληρονομιάς, της κουλτούρας και των αξιών των μαθητών αυτών που κουβαλούν μαζί τους στη τάξη. Δεύτερον, αναγνωρίζει ότι όλοι οι πολιτισμοί πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ίσοι χωρίς εξαιρέσεις και τέλος δίνει βάση στο δικαίωμα στην εκπαίδευση για όλους τους μαθητές. Σύμφωνα με τον Δαμανάκη (2002), Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση δεν επικεντρώνεται αποκλειστικά σε ξένους μαθητές άλλων χωρών ή σε όσους ανήκουν στη μουσουλμανική μειονότητα αλλά απευθύνεται και στους γηγενείς μαθητές.

Το 1996 έπειτα από τη ψήφιση νόμου σηματοδοτήθηκε η ίδρυση των πρώτων διαπολιτισμικών σχολείων. Σε αυτά τα σχολεία το 60% των μαθητών αποτελούνταν από ντόπιους και μόνο το 40-45% από ξένους ή παλιννοστούντες μαθητές. Βασικό μέλημα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ήταν η ενσωμάτωση και την αποδοχή όλων των μαθητών οι οποίοι φέρουν ένα διαφορετικό πολιτισμικό κεφάλαιο, με διαφορετική κουλτούρα, αξίες ακόμη και γλώσσα από το μέρος στο οποίο ζουν. Ως αποτέλεσμα πολλαπλών υπουργικών αποφάσεων, πολλά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης χαρακτηρίστηκαν Διαπολιτισμικά. Το προσωπικό αυτών των σχολείων απαρτιζόταν από εκπαιδευτικούς οι οποίοι είχαν κάνει ειδική εκπαίδευση πάνω στη διαπολιτισμική αγωγή αλλά και πάνω στη διδασκαλία των ελληνικών ως ξένη γλώσσα. Όπως αναφέρει η Σκούρτου (2002) υπάρχει άμεση συσχέτιση ανάμεσα στη διγλωσσία και τη διαπολιτισμικότητα. Σύμφωνα με τον Τσιτάκη (2015, όπως αναφέρεται στο Κουφοβασίλη, 2021:30) η χρήση του όρου διαπολιτισμικά όταν αναφερόμαστε στα σχολεία της μουσουλμανικής μειονότητας συνδέεται με τη μετάδοση πολιτισμικών και γλωσσικών πτυχών της κυρίαρχης ομάδας στην ομάδα της μουσουλμανικής μειονότητας. Η Κανακίδου (1994, όπως αναφέρεται στο Κουφοβασίλη, 2021:30) πρότεινε ότι η εκπαίδευση της μουσουλμανικής μειονότητας θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί με βάση τις αρχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και τα σχολεία της μειονότητας θα πρέπει να αλλάξουν ονομασία και από μειονοτικά να αναφέρονται πλέον ως διαπολιτισμικά για να το αντικατοπτρίζουν αυτό. Από την άλλη πλευρά, οι Ανδρούσου & Ασκούνη (2007, όπως αναφέρεται στο Κουφοβασίλη, 2021:30) υποστήριξαν ότι η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση δεν μπορεί να θεωρηθεί αρκετή ως θεραπεία για την αποτελεσματική εκπαίδευση της μουσουλμανικής μειονότητας.

1.2.2 Διγλωσσία στο νηπιαγωγείο

Μέσα σε οποιοδήποτε επίσημο εκπαιδευτικό πλαίσιο, ο ρόλος της «γλώσσας» είναι υψίστης σημασίας. Λειτουργεί τόσο ως μέσο και χώρος επικοινωνίας μεταξύ των μελών της μαθησιακής κοινότητας, όσο και ως μέσο διδασκαλίας άλλων μαθημάτων. Σύμφωνα με τη Σελλά- Μάζη, (2001, 2006, όπως αναφέρεται στο Χουσεΐν, 2021:15) κατά τη διάρκεια της ιστορίας, και ιδιαίτερα στο πλαίσιο του έθνους-κράτους, η γλώσσα έχει πάρει μια ιστορική τροχιά και έχει συνδεθεί με την έννοια της εθνικής ταυτότητας σε πολλά εθνικιστικά κινήματα του 19ου αιώνα. Παρόλα αυτά, η θεωρία της γλώσσας του Τσόμσκι την ορίζει αποκλειστικά ως σύστημα έκφρασης σκέψεων, χωρίς να εξετάζει τον ρόλο της στην επικοινωνία. Αυτή η θεωρία επινοεί «ένα ιδανικό ομιλητή και μια ιδανική γλωσσική κοινότητα», χωρισμένη από επικοινωνιακά και κοινωνικά πλαίσια. Ωστόσο, αυτή η απεικόνιση δεν είναι ακριβής καθώς η γλώσσα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το επικοινωνιακό και κοινωνικό της περιβάλλον. Το κατεξοχήν μέσο επικοινωνίας μεταξύ ατόμων, ομάδων και κοινοτήτων, ανεξάρτητα από τα κοινά ή διαφορετικά χαρακτηριστικά τους, είναι η γλώσσα. Η αξιοποίησή του έχει τη δύναμη να επηρεάσει τη συμπεριφορά και τη γνώση, αλλά και να εδραιώσει ιεραρχίες μέσα σε μια συγκεκριμένη κοινότητα ή μια ευρύτερη κοινωνία, όπως υποστηρίζει ο Παπαχρήστου (2009, όπως αναφέρεται στο Χουσεΐν, 2021:15)

Η εν λόγω προσέγγιση στηρίζεται στην έμφαση που δίνει ο Bakhtine (1930) στο χαρακτηριστικό της γλώσσας που είναι γνωστό ως «διάδραση». Αυτή η αντίληψη όπως μας επισημαίνουν οι Δραγώνα, Σκούρτου & Φραγκουδάκη (2001) συνδέεται στενά με τη σημαντική άποψη του κοινωνιολόγου Basil Bernstein, ο οποίος υποστηρίζει ότι «η γλώσσα λειτουργεί ως κώδικας επικοινωνίας και επομένως αποτελεί μέρος της κουλτούρας και του πολιτισμού των κοινωνικών ομάδων» (όπως αναφέρεται στο Χουσεΐν, 2021:15). Η σημασία των προαναφερθέντων απόψεων και στάσεων βασίζεται στην ιδέα ότι η γλώσσα διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη σύλληψη και τη διαμόρφωση των σχέσεων μεταξύ των ατόμων μέσα σε μια κοινότητα. Επιπλέον, το επίπεδο γνώσης τόσο της καθομιλουμένης όσο και της ακαδημαϊκής

μορφής γλώσσας χρησιμεύει ως θεμελιώδες κριτήριο για τον προσδιορισμό της κοινωνικής θέσης κάποιου. Αυτή η πιστοποίηση της σχέσης κυρίαρχου-κυριαρχόμενου χρησιμεύει και ως μέθοδος διάκρισης πολιτισμικών και εθνοτικών μειονοτήτων, είτε πρόκειται για ιστορικές είτε για μεταναστευτικές ομάδες. Επιπλέον, η γλώσσα έχει την ικανότητα να εκφράζει τόσο ατομικές όσο και συλλογικές ταυτότητες και μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο για τη μετάδοσή τους. Η ανύψωση της κοινωνικής θέσης ενός ατόμου μέσω της προόδου και της ανοδικής κίνησης αναφέρεται συνήθως ως ανοδική κοινωνική κινητικότητα. (Χουσεϊν, 2021:15)

Συμφώνα με τη Μότσιου (2017) οι περισσότερες έρευνες σχετικά με τη γλώσσα είχαν στραμμένο το ενδιαφέρον τους κυρίως στη μονόγλωσση ανάπτυξη, παρόλο που σχεδόν το μισό ποσοστό της γης ομιλεί περισσότερες από μια γλώσσες και μάλιστα ως φυσικοί ομιλητές.

Η διγλωσσία, με την ευρεία της έννοια, αναφέρεται στην ικανότητα ενός ατόμου να χρησιμοποιεί δύο γλώσσες. Αυτή η γλωσσική επάρκεια δημιουργεί τον όρο «δίγλωσσος» και μπορεί να παρατηρηθεί σε άτομα ή ομάδες ανθρώπων που διαθέτουν διαφορετικούς βαθμούς επάρκειας σε μια δεύτερη γλώσσα, είτε αυτή είναι προφορική είτε γραπτή. Κατά συνέπεια, αυτά τα άτομα είναι σε θέση να επικοινωνούν αποτελεσματικά με ομιλητές μιας ή περισσότερων γλωσσών σε μια κοινότητα. Οι περιγραφικοί ορισμοί της διγλωσσίας επικεντρώνονται γενικά σε δύο βασικές πτυχές: το επίπεδο επάρκειας και στις δύο γλώσσες και τις συνθήκες γύρω από τη χρήση κάθε γλώσσας. Ως αποτέλεσμα, διαφορετικοί τύποι διγλωσσίας μπορούν να εντοπιστούν με βάση διάφορα κριτήρια και μεταβλητές, όπως η ηλικία στην οποία ένα άτομο εκτίθεται και στις δύο γλώσσες. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει ταυτόχρονη ή διαδοχική διγλωσσία, καθώς και πρώιμη ή μεταγενέστερη διγλωσσία. (Μότσιου, 2017). Επιπλέον, Η διγλωσσία μπορεί να αποκτηθεί με δύο διαφορετικούς τρόπους: φυσικά, μέσω τακτικής αλληλεπίδρασης με φυσικούς ομιλητές, ή τεχνητά, μέσω δομημένης εκπαίδευσης, όπως η παρακολούθηση σχολείου ή η λήψη φροντιστηρίων. Η διγλωσσία μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε δύο τύπους με βάση το επίπεδο επάρκειας σε κάθε γλώσσα: ισορροπημένη/αμφιδυναμική διγλωσσία, όπου και οι δύο γλώσσες κατέχονται εξίσου και κυρίαρχη/ανυσοβαρούς διγλωσσία, όπου η μία γλώσσα είναι ισχυρότερη και η άλλη πιο αδύναμη. Τέλος, Η διγλωσσία μπορεί να κατηγοριοποιηθεί είτε ως ατομική είτε ως συλλογική, ανάλογα με το αν αφορά άτομα

ή ομάδες που κατοικούν σε ένα μονόγλωσσο περιβάλλον ή αν αφορά μια κοινωνία όπου παρατηρείται η κυρίαρχη χρήση δύο ή περισσότερων γλωσσών (Τσοκαλίδου, 2012. Τριαρχή- Herrmann, 2000). Συνοψίζοντας, τα άτομα που είναι δίγλωσσα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν με βάση διάφορους ατομικούς ή κοινωνικούς παράγοντες, με αποτέλεσμα διαφορετικούς τύπους διγλωσσίας ανάλογα με τα συγκεκριμένα κριτήρια που εξετάζονται. (Μότσιου, 2017)

Η διγλωσσία είναι ένα σύνθετο φαινόμενο και η επίτευξη τέλει ισορροπίας και ίσης επάρκειας και στις δύο γλώσσες είναι σπάνια. Οι περισσότεροι δίγλωσσοι δεν έχουν το ίδιο επίπεδο γλωσσικής ικανότητας και στις δύο γλώσσες. Αντίθετα, διαπρέπουν σε μια γλώσσα, που αναφέρεται ως η «ισχυρή» γλώσσα, ενώ έχουν χαμηλότερη επάρκεια στην άλλη, γνωστή ως «ασθενέστερη» γλώσσα (Μότσιου, 2017). Η κυριαρχία οποιασδήποτε γλώσσας επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες όπως η ηλικία, η σειρά κατάκτησης της γλώσσας, η συχνότητα χρήσης, η έκθεση σε φυσικούς ομιλητές και άλλα, και αυτή η κυριαρχία μπορεί επίσης να εξελιχθεί σε όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου.

Η διγλωσσία που παρατηρείται και πηγάζει μέσα από την έρευνα της εργασίας όπως θα δούμε και παρακάτω είναι η διαδοχική διγλωσσία, καθώς η ελληνική γλώσσα εισάγεται στο ρεπερτόριο των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας κυρίως στη νηπιακή ηλικία μέσα από την είσοδο τους στο νηπιαγωγείο και την αλληλεπίδραση τους με τα υπόλοιπα παιδιά της κυρίαρχης ομάδας, καθώς μέχρι εκείνη την ηλικία η μοναδική γλώσσα που ομιλείται μέσα στην οικογένεια είναι η μητρική.

Σύμφωνα με την κλασική εκδοχή της υπόθεσης της κρίσιμης περιόδου που προτάθηκε από τον Lenneberg (1967), ο βέλτιστος χρόνος για την ανάπτυξη γλωσσικών ικανοτήτων που μοιάζουν με τη μητρική γλώσσα περιορίζεται σε συγκεκριμένα χρονικά πλαίσια, συνήθως από τη γέννηση μέχρι την ηλικία των έντεκα ετών περίπου. Η πιο γόνιμη περίοδος σε αυτό το χρονικό πλαίσιο φαίνεται να είναι μεταξύ των ηλικιών 2 και 5 ετών. Οι καθιερωμένες διακρίσεις του McLaughlin (1978) κατηγοριοποιούν περαιτέρω τη δίγλωσση γλωσσική ανάπτυξη. Εάν ένα παιδί εκτεθεί και αποκτήσει δύο γλώσσες ταυτόχρονα από τη γέννησή του μέχρι την ηλικία των 3 ετών, θεωρείται ότι είναι ταυτόχρονα δίγλωσσο, καθώς αναπτύσσει δύο πρώτες

γλώσσες. Ωστόσο, μετά την ηλικία των 3 ετών, η δίγλωσση ανάπτυξη χαρακτηρίζεται ως διαδοχική.

Σε αυτές τις περιπτώσεις, το παιδί έχει ήδη αναπτύξει μια γλώσσα σε κάποιο βαθμό και αργότερα, αλλά όχι πέρα από την προεφηβική ηλικία, αποκτά μια δεύτερη γλώσσα. Οι Tabors και Snow (1994, όπως αναφέρεται στο Μότσιου, 2017:111) έχουν εντοπίσει μια αναπτυξιακή πρόοδο που αποτελείται από τέσσερα διακριτά στάδια για τα παιδιά που αποκτούν διαδοχικά μια δεύτερη γλώσσα. Στο αρχικό στάδιο, το παιδί επιχειρεί να επικοινωνήσει με φυσικούς ομιλητές χρησιμοποιώντας τη μητρική του γλώσσα. Καθώς προχωρά στο δεύτερο στάδιο, το παιδί συνειδητοποιεί ότι η επικοινωνία με φυσικούς ομιλητές δεν είναι δυνατή στη μητρική του γλώσσα και αρχίζει να χρησιμοποιεί μη γλωσσικές μεθόδους, όπως χειρονομίες, για να μεταφέρει τα μηνύματά του. Σε αυτό το σημείο, το παιδί αρχίζει επίσης να αποκτά και να επεξεργάζεται την κυρίαρχη γλώσσα, η οποία περιλαμβάνει την παραγωγή λόγου. Στο τρίτο στάδιο, το παιδί αρχίζει να παράγει τηλεγραφικό λόγο, παρόμοιο με αυτό που περνάνε τα μονόγλωσσα παιδιά, προφέροντας λέξεις ή φράσεις που ακούγονται συχνά. Τέλος, στο τέταρτο στάδιο, το παιδί επιδεικνύει παραγωγική χρήση της γλώσσας κατασκευάζοντας νέες και σύνθετες προτάσεις.

Κεφάλαιο Δεύτερο: Η έρευνα

2.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Ο στόχος αυτής της έρευνας είναι να διερευνήσει τις απόψεις και τους παράγοντες που ωθούν τους γονείς που ανήκουν στη θρακική μειονότητα να λάβουν μια απόφαση μεταξύ δημόσιων ή μειονοτικών δημοτικών σχολείων για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, συγκεντρώνουμε και αναλύουμε τις αναφορές των μειονοτικών γονέων σχετικά με τις επιλογές τους, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη διάφορα στοιχεία όπως το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων, τη δομή της οικογένειας και συγγένειας, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση και τις προσωπικές εμπειρίες που διαμορφώνουν τους αίσθηση ταυτότητας. Στόχος μας είναι να εντοπίσουμε τα πρωταρχικά κίνητρα που φαίνεται να επηρεάζουν την προτίμησή τους για έναν συγκεκριμένο τύπο σχολείου και την εκπαιδευτική πορεία των απογόνων τους.

Ενώ ο πρωταρχικός στόχος της έρευνας ήταν να προσδιορίσει γιατί οι γονείς της Θρακικής μειονότητας επιλέγουν δημόσια ή μειονοτικά σχολεία για τα παιδιά τους, οι συμμετέχοντες προχώρησαν πέρα από τις ερωτήσεις που έθεσε ο ερευνητής. Μοιράστηκαν αρκετοί από αυτούς τις απόψεις και τις ιδέες τους για ευρύτερα ζητήματα που σχετίζονται με την κοινοτική τους ταυτότητα, και προσωπικές δικές τους εμπειρίες που προέκυψαν από το να είναι μέρος μιας συγκεκριμένης μειονοτικής ομάδας. Από αυτή την άποψη, η μελέτη εξετάζει επίσης τα συναισθήματα, τις ανησυχίες και τις εμπειρίες όσων φέρουν την ευθύνη να φέρουν μια συγκεκριμένη ταυτότητα κοινότητας-μειονότητας στην περιοχή της Θράκης, εκτός από τα ευρήματα σχετικά με την επιλογή του σχολείου.

2.2 Η ερευνητική μέθοδος

Είναι αποδεδειγμένο ότι η επιλογή ενός αποτελεσματικού ερευνητικού εργαλείου εξαρτάται από διάφορους παράγοντες.

Σύμφωνα με το αντικείμενο και τη φύση της έρευνας, η παρούσα μελέτη εμβαθύνει στις αντιλήψεις των γονέων της μουσουλμανικής μειονότητας. Ως εκ τούτου, κρίθηκε σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν μέθοδοι και τεχνικές που είναι χαρακτηριστικές της ποιοτικής προσέγγισης. Σκοπός της ποιοτικής έρευνας είναι η ακριβής τεκμηρίωση υποκειμενικών απόψεων και όχι συμπεριφορών και στάσεων μιας αντιπροσωπευτικής τομής της κοινωνίας, προκειμένου να γενικευθούν τα αποτελέσματα. Αντίθετα, στόχος είναι η διεξοδική διερεύνηση και παρουσίαση των προοπτικών μιας επιλεγμένης κοινωνικής ομάδας ή ατόμου.

Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την εκτέλεση αυτής της ποιοτικής διαδικασίας είναι οι συνεντεύξεις. Μια συνέντευξη μπορεί να οριστεί ως μια συνομιλία μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων με στόχο την επίτευξη ενός προκαθορισμένου στόχου. Σκοπός του είναι να συγκεντρώσει πληροφορίες για ένα συγκεκριμένο θέμα, καθιστώντας το μια αυτόνομη μέθοδο απόκτησης ερευνητικών δεδομένων. Σε αντίθεση με ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο απαιτεί από τους ερωτηθέντες να καταγράφουν τις απαντήσεις τους σε συγκεκριμένη μορφή, μια συνέντευξη προσφέρει ξεχωριστά πλεονεκτήματα. Ένα τέτοιο πλεονέκτημα είναι η δυνατότητα αποσαφήνισης των απαντήσεων κατά τη διάρκεια της συνομιλίας, καθώς και η ευκαιρία για τον ερευνητή να κάνει πιο λεπτομερείς ερωτήσεις. Επιπλέον, μια συνέντευξη επιτρέπει μια βαθιά εξερεύνηση του θέματος που διερευνάται.

Η ερευνητική μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε σε αυτή τη μελέτη περιλαμβάνει τη χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων, οι οποίες απαρτίζονται από ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις χρησιμεύουν ως ενδιάμεση προσέγγιση, καθώς αποτελούνται από ένα σύνολο ερωτήσεων που παρουσιάζονται ως γενικές κατευθυντήριες γραμμές, παρέχοντας στον ερευνητή την ελευθερία να εμβαθύνει στο θέμα που εξετάζει. Υπάρχουν πολλά πλεονεκτήματα στη χρήση ερωτήσεων ανοιχτού τύπου κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξης. Πρώτον, παρέχουν ευελιξία που επιτρέπει στον ερευνητή να κάνει ερωτήσεις διερεύνησης ή να ξεκαθαρίσει οποιαδήποτε σύγχυση. Επιπλέον, οι ανοιχτές ερωτήσεις καλλιεργούν την αίσθηση της συνεργασίας και βοηθούν στη δημιουργία σχέσης, η οποία μπορεί να κάνει τον ερωτώμενο να αισθάνεται πιο άνετα και να απαντά με ειλικρίνεια. Για να επιτευχθεί σε βάθος και λεπτομέρεια μια συνέντευξη, ο ερευνητής μπορεί να χρειαστεί να τροποποιήσει τη σειρά των ερωτήσεων ή ακόμα και να προσθέσει ή να παραλείψει ερωτήσεις, όπως

απαιτείται. Αυτή η προσέγγιση μπορεί να προσφέρει μια μοναδική προοπτική από τον ερωτώμενο και να επιτρέψει μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση του θέματος που εξετάζει. (Robson, 2010:321)

Η χρήση ερωτήσεων ανοιχτού τύπου σε μια ημι-δομημένη συνέντευξη μπορεί δυνητικά να οδηγήσει σε απροσδόκητες και απρόβλεπτες απαντήσεις, αποκαλύπτοντας ζητήματα που μπορεί να είχαν προηγουμένως παραβλεφθεί. Για να εμβαθύνουμε στις απόψεις των γονέων σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών της μειονότητας, η ημιδομημένη συνέντευξη κρίθηκε η καταλληλότερη μέθοδος. Αυτό συμβαίνει γιατί επιτρέπει στον ερευνητή να εξάγει εύκολα και ελεύθερα απόψεις με φυσικό τρόπο.

2.3 Συμμετέχοντες

Για τη διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας ως εργαλείο χρησιμοποιήθηκαν συνεντεύξεις από δεκαπέντε γονείς της μουσουλμανικής μειονότητας οι οποίοι στο σύνολό τους ήταν ιδιωτικοί υπάλληλοι σε ένα εργοστάσιο τροφίμων της περιοχής της Ξάνθης και κατοικούσαν στη πόλη της Ξάνθης ή σε χωρία γύρω από αυτή. Το μορφωτικό τους επίπεδο τις περισσότερες φορές έφτανε μέχρι το δημοτικό ή το γυμνάσιο με εξαίρεση 2 γυναίκες οι οποίες έφτασαν μέχρι το πανεπιστήμιο. Από τις δεκαπέντε συνεντεύξεις οι έντεκα ήταν Πομάκοι εκ των οποίων οι δύο ήταν ένα ζευγάρι και ένας πατέρας. Οι υπόλοιπες τέσσερις συνεντεύξεις ήταν από τουρκογενείς γονείς της μειονότητας της Θράκης. Οι συνεντεύξεις στη πλειοψηφία τους είναι από μητέρες της μειονότητας εκτός από τα δύο παραδείγματα που αναφέρθηκαν παραπάνω. Ο ερευνητής είχε δημιουργήσει ένα σύνολο ερωτήσεων κατά την προετοιμασία για τις συνεντεύξεις, αλλά έδωσε στους ερωτηθέντες μια ελευθερία να απαντήσουν όπως ήθελαν και να αναπτύξουν περεταίρω όσα ήθελαν να πουν. Μόλις όλοι οι συμμετέχοντες είχαν δώσει τη συγκατάθεσή τους, οι απαντήσεις ηχογραφήθηκαν χρησιμοποιώντας ψηφιακό μαγνητόφωνο.

Στην αρχή της έρευνας ο ερευνητής εξήγησε τον σκοπό της μελέτης στους συμμετέχοντες και τους ζητήθηκε να υπογράψουν γραπτή συγκατάθεση για τη

συμμετοχή τους στη μελέτη και τη διαδικασία της συνέντευξης, καθώς και άδεια για την ηχογράφηση της συνέντευξης. Μετά από αυτό, ο ερευνητής πρόσφερε μια συνοπτική περιγραφή της διαδικασίας και μια προσέγγιση του χρόνου που θα χρειαζόταν και απάντησε σε τυχόν ερωτήσεις. Οι συνεντεύξεις στο μεγαλύτερο μέρος τους έγιναν στις οικίες των γονέων σε ήσυχα δωμάτια χωρίς κόσμο εξασφαλίζοντας ένα περιβάλλον απαλλαγμένο από περισπασμούς και άλλα άτομα εκτός από τρεις συνεντεύξεις οι οποίες έλαβαν χώρο σε διάφορα καφέ της πόλης λόγω των περιεργων συνθηκών που επικρατούσαν ακόμη με τον ιό κόβιντ.

Ο αριθμός των 15 συνεντεύξεων για την διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας μικρής κλίμακας χαρακτηρίζεται επαρκής, να αναφέρουμε ότι κατά τη διάρκεια της μελέτης έπειτα από μία συνέντευξη μια κυρία ζήτησε να διατηρήσει την ανωνυμία της και να μην αναφερθεί καθόλου το όνομα της. Το γενικό κλίμα με τους γονείς ήταν ευχάριστο και ζεστό. Άνοιγαν το σπίτι τους με χαρά ώστε να βοηθήσουν στην διεξαγωγή της έρευνα χωρίς να κρύβουν φυσικά το άγχος και τον φόβο για το αν θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στην συνέντευξη. Ένα από τα κυριότερα προβλήματα που αξίζει να σημειωθεί είναι η εύρεση του χώρου διεξαγωγής των συνεντεύξεων. Διότι ήταν χειμώνας όπου ο κόσμος κολλούσε πολλές ιώσεις, κυκλοφορούσε γρίπη εκείνη τη περίοδο και υπήρχαν κατάλοιπα απο την πανδημία που είχαμε περάσει πρόσφατα. Παρόλα αυτά οι 12 από τις 15 συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε οικίες. Κάποιες έγιναν στην ίδια σε περίπτωση που οι γονείς ήταν από το ίδιο χωριό και ερχόταν ένας ένας. Άλλο ένα μικρό θέμα που αντιμετωπίστηκε ήταν η δυσκολία ορισμένων από τους γονείς με το θέμα της γλώσσας. Επειδή ορισμένοι δεν είχαν καλό επίπεδο Ελληνικής γλώσσας υπήρχε στρες ότι δεν θα που κάτι σωστά και ήταν διστακτικοί ή προβληματισμένοι πολλές φορές στα πρώτα λεπτά της συνέντευξης.

Με επίκεντρο την εκπαίδευση, στόχος μου ήταν να συγκεντρώσω βιώματα, απόψεις και αντιλήψεις των γονέων μουσουλμανικής μειονότητας για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Με κυριότερο το ερώτημα επιλογής σχολικού περιβάλλοντος για τα παιδιά, μέσα από τις συνεντεύξεις προέκυψαν οι εξής θεματικές.

Εκπαίδευση: επιλογή σχολείου για τα παιδιά τους, τα θετικά και τα αρνητικά αυτών των επιλογών, στάσεις των δασκάλων, προτάσεις που θα έκαναν οι ίδιοι

Δυσκολίες: που έχουν αντιμετωπίσει οι ίδιοι αλλά και τα παιδιά τους σχετικά με την εκπαίδευση (οι ίδιοι)

Διακρίσεις: που έχουν βιώσει τα παιδιά ή οι ίδιοι οι γονείς

Γλώσσα : η γλώσσα που μιλάνε κυρίως στο σπίτι

Φιλίες: το σύνολο των φίλων των παιδιών

Κεφάλαιο Τρίτο: αποτελέσματα της έρευνας

Η παρουσίαση των ευρημάτων της έρευνας σε αυτή την ενότητα περιλαμβάνει τόσο θεωρητικά όσο και εμπειρικά στοιχεία. Το γενικό θέμα εξυπηρετεί τους σκοπούς καταγραφής και τα δεδομένα οργανώνονται σε τέσσερα διακριτά θέματα που χρησιμοποιούνται ως κατηγορίες για ανάλυση. Μέσα από αυτό το πλαίσιο παρουσιάζονται οι προσωπικές εμπειρίες, στάσεις και αντιλήψεις των γονέων που ανήκουν στη μουσουλμανική μειονότητα. Η έρευνα χρησιμοποιεί θεματική ανάλυση η οποία αποτελεί τη βάση για τις περισσότερες μεθόδους ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων. είναι μια μέθοδος που χρησιμοποιείται ώστε να απαντηθούν ορισμένα ερευνητικά ερωτήματα. Ωστόσο, ερευνητικά ερωτήματα που συνδυάζονται άμεσα με αυτή τη μέθοδο είναι, ποιες είναι οι αντιλήψεις και οι απόψεις των ανθρώπων για συγκεκριμένα κοινωνικά ζητήματα και για αυτό έχει επιλεγεί για την ανάλυση της παρούσας εργασίας. (Willig, 2015:155)

Η θεματική ανάλυση περιεχομένου λοιπόν, είναι μια μέθοδος ερευνητικής ανάλυσης που χρησιμοποιείται για τον εντοπισμό και την κατανόηση των κυρίων θεμάτων ή προτεραιοτήτων που εμφανίζονται σε ένα σύνολο δεδομένων, όπως κείμενα, έγγραφα, συνεντεύξεις (όπως στη περίπτωση μας), μέσα κοινωνικής δικτύωσης κ.λπ. Στόχος της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου είναι να αναδείξει τα κυρίαρχα θέματα, τις ιδέες και τα μοτίβα που επαναλαμβάνονται συχνά στο υλικό, προκειμένου να παράγει ένα βαθύτερο και πιο συστηματικό κατανοητικό πλαίσιο. Η θεματική ανάλυση γίνεται μέσα από 6 στάδια:1 Καθορισμός του ερευνητικού ερωτήματος που στη δική μας περίπτωση είναι, οι απόψεις των γονέων μουσουλμανικής μειονότητας για την εκπαίδευση των παιδιών τους, 2 Συλλογή των δεδομένων (μέσω συνεντεύξεων),3 Κωδικοποίηση των δεδομένων,4 Καταγραφή των θεμάτων,5 Ανάλυση και ερμηνεία (όπως γίνεται σε αυτή την ενότητα) και 6 Αναφορά των αποτελεσμάτων (Willig, 2015)

Ο πρώτος άξονας ανάλυσης είναι η εκπαίδευση

Εκπαίδευση

Πομάκοι γονείς μειονότητας

Οι απόψεις των γονέων σχετικά με τις επιλογές προτίμησης για την εκπαίδευση των παιδιών τους φαίνεται να συγκλίνουν. Αρχικά, ξεκινώντας από το νηπιαγωγείο η πλειοψηφία των γονέων της μουσουλμανικής μειονότητας φαίνεται να συμφωνεί για τη σημαντικότητα και τα οφέλη που προσφέρει στα παιδιά τους αυτής της βαθμίδας αναφέροντας χαρακτηριστικά.

«Είναι καλύτερο για να μάθει πιο γρήγορα τη γλώσσα. Γι αυτό κυρίως και να κάνει φίλους.» Σ4.,

«Ε να μάθει ελληνικά, να μάθει να παίζει, να συμμετέχει με τα άλλα παιδιά, να μαθαίνει γράμματα, γλώσσα, αυτά.» Σ5.

«Τα παιδιά κοινωνικοποιήθηκαν μέσα στο νηπιαγωγείο. Γιατί γνώρισαν και άλλα παιδάκια. Όσο να πεις δε τα ήξεραν έκαναν παρέες» Σ6.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών δεν ήξερε να μιλάει την ελληνική γλώσσα πριν πάει στο νηπιαγωγείο ή ήξεραν ελάχιστα σε σημείο απλά να καταλαβαίνουν όταν κάποιος τους απευθύνεται στα ελληνικά, χωρίς όμως να μπορούν να απαντήσουν ή να συνεννοηθούν στη κυρίαρχη γλώσσα. Οι γονείς έκριναν ότι τα παιδιά με την είσοδο τους στο νηπιαγωγείο θα μάθουν τη γλώσσα μέσω των νηπιαγωγών αλλά και μέσω των χριστιανών συμμαθητών τους μέσα από το παιχνίδι που θα αναπτύσσεται μεταξύ τους και κάτι πολύ βασικό, θα κάνουν φίλους. Το κομμάτι της κοινωνικοποίησης αναφέρθηκε έντονα από όλους τους γονείς.

«Γνώριζαν ελάχιστα. Εκεί λύθηκε η γλώσσα τους και άρχισε να μιλάει. Γιατί εμείς όταν μιλούσαμε στο σπίτι, όταν δεν ήξεραν κάτι το έλεγα στα Πομάκικα.» Σ6.

«Εκεί έμαθαν σιγά σιγά. Η μια εκεί έμαθε. Η μικρή επειδή είναι ΑΜΕΑ ήξερε από τους γιατρούς.» Σ7.

«Η κόρη εκεί έμαθε τη γλώσσα. Ο γιος μου από το παιδικό επειδή πήγε από εκεί αυτός.» Σ8.

Αργότερα, όταν κλήθηκαν να επιλέξουν δημοτικό σχολείο ανάμεσα στο μειονοτικό και το Ελληνικό οι περισσότεροι γονείς ανέφεραν ότι προτιμούν το ελληνικό αλλά λόγω τόπου κατοικίας δεν υπήρχε η ευχέρεια μετακίνησης σε άλλο σχολείο καθώς οι

γονείς ήταν άνθρωποι της βιοπάλης και εργάζονταν δεν τους ήταν εύκολες οι μετακινήσεις. Συνήθως, το μειονοτικό σχολείο υπήρχε στο χωριό το οποίο ζούσαν όπως αναφέρεται και σε μερικά παραδείγματα παρακάτω. Παρόλα αυτά αναφέρουν ότι αν είχαν επιλογή θα έστελναν τα παιδιά τους στο Ελληνικό σχολείο.

«Πήγαν μειονοτικό... Λόγω απόστασης. Δεν οδηγούσα εγώ κάθε μέρα να πηγαينοέρχομαι και εργαζόμουν σε χωράφια.» ... «Επειδή πήγαν σε μειονοτικό σχολείο, δεν ετοιμάζονται όπως θα ήταν σε ένα ελληνικό. Γιατί τουρκικά και ελληνικά λίγο μπερδεύουν τα παιδιά άμα είναι μόνο ελληνικά πιστεύω καλύτερα θα ήταν για αυτούς.» Σ10.

«Σε μειονοτικό πήγε ο δικός μας, έχει απέναντι από το σπίτι»... «Δυσκολεύτηκε μετά, δηλαδή καλύτερα να ήταν σε ελληνικό σχολείο, πιο ωραία θα ήταν το παιδί. Πιο καλά θα ήξερε να μιλάει και εγώ το βοηθούσα. Πιο ωραία θα ήταν» Σ3.

«Εδώ στο χωριό είναι όλα μειονοτικά (το σχολείο βρισκόταν απέναντι από το σπίτι) και πήγαν στο μειονοτικό, αλλά κακώς έπρεπε να τα στείλω κατευθείαν στο ελληνικό.» Σ2.

Από την άλλη Όσοι γονείς είχαν την δυνατότητα (έμεναν σε περιοχές με ελληνικά σχολεία ή στη πόλη) έστελναν τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο και ανέφεραν τα θετικά αυτής τους της επιλογής. Όπως αναφέρεται παρακάτω οι περισσότεροι γονείς επέλεξαν το ελληνικό δημοτικό λόγω γλώσσας. Ήθελαν το επίπεδο των ελληνικών των παιδιών τους να είναι καλό και να μη περάσουν τα παιδιά τους ότι και οι ίδιοι στο παρελθόν. Οι οποίοι ήταν άνθρωποι από χωριά και κάποιοι απο τα βουνά που υπήρχαν μόνο μειονοτικά σχολεία και όταν κατέβηκαν στη πόλη και ήρθαν αντιμέτωποι με την ελληνική γλώσσα δυσκολεύτηκαν αρκετά, κάτι που δεν ήθελαν να βιώσουν και τα παιδιά τους, λόγω δικής τους προσωπικής εμπειρίας.

«Όχι, από το νήπιο πήγαν σε ελληνικό σχολείο και τα δύο. Δε τα στείλαμε σε μειονοτικό δε τα ανακατέψαμε καθόλου.»... «Στη γλώσσα, πώς να στο πω τώρα. Παντού! Δηλαδή και στα μαθήματα στα όλα τα βοήσανε κα πιο πολύ η γλώσσα.» Σ8.

«Το Ελληνικό επέλεξα»... «Παντού Κυρίως στο να μιλάνε καλύτερα τα Ελληνικά, να μη τα μιλάνε σπαστά. Βοηθήθηκαν να ξέρουν να κάνουν παρέα με όλα τα παιδιά. Σε πολλά.» Σ7.

«Σε ελληνικό γιατί από τη δική μου ηλικία το είχα αντιμετωπίσει, ήταν δύσκολη. Πήγα εγώ μειονοτικό και μετά στο γυμνάσιο ελληνικά δεν ήξερα, ήτανε δύσκολο για εμένα και για αυτό αποφάσισα σε Ελληνικό να πάει. Για αυτό το λόγο μόνο.» Σ4.

Γενικά και οι γονείς που είχαν τη δυνατότητα και αυτοί που δεν την είχαν στη πλειοψηφία στην ερώτηση τι θα επέλεγαν η απάντηση ήταν το Ελληνικό για τους ίδιους λόγους, που ήταν βασισμένοι σε δικά τους προσωπικά βιώματα (θέματα γλώσσας). Αντίθετα, υπήρχαν δύο μητέρες οι οποίες έστειλαν τα παιδιά τους σε μειονοτικό δημοτικό, γιατί οι σύζυγοι ήταν δάσκαλοι σε μειονοτικά σχολεία, μια μητέρα ακόμη επέλεγε να στείλει τα παιδιά της στο μειονοτικό γιατί ήθελε να κατακτήσουν την τούρκικη γλώσσα σε επίπεδο μητρικής, αλλά στο γυμνάσιο συνέχισαν σε ελληνικό χωρίς να αντιμετωπίσουν τα παιδιά κάποια ιδιαίτερη δυσκολία σε σύγκριση με τα υπόλοιπα παιδιά τα οποία είχαν μεταβεί από το μειονοτικό δημοτικό στο Ελληνικό γυμνάσιο.

«Τα δικά μου και τα δύο τα κορίτσια τα έστειλα σε μειονοτικό δημοτικό λόγω της δουλειάς και του μπαμπά γιατί ήταν δάσκαλος στα μειονοτικά»... «Αρνητικά δεν έχω. Γιατί, έμαθαν και τα τουρκικά. Δεν τα ήξεραν καλά μέχρι τότε, δε τα μιλούσαν γιατί δε τα μιλούσαμε στην αρχή στο σπίτι. Τα έμαθαν από εκεί γιατί έκαναν και θρησκευτικά, έμαθαν και τα ελληνικά.» Σ6.

«Για το μεγάλο. Σε μειονοτικό πήγε.»... «Εμείς μειονοτικό το πήγαμε επειδή ο άνδρας μου ήταν δάσκαλος στα μειονοτικά. Αυτό είναι... πώς να στο πω. Δεν ήταν καλό για εμάς να το πάμε σε ελληνικό σχολείο. Γι' αυτό. Ο άνδρας μου πηγαίνει σε μειονοτικό σπουδάζει τα παιδιά και εμείς να το γράψουμε σε Ελληνικό δε το βρίσκαμε σωστό και το στείλαμε μειονοτικό και ήμασταν ευχαριστημένοι, δεν είχαμε κάτι. Ούτε θέματα με τους δασκάλους.» Σ5.

«το μειονοτικό πήγαν»... «είναι, δε ξέρω. Όπως το πιάσεις, έχει αρνητικά όταν το παιδί, δηλαδή με το ζόρι παίρνει τα γράμματα καλύτερα να πάει στο ελληνικό για να μπορέσει, αλλά όταν δεν έχει. Δεν ξέρω εμείς τότες έτσι το σκεφτήκαμε ας μάθουν και τούρκικα» Σ11.

Στη συνέχεια, όταν έφτασαν στην επιλογή του Γυμνασίου όλοι οι γονείς χωρίς εξαιρέσεις έστειλαν τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο απαντώντας με πολύ αποφασιστικότητα, σαν να ήταν αυτονόητη η επιλογή του ελληνικού σχολείου. Άλλοι έκαναν αυτή την επιλογή, γιατί το ήθελαν από την αρχή και δεν είχαν τη δυνατότητα και άλλοι επειδή αυτή ήταν η γραμμή που ακολούθησαν από την αρχή και συνέχισαν να τη στηρίζουν. Μάλιστα το παιδί μιας κυρίας συνέχισε την εκπαίδευσή του στο κολλέγιο Ανατόλια με υποτροφία την οποία κέρδισε στο μειονοτικό δημοτικό.

«Το ελληνικό.» Σ2

«Ναι, εδώ στο 2^ο γυμνάσιο» Σ10

«Στο γυμνάσιο σε Ελληνικό πηγαίνει τώρα. Στη Γενισέα»Σ5

«έξυπνος, γρήγορα τα έπιανε ότι έλεγε η κυρία. Όταν έβγαιναν οι βαθμοί και αυτοί καλή ήταν έπιανε το κεφάλι του γρήγορα και έτσι κέρδισε υποτροφία.» Σ11

Στο γυμνάσιο αρκετά παιδιά τα οποία μετέβηκαν από το μειονοτικό στο ελληνικό σχολείο αντιμετώπιζαν δυσκολίες με τη γλώσσα. Ακόμη, υπήρχε και ένα παιδί που παρόλο που με τη γλώσσα τα πήγαινε καλά αντιμετώπισε δυσκολία στο μάθημα των μαθηματικών. Διότι, στα μειονοτικά σχολεία είναι το μόνο μάθημα πέρα από τα θρησκευτικά που γίνεται μόνο στα τούρκικα.

«Το καλό ήτανε ότι αρχίσανε γρήγορα, μπήκανε στο νόημα , αλλά δεν δυστυχώς με τη γλώσσα είχανε λίγο πρόβλημα στο σχολείο, πήγανε φροντιστήριο για να τα καταφέρουν.»Σ2

«Ναι, στο γυμνάσιο όσο να πεις από μειονοτικό δυσκολεύτηκαν.»... «Ε η μεγάλη όχι πολύ, αλλά λίγο σπαστά τα ελληνικά που έχουμε εμείς αλλά όχι όπως η μεσαία.»Σ10

«Δυσκολεύτηκαν λίγο με το μάθημα των μαθηματικών. Γιατί, τα μαθηματικά στο μειονοτικό τα έκαναν στη τουρκική γλώσσα, αλλά εντάξει τα βοηθήσαμε και εμείς. Γιατί είχαμε και εμείς σπουδές που κάναμε και ο μπαμπάς και εγώ. Τα βοηθήσαμε με τη γλώσσα ασχολήθηκαν και τα πήγαν πολύ καλά. Αυτό ήταν το μόνο θέμα.» Σ6

Παρόλα αυτά υπήρχαν δυσκολίες και για τα παιδιά που είχαν πάει από την αρχή σε ελληνικό σχολείο κυρίως στο δημοτικό, και ελάχιστα στο γυμνάσιο.

«Σίγουρα στο δημοτικό λίγο τα μαθήματα. Ανάλογα και το παιδί ήταν πώς θα το πάρει. Ο γιος μου δε δυσκολεύτηκε καθόλου επειδή το παίρνει το κεφάλι του. Η κόρη μου λίγο στα μαθηματικά είχε πρόβλημα, δε μπόρεσε γρήγορα να τα λύνει και ακόμα δε τα θέλει και τα μαθηματικά.»... «Η κόρη μου ναι. Με της φίλες της όμως βοηθούσαν η μία την άλλη. Ρωτούσαν για ασκήσεις. Αλλά ο γιος μου τίποτα.»Σ8

«Στο γυμνάσιο όχι. Στο δημοτικό μόνο. Όσο περνούσαν τα χρόνια και τα παιδιά συνήθιζαν όμως. Ήταν καλύτερα.» Σ1

Στην ερώτηση τι συμβουλή θα ήθελαν να δώσουν στους νηπιαγωγούς και αργότερα στους εκπαιδευτικούς όταν άλλαξαν βαθμίδα εκπαίδευσης οι απαντήσεις τις περισσότερες φορές ταυτίζονταν μεταξύ τους, αλλά και μεταξύ των άλλων γονιών. Η βασικότερη συμβουλή που έδιναν ήταν να δίνουν λίγη περισσότερη προσοχή στα παιδιά τους, γιατί λόγω της ιδιαίτερης συνθήκης με τη γλώσσα χρειάζονται λίγη

περισσότερη βοήθεια από τα υπόλοιπα παιδιά και να είναι δίπλα τους, να τα αντιμετωπίζουν ως ίσα, να μη τα ξεχωρίζουν.

*«Να υπάρχει κατανόηση, να υπάρχει αλληλεγγύη, να μην υπάρχει απομόνωση»...
«Θέλουμε πιο μεγάλη προσοχή και ισότητα δηλαδή, να μην υπάρχει αυτό το να αφήνεις το παιδί πίσω. Εδώ στο νομό Ξάνθης δεν υπάρχουν τέτοια προβλήματα, αλλά για παράδειγμα αν πιάς στο βουνό δε διδάσκουνε καλά, κατάλαβες; Λένε ας τον μωρέ. Δεν δίνουν σημασία στα παιδιά δε τα διδάσκουν.» Σ3*

«Ότι μπορούν για τη γλώσσα να το βοηθήσουν, όσο μπορούν να τα υποστηρίζουν.» Σ4

«Να τους μαθαίνει καλά τα ελληνικά, να μην ξεχωρίζουν τα παιδιά και να είναι αγαπημένα μεταξύ τους. Να τους μάθουν να μοιράζονται τα παιχνίδια τα πάντα. Να είναι υποστηρικτικοί πως το λένε»Σ5

«Ναι, αν γίνεται επειδή έχουν με τη γλώσσα πρόβλημα να τα κοιτάζουν πιο πολύ να τα βοηθάνε. Και εδώ στο δημοτικό πολλές φορές τις Ελληνίδες τις δασκάλες επειδή τις ξέρω εδώ, γειτονία είναι. Τις παρακαλάω εγώ, βοηθείστε τα παιδιά λέω, δε φταίνε σε τίποτα αυτά. Βοηθείστε τα, αλλά δεν» Σ2

«Θα του έλεγα να τον βοηθήσει όσο μπορεί. Καλό να του κάνει άμα κάτι από τα χέρια του να περνάει. Όσο μπορεί να βοηθήσει. Ότι μπορεί κάτι καλό να κάνει, να το κάνει»Σ8

«Το σημαντικότερο είναι να μη ξεχωρίζει τα παιδιά, να τα αγαπάει, να τα προσέχει και να προσπαθεί να τους μάθει τα πιο βασικά.»...Σ7

Τουρκογενείς γονείς της μειονότητας

Όμοια και οι απόψεις των τουρκογενών γονιών της μειονότητας ταυτίζονταν παρόλο τις επιλογές που έκαναν και το γεγονός ότι σε αυτή τη περίπτωση η Τούρκικη γλώσσα είναι η μητρική τους. Έχω συγκεντρώσει δείγμα τεσσάρων γονιών που μας παραθέτουν τις απόψεις τους σχετικά με την εκπαίδευση, τις παρέες των παιδιών τους, αλλά και τα βιώματα των ίδιων και των παιδιών τους.

Αναφορικά με την εκπαίδευση, όλοι οι γονείς ήταν υπέρ της προσχολικής εκπαίδευσης και έστειλαν τα παιδιά τους στο νηπιαγωγείο έκτος από μια κυρία της οποίας το μεγάλο παιδί ενώ ξεκίνησε δε μπόρεσε να συνεχίσει στο νηπιαγωγείο λόγω θεμάτων στη συμπεριφορά που εμφάνισε στη πορεία της σχολικής χρονιάς. Όλοι οι γονείς ήταν πολύ θετικοί απέναντι στη προσχολική εκπαίδευση και αναγνώριζαν τα

ωφέλει που είχε αυτή η επιλογή για τα παιδιά τους. Όπως μας περιγράφουν οι περισσότεροι, το νηπιαγωγείο ήταν ένας χώρος κοινωνικοποίησης για τα παιδιά μέσα στον οποίο δημιούργησαν φιλίες, αλλά έμαθαν και να συμπεριφέρονται σωστά, να μοιράζονται, ακόμη είδαν μεγάλη βελτίωση στη γλώσσα.

«ο γιός μου όχι, η κόρη μου ναι.»... «πάρα πολλά θετικά υπήρχαν. Καταρχάς στη γλώσσα δε προβληματίστηκε ποτέ και έμαθε πάρα πολλά πράγματα στο νηπιαγωγείο, ας πούμε τρόπους. Πώς να συμπεριφέρεται σε ένα παιδί, να μοιράζεται τα παιχνίδια που είναι βασικό στα παιδιά. Να κάνει παρέες. Περισσότερο με τη γλώσσα έχω δει εγώ τώρα διαφορά.»Σ12

«Ναι, πήγε.»... «Εγώ ήθελα να πάει για να μαθαίνει να έχει παρέα, να έχει φίλες, να μοιράζεται τα πράγματα της. Στην αρχή ήταν πολύ δύσκολα, γιατί δεν ήθελε να μείνει χωρίς εμένα. Να σου πω, 2 μήνες και εγώ έξω στη πόρτα έμεινα και με βροχές και με όλα, αλλά μετά συνήθισε.»Σ13

«Πήγε ναι.»... «: Ήθελε να πάει γιατί είχε παιδιά. Έκανε παρέες εκεί μάθαινε πράγματα και εγώ ήθελα να πάει και τη πήγα και δεν αντιμετώπισα πρόβλημα καθότανε, της άρεσε.»Σ14

«όταν ήταν μικρά ναι. Γιατί πήγαν νηπιαγωγείο, παιδικό σταθμό και ήθελαν οι δασκάλοι να τους μιλάμε για να καταλαβαίνουν. Γιατί όταν πήγαμε εκεί τα παιδιά μας ήξεραν από σπίτι.»... «για εμένα ο μικρός μου ήταν πολύ άτακτος. Δεν μπορούσε να μείνει στο σπίτι και να μη κάνει αταξίες. Όταν πήγε όμως νηπιαγωγείο άρχισε να μοιράζει, να μπορεί να σέβεται... αλλά όταν πήγε νηπιαγωγείο έμαθε να συμπεριφέρεται.»Σ15

Τα περισσότερα παιδιά όπως και των Πομάκων έμαθαν τα ελληνικά σιγά σιγά στο νηπιαγωγείο, διότι στο σπίτι ομιλούταν κυρίως η μητρική τους γλώσσα. Με εξαίρεση τα παιδιά μιας μητέρας που επειδή είχαν πολλούς χριστιανούς φίλους με παιδιά που του επισκέπτονταν σπίτι, μιλούσαν αρκετά τα ελληνικά και τα παιδιά πήγαν σχετικά έτοιμα στο νηπιαγωγείο.

«Ήξερε μικρά πράγματα. Ας πούμε θα τη ρωτήσεις το όνομα το ήξερε, από πού είσαι, μπορούσε και απαντούσε. Τώρα τα έμαθε περισσότερο στο νηπιαγωγείο.»Σ12

«Είχαμε κάτι παιχνίδια που έλεγαν την αλφαβήτα, όμως όχι πάρα πολύ. Ήταν λίγο η ετοιμασία για να ξεκινήσει να μιλάει εκεί, αλλά από εκεί την έχει μάθει.»Σ13

«Εκεί έμαθε σιγά σιγά. Δηλαδή εγώ με αυτά που ξέρω από το δημοτικό και δεν ξέρω πολύ καλά, δε πήγα γυμνάσιο»Σ14

«ήξεραν, γιατί είχαμε πολλούς οικογενειακούς φίλους έλληνες που ερχόντουσαν και μιλούσαμε και αναγκάστηκαν τα παιδιά να μάθουν πριν πάνε στο νηπιαγωγείο...»Σ15

Αργότερα όταν ήρθε η ώρα να επιλέξουν σε τι δημοτικό θα στείλουν τα παιδιά τους, μας αναφέρουν ότι ενώ ήθελαν να τα στείλουν εξ'αρχής στο ελληνικό σχολείο οι τρεις από τις τέσσερις μητέρες αναγκάστηκαν να τα στείλουν στο μειονοτικό. Η μια μητέρα είχε κινηθεί αρχικά με το ΚΕΔΥ γιατί το παιδί αντιμετώπιζε προβλήματα με το σχολικό περιβάλλον και οι άνθρωποι που απευθύνθηκαν έκριναν ότι το μειονοτικό σχολείο θα του είναι ένα πιο οικείο περιβάλλον από άποψη γλώσσας και θα τον βοηθήσει να ανοιχτεί, πράγμα που δεν έγινε και μετέγραψαν το παιδί στο ελληνικό σχολείο. Μια ακόμη μητέρα ζούσε στο σπίτι με την οικογένεια της και η μητέρα της πρόσχε τα παιδιά όσο εκείνη δούλευε, έτσι λάμβανε εκείνη τις αποφάσεις για το σχολείο της μικρής. Τέλος η τελευταία μητέρα ενώ ήθελε να στείλει τα παιδιά στο ελληνικό δημοτικό ο άνδρας της δε συμφωνούσε με αποτέλεσμα να τα στείλουν στο μειονοτικό. Το αντίκτυπο σε αυτή την επιλογή ήταν κυρίως στη γλώσσα. Δεν έμαθαν καλά ελληνικά γεγονός που τους δυσαρεστούσε γιατί αντιμετώπισαν προβλήματα στη συνέχεια.

«στο γιό μου αρχικά κινηθήκαμε με το ΚΕΔΥ. Ξεκινήσαμε ε μειονοτικό γιατί είπαμε ότι ίσως να είναι και η γλώσσα, που τελικά δε ήταν η γλώσσα. Ήταν καθαρά η δασκάλα και τα παιδιά του σχολείου που ήταν εκεί πέρα.»

«όχι, εκεί στο μειονοτικό εμείς τον πήγαμε για κάποιο χρονικό διάστημα να δούμε πως θα πάει, πως θα εξελιχθεί και ανάλογος με αυτό θα αλλάζουμε ή θα μείνει εκεί πέρα. Και στη τελική κρίθηκε να αλλαχτεί βέβαια γιατί δε μάθαινε τίποτα.»Σ12

«Μειονοτικό πήγαμε, γιατί εδώ στη παρέα της πήγαν όλοι μειονοτικό. Ήθελα να την αφήσω εκεί που ήταν για να μπορέσει να συνεχίσει μόνο τα ελληνικά. Επειδή μένω στην οικογένεια μου, η μάνα μου επειδή έκλαψε κάνα δύο μήνες η κόρη μου, μου λέει ας' την. Της λέω είναι το θέμα να μάθει ελληνικά, όχι να πάει σε μειονοτικό. Εγώ δεν ήθελα να πάει.»Σ13

«Τη δυσκόλεψε με τη γλώσσα. Ήταν πιο καλά, ήταν να μαθαίνει ελληνικά πολύ ωραία. Εγώ που μιλάω, δεν είναι σωστά και καταλαβαίνω δεν είναι σωστά, αλλά δε σπούδασα, δεν έκανα. Αυτό μπορώ μιλάω και λέω συγγνώμη δε προχωράω για να μιλήσω καλά ελληνικά και λέω η κόρη μου, εσύ μπορείς να μιλήσεις. Γιατί εδώ μείναμε, εδώ γεννηθήκαμε. Είναι η ζωή μας εδώ.»Σ13

«εγώ ήθελα να πάει στο χριστιανικό αλλά ο σύζυγος δεν ήθελε και τα στείλαμε μειονοτικό.»... «: όταν πήγα στο μειονοτικό δε μιλούσαν την ελληνική γλώσσα, μόνο με το δάσκαλο μπορούσαν να μιλήσουνε. Πιο πολύ μιλούσαν τη τούρκικη τη δικιά μας γλώσσα, αλλά όσο πήγαιναν στο μειονοτικό αυτά που ήξερα από τη νηπιαγωγείο την ελληνική, είχαν ξεχάσει λίγο. Κάποια πράγματα είχαν ξεφύγει από τα κεφάλια τους.

Όταν άρχισαν σε ελληνικό γυμνάσιο άρχισαν να μεταφέρουν τα πράγματα που είχαν ξεχάσει σίγα σιγά.»Σ15

Αντίθετα, μια μητέρα ενώ αντιμετώπιζε και η ίδια προβλήματα με τον σύζυγο της για την επιλογή του δημοτικού για το παιδί, χώρισε επειδή δε συμφωνούσαν, όπως μας αναφέρει στη συνέντευξη έστειλε το παιδί στο ελληνικό σχολείο. Διότι λόγω προσωπικών βιωμάτων αυτό που θεωρούσε βασικότερο για το παιδί της ήταν να μάθει καλά ελληνικά και να μη βρει εμπόδια στο δρόμο της. Επιπλέον η μητέρα που αρχικά είχε στείλει το γιο της στο μειονοτικό έπειτα από προτροπή του ΚΕΔΥ αναφέρει ότι έχει αποφασίσει να στείλει τη κόρη της στο χριστιανικό, αλλά σε διαφορετικό από αυτό του γιού της λόγω περιβάλλοντος.

«Στο χριστιανικό πήγε.»... « Ήταν καλύτερο. Εγώ ήθελα γιατί το παίρνω απόφαση από εμένα ας πούμε. Ζούμε εδώ στην Ελλάδα και ζοριζόμαστε να μιλήσουμε, να συνεννοηθούμε. Δεν ήθελα το παιδί μου να είναι έτσι ας πούμε. Ήθελα να ξέρει πέντε πράγματα καλά. Λοιπόν, δε θέλω δηλαδή πολλά-πολλά από τη κόρη μου, αλλά θέλω να μάθει καλά τα ελληνικά, να κάνει δηλαδή να μπορεί στο γιατρό να πάει μόνη της ή οτιδήποτε.»Σ14

«τη κόρη μου σκέφτομαι να τη στείλω στο χριστιανικό εννοείται, αλλά σε ένα άλλο χωριό όχι εκεί που ανήκει να πάει, γιατί δεν είναι τόσο καλό το περιβάλλον.»Σ12

Όταν ήρθε η ώρα του γυμνασίου όλοι οι γονείς επέλεξαν το ελληνικό σχολείο για τα παιδιά τους, κάτι που ήθελαν να είχαν κάνει από την αρχή όπως μας αναφέρουν, όμως όπως γίνεται φανερό παρακάτω ορισμένα από τα παιδιά δυσκολεύτηκαν αρκετά στη μετάβαση από το μειονοτικό στο ελληνικό σχολείο

«στο χριστιανικό πήγε.»Σ12

«ναι, δεν ήθελα άλλο είπα να σταματήσουν εκεί.»Σ15

«ζορίστηκαν, ζορίστηκαν πολύ, γιατί άλλο είναι να τα μεταφράσεις στα ελληνικά μετά στα τούρκικα και μετά να εξηγήσεις στο δάσκαλο. Πρέπει να το καταλαβαίνει αυτό που διαβάζεις. Εγώ πρέπει να το καταλάβω στα τούρκικα και μετά να μπορέσω να το εξηγήσω και στα ελληνικά. Αλλάζει η γλώσσα και είναι πολύ δύσκολο για εμάς.»Σ15

Ωστόσο, υπήρχαν ορισμένα παιδιά που αντιμετώπισαν δυσκολίες ακόμη από το νηπιαγωγείο, οι οποίες είχαν τις ρίζες τους κυρίως στη γλώσσα. Σπάνια ανέφεραν οι μητέρες τέτοιου είδους δυσκολίες στο νηπιαγωγείο

«Είχε μεγάλη δυσκολία. Επειδή δεν ήξερε τη γλώσσα, στο σπίτι μιλούσαμε μόνο τουρκικά. Όταν πήγαμε εκεί εύκολα δε τη καταλάβαινε. Άργησα και εγώ να καταλάβω να βάζω έστω τη τηλεόραση να έχει να ακούει να μάθει λίγο, αλλά καλά συνήθισε άρχισε μετά να μιλάει.»Σ13

Στην ερώτηση τι συμβουλές θα έδιναν στους νηπιαγωγούς και αργότερα στους εκπαιδευτικούς, τα άγχη τους ήταν γύρω από την ένταξη και την εξέλιξη των παιδιών τους. Ήθελαν κυρίως από τους εκπαιδευτικούς να δείξουν προσοχή στα παιδιά τους με τις κατάλληλες κινήσεις, να έρθουν κοντά τους και να τα βοηθήσουν περισσότερο στη γλώσσα γιατί όπως αναφέρουν οι περισσότεροι αυτό είναι ένα κομμάτι που τους απασχολεί διότι λόγω των γλωσσών τα παιδιά τους θέλουν ιδιαίτερη προσοχή στο κομμάτι σε αυτό το κομμάτι

«καταρχάς το κυριότερο είναι να κινηθεί σωστά στην αρχή της χρονιάς όταν ξεκινάει ένα παιδί ας πούμε στο προ-νήπιο, όπως η κόρη μου που ξεκίνησε ή και στο νήπιο. Να βοηθήσει περισσότερο τη κατάσταση, να κάνει σωστές κινήσεις ούτως ώστε να μη χάσουν το παιχνίδι μετά, όπως έχασα εγώ στο γιό μου το παιχνίδι αυτό. Δε μπορέσαμε καθόλου να πάμε στο νηπιαγωγείο»Σ12

«Να τους προσέχουν περισσότερο στη γλώσσα. Γιατί αν μάθουν καλά τη γλώσσα δε θα στεναχωρηθούν για τίποτα μετά.»Σ13

«εγώ θα ήθελα να ασχολούνται με τα παιδιά, να σου ποιοι πάνε καλύτερα ποιοι δε πάνε και να το λένε στους γονείς τους.»Σ15

Διακρίσεις

Πομάκοι γονείς μειονότητας

Όπως σημειώνουν οι περισσότεροι γονείς δεν έχουν αντιμετωπίσει ποτέ οι ίδιοι και τα παιδιά τους συμπεριφορές περιθωριοποίησης ή ρατσισμού πράγμα που δεν είναι έντονο στη περιοχή της Ξάνθης από όπου και κατάγομαι. Οι περιπτώσεις που αναφέρθηκαν ήταν ελάχιστες και είχαν να κάνουν κυρίως με το σχολικό περιβάλλον. Στη πρώτη περίπτωση μας αναφέρει ένας πατέρας ότι αντιμετώπισε μεγάλο πρόβλημα στη προσπάθεια του να στείλει τα παιδιά του στο 1^ο Λύκειο Ξάνθης, διότι

έκρινε ότι δεν ήθελαν παιδιά της μειονότητας, όπως αναφέρει σε ολόκληρο το λύκειο υπήρχαν μόνο 5 παιδιά της μειονότητας. Ο συγκεκριμένος πατέρας ήθελε να κάνει αυτή την επιλογή για ένα καλύτερο σχολικό περιβάλλον για τα παιδιά του, διότι στη πόλη της Ξάνθης το συγκεκριμένο λύκειο θεωρείται ποιοτικά σε καλύτερο επίπεδο από τα άλλα στα οποία άνηκαν και λόγω μόνιμης κατοικίας. Στη συνέχεια, τα επόμενα 2 περιστατικά σημειώθηκαν στο 2^ο γενικό λύκειο όπου στη μία περίπτωση μια καθηγήτρια εξέφρασε τη δυσaráσκεια της με προσβλητικό και αυταρχικό τρόπο απέναντι στην όψη της μαντίλας κάποιων κοριτσιών ζητώντας να την αφαιρέσουν γιατί δε της άρεσε και στην άλλη περίπτωση μια άλλη καθηγήτρια αδίκησε στη βαθμολογία τετραμήνου τη κόρη της μητέρας στην όποια πήρα συνέντευξη, λόγω ρατσισμού, όπως μας αναφέρει η ίδια μέσα από τα περιστατικά που βίωσε.

«Όχι το μόνο πρόβλημα ήταν που δύσκολα τα έβαλα στο 1^ο (γενικό) λύκειο. Πολύ δύσκολα και αυτό ήταν λάθος στο κράτος»... «Γιατί τα δικά μας πιο πολύ τα στέλνουν στο 4^ο και στο 2^ο λύκειο, αυτοί στο 1^ο δεν θέλανε παιδιά μειονότητας, δεν παίρνουν. Αν πάτε στο 1^ο τώρα πως είναι. Όταν πήγαμε τα παιδιά, εγώ στα χίλια παιδιά είχε μόνο πέντε παιδιά μειονότητας. Τίποτα. Πολλές φορές φταίει το κράτος εδώ για τη μειονότητα. Πάρα πολλές φορές φταίει το κράτος» Σ2

«Ναι, από δασκάλες. Να σου πω μια ιστορία. Τώρα πρόσφατα έχει γίνει στις κόρης μου το σχολείο Δύο κοριτσάκια που ήταν με μαντίλα. Δε ξέρω καθηγητής, δασκάλα ήταν δε ξέρω και σαν ρατσισμό τους έδειξε σε εκείνα τα κορίτσια.»... «Επειδή ήταν με μαντίλα τους έλεγε να τη βγάλουν δε την ήθελε και μετά τα παιδιά επειδή έχουν το θάρρος. Και η κόρη μου είπαν, γιατί κυρία εσάς τι σας ενοχλεί. Έχουν πεταχτεί και τα Ελληνικά παιδάκια.» Σ10

«Ναι, σε αυτή το έδωσαν. Στο τέλος τελευταίο εξάμηνο η κόρη μου θα τελείωνε με 19 και, και μια καθηγήτρια την έκοψε 2 βαθμούς και το πήρε με 18,9 από ρατσισμό για να βοηθήσει άλλο παιδί τη να περάσει. Και της το είπαμε. Η κόρη μου άρχισε να κλαίει και έλεγε δε θα ξανά πάει να του γράψει.» Σ10

Τουρκογενείς γονείς της μειονότητας

Σε σχέση με το ποσοστό που ερωτήθηκε στους τουρκογενείς γονείς, δύο στους τέσσερεις μας αναφέρουν περιστατικά βίας σε σχέση με τους Πομάκους γονείς της μειονότητας. Ένα περιστατικό που είχε σημειωθεί όπως μας ανέφερε μια από τις μητέρες αφορούσε το παιδί της το οποίο στο δημοτικό είχε πέσει θύμα ενδοσχολικής βίας από τους συμμαθητές του, το παιδί βίωνε έντονα περιστατικά που του προκαλούσαν αποστροφή για το σχολείο. Αυτό που συνηθιζόταν ήταν να του

βγάξουν τα παπούτσια και να τα πετούν είτε να του κατεβάζουν το παντελόνι. Τέλος, το τελευταίο περιστατικό δεν συνέβη στο παιδί της μητέρας, αλλά στο σχολικό περιβάλλον της κόρης της, συγκεκριμένα στο νηπιαγωγείο κάποιο παιδάκι έσπρωξε ένα άλλο με αποτέλεσμα να τραυματιστεί.

«ήταν μια συγκεκριμένη περίπτωση η δικιά μας, άστο. Του λύναν τα κορδόνια, όχι του έπαιρναν το παπούτσι το πετάγανε και έλεγαν πήγαινε πάρε το παπούτσι σου. Όχι ο άλλος πήγαινε και του κατέβαζε τα παντελόνια, σαν μπουλινγκ ένα πράγμα.»Σ12

«Να προσέχουν λίγο παραπάνω τα παιδιά, γιατί τότε που πήγαιναν, δεν έτυχε σε εμένα έτυχε να χτυπήσει ένα παιδάκι ένα άλλο παιδάκι και έσπασε το δάχτυλο. Εγώ αυτά δε τα ήθελα. Τα παιδιά μας όταν πήγαιναν μερικοί που έχουν τον ρατσισμό όταν σπρώχνεις η δασκάλες δε προλάβαιναν να τα δούνε. Εκεί ήθελε λίγο προσοχή αυτοί τουλάχιστον να πουν ότι δεν υπάρχει πρόβλημα, δεν υπάρχει παιδιά αυτό, δε θα χωρίσουν τα παιδιά»Σ14

Δυσκολίες γονέων

Πομάκοι γονείς μειονότητας

Οι κυριότερες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν ορισμένοι γονείς ήταν κυρίως το κομμάτι της γλώσσας. Μεγαλωμένοι σε χωριά όπου ομιλούταν μόνο η μητρική τους, τα πομακικά και σε συνδυασμό με το περιορισμένο μορφωτικό τους επίπεδο που σε αρκετούς έφτανε μέχρι το δημοτικό και το γυμνάσιο, δήλωναν αδυναμία να βοηθήσουν τα παιδιά τους οι ίδιοι με το σχολείο σε περιπτώσεις που το χρειάζονταν.

«Ότι δε μπορούμε να τα βοηθήσουμε με τη γλώσσα.» Σ1

«Εμένα το δικό μου επειδή σαν μητέρα δε ξέρω καλά ελληνικά αν έχει κάποιο πρόβλημα δε θα μπορέσω να το βοηθήσω, αλλά τώρα ο άνδρας μου που είναι δάσκαλος μπορεί να το βοηθήσει. Τώρα που λείπει όμως είναι πιο δύσκολα. Με τους υπολογιστές και με αυτά όμως τα βρίσκονται. δε δυσκολεύεται γιατί παίρνει τηλέφωνο τον άνδρα μου και τον ρωτάει. Μπαμπά αυτό και εκείνο σε αυτή την ερώτηση και εκείνος του λέει μπες εκεί και εκεί και κάντο. Τα κάνει πιο πολύ μόνος του τώρα» Σ5

«Εγώ με τα μαθήματα δε μπορούσα να τον βοηθήσω επειδή δεν ήξερα, δεν έχω πάει γυμνάσιο και λύκειο. Τώρα καλύτερα πάω» Σ9

Δυσκολίες παιδιών

Όσον αφορά τις δυσκολίες των παιδιών που μας αναφέρουν οι γονείς τους έχουν να κάνουν και πάλι η γλώσσα. Σε αυτή τη περίπτωση όμως η απάντηση είναι κοινή και για τους γονείς που έστειλαν τα παιδιά τους στο μειονοτικό και για αυτούς που τα έστειλαν στο ελληνικό σχολείο. Παρόλο που οι γονείς όταν ερωτήθηκαν για το αν αναπτύσσονται φυσιολογικά τα παιδιά με 2 και 3 γλώσσες ή τα μπερδεύει στη πορεία της ζωής τους, αναφέρουν ότι όλες οι γλώσσες αναπτύσσονται φυσιολογικά στα παιδιά χωρίς να τα μπερδεύουν ή να τα δυσκολεύουν τα προβλήματα δε λείπουν. Η γλώσσα σε συνδυασμό με το σχολείο είναι η κύρια δυσκολία που αντιμετωπίζουν τα παιδιά της μειονότητας.

«Πιο πολύ για τη γλώσσα. Δεν ξέρουν όταν πάνε στο μειονοτικό και πιο πολύ κάνουν τα τούρκικα. Μετά στο ελληνικό δεν ξέρουν να μιλάνε. Βλέπω παιδιά δεν ξέρουν σχεδόν καθόλου ελληνικά που πηγαίνουν μειονοτικά και έχει και ένα τούρκικο εκεί τους στέλνουν από πάνω, δεν ξέρουν καθόλου ελληνικά. Μόνο τούρκικα μιλάνε και Πομάκικα. Αυτό. Η γλώσσα, το βασικό η γλώσσα»Σ4

«Επειδή έχουν δύο γλώσσες. Επειδή στα μειονοτικά έχουν τα τούρκικα και τα Ελληνικά και μετά όλα τα μαθήματα τα ίδια να τα κάνεις στα τούρκικα και στα ελληνικά εκεί ζορίζονται πιο πολύ που τα μεταφέρουν»Σ5

«Η γλώσσα. Τα ελληνικά. Αυτό πιστεύω γιατί το έχω δει το έχω ζήσει. Ειδικά γονείς που δε τους αφήνουν. Γιατί ξέρω πολλούς από το χωριό που μέχρι τρίτη, Τετάρτη δημοτικού πάνε σε μειονοτικό και μετά το στέλνουν σε ελληνικό και δυσκολεύονται τα παιδιά περισσότερο.»Σ7

Τουρκογενείς γονείς της μειονότητας

Δυσκολίες γονέων

Οι κυριότερες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν και οι τουρκογενείς γονείς της μειονότητας όμοια με τους Πομάκους και εδώ ήταν το κομμάτι της γλώσσας. Λόγω του μειωμένου επιπέδου γνώσης της Ελληνικής γλώσσας δεν είχαν τη δυνατότητα να βοηθήσουν τα παιδιά τους να βελτιώσουν τα Ελληνικά τους. Διότι ήταν κάτι που δεν κατείχαν οι ίδιοι με αποτέλεσμα να μην μπορούν να τα βοηθήσουν και σε συνάρτηση με το σχολείο.

«Δε μπορούμε να βοηθήσουμε με τη γλώσσα, γιατί δε πήγα γυμνάσιο δε με έστειλα εγώ ήθελα.»Σ14

Δυσκολίες παιδιών

Όμοια το συνηθέστερο πρόβλημα των παιδιών είναι όπως μας αναφέρουν όλοι οι γονείς σε αυτή τη περίπτωση είναι το κομμάτι της γλώσσας. Τα περισσότερα λόγω και της μητρικής τους γλώσσα που ομιλείται περισσότερο στο σπίτι δεν γνωρίζουν στο ίδιο επίπεδο και την Ελληνική γλώσσα με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες κυρίως στο σχολικό περιβάλλον. Παρατηρούμε επίσης ότι αυτή τη δυσκολία των παιδιών την οι πιστεύουν ότι ευθύνονται οι ίδιοι είτε γιατί δε κατέχουν αυτοί την ελληνική γλώσσα και δεν μπορούν να βοηθήσουν είτε γιατί χειρίστηκαν με λανθασμένο τρόπο το ξεκίνημα των παιδιών ή την επιλογή σχολείου.

«η γλώσσα είναι το κυριότερο. Όχι σε όλα τα μειονοτικά παιδιά, σε μερικά μειονοτικά έχω δει ότι παίζει πάρα πολύ ρόλο η γλώσσα.»Σ12

«Πιστεύω με τη γλώσσα πιο πολύ δυσκολεύονται. Το θέμα ήταν το δικό μας δηλαδή, επειδή δεν άρχισε απ την αρχή να μιλήσει ελληνικά αλλιώς δε θα είχαμε πρόβλημα καθόλου.»Σ13

«Δυσκολεύονται με τη γλώσσα...»Σ14

«εγώ νομίζω δε ξέρουν τη γλώσσα καλά. Δεν έχουν μάθει καλά τη γλώσσα και δυσκολεύονται και για αυτό φταίνε οι γονείς.»Σ15

Φιλίες

Πομάκοι γονείς μειονότητας

οι παρέες των παιδιών όπως μας αναφέρουν οι γονείς τους, είναι μικτές και τις περισσότερες φορές το μεγαλύτερο ποσοστό των φίλων τους είναι χριστιανοί. Συνθήκη απόλυτα φυσιολογική, διότι τα παιδιά από το νηπιαγωγείο κιάλας έρχονται σε επαφή με τον έξω κόσμο και κοινωνικοποιούνται δημιουργώντας φιλίες μέσα από το σχολείο αλλά και από εξωσχολικές δραστηριότητες που έρχονται σε επαφή και με

άλλα παιδιά έξω από τη δική τους θρησκεία, με αποτέλεσμα να δημιουργούν πολλούς φίλους χωρίς να ξεχωρίζουν θρησκείες και γλώσσες.

«Μεικτές. Δεν ξεχώριζαν Ελληνόπουλα με Μουσουλμανόπουλα. Έκαναν παρέα με όλους. Η μεγάλη πιο πολύ κάνει παρέα με ελληνόπουλα παρά με τα δικά μας τα παιδιά.» Σ7

«Με όλους. Δε χώριζαν ούτε αυτοί παιδιά ούτε τα άλλα τα παιδιά μπορεί να υπάρχουν παιδιά με ρατσισμό, αλλά τα δικά μας δεν ήταν τέτοια. Τους λέγαμε με όλους θα είστε καλά, γιατί αν κάποτε χρειαστείς κάποια βοήθεια να μπορέσει ο άλλος να σε βοηθήσει.» Σ8

«Πιο πολύ με Έλληνες ήταν. Και εκεί με έλληνες είναι και στον Πετεινό που ήταν με χριστιανούς»Σ9

«Ο γιος μου είχε μεικτές. Επειδή ο γιος μου παίζει και μπάλα και στη μπάλα εκεί που πηγαίνει έχει μεικτές και Έλληνες και Τούρκους και Πομάκους, απ' όλους έχει. Μεικτές είναι οι παρέες του δεν είναι μόνο Πομάκοι δικοί μας.» Σ5

Τουρκογενείς γονείς της μειονότητας

Οι φιλίες των παιδιών κατά κύριο λόγο ήταν μεικτές κάτι που μας έχουν αναφέρει σχεδόν όλες οι μητέρες. Παρόλα αυτά υπήρχε μια μητέρα που μας ανέφερε ότι η κόρη της έκανε παρέα μόνο με χριστιανούς διότι στο σχολείο που είχε επιλέξει να τη στείλει τύχαινε να μην υπάρχουν άλλα παιδιά της μειονότητας. Οπότε οι παρέες της απαρτιζόνταν κυρίως από χριστιανούς.

«Με όλους είχε από μικρή και χριστιανούς και μουσουλμάνους.»Σ13

«Καθόλου. Μοναδική ήταν που τη πήγα, 90 παιδιά ήταν και ήταν όλοι χριστιανοί. Για αυτό είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη που ήταν η μοναδική στο σχολείο»Σ14

Συμπεράσματα

Ανακεφαλαιωτικά η παρούσα εργασία διερεύνησε τις απόψεις των γονέων μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης και πιο συγκεκριμένα της Ξάνθης σχετικά με το ζήτημα της εκπαίδευση των παιδιών τους μέσα από κάποιους κεντρικούς άξονες της ζωής των παιδιών που σχετίζονται με την εκπαίδευση τους, όπως οι αποφάσεις που πήραν για την επιλογή του σχολείου τους μαζί με τα θετικά και τα αρνητικά αυτών των επιλογών, οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν, οι διακρίσεις τις οποίες βίωσαν και οι φιλίες των παιδιών. Η διερεύνηση αυτή χωρίστηκε σε δύο μέρη. Το πρώτο είχε να κάνει με τις απόψεις των Πομάκων γονέων της μειονότητας και το δεύτερο με τους τουρκογενείς (αν και μικρότερο το ποσοστό). Αυτός ο διαχωρισμός έγινε επειδή έπρεπε να εξετασθούν ξεχωριστά οι δύο κατηγορίες γονέων ακριβώς επειδή η μητρική γλώσσα των τουρκογενών είναι διαφορετική από αυτή των Πομάκων. Με απώτερο σκοπό να δούμε που συγκλίνουν και που διαφέρουν. Η σημασία της διερεύνησης αυτού του ζητήματος έγκειται στο γεγονός ότι η στάση των γονέων απέναντι σε τέτοια ζητήματα που έχουν να κάνουν και με την εκπαίδευση της κυρίαρχης γλώσσα του περιβάλλοντος στο οποίο ζουν παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση, την ανάπτυξη αλλά και την ομαλή εξέλιξη και μετάβαση των παιδιών τους από τη μια βαθμίδα στην άλλη.

Από την έρευνα αρχικά στο πρώτο κομμάτι που αφορά τους Πομάκους γονείς της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης προέκυψε ότι όσον αφορά την επιλογή της φοίτησης των παιδιών τους στο νηπιαγωγείο όλοι ήταν θετικοί και προέβαλαν τα θετικά αυτής τους της επιλογής. Ένα κομμάτι για το οποίο συμφωνήσαν όλοι οι γονείς και θεωρούσαν τη βαθμίδα του νηπιαγωγείου πολύ βασική ήταν το κομμάτι της γλώσσας. Τα περισσότερα παιδιά πηγαίνοντας στο νηπιαγωγείο, όπως αναφέρουν οι πληροφορίες που έχουμε, δεν γνώριζαν την ελληνική γλώσσα, κάποια καταλάβαιναν, αλλά όπως μας αναφέρουν οι γονείς εκεί έμαθαν να μιλούν, εκεί λύθηκε η γλώσσα τους. Κάτι ακόμη πολύ σημαντικό που συμφωνούν οι απόψεις τους είναι ότι μέσα από το νηπιαγωγείο τα παιδιά τους κοινωνικοποιήθηκαν, έκαναν φίλους και απέκτησαν αξίες τις οποίες πριν δεν είχαν κατακτήσει. Έμαθαν να μοιράζονται τα παιχνίδια τους και να συνεργάζονται.0

Αργότερα όταν έφτασαν στη βαθμίδα του δημοτικού σχολείου το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων που συμμετείχαν στην έρευνα έστειλαν τα παιδιά τους στο μειονοτικό σχολείο, κυρίως λόγω του τόπου στον οποίο διέμεναν. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα μειονοτικά σχολεία ήταν στα χωριά τα οποία ζούσαν τα παιδιά. Χαρακτηριστικά σε δύο οικογένειες τύχαινε το μειονοτικό σχολείο να βρίσκεται απέναντι απο το σπίτι τους. Οι γονείς που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν άνθρωποι της εργατικής τάξης και εργάζονταν, δεν είχαν την ευχέρεια των μετακινήσεων. Παρόλα αυτά όπως μας αναφέρουν οι περισσότεροι, μετάνιωσαν για αυτή τους την απόφαση αν και δεν ήταν η πραγματική τους επιθυμία, διότι τα παιδιά τους αντιμετώπισαν προβλήματα με τη γλώσσα λόγω της μετάβαση τους από το μειονοτικό στο ελληνικό σχολείο.

Από την άλλη, γονείς που είχαν τη δυνατότητα, που ζούσαν δηλαδή σε χωριά τα οποία είχαν ελληνικά σχολεία ή μέσα στη πόλη, έστειλαν τα παιδιά τους στο ελληνικό. Με κυρίως γνώμονα να μη περάσουν τα παιδιά τους τις ίδιες δυσκολίες που βίωσαν και οι ίδιοι με τη γλώσσα όταν κατέβηκαν απο από χωριά τους και έπρεπε να μάθουν να μιλούν τα ελληνικά σε μια πολύ μεγαλύτερη ηλικία, διότι πάνω στα χωριά όλοι μιλούσαν τη μητρική. Επιπλέον, όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά δεν ήθελαν τα παιδιά τους να ξεχωρίζουν, να μιλούν σπαστά όπως και η ίδιοι ή να τα ανακατέψουν με τις γλώσσες στο σχολείο. Ήθελαν να κατακτήσουν τα ελληνικά στο μέγιστο βαθμό και να μη σταθεί η γλώσσα πουθενά ως εμπόδιο στο δρόμο τους.

Ενώ όλοι οι γονείς, και αυτοί που δε μπορούσαν αλλά και αυτοί που είχαν τη δυνατότητα να στείλουν τα παιδιά τους στο ελληνικό επέλεξαν αυτό. Είτε γιατί το είχαν ως γνώμονα από την αρχή, είτε επειδή είδαν τα προβλήματα που αντιμετώπισαν μετέπειτα τα παιδιά τους. Υπήρχαν 3 μητέρες που είχαν διαφορετική οπτική. Επέλεξαν εξ αρχής το μειονοτικό για διαφορετικούς λόγους η κάθε μια. Οι δύο από τις τρεις κυρίες επέλεξαν το μειονοτικό διότι οι άνδρες τους ήταν μειονοτική καθηγητές στη τούρκικη γλώσσα, οπότε έκριναν ότι δεν είναι σωστό από τη στιγμή που οι μπαμπάδες των παιδιών κάνουν αυτό το επάγγελμα να μη στηρίξουν τα σχολεία. Η Τρίτη κυρία ήθελε τα παιδιά της να μάθουν και τη τούρκικη γλώσσα στο επίπεδο της μητρικής τους, λαμβάνοντας περισσότερα εφόδια με αυτό τον τρόπο. Σε αντίθεση με τη πλειοψηφία τα παιδιά των τριών κυριών όπως μας αναφέρουν δεν αντιμετώπισαν κανένα θέμα με τη γλώσσα, μόνο ένα παιδί αντιμετώπισε μια

δυσκολία στο μάθημα των μαθηματικών, διότι ήταν το μόνο που γινόταν στη τούρκικη γλώσσα στα μειονοτικά σχολεία. Το ένα από τα δύο παιδιά της τρίτης κυρίας μάλιστα συνέχισε τα φοιτά στο κολέγιο ανατόλια της Θεσσαλονίκης.

Φτάνοντας στη βαθμίδα του γυμνασίου, όλοι οι γονείς χωρίς εξαιρέσεις επέλεξαν το ελληνικό. Άλλοι επειδή αυτή ήταν η θέση τους από την αρχή και άλλοι επειδή δεν είχαν τη δυνατότητα να πάνε αλλού. Αυτό που αναφέρουν κυρίως και είδαμε και παραπάνω είναι ότι τα παιδιά τα οποία μεταπήδησαν από το μειονοτικό στο ελληνικό σχολείο δυσκολεύτηκαν αρκετά με τη γλώσσα και κάποια χρειάστηκαν και φροντιστήριο για να τα καταφέρουν.

Στο κομμάτι των συμβουλών που θα ήθελαν να δώσουν οι γονείς στους εκπαιδευτικούς υπήρχε μία ομοφωνία σχετικά με τις επιθυμίες τους. Το βασικότερο πράγμα που ζητούσαν είναι να βοηθούν περισσότερο τα δικά τους παιδιά με τη γλώσσα, γιατί το έχουν ανάγκη λόγω της φύσης τους. Μετέπειτα αυτό που τους απασχολούσε ήταν να μην τα ξεχωρίζουν σε καμία περίπτωση από τα υπόλοιπα παιδιά και να είναι δίπλα τους μαθαίνοντας τους αξίες και ιδανικά που οι ίδιοι δεν είχαν τη δυνατότητα να τους μεταφέρουν με τον ίδιο τρόπο.

Όσον αφορά τις διακρίσεις, στη κοινωνία της Θράκης και πιο συγκεκριμένα της Ξάνθης όλες οι ομάδες συμβιώνουν αρμονικά. Άλλωστε αυτή είναι μια συνθήκη που επικρατεί αμέτρητα χρόνια στις περιοχές αυτές, ανέκαθεν συμβίωναν μαζί περισσότεροι από έναν πολιτισμοί. Βέβαια, όπως σε όλες τις κοινωνίες δε λείπουν και τα αγκαθάρια του ρατσισμού και των προκαταλήψεων απέναντι στο διαφορετικό. Όπως μας αναφέρουν οι περισσότεροι γονείς οι ίδιοι δεν είχαν βιώσει κάτι για να μας εξιστορήσουν, παρόλα αυτά είναι να μας πουν περιστατικά από τα σχολεία των παιδιών τους, όπως είδαμε και παραπάνω. Ο πρώτος γονιός βίωσε τη διάκριση της θρησκευτικής του ομάδας από το θεσμό του ίδιου του σχολείου όπου πάσχιζε να βάλει τα παιδιά του διότι δεν δέχονταν εύκολα όπως μας ανέφερε παιδιά της μειονότητας. Ο δεύτερος γονιός μας είπε για δύο περιστατικά όπου εκεί υπεύθυνοι ήταν οι εκπαιδευτικοί του σχολείου. Στο πρώτο παράδειγμα η καθηγήτρια εξέφρασε την αρνητική εικόνα που λαμβάνει μπροστά στην όψη της μαντίλας η οποία είναι κομμάτι της θρησκείας ορισμένων κοριτσιών ζητώντας να αφαιρεθεί και η δεύτερη στέρησε τον καλύτερο βαθμό απολυτηρίου από μια μαθήτρια της μειονότητας, για να

ευνοήσει κάποιο άλλο παιδί. Όσο ήπια και αν είναι τα πράγματα σε μια κοινωνία, δυστυχώς ποτέ δε λείπουν περιστατικά όπως αυτά.

Σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι γονείς μας αναφέρουν ότι το δυσκολότερο κομμάτι ήταν εκείνο της γλώσσας διότι δεν ήταν και οι ίδιοι σε θέση να βοηθήσουν τα παιδιά τους. Όπως αντίστοιχα και η βασικότερη δυσκολία των παιδιών τους ήταν εξίσου η γλώσσα σημειώνοντας μας χαρακτηριστικά ότι αντιμετώπιζαν δυσκολία στο να τα μεταφέρουν από τη μία γλώσσα στην άλλη.

Τέλος, όπως ήταν φυσικό και επόμενο οι φιλίες των παιδιών δεν κοιτούν ούτε θρησκείες, ούτε γλώσσες, ούτε χρώματα. Όλα τα παιδιά είχαν από τη νηπιακή ηλικία όπου ξεκίνησαν να κάνουν φίλους μικτές παρέες και πολλές φορές όπως μας αναφέρουν οι γονείς τους και περισσότερο με τους χριστιανούς, καθώς πήγαιναν μαζί σχολείο, αλλά και από τις εξωσχολικές τους δραστηριότητες.

Αντίστοιχα, και στη περίπτωση των τουρκογενών η βαθμίδα του νηπιαγωγείου χαρακτηρίζεται το ίδιο σημαντική όπως και στη περίπτωση των Πομάκων. Οι γονείς μας αναφέρουν όλα εκείνα τα θετικά γνωρίσματα του νηπιαγωγείου που το οριοθετούν ως μία από τις πιο βασικές βαθμίδες της εκπαίδευσης. Καθώς μέσα από το νηπιαγωγείο τα παιδιά τους έμαθαν καλύτερα τη γλώσσα, κοινωνικοποιήθηκαν και αλλά έμαθαν και πώς να συμπεριφέρονται σωστά παρουσιάζοντας μεγάλη αλλαγή στο σπίτι. Στο κομμάτι της γλώσσας πριν το νηπιαγωγείο όμοια με τα παιδιά των Πομάκων έμαθαν να μιλούν τα ελληνικά στο σχολείο, καθώς στο σπίτι μιλούσαν τη μητρική τους γλώσσα τα τούρκικα. Με εξαίρεση τα παιδιά μιας κυρίας όπου τα ελληνικά τους ήταν σε καλύτερο επίπεδο λόγω των χριστιανών φίλων που τους επισκέπτονταν στο σπίτι.

Στη βαθμίδα του δημοτικού αν και μικρότερο το ποσοστό σε σχέση με αυτό των Πομάκων οι 3 από τις 4 μητέρες έστειλαν τα παιδιά τους στο μειονοτικό σχολείο αν και δεν το επιθυμούσαν για διαφορετικούς λόγους η κάθε μία, που οι 2 από αυτούς είχαν να κάνουν με το θεσμό της οικογένειας και της ιεραρχίας μέσα σε αυτή. Στη μια περίπτωση επειδή ζούσαν με τη μητέρα της μητέρας η οποία πρόσεχε τα παιδιά, καθώς οι γονείς δούλευαν είχε λόγο για την εκπαίδευση των παιδιών, παράλληλα η δεύτερη κυρία ακολουθούσε την οπτική που είχε ο σύζυγος της, ο οποίος έπαιρνε και

τις αποφάσεις για το σπίτι. Η Τρίτη μητέρα όπως μας αναφέρει προέβει σε αυτή την επιλογή λόγω του ΚΕΔΥ την οποία στη συνέχεια άλλαξε και πήγε το παιδί της στο ελληνικό. Σαφώς όπως μας αναφέρουν το μεγαλύτερο μειονέκτημα αυτής τους της επιλογής όπως και για τους Πομάκους γονείς ήταν αυτό της γλώσσας, με το βαθμό που δυσκολεύτηκαν μετέπειτα τα παιδιά τους. Μόνο μια μητέρα από τις τέσσερις συνέχισε στέλνοντας το παιδί της σε ελληνικό δημοτικό σχολείο αφηφώντας τον τότε σύζυγο της. Διότι το βασικότερο μέλημα όπως ακούσαμε και από αρκετούς Πομάκους γονείς απασχολεί τη μειονότητα ήταν, να μην έχει το παιδί της τα ίδια βιώματα με εκείνη και να μην αντιμετωπίσει κανένα εμπόδιο στη ζωή της που να σχετίζεται με τη γλώσσα.

Στην επιλογή του γυμνασίου παρατηρούμε ακόμη μια ομοιότητα ανάμεσα στους Πομάκους και τους τουρκογενείς γονείς καθώς, όλοι επέλεξαν το ελληνικό γυμνάσιο αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι ήταν κάτι το οποίο έπρεπε να είχαν κάνει από την αρχή. Όπως μας τονίζουν τα παιδιά τους αντιμετώπισαν πολλές δυσκολίες από τη μετάβασή τους από το μειονοτικό στο ελληνικό σχολείο και όλες περιτριγυρίζονταν γύρω από το κομμάτι της γλώσσας. Τους ήταν δύσκολο να τα μεταφέρουν από τη μια γλώσσα στην άλλη

Ακόμη, στο κομμάτι των συμβουλών που και αυτοί με τη σειρά τους ήθελαν να μεταφέρουν στους εκπαιδευτικούς, όπως ήταν αναμενόμενο και από τα λόγια των Πομάκων, ήθελαν από τους εκπαιδευτικούς να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στα παιδιά τους σε ότι έχει να κάνει με τη γλώσσα. Διότι λόγω του τρόπου με τον οποίο μεγαλώνουν αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες από τα υπόλοιπα παιδιά.

Χαρακτηρίστηκα όταν ερωτήθηκαν για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι, αυτό που σημείωσαν είναι ότι λόγω του χαμηλού γνωστικού επιπέδου που έχουν στην ελληνική γλώσσα έρχονται σε πολύ δύσκολη θέση διότι δεν είναι ικανοί να βοηθήσουν τα παιδιά τους στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Οι οποίες περιστρέφονται ομοίως γύρω από τη γλώσσα στο επίπεδο τους σχολείου. Στο οποίο κρίνονται καθημερινά.

Σχετικά με τις παρέες τους όπως και τα παιδιά των Πομάκων χαρακτηρίζονται μεικτές όπως είναι φυσικό, διότι τα παιδιά μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον

πολυπολιτισμικό και έχουν φίλους από όλες τις ομάδες. Μια κυρία επίσης σημειώνει ότι επειδή το δικό της παιδί ήταν από το νηπιαγωγείο μέχρι και τώρα σε ελληνικό σχολείο και εκεί δεν υπήρχαν άλλα παιδιά μειονότητας η παρέες της απαρτίζονταν κυρίως από χριστιανούς.

Τέλος, Σε σχέση με το ποσοστό που ερωτήθηκε στους τουρκογενείς γονείς, δύο στους τέσσερις μας αναφέρουν περιστατικά βίας σε σχέση με τους Πομάκους γονείς της μειονότητας. Ένα περιστατικό που είχε σημειωθεί όπως μας ανέφερε μια από τις μητέρες αφορούσε το παιδί της το οποίο στο δημοτικό είχε πέσει θύμα ενδοσχολικής βίας από τους συμμαθητές του, το παιδί βίωνε έντονα περιστατικά που του προκαλούσαν αποστροφή για το σχολείο. Επίσης, το τελευταίο περιστατικό δεν συνέβη στο παιδί της μητέρας, αλλά στο σχολικό περιβάλλον της κόρης της, συγκεκριμένα στο νηπιαγωγείο κάποιο παιδάκι έσπρωξε ένα άλλο με αποτέλεσμα να τραυματιστεί σοβαρά χαρακτηρίζοντας τη πράξη αποτέλεσμα ρατσισμού.

Όπως γίνεται φανερό οι απόψεις και οι αντιλήψεις των γονέων της μουσουλμανικής μειονότητας, είτε των Πομάκων είτε των τουρκογενών φαίνεται αν όχι να συμφωνούν παντού, να ταυτίζονται στα περισσότερα κομμάτια και αυτό γίνεται φανερό μέσα από τις απαντήσεις τους. Ένα σημείο στο οποίο ίσως να διαφέρουν με μια επιφύλαξη πάντα, είναι το κομμάτι των διακρίσεων. Διότι σε σχέση με τα ποσοστά των γονιών που ερωτήθηκαν οι 2 στις 4 μητέρες είχαν να μας περιγράψουν σκηνικά βίας που είχαν τις ρίζες του μέσα στο ρατσισμό.

Σύμφωνα με την έρευνα της Καλαφάτη (2019) η οποία πραγματεύεται τις επιλογές των γονέων της μειονότητας της Θράκης σχετικά με τη πρωτοβάθμια εκπαίδευση των παιδιών τους, παρατηρείται πως συγκριτικά με τη παρούσα έρευνα υπάρχουν ορισμένα σημεία που τα συμπεράσματα των ερευνών συγκλίνουν και άλλα που αποκλίνουν. Αναφορικά με τους γονείς οι οποίοι στέλνουν τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο φαίνεται ότι τα αποτελέσματα των δύο ερευνών ταυτίζονται. Διότι, το βασικότερο μέλημα των γονιών που προκύπτει μέσα από τις έρευνες είναι να εξασφαλίσουν το καλύτερο δυνατό επίπεδο για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Μέσα από τα λόγια των γονιών διαφαίνεται ότι επιθυμούν για τα παιδιά τους ένα καλό επίπεδο γνώσεων, αλλά και ελληνομάθειας το οποίο δεν μπορούν να

αποκτήσουν στα πλαίσια της μειονοτικής εκπαίδευσης. Επίσης θεωρούν ελληνικό σχολείο το καταλληλότερο περιβάλλον για την κοινωνικοποίηση των παιδιών τους και την ουσιαστική επαφή με την καθημερινή ζωή. Αντίθετα, τα κίνητρα για την επιλογή του μειονοτικού δημοτικού σχολείου ποικίλουν. Όπως υπογραμμίζει η Καλαφάτη (2019) ο κύριος σκοπός της επιλογής του μειονοτικού σχολείου ήταν η διασφάλιση της εκμάθησης της τούρκικης γλώσσας και της μειονοτικής ταυτότητας των ίδιων και των παιδιών τους όπως και η εξοικείωση με την κουλτούρα που διέπει την κοινότητα των μουσουλμάνων μειονοτικών που κατοικούν στη Θράκη. Από την άλλη πλευρά στη παρούσα έρευνα αν και στο βάθος υπάρχει αυτή η σκέψη μέσα σε 3 γονείς που διαφαίνεται μέσα από της συνεντεύξεις ο σκοπός που προέβαλλαν οι μητέρες είναι η στήριξη και η διασφάλιση του επαγγέλματος του συζύγου τους και η εξασφάλιση της εκμάθησης της τούρκικης γλώσσας σε άριστο επίπεδο. Οι υπόλοιποι γονείς που έκανα αυτοί την επιλογή ήταν κυρίως λόγω τοποθεσίας του μειονοτικού σχολείου στο χωριό το οποίο διέμεναν. Ήταν άνθρωποι της εργατικής τάξης που δεν είχαν τη δυνατότητα μετακινήσεων και μεταφοράς των παιδιών σε άλλο σχολείο.

Περιορισμοί έρευνας

Ενώ η έρευνα έδωσε πληθώρα πληροφοριών για μελλοντική ανάλυση και αξιολόγηση, είναι σημαντικό να αναγνωριστούν και οι περιορισμοί που προέκυψαν κατά την εκτέλεσή της, προκειμένου να αποφευχθεί η επανεμφάνισή τους σε επόμενες μελέτες. Ένας από τους περιορισμούς της παρούσας εργασίας ήταν το περιορισμένο δείγμα των συνεντεύξεων. Για την διεξαγωγή της έρευνας αξιοποιήθηκαν 15 συνεντεύξεις εκ των οποίων οι 11 ήταν από Πομάκους γονείς της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης και οι υπόλοιπες 4 ήταν από τουρκογενείς. Παρά το περιορισμένο αριθμό των συνεντεύξεων παρατηρούμε και τη μεγάλη ποσοτική διαφορά ανάμεσα στα δείγματα. Ίσως αν υπήρχαν περισσότερες φωνές των γονέων από την ομάδα των τουρκογενών ανακαλύπταμε περισσότερα πράγματα για τους άξονες μας, όπως στις διακρίσεις που παρατηρήθηκε μια διαφορά, όμως με το συγκεκριμένο δείγμα δεν υπήρχε η δυνατότητα για περαιτέρω διερεύνηση.

Ένας δεύτερος περιορισμός ήταν η δυσκολία που αντιμετώπιζαν οι γονείς στο κομμάτι της γλώσσας. Οι περισσότεροι γονείς δεν μιλούσαν καλά την ελληνική γλώσσα με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να εκφράσουν όλα όσα ήθελαν να πουν για τα παιδιά τους. Τα ελληνικά τους ήταν σπαστά και σκέφτονταν πολλές φορές πώς να εκφράσουν αυτό που ήθελαν να πουν με το άγχος αν κατάφεραν να μεταφέρουν το νόημα που ήθελαν οι ίδιοι στο σύνολο του.

Τέλος, ο τελευταίος περιορισμός ήταν η δυσκολία διεξαγωγής των συνεντεύξεων. Καθώς έγιναν τον Ιανουάριο του 2023, μία περίοδο που μόλις είχαμε βγει από τον κόβιντ αλλά υπήρχαν και πολλές γρίπες λόγω εποχής. Υπήρχε ακόμη ο φόβος μέσα στο μυαλό των ανθρώπων σχετικά με τις ασθένειες διότι ορισμένες οικογένειες είχαν αντιμετωπίσει πολλές δυσκολίες την περίοδο της πανδημίας ή είχαν μεγάλους ανθρώπους που χρειάζονταν προσοχή και ορισμένες συνεντεύξεις έγιναν σε παγκάκια στις πλατείες της Ξάνθης ή σε καφετέριες ενώ άλλες στα σπίτια των γονιών. Ήταν μια μεγάλη, αλλά ταυτόχρονα και ευχάριστη διαδικασία γιατί η άνθρωποι τη μειονότητας σου άνοιγαν το σπίτι τους και σε έβαζαν μέσα στη καρδιά τους, αλλά παράλληλα υπήρχαν μεγάλες αποστάσεις, διότι έμεναν σε διαφορετικά χωρία της πόλης και δύσκολες καιρικές συνθήκες εκείνη τη περίοδο που έκαναν δύσκολο και το έργο της διεξαγωγής των συνεντεύξεων.

Προτάσεις για παραπάνω έρευνα

Παρότι η συγκεκριμένη εργασία μας έδωσε μια σημαντική ματιά μέσα από τα λόγια των ίδιων των γονέων μουσουλμανικής μειονότητας για τις αντιλήψεις τους σχετικά με τα ζητήματα εκπαίδευσης των παιδιών τους υπάρχουν ακόμη ορισμένα κενά πάνω στην έρευνα. Κάτι που θα ήταν χρήσιμο, είναι το παραπάνω δείγμα σχετικά με τις συνεντεύξεις από την ομάδα των τουρκογενών γονέων για μπορούμε να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη οπτική σχετικά με τις απόψεις αλλά και τη ζωή των ίδιων των γονέων και των παιδιών του, καθώς είναι μια διαφορετική ομάδα με πολύ περιορισμένο δείγμα. Παρόλο που στα περισσότερα σημεία στους κεντρικούς άξονες οι απόψεις των γονέων ταυτίζονταν υπάρχουν ορισμένα κομμάτια που υπήρχαν διαφορές οι οποίες μέσα από περαιτέρω έρευνα θα μπορούσα να αναδειχθούν και να ανατρέψουν ακόμη και αποτελέσματα.

Ακόμη, θα ήταν ενδιαφέρον να συμπεριλήφθη σε επόμενη έρευνα και η διάσταση του φύλου. Καθώς η μειονότητα στη πλειοψηφία της είναι υπό το καθεστώς της πατριαρχικής οικογένειας που ακόμη και σήμερα τα μέλη της τελούν τους δικούς τους ρόλους έτσι όπως ορίζονται από τη κεφαλή του σπιτιού, η οποία είναι ο πατέρας και υπάρχει διαφορετική αντιμετώπιση ανάμεσα στα 2 φύλα όσον αφορά την οικογένεια. Μέσα από μία τέτοια έρευνα θα μπορούσαμε να δούμε και τις διαστάσεις του φύλου μέσα στο πλαίσιο της εκπαίδευση

Επιπλέον, μια ακόμη πρόταση είναι να γίνει έρευνα με δείγμα συνεντεύξεων και από γονείς Ρομά. Είναι μια κατηγορία που η παρούσα εργασία δεν αξιοποίησε καθόλου, καθώς δεν υπήρχε εύκαιρο δείγμα προς επεξεργασία. Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον λοιπόν να συνεχιστεί οι παρούσα έρευνα και να διερευνηθούν οι απόψεις όλων των ομάδων της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης. Όστε να γίνει υπάρξει μια σφαιρική και ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με τη ζωή και τη πορεία των παιδιών της μειονότητας αλλά και των γονιών τους και να γίνουν φανερές οι διαφορές και οι ομοιότητες σχετικά με τα χαρακτηριστικά αυτών των 3 ομάδων που μοιράζονται κοινή θρησκεία, αλλά έχουν άλλες τόσες πτυχές στις οποίες διαφέρουν, από τη γλώσσα μέχρι πολλά έθιμα και τρόπο ζωής.

Μία τελευταία πρόταση, θα ήταν να συλλεχθεί δείγμα και από εκπαιδευτικούς ώστε και υπάρξει μια πιο ολοκληρωμένη οπτική στο κομμάτι της εκπαίδευσης από τους άμεσα εμπλεκόμενους οι οποίοι είναι οι δάσκαλοι που αναλαμβάνουν τα παιδιά, και να εξετασθούν και οι δικές τους δυσκολίες, συμβουλές προς τους γονείς και τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι γονείς αυτών των ομάδων. Μια τέτοια έρευνα θα είχε πολύ ενδιαφέρον διότι θα συγκέντρωνε τις οπτικές των δύο βασικών παραγόντων στη ζωή των παιδιών σχετικά με την εκπαίδευση. Θα γινόταν φανερό επίσης και ένα από τα σημαντικότερα θέματα, η σχέση του σχολείου και της οικογένειας έχοντας τις φωνές και των δύο παραγόντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αχμέτ, Μ. (2020). «Μελέτη για τα Εσωτερικά και Εξωτερικά Μαθησιακά Εμπόδια που αντιμετωπίζει η Μουσουλμανική Μειονότητα της Θράκης στην Εκπαίδευση κατά την Ενήλικη Ζωή». Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.
- Δραγώνα, Θ. (2004). *Οικογένεια και σχολείο*. Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.
- Ζαβού, Α. (2021). *Απόψεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την επικοινωνιακή σχέση με τους γονείς Μουσουλμάνων μαθητών*. Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Αλεξανδρούπολη.
- Θεοδώρου, Ι, Θ. (2012). *Μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη και οι μειονότητες στη Ευρώπη 1923-2010. Μια ολιστική ανθρωπολογική προσέγγιση*. Ξάνθη: Σπανίδα
- Ιμαμ, Μ., Τσακίριδη, Ο. (2003), *Μουσουλμάνοι και κοινωνικός αποκλεισμός*, Αθήνα: Λιβάνη.
- Καλαφάτη, Π. (2019). *Αφηγήματα Θρακιωτών Μουσουλμάνων Μειονοτικών αναφορικά με την επιλογή δημοτικού σχολείου (μειονοτικού ή δημόσιου) για τη φοίτηση των παιδιών τους*. Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Αλεξανδρούπολη.
- Κιρατζή, Α. (2010). « άτυχη γενιά; » *Γυναίκες από τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης μιλούν για την εκπαίδευση, την εργασία και την κοινότητα τους*. Μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη
- Κουφοβασίλη, Π. (2021). *Η Διοίκηση σε νηπιαγωγεία που φοιτούν μαθητές από τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης*. *Duth.gr* . <https://repo.lib.duth.gr/jspui/handle/123456789/11987>
- Λαλένης, Κ. Φραγκόπουλος, Ι. Κιοσσές, Ι. & Κηπουρός, Σ. (2012). *Εθνο-πολιτισμική ετερότητα, κοινωνικές δομές και πολεοδομική οργάνωση στους μειονοτικούς οικισμούς της Θράκης*. Γεωγραφίες,
- Μαυρομάτης, Γ. (2008). *Εθνικισμός και ιστορία εκπαιδευτικής πολιτικής: η εκπαίδευση των Θρακιωτών μουσουλμάνων μειονοτικών 1945-1975*. Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/22542>
- Μότσιου, Ε. (2017). *Εισαγωγή στην ανάπτυξη της γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: university studio press
- Μυλωνάς, Α, Π. (1990). *οι Πομάκοι της Θράκης*. Αθήνα: Λιβάνη
- Παπάνης, Α. (2008). *Στρατηγικές εκμάθησης των Μουσουλμανόπαιδων της Θράκης που μαθαίνουν την αγγλική ως ξένη γλώσσα*. Διδακτορική διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Αλεξανδρούπολη. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/17435>

ROBSON, C.(2010): Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου – Ένα Μέσον για Κοινωνικούς Επιστήμονες και Επαγγελματίες Ερευνητές, (Μετάφραση: ΔΑΛΚΟΥ, Ν., ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ, Κ.) Αθήνα: Gutenberg

Σολταρλίδης, Σ. (1990). *Η Δ. Θράκη και οι μουσουλμάνοι. Τι ακριβώς συμβαίνει;*, Αθήνα: Λιβάνη

Τσιτσελίκης, Κ. (2003). *Η μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης: Νομικό καθεστώς, προβλήματα και προοπτικές*. Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

Willig, C. (2015). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στη ψυχολογία*, Αθήνα: Gutenberg

Χατζίκος, Γ. (2009). *Η επίδραση του Ισλάμ στον κοινωνικό ιστό και το εκπαιδευτικό σύστημα της μειονότητας της Δυτικής Θράκης*. Μεταπτυχιακή εργασία. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεολογική Σχολή, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας.

Χουσεΐν, Φ. (2021). *Διερεύνηση των στάσεων εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας σε νηπιαγωγεία της Θράκης αναφορικά με την ύπαρξη και χρήση της μητρικής (τουρκικής) γλώσσας μέσα στην τάξη του νηπιαγωγείου όπου φοιτούν νήπια από την Μουσουλμανική Μειονότητα της Θράκης*. Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Αλεξανδρούπολη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1^η Συνέντευξη κυρία Φατμέ

E: Πρώτα από όλα πως σας λένε

Σ1: Φατμέ

E: Θα ήθελα αρχικά να μιλήσουμε για εσάς. Πείτε μου κάποια πράγματα για εσάς, μέχρι ποια τάξη έχετε πάει;

Σ1: Εγώ μέχρι έκτη τάξη πήγα, δημοτικού.

E: Τι δουλεία κάνετε, από πού είστε;

Σ1: Εγώ είμαι πάνω από τα χωριά. Από τη Κίρρα το χωριό και δουλεύω στο εργοστάσιο, καθαρίζω. Τα ελληνικά μας δεν είναι πολύ καλά ξέρετε, γιατί δυσκολευόμαστε επάνω. Μόνο δημοτικό είμαι. Στα χωριά ήταν αλλιώς πάνω.

E: Στα χωριά μιλούσατε κυρίως τα Πομακικά

Σ1: Πομάκικα ναι, για αυτό και δυσκολεύομαι τόσο έτσι. Είναι δύσκολα.

E: Τώρα που μένετε;

Σ1: Τώρα μένουμε Ζυγό

E: Έχετε κατεβεί στη πόλη

Σ1: Κατεβήκαμε. Για τα παιδιά μας κατεβήκαμε.

E: Ποσά παιδιά έχετε;

Σ1: Δύο παιδιά

E: Τι ηλικίες έχουν;

Σ1: Ε, ο μεγάλος μου ο γιός είναι είκοσι έξι. Η μικρή είναι στα είκοσι δύο.

E: Τα παιδιά πήγαν νηπιαγωγείο;

Σ1: Πήγανε και τα δύο παιδιά. Από την αρχή, γιατί κατεβήκαμε από πάνω τους μιλούσαμε εμείς πομάκικα, δυσκολευόταν και αυτά μέχρι να συνηθίσουν.

E: Στο σπίτι η κύρια γλώσσα που μιλάτε είναι τα πομάκικα;

Σ1: Ναι είναι πομάκικα. Μετά, όταν άρχισαν τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο, νήπιο μετά και εμείς ξεκινήσαμε ελληνικά να μιλάμε όσο μπορούμε. Όσο μπορούμε, ότι ξέραμε και τώρα μιλάμε πομάκικα και ελληνικά πιο πολύ στα παιδιά. Τα στέλνουμε από το νήπιο σε ελληνικά σχολεία.

E: Ποια νιώθετε ότι είναι τα θετικά, στο ότι τα παιδιά πήγαν στο νηπιαγωγείο, γιατί πολλά παιδιά δεν έχουν πάει.

Σ1: Καλύτερα που πήγαν. Εμείς σαν γονείς ήμασταν... πώς να το πω, βοήθησε αυτό να κοινωνικοποιηθούν πιο εύκολα.

E: Όταν πήγαν τα παιδιά νηπιαγωγείο μιλούσαν ελληνικά;

Σ1: Δεν ήξεραν πολύ καλά ελληνικά και αυτό δυσκόλευε, γιατί είχαν φίλους αλλά δεν μπορούσαν να επικοινωνήσουν.

E: Ποιες ήταν οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν στο νηπιαγωγείο;

Σ1: Ε να, όταν πηγαίναμε εμείς εκεί, να βλέπεις ότι θέλουν να παίξουν μαζί ενώ τα δικά μας δίσταζαν. Εγώ την Εσρά εκεί στο χωριό στο ζυγό όταν κατεβήκαμε είχαμε, είχε μια φίλη, της μιλούσε ελληνικά. Η Εσρά δεν καταλάβαινε. Εγώ στεναχωριόμουνα πιο πολύ, γιατί είδα ότι...

E: Προσπαθούσε να κοινωνικοποιηθεί και δε μπορούσε.

Σ1: Ναι, δε μπορούσε.

E: Άρα, αυτό βοήθησε πάρα πολύ τα παιδιά. Το γεγονός ότι πήγαν νηπιαγωγείο.

Σ1: Ναι, ναι για αυτό κατεβήκαμε, πιο πολύ για τα παιδιά κατεβήκαμε. Να μην είναι τα παιδιά Κρυσταλλία όπως εμείς. Εγώ, να (χαμηλώνει λίγο την ένταση της φωνής) ρώτα και τη μαμά σου πως δυσκολεύομαι και στη δουλειά. Δηλαδή καταλαβαίνω, αλλά όταν δε μπορείς να απαντήσεις είναι δύσκολο.

E: Ναι, λόγω της γλώσσας

Σ1: Ναι, είναι δύσκολα. Γι' αυτό τώρα λέω στα παιδιά να διαβάζουν όσο μπορούν. Όσο μπορούν. Γιατί πάνω στα χωριά αλλιώς ήταν και τώρα έχει κόσμος έτσι πάνω στα χωριά, να μη σου πω.

E: Αλήθεια;

Σ1: Ε ναι

E: Που δε κατεβαίνουν.

Σ1: Δε κατεβαίνουν και δε ξέρουν σχεδόν καθόλου Ελληνικά. Τα αφήσαμε όλα εκεί μόνο και μόνο για τα παιδιά. Από την αρχή ξεκινήσαμε πάλι εδώ.

E: Είναι πολύ δύσκολο να είσαι σε μια χώρα και να ξέρεις δύο γλώσσες και πολλές φορές και τρεις, γιατί εσείς στο σπίτι τώρα μιλάτε Πομακικά και είναι και άλλοι που μιλάνε τα Τούρκικα.

Σ1: Ναι

E: Είναι και τα Ελληνικά. Είναι δύσκολο νομίζω για ένα παιδί να τα διαχειριστεί όλο αυτό με τις γλώσσες.

Σ1: Κοιτά εγώ δεν ξέρω τούρκικα. Η κόρη μου ξέρει και ελληνικά και τούρκικα και πομάκικα. Εγώ τούρκικα δεν, να δεις τα ελληνικά πιο καλά τα μιλάω.

E: Οι περισσότεροι στη πόλη όμως μιλάνε Τουρκικά ε;

Σ1: Ναι, τούρκικα

E: Και εγώ αυτό παρατήρησα ότι στη πόλη πλέον χάνεται η μητρική σας γλώσσα

Σ1: Ναι

E: Ήθελα επίσης να σας ρωτήσω. Αν αντιμετωπίσατε κάποια δυσκολία με τους εκπαιδευτικούς σχετικά με τα παιδιά

Σ1: Ναι για αυτό δεν ξέρουμε, εμείς δάσκαλο, να έρθει δάσκαλος στο σχολείο την εβδομάδα μια φορά. Να είχε χιόνι... είχε μια βδομάδα να έρθει πάνω στο χωριό. Με τα πόδια ερχόταν και αυτός. Έπεσε χιόνι δεν ανέβαινε αυτός και εμείς

E: Κατάλαβα

Σ1: Και περνούσαν τα χρόνια Κρυσταλλία και μείναμε έτσι, ενώ διάβαζα Κρυσταλλία, να δεις πως διάβαζα. Το έχω παράπονο αυτό επειδή δεν. Δεν με έστειλαν μετά οι γονείς, εκεί πάνω στο χωριό αλλιώς ήταν.

E: Ήταν πολύ πιο δύσκολα επάνω.

Σ1: Ναι, και λέει ήσουν μόνο εσύ κοριτσάκι να σε στείλουμε εκεί πώς να σε στείλουμε μόνη. Ο μπαμπάς μου δούλευε στην Αθήνα η μαμά μου.

E: Μόνη της τι να κάνει.

Σ1: Μόνη και αυτή. Ούτε ήξερε να οδηγήσει, ούτε ήξερε. Τίποτα δεν ήξερε και αυτή και έτσι έμεινα και εγώ. Το έχω παράπονο αυτό.

E: Λογικό είναι θα μπορούσατε να κάνετε πολλά.

Σ1: Θα μπορούσα ναι, ναι

E: Και θα μιλούσατε και πολύ καλύτερα τώρα

Σ1: Ναι, ναι μόνο αυτό να μάθαμε, ήθελα να μάθω.

E: Τα παιδιά όμως σας βοηθάνε, δε σας βοηθάνε;

Σ1: Ναι, ναι την Εσρά δε μπορείς να τη ξεχωρίσεις τώρα (μεγάλο χαμόγελο). Αλλιώς είναι.

Και φωνάζω συνέχεια τα παιδιά να πηγαίνουν σχολείο γιατί βλέπω εγώ πως δυσκολεύομαι.

E: Από εσάς πως δυσκολευτήκατε (ταυτόχρονα με τη μητέρα). Εσείς τι συμβουλή θα δίνετε σε ένα νηπιαγωγό

Σ1: -

E: Τα παιδιά μου είπατε πιο πάνω δυσκολευόντουσαν με τη γλώσσα. Τι θα συμβουλευάτε έναν νηπιαγωγό; Τη συμπεριφορά του απέναντι στα παιδιά; Τι θα θέλατε να του πείτε;

Σ1: Δε ξέρω τι να πω, δε κατάλαβα.

E: Ας πούμε θα μπορούσε να βοηθήσει τα παιδιά περισσότερο με τη συμπεριφορά του, να μη τα αφήνει στην άκρη κλπ.

Σ1: Να μην ξεχωρίζουν παιδάκια. Να τους συμπεριφέρονται όσο γίνεται πιο... Γιατί είναι μικράν αυτά.

E: Αργότερα στο δημοτικό, πως επιλέξατε δημοτικό; Διαλέξατε το ελληνικό ή το μειονοτικό;

Σ1: Το Ελληνικό, το Ελληνικό

E: Πως κάνατε αυτή την επιλογή; Τι θεωρούσατε πιο θετικό σε αυτό;

Σ1: Ότι πιο σωστό είναι επειδή ζούμε στην Ελλάδα τα παιδιά να πηγαίνουν έτσι. Εμείς, μόνο εμείς. Εγώ και άνδρας μου επιλέξαμε τα παιδιά εκεί θα πάνε (χαμογελώντας)

E: Αμέσως, δε το σκεφτήκατε.

Σ1: Αμέσως ναι, κατεβήκαμε για τα παιδιά μόνο να πάνε σε Ελληνικό σχολείο.

E: Στο δημοτικό αργότερα αντιμετώπισαν δυσκολίες; Ή στο γυμνάσιο αντίστοιχά;

Σ1: Στο γυμνάσιο όχι. Στο δημοτικό μόνο. Όσο περνούσαν τα χρόνια και τα παιδιά συνήθιζαν όμως. Ήταν καλύτερα.

E: Στην αρχή ήταν δηλαδή δύσκολά

Σ1: Στην αρχή στο νήπιο ναι.

E: Αργότερα ας πούμε, όταν ήρθε το δημοτικό και είχατε τα μαθήματα, χρειαζόντουσαν βοήθεια από εσάς με αυτά;

Σ1: Ναι

E: Αυτό πως το αντιμετωπίσατε;

Σ1: Δε μπορούσα, έψαχνα να βρω λύση να τους βοηθήσω. Αυτός που ξέρει, έψαχνα ναι, ναι

E: Είχανε κάποιο δάσκαλο;

Σ1: Όχι, ο μπαμπάς τους προσπαθούσε. Ήξερε περισσότερο και όπου χρειάζονταν έλεγε. Στην αρχή κάνανε τα μαθήματα με το μπαμπά και όσο περνούσε ο καιρός συνήθισαν και μετά μόνα. Εγώ δεν ήξερα. Διαβάζανε όμως πάρα πολύ, περισσότερο από τα άλλα παιδιά για να τα καταφέρουν.

E: Έχετε κάποιο περιστατικό με κάποια δυσκολία που να αντιμετώπισαν τα παιδιά ή εσείς; Κάποια διαφορετική συμπεριφορά;

Σ1: Όχι, όχι καθόλου. Δε μας ξεχώριζαν. Ούτε εμάς ούτε τα παιδιά.

E: Μπαίνοντας μετά στο λύκειο που τα μαθήματα δυσκόλεψαν αντιμετώπισατε εκεί δυσκολίες;

Σ1: Τους βοηθήσαμε και εμείς λίγο εκεί, έτσι... όχι εγώ

E: Με φροντιστήριο

Σ1: Ναι με φροντιστήριο για τα κενά.

E: Είχαν στόχους; Τι ήθελαν να περάσουν;

Σ1: Ο μεγάλος είχε ναι. Αυτός ήθελε πιο πολύ γεωπόνος να γίνει. Μετά πέρασε ιχθυοκαλλιέργειας. Πήγε εκεί, αλλά μετά δε του άρεσε αυτό. Το παράτησε. Πήγε τα είδε εκεί πώς είναι και το άφησε.

E: Τώρα ασχολείται με κάτι;

Σ1: Τώρα είναι χειριστής. Του άρεσαν πάρα πολύ τα μεγάλα μηχανήματα.

E: Τι ωραία. Η κόρη σας;

Σ1: Της άρεσε αυτή η σχολή που πέτυχε εκεί, αλλά δύσκολα είναι.

E: Τι πέρασε;

Σ1: Χημικών μηχανικών, αλλά λόγω των κενών που είχαν, ξέρεις είχαν περισσότερα κενά με βάση τους χριστιανούς. Της φάνηκε δύσκολη η σχολή.

E: Είναι βέβαια μια πραγματικά δύσκολη σχολή. Τώρα θα ήθελα να σας ρωτήσω και για τις φίλιες των παιδιών σας. Τα παιδιά από μικρά έως τώρα είχαν μικτές παρέες ή έκαναν παρέα κυρίως με μουσουλμάνους.

Σ1: Όχι, όχι είχανε και με άλλα παιδάκια. Της Εσρά η πρώτη φίλη ήταν χριστιανή, η Νένα και ο γιός μου και αυτή. Δεν τους ξεχώριζαν στις παρέες επειδή ήταν μουσουλμάνοι.

E: Το καταλαβαίνω αυτό, γιατί και εμένα η καλύτερη μου φίλη που είμαστε έντεκα χρόνια κολλητές είναι μουσουλμάνα. Νιώσατε ποτέ να τα βαραίνει τα παιδιά που πρέπει να ανταπεξέλθουν σε τρεις γλώσσες, να δυσκολεύονται;

Σ1: Όχι, καθόλου

E: Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι γενικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές;

Σ1: Ζορίζονται με τη γλώσσα όταν μπαίνουν στο σχολείο και στα μαθήματα πολλές φορές έχουν κενά τα οποία χρειάζονται πολύ διάβασμα για να μπορέσουν να τα καλύψουν.

E: Οι δάσκαλοι βοηθάνε σε αυτό;

Σ1: Ναι, εννοείται. Πολλές φορές βοηθάνε και είναι πρόθυμοι, αφού τους έλεγαν ότι δε καταλαβαίνεται να έρχεστε να το λέτε.

E: Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζεται εσείς ως γονείς;

Σ1: Ότι δε μπορούμε να τα βοηθήσουμε με τη γλώσσα.

E: Σας ευχαριστώ πάρα πολύ!

2η συνέντευξη

E: Αρχικά θα ήθελα να μιλήσουμε λίγο για εσάς πρώτα, πως σας λένε;

Σ2: Χασάν

E: Εγώ είμαι η Κρυσταλλία, μιλήστε μου για εσάς

Σ2: Εγώ πήγα μέχρι το δημοτικό. Ήθελα μεν να πάω παραπέρα αλλά δε μπορούσα κορίτσι μου, γιατί πέντε αδέρφια ήμασταν και δε μπορούσε να μας πάει ο συγχωρεμένος ο μπαμπάς μου

E: Από πού είστε;

Σ2: Από εδώ από τα Κιμμέρια είμαι και δουλεύω στη Σ.Ε.Κ.Ε. τώρα, έχω και ζώα και χωράφια

E: Πόσα παιδιά έχετε;

Σ2: Έχω τρία παιδιά. Η μια στα 24 τώρα θα μπει, η άλλη στα 23 και η μικρή είναι στα 11

E: ααα είναι πολύ μικρή, τα παιδιά πήγανε νηπιαγωγείο;

Σ2: Ναι, βέβαια.

E: Ποια θεωρείτε ότι ήταν τα θετικά αυτού;

Σ2: Πολλά, γιατί μάθανε εκεί πρώτα από όλα την αλφαβητική γλώσσα ήξεραν να μιλήσουν, τα πάντα. Ξεκίνημα καλό έγινε.

E: Όταν πήγανε στο νηπιαγωγείο ήξεραν τα ελληνικά ή εκεί έμαθαν σίγα σιγά;

Σ2: Εμένα ήξεραν, εδώ εμείς επειδή ζούμε με τους χριστιανούς μαζί, δεν είμαστε μόνοι μειονότητα είμαστε ανάμεικτοι

E: Καταλαβαίνω, στο σπίτι κυρίως τώρα ποια γλώσσα μιλάτε;

Σ2: Μπερδεμένη (με γέλιο)

E: Και τα δύο

Σ2: Ναι, πιο πολύ τα ελληνικά μιλάμε

E: Αλήθεια; (έκπληξη)

Σ2: Ναι

E: Αντιμετώπισαν κάποια δυσκολία τα παιδιά μπαίνοντας στο δημοτικό;

Σ2: Στο δημοτικό όχι, αλλά στο λύκειο ναι

E: Για το δημοτικό τι επιλογή κάνατε για τα παιδιά σας, το μειονοτικό ή το ελληνικό;

Σ2: Εδώ στο χωριό είναι όλα μειονοτικά (το σχολείο βρισκόταν απέναντι από το σπίτι) και πήγαν στο μειονοτικό, αλλά κακώς έπρεπε να τα στείλω κατευθείαν στο ελληνικό.

E: Γιατί το λέτε αυτό;

Σ2: Γιατί αργότερα συνάντησαν προβλήματα στο λύκειο

E: Για το γυμνάσιο τι διαλέξατε;

Σ2: Το ελληνικό.

E: Ποια ήταν τα θετικά και τα αρνητικά πιστεύετε αυτής της επιλογής;

Σ2: Το καλό ήτανε ότι αρχίσανε γρήγορα, μπήκανε στο νόημα , αλλά δεν δυστυχώς με τη γλώσσα είχανε λίγο πρόβλημα στο σχολείο, πήγανε φροντιστήριο για να τα καταφέρουν.

E: Αντιμετώπισατε ποτέ καμιά δυσκολία ή εσείς ή τα παιδιά, έχετε κάποιο παράδειγμα;

Σ2: Όχι το μόνο πρόβλημα ήταν που δύσκολα τα έβαλα στο 1^ο (γενικό) λύκειο. Πολύ δύσκολα και αυτό ήταν λάθος στο κράτος

E: Γιατί δυσκολευτήκατε;

Σ2: Γιατί τα δικά μας πιο πολύ τα στέλνουν στο 4^ο και στο 2^ο λύκειο, αυτοί στο 1^ο δεν θέλανε παιδιά μειονότητας, δεν παίρνουν. Αν πάτε στο 1^ο τώρα πως είναι. Όταν πήγαμε τα παιδιά, εγώ στα χίλια παιδιά είχε μόνο πέντε παιδιά μειονότητας. Τίποτα. Πολλές φορές φταίει το κράτος εδώ για τη μειονότητα. Πάρα πολλές φορές φταίει το κράτος

E: Μα είναι δύσκολα γενικά

Σ2: Εμείς εδώ είμαστε γέννημα θρέμμα, είμαστε πιο έλληνες και από εσένα που λέει ο λόγος αλλά δυστυχώς

E: Εγώ σας καταλαβαίνω ξέρω για την ιστορία σας

Σ2: Δυστυχώς όμως εμάς μας δουλεύουνε και οι από εδώ και οι από κει. Άμα διαβάσεις την ιστορία θα δεις που είμαστε και εμείς το μέγα Αλεξάνδρου απόγονοι, δυστυχώς όμως οι πολιτικοί δε τους αρέσει. Όπου τους συμφέρει εκεί μας πετάνε εμάς, αυτή είναι η αλήθεια.

E: Εσείς θα θέλατε να δώσετε ως γονιός μια συμβουλή στους εκπαιδευτικούς για τα παιδιά σας;

Σ2: Ναι, αν γίνεται επειδή έχουν με τη γλώσσα πρόβλημα να τα κοιτάζουν πιο πολύ να τα βοηθάνε. Και εδώ στο δημοτικό πολλές φορές τις Ελληνίδες τις δασκάλες επειδή τις ξέρω εδώ, γειτονία είναι. Τις παρακαλώ εγώ, βοηθείστε τα παιδιά λέω, δε φταίνε σε τίποτα αυτά. Βοηθείστε τα, αλλά δεν...

E: Δεν ασχολούνται

Σ2: Όχι δεν ασχολούνται ιδιαίτερα.

E: Όταν μπήκανε τα παιδιά στο λύκειο αργότερα αντιμετώπισαν δυσκολίες μου είπατε

Σ2: Ναι, πολλές. Πήγανε υποχρεωτικά φροντιστήριο. Ξέρεις τι είναι να δουλεύεις μέχρι το βράδυ για να πληρώνεις δύο παιδιά από 600 ευρώ φροντιστήριο;

Ε: Καταλαβαίνω, εδώ και εμείς που μεγαλώσαμε μόνο με τα ελληνικά χρειαζόμασταν φροντιστήρια. Νιώθατε ότι έχουν κενά

Σ2: Ναι, από το γυμνάσιο έτσι. Άμα δε ξεκινήσει το παιδί σωστά, είναι σαν να λέμε ξεκινά μια κολώνα στραβιά μέχρι απάνω, πως θα πάει;

Ε: Τα παιδιά μπαίνοντας στο λύκειο είχαν στόχους;

Σ2: Βέβαια πως δεν είχαν (βλέμμα υπερηφάνειας). Είχανε, παρόλα αυτά εμένα τα παιδιά μου βγήκαν άξια. Πέρασαν. Η μια ήθελε παιδαγωγικό, πέρασε. Η άλλη ήθελε φιλόλογος ήθελε αρχαιολογικό πέρασε και αυτή κανονικά. Πέρασαν τα παιδιά μου καλά είναι. Να του χρόνου ορκίζονται και οι δύο

Ε: Πάρα πολύ ωραία. Σχετικά με τις φιλίες των παιδιών πως ήταν

Σ2: Εδώ γενικώς είναι μεικτές, πιο πολύ με χριστιανούς είναι, έρχονται φίλες τους στο σπίτι μένουνε, πηγαίνουν και αυτές συνέχεια, αλλά και με τα δύο

Ε: Εσάς η άποψη σας σχετικά με το γλωσσικά σύστημα εδώ στην Θράκη ποια είναι;

Σ2: Εγώ εκείνο που έχω να πω η δική μου άποψη τώρα αν ήταν μικρά στο σχολείο θα τα καταργούσα, θα κυνηγούσα μόνο τη μια γλώσσα. Αυτή που είναι εδώ που ζούμε

Ε: Τα παιδιά τώρα τι γλώσσες μιλάνε;

Σ2: Τα παιδιά όσο και να πεις μάθανε από το σχολείο τις γλώσσες τα τουρκικά τα μιλάνε, τα πομακικά τα μιλάνε καλά. Τα δικά μου πιο καλά ξέρουν να μιλάνε τα πομακικά και τα ελληνικά όμως.

Ε: Ποίες πιστεύετε ότι είναι οι μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένας μειονοτικός μαθητής;

Σ2: Ε, πολλές γλώσσες. Όταν ξεκινήσει το παιδί με πολλές γλώσσες στην αρχή δε θα μπερδευτεί;

Ε: Είναι δύσκολο ε; Εγώ δε το έχω ζήσει και το φαντάζομαι.

Σ2: Ε βέβαια γιατί το τρώει το παιδί έχει 5 από τα τούρκικα, 5 από τα ελληνικά πάει η κόρη μου μετά αγγλικά, γερμανικά παίρνει άλλα 5 από εκεί δε θα μπερδευτεί; Είναι και η δική μας. Ε πως.

Ε: Εσάς τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς ποιά είναι;

Σ2: Για εμάς;

Ε: Ναι, για εσάς ως γονείς

Σ2: Ως γονείς πληρώνουμε πολλά. Πάρα πολλά και όλα είναι για τα παιδιά, πολλά μαθήματα. Πολλά από τα παιδιά τις μειονότητας δε περνάνε γιατί μπερδεύονται και τα παρατάνε στο

τέλος με τι γλώσσες. Και το κράτος το ρημαγμένο αυτό δεν υποστηρίζει τους γνήσιους που είναι εδώ.

E: Είναι ένα φαινόμενο αυτό με το κράτος

Σ2: Όχι, υποστηρίζει αυτούς που είναι δίπλευροι εδώ. Τους υποστηρίζει μη το ξεχνάς, ναι. Και όποιος είναι με το σταυρό στο χέρι είναι από έξω. Αλλά δε θα έπρεπε να είναι έτσι.

X: Εγώ θα ήθελα να πω στους δασκάλους σε όλους ότι από μικρά τα παιδιά πρώτα από όλα να μη τα ξεχωρίζουν και δεύτερον να τα αγαπάνε γιατί είναι και αυτοί Έλληνες και γνήσιοι. Και να προσπαθήσουν όσο μπορούν να βοηθήσουν μόνο με αυτό θα πάει μπροστά το παιδί

E: Εσείς έχετε νιώσει ποτέ να σας ξεχωρίζουν εσάς ή τα παιδιά σας;

Σ2: Εγώ για εμένα ναι. Τα παιδιά μου όχι πουθενά. Απλώς θα πω για εμένα, προσωπικά για εμένα το κράτος φταίει για όλα, για εμάς. Το ίδιο το κράτος, δε φταίει κανένας άλλος

E: Καταλαβαίνω

Σ2: Γιατί κορίτσι μου δε ξέρεις τι είναι να ξεκινάς να δουλέψεις και να θες να αγοράσεις κάτι και να σου λέει όχι δε μπορείς. Από εκεί και πέρα ψάξε και βρες εσύ την αλήθεια

E: Σας ευχαριστώ πολύ

Σ2: Εγώ σε ευχαριστώ, με συγκίνησες πολύ κορίτσι μου, μου θύμισες πράγματα.

3^η συνέντευξη από ζευγάρι

E: Πείτε μου τα ονόματα σας

Σ3: Σικρί, Χούλια

E: Μιλήστε μου λίγο για εσάς

Σ3: Εγώ κατάγομαι από τον εχίνο. Μένω στο χωριό εδώ στα Κιμμέρια, εργάζομαι δηλαδή. Είμαι του δημοτικού και είμαι απλώς ένας εργάτης

E: Που εργάζεστε;

Σ: Τώρα εργάζομαι στο εξωτερικό εδώ και κάποια χρόνια

E: Από τον εχίνο πότε κατεβήκατε;

Σ: Το 1970

E: Α νωρίς, δε ζήσατε πάνω στο χωριό;

Σ: Όχι, όχι

E: Εσείς;

X: Εγώ είμαι από τα κιμμέρια, λέγομαι Χούλια. Ρωτήστε θα σας πω.

E: Πείτε μου λίγα πράγματα όπως, τι δουλεία κάνετε, μέχρι τι τάξη πήγατε;

X: Εργάζομαι σε ένα εργοστάσιο τροφίμων

E: Στο σπίτι ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως;

Σ3: Μιλάμε τα πομάκικα, μιλάμε τουρκικά, μιλάμε ελληνικά, από όλα μέσα στο σπίτι

E: Από όλα. Παιδιά;

Σ, X: Έχουμε ένα παιδί. 21 χρονών

E: Το παιδί σας πήγε νηπιαγωγείο;

Σ, X: Πήγε ναι

E: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα θετικά στοιχεία του ότι πήγε στο νηπιαγωγείο;

Σ: Θετικό υπάρχει, γιατί σπάει η γλώσσα του, μπόρεσε και κοινωνικοποιήθηκε

E: Όταν πήγε στο νηπιαγωγείο ήξερε ελληνικά από το σπίτι;

X: Ήξερε

E: Αντιμετώπισατε καμία δυσκολία εσείς ή αντιμετώπισε καμία δυσκολία το παιδί όσο βρισκόταν στο νηπιαγωγείο;

X: Όχι καμία

E: Τι συμβουλές θα δίνατε εσείς σε μια νηπιαγωγό για τα παιδιά μουσουλμανικής μειονότητας

Σ: Να υπάρχει κατανόηση, να υπάρχει αλληλεγγύη, να μην υπάρχει απομόνωση

X: Μπράβο

E: Αργότερα δημοτικό πως επιλέξατε, που πήγε το παιδί σε

Σ: Σε μειονοτικό πήγε ο δικός μας, έχει απέναντι από το σπίτι

E: Επειδή είναι εδώ κάνατε αυτή την επιλογή

X: Ναι, ναι

E: Θεωρείτε ότι υπήρχαν θετικά ή αρνητικά με αυτή την επιλογή; Αντιμετώπισε κάποια δυσκολία το παιδί αργότερα

X: Δυσκολεύτηκε μετά, δηλαδή καλύτερα να ήταν σε ελληνικό σχολείο, πιο ωραία θα ήταν το παιδί. Πιο καλά θα ήξερε να μιλάει και εγώ το βοηθούσα. Πιο ωραία θα ήταν

Σ: Σίγουρα, είχε κάποια κενά που δεν θα είχε στην άλλη περίπτωση.

E: Δηλαδή αντιμετώπισε κυρίως δυσκολίες με τη γλώσσα. Παρατηρήσατε ποτέ κάποια διαφορετική αντιμετώπιση από δασκάλους;

Σ: Όχι, δεν είχαμε ποτέ τέτοια πράγματα

X: Όχι, όχι

K: Αργότερα για το γυμνάσιο τι επιλέξατε

Σ: Στο γυμνάσιο πήγε σε ελληνικό. Στο 3^ο

E: Στο γυμνάσιο αντιμετώπισατε προβλήματα με κάτι; Με τα μαθήματα, τους δασκάλους;

Σ: Ε σίγουρα, είχε και δασκάλους. Πιο πολύ βέβαια στις εξετάσεις, όταν πλησίαζε η σεζόν να τελειώνει τότες έκανε ιδιαίτερα

X: Ήθελε πιο πολύ στήριξη

E: Αργότερα στο λύκειο συνεχίσατε να αντιμετωπίζετα προβλήματα; Ποια ήταν αυτά; Μου αναφέρατε πριν ότι το παιδί μιλούσε πολλές γλώσσες μαζί πώς το διαχειρίστηκε;

X: Μετά για να βοηθήσουμε μιλούσαμε πιο πολύ και εμείς ελληνικά

Σ: Το ξεπέρασε το παιδί λόγω και του σχολείου που πήγε

E: Δε μπερδεύονταν με τις γλώσσες

X: Όχι, καθόλου

E: Όταν μπήκε στο λύκειο το παιδί είχε στόχους;

Σ: Είχε ναι, Αλλά τους πραγματοποίησε και τελείωσε το λύκειο και σταμάτησε

E: Στο λύκειο νιώσατε ποτέ εσείς ή το παιδί κάποια διαφορετική αντιμετώπιση;

Σ: Εμάς εκεί στο 2^ο ΕΠΑΛ που ήταν δε συναντήσαμε κάτι

E: Σχετικά με τις φίλιες του, πως ήταν οι παρέες του γιού σας?

X: Έκανε με όλους είχε και από τα δύο πάντα

E: Θα ήθελα να σας ρωτήσω τη γνώμη σας για τα γλωσσικό σύστημα δηλαδή, οι Πομάκοι μαθητές στην ουσία δε μαθαίνουν τη γλώσσα τους αλλά δύο ξένες γλώσσες. Εσάς ποια είναι η γνώμη σας;

Σ: Σε αυτό δεν έχουμε κανένα πρόβλημα εμείς, αρκεί να ξέρουν τη μητρική και να μάθουν τα ελληνικά.

E: Ποιες νιώθετε ότι είναι οι βασικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένας μειονοτικός μαθητής;

Σ: Είναι η γλώσσα, κυρίως η γλώσσα. Παίζει μεγάλο ρόλο

E: Τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς ποια είναι;

Σ: Και εμείς θα θέλαμε δηλαδή όπως κάθε γονιός το παιδί του να μην έχει κανένα πρόβλημα.

Ε: Να μην έχει κάποιο κενό εννοείται;

Σ: Ναι κενό, αλλά δυστυχώς υπάρχει πάντα.

Ε: Θα θέλατε να κάνετε κάποια πρόταση στους εκπαιδευτικούς για τα παιδιά σας;

Σ: Θέλουμε πιο μεγάλη προσοχή και ισοτιμία δηλαδή, να μην υπάρχει αυτό το να αφήνεις το παιδί πίσω. Εδώ στο νομό Ξάνθης δεν υπάρχουν τέτοια προβλήματα, αλλά για παράδειγμα αν πάς στο βουνό δε διδάσκουνε καλά, κατάλαβες; Λένε ας τον μωρέ. Δεν δίνουν σημασία στα παιδιά δε τα διδάσκουν.

Ε: Αλήθεια;

Σ: Τώρα τα δικά μας τα παιδιά ήτανε κανονικά τα είχαν όλα. Αλλά άμα πάς τώρα στα χωριά υπάρχει αυτό. Δεν δίνουνε μεγάλη σημασία. Δεν ξέρουν ελληνικά

Ε: Οι δάσκαλοι δεν ασχολούνται;

Σ: Ναι, ναι, το μεροκάματο να βγαίνει. Βλέπεις τώρα ένας μαθηματικός, το σχολείο έχει πέντε μαθηματικούς να πούμε; Οι τρεις λείπουν. Οι δύο είναι εκεί. Το παιδί μπορεί να έχει μεράκι αλλά αν ο δάσκαλος δεν το διδάσκει τι να κάνει το παιδί, σου λέει πάμε να παίξουμε μπάλα. Και ο δάσκαλος αντί να σχολάσει στις 1-2 στις έντεκα έχει φύγει. Έτσι είναι στο βουνό στα χωριά. Εγώ γνώρισα παιδιά από το βουνό, στην Γερμανία, φυσικά μεγάλοι είναι τώρα και αυτοί δουλεύουν και μου έλεγαν εγώ τελείωσα γυμνάσιο, τελείωσα λύκειο. Αλλά εσύ δε ξέρεις αγόρι μου να γράψεις σωστά το όνομα σου λέω. Εγώ που είμαι του δημοτικού ξέρω από εσένα 10 φορές καλύτερα. Λέω τι έκανες στο σχολείο, ερχόταν ο δάσκαλος, θα παίξουμε μπάλα έλεγε. Παίζαμε με τη μπάλα, καμιά ώρα μάθημα μετά τραγούδια και αυτά και τελείωσε. Τι να μάθει και το παιδί. Και τώρα έτσι είναι στο βουνό.

4^η συνέντευξη

Ε: Καλησπέρα σας, εγώ είμαι η Κρυσταλλία. Εσείς;

Σ4: Κουρού Εμινέ

Ε: Αρχικά θα ήθελα να μιλήσουμε λίγο για εσάς. Να μου πείτε ας πούμε μέχρι τι τάξη έχετε πάει, τη καταγωγή σας, που μένετε τώρα

Σ4: Η καταγωγή μου είναι από τα Πομακοχώρια. Πήγα μέχρι το πρώτη λυκείου και το άφησα και ήρθα εδώ, παντρεύτηκα.

Ε: Όταν παντρευτήκατε κατεβήκατε;

Σ4: Ναι, κατεβήκαμε και είμαι 22 χρόνια εδώ.

Ε: Από ποιο χωριό είστε;

Σ4: Χωριό Χρυσό, νομός Μίκης.

Ε: Πολύ ωραία. Τώρα τι δουλειά κάνετε;

Σ4: Τώρα δουλεύω στο εργοστάσιο τροφίμων.

E: Πόσα παιδάκια έχετε;

Σ4: Ένα παιδάκι έχω, 17 χρονών πάμε λύκειο.

E: Στο σπίτι κυρίως τι γλώσσα μιλάτε;

Σ4: Κυρίως πομάκικα αλλά και ελληνικά

E: Το παιδί σας έχει πάει νηπιαγωγείο;

Σ4: Ναι

E: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα θετικά;

Σ4: Είναι καλύτερο για να μάθει πιο γρήγορα τη γλώσσα. Γι αυτό κυρίως και να κάνει φίλους.

E: Όταν πήγε στο νηπιαγωγείο το παιδί μιλούσε ελληνικά ή έμαθε εκεί σίγα σιγά;

Σ4: Μιλούσε, στο σπίτι μιλούσαμε και μιλούσε λίγο.

E: Αντιμετωπίσατε καθόλου δυσκολίες στο νηπιαγωγείο;

Σ4: Όχι, απλά με ένα παιδάκι ξέρεις που παίζουν το χτυπούσε. Ήταν πιο ζωηρό και χτυπούσε το δικό μου άλλο δεν είχα πρόβλημα

E: Κατάλαβα. Εσείς τι συμβουλή θα δίνετε σε μία νηπιαγωγό για την εκπαίδευση του παιδιού σας, των παιδιών της μειονότητας;

Σ4: Δηλαδή όταν βλέπει το παιδί δε ξέρει ελληνικά να είναι πιο υποστηρικτική να το βοηθήσει λίγο το παιδί, να μην είναι απομακρυσμένο από τα άλλα παιδάκια

E: Όταν φτάσατε στο δημοτικό σε τι δημοτικό επιλέξατε να στείλετε το παιδί σας

Σ4: Σε ελληνικό γιατί από τη δική μου ηλικία το είχα αντιμετωπίσει, ήταν δύσκολη. Πήγα εγώ μειονοτικό και μετά στο γυμνάσιο ελληνικά δεν ήξερα, ήταν δύσκολο για εμένα και για αυτό αποφάσισα σε Ελληνικό να πάει. Για αυτό το λόγο μόνο

E: Επειδή το είχατε περάσει και εσείς;

Σ4: Ναι, το είχα περάσει εγώ ίδια, ήταν δύσκολο και ήξερα

E: Ποια πιστεύετε ότι είναι τα θετικά αυτής της επιλογής;

Σ4: Δεν δυσκολεύτηκε το παιδί και στην ελληνική γλώσσα δε μπορούσε να ξεχωρίσει από τα άλλα τα παιδιά. Αυτό κυρίως. Μπορούσε μόνος του δε ζοριζότανε.

E: Εκεί αντιμετωπίσατε καμία δυσκολία;

Σ4: Όχι, ήτανε πολύ καλό το σχολείο του

E: Ούτε εσείς ούτε το παιδί;

Σ4: Όχι, όχι 6 χρόνια τίποτα όλα καλά ήταν, στο Πετεινό πήγε.

E: Γυμνάσιο να φανταστώ επιλέξατε επίσης Ελληνικό

Σ4: Ναι, αλλά γυμνάσιο το στείλα υποχρεωτικά Γενισέα, δεν ήθελα. Και εκεί όμως δεν είχα κανένα παράπονο, ούτε αυτός είχε.

E: Ούτε με τα μαθήματα αντιμετωπίσατε ποτέ κάποια δυσκολία

Σ4: Όχι, απλά ξέρεις αγόρια δε διαβάζουν, αυτό.(γέλιο)

E: Και ο αδερφός μου έτσι ήταν, μην αγχώνεστε. Χρειάστηκε να τον στηρίξετε στα μαθήματα;

Σ4: Όχι, μόνος του. Μέχρι το δημοτικό τον στήριξα εγώ με όσα ήξερα, αλλά μέχρι τώρα δεν τον στήριξε κανείς. Μόνος του.

E: Μπαίνοντας στο λύκειο αντιμετωπίσατε προβλήματα μπερδεύοταν με τις γλώσσες

Σ4: Ο μικρός όχι. Εγώ τη μπερδεύα, αυτός δε τη μπερδεύε παρόλο που έμαθε και τούρκικα μόνος του. Ξέρει και τούρκικα, πηγαίνει και στο τζαμί, κουράνι, δε τη μπερδεύει. Εγώ τη μπερδεύω ακόμη.

E: Τώρα που είναι στο λύκειο έχει στόχους;

Σ4: Έχει στόχους. Θέλει μηχανολόγος απλά θέλει και πείσμα όχι στόχο μόνο.

E: Κατάλαβα. Κάνει φροντιστήρια;

Σ4: Όχι, μόνο αγγλικά πήγε φροντιστήριο πήρε το lower δεν ήθελε να συνεχίσει και τώρα του λέω, που είναι λύκειο άμα δυσκολεύεται σε κανένα μάθημα να τον γράψω φροντιστήριο, λέει όχι ακόμα

E: Τώρα είναι Δευτέρα Λυκείου;

Σ4: Δευτέρα ναι, για του χρόνου του λέω, όχι λέει ακόμα δε θέλω. Τώρα ότι μου λέει αυτά ξέρω.

E: Λογικό. Οι παρέες του από μικρός ήταν μεικτές ή ήταν μόνο με Μουσουλμάνους;

Σ4: Μουσουλμάνους πιο λίγο και τώρα η παρέα του έξω δεν είναι μουσουλμάνοι. Μόνο εδώ της Αισέ το γιό έχει και έναν ακόμη οι άλλοι όλοι είναι χριστιανοί από εδώ, κάποιιοι μου έχει πει είναι από Αλβανία.

E: Η γνώμη σας για το γλωσσικό σύστημα ποια είναι; Δηλαδή οι Πομάκοι μαθητές στα σχολείο διδάσκονται δύο ξένες γλώσσες, τα ελληνικά και τα τούρκικα και όχι τη δική τους. Εσάς ποια είναι η άποψη σας

Σ4: Για αυτό δε ξέρω κορίτσι μου. Αφού δεν έχει η δικιά μας γλώσσα γραφή τι να τη κάνουνε. Είναι προφορική μόνο

E: Το γνωρίζω

Σ4: Δε το έχω σκεφτεί ποτέ αυτό

E: Πόσο εύκολο ήταν επίσης για το παιδί να ανταποκριθεί από τόσο νωρίς σε τόσες ξένες γλώσσες, σε δύο ή και τρεις. Γιατί μου είπατε ότι ο γιός σας έχει μάθει και Τουρκικά.

Σ4: Και αγγλικά πήγαινε και κοράνι διάβαζε

E: Πόσο εύκολο ήταν για αυτόν;

Σ4: Έμαθε, δε ξέρω.

E: Τα μπέρδευε ποτέ;

Σ4: Όχι φυσικό ήταν δε τα μπέρδευε. Τα τούρκικα δε τα μιλάω εγώ αυτός έμαθε καλύτερα από μένα.

E: Τα Τούρκικα πως τα έμαθε τόσο καλά;

Σ4: Στο χωριό. Στο τζαμί που πήγε.

E: Και τα μιλάει κανονικά;

Σ4: Ναι τα μιλάει τέλεια. Δε του μιλούσα εγώ ποτέ τούρκικα. Βασικά δεν ήξερα τούρκικα μόνο Πομάκικα και Ελληνικά, μετά πήγα στο γυμνάσιο εκεί έμαθα ελληνικά. Στο δημοτικό ξέρεις, λίγο. Παλιά είχε πολύ χιόνι δεν ερχόντουσαν οι καθηγητές. Πολλοί από τους καθηγητές έλειψαν

E: Αυτό μου το ξανά είπαν είναι η αλήθεια.

Σ4: Ναι, θυμάμαι όταν ήμουν εγώ Πέμπτη δημοτικού, έκτη δημοτικού που μπορούσες να μάθεις πιο πολλά ελληνικά. Ο δάσκαλος μας είχε σπάσει το πόδι του, 6 μήνες δεν ερχόταν σχολείο μόνο τούρκικα κάναμε. Αυτό. Έλειπε και οι γονείς μετά δεν ασχολούντουσαν με τα παιδιά. Μας παίρνανε, πηγαίναμε στο δημοτικό και αυτό. Που να μάθεις; Στο γυμνάσιο ότι έμαθα μετά στο λύκειο κατέβηκα Ξάνθη δυσκολεύτηκα γι' αυτό και το παράτησα

E: Γι' αυτό δε θέλατε και το παιδί να περάσει το ίδιο.

Σ4: Ναι, έμεινα βασικά εγώ τη πρώτη χρονιά σε 4 μαθήματα, απλά τα παράτησα δε πήγα να τα δώσω. Γι' αυτό είδα πως ήταν δύσκολα και λέω αν ποτέ κάνω παιδί δε θα το στείλω μειονοτικό για αυτό το λόγο. Γιατί δυσκολεύτηκα εγώ που ήθελα να διαβάσω να κάνω κάτι. Λέω τουλάχιστον αυτός να έχει καλύτερο μέλλον.

E: Κατάλαβα. Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές της μειονότητας

Σ4: Πιο πολύ για τη γλώσσα. Δεν ξέρουν όταν πάνε στο μειονοτικό και πιο πολύ κάνουν τα τούρκικα. Μετά στο ελληνικό δεν ξέρουν να μιλάνε. Βλέπω παιδιά δεν ξέρουν σχεδόν καθόλου ελληνικά που πηγαίνουν μειονοτικά και έχει και ένα τούρκικο εκεί τους στέλνουν από πάνω, δεν ξέρουν καθόλου ελληνικά. Μόνο τούρκικα μιλάνε και Πομάκικα. Αυτό. Η γλώσσα, το βασικό η γλώσσα

E: Τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς ποια είναι;

Σ4: Εγώ δεν είχα, αλλά θυμάμαι ένα δάσκαλο που μου έλεγε μάθε όσο μπορείς, αύριο μεθαύριο θα μπορέσεις να βοηθήσεις το παιδί σου και όντως αυτό μου έμεινε. Μπορούσα

δηλαδή να καταλάβω ένα μάθημα ή μαθηματικά ότι ήταν. Τα ήξερα λίγο πολύ και αυτό με βοήθησε εμένα προσωπικά. Για τους άλλους γονείς δε ξέρω. Εγώ αυτό δηλαδή το κράτησα από το δημοτικό που μου το είπε, πήγαινε γυμνάσιο όσο μπορείς να μάθεις αύριο όταν κάνεις παιδί να μπορείς να το βοηθήσεις και όμως αυτό έγινε.

E: Αυτό είναι πολύ όμορφο. Το γεγονός ότι σκεφτόσασταν πως θα ανταπεξέλθει το παιδί στο μέλλον.

Σ4: Δηλαδή ήξερα να το διαβάσω τα μαθήματα. Άμα δεν ήξερα εγώ τίποτα;

E: Κατάλαβα

Σ4: Ήξερα δηλαδή λίγο πολύ, με αυτόν προχωρήσαμε μαζί, τον βοηθούσα

E: Αργότερα και το παιδί μεγάλωσε, αυτονομήθηκε και τα έκανε και πλέον μόνος του

Σ4: Αυτό

E: Τι συμβουλή θα δίνετε στους εκπαιδευτικούς για την εκπαίδευση των παιδιών σας

Σ4: Ότι μπορούν για τη γλώσσα να το βοηθήσουν, όσο μπορούν να τα υποστηρίξουν.

Συνέντευξη 5

E: Εγώ είμαι η Κρυσταλλία. Εσείς;

Σ5: Η Βιλντάν είμαι

E: Θα ήθελα να μιλήσουμε αρχικά για εσάς. Να μου πείτε λίγα πράγματα για τον εαυτό σας, όπως τη καταγωγή σας που μένετε

Σ5: Μένω στο παλιό Κατράμιο και έχω πάει μέχρι το γυμνάσιο, μέχρι εκεί. Είμαι από το χωρίο Χρυσό και δεν δουλεύω τώρα, είμαι σε ταμείο

E: Πόσα παιδιά έχετε;

Σ5: Δύο

E: Ηλικίες;

Σ5: 15 και 3,5

E: Αχ είναι μικρούλια. Στο σπίτι τι γλώσσα μιλάτε κυρίως;

Σ5: Στο σπίτι μιλάμε τούρκικα και Πομάκικα. Τα παιδιά πιο πολύ τούρκικα, μεταξύ μας Πομάκικα και ελληνικά αλλά λίγο. Πιο πολύ τούρκικα και Πομάκικα.

E: Το παιδί πήγε νηπιαγωγείο;

Σ5: Ναι, πήγε

E: Θεωρείτε ότι είναι τα θετικά του;

Σ5: Ε να μάθει Ελληνικά, να μάθει να παίζει, να συμμετέχει με τα άλλα παιδιά, να μαθαίνει γράμματα, γλώσσα, αυτά.

Ε: Όταν το παιδί πήγε νηπιαγωγείο γνώριζε τη γλώσσα

Σ5: Έμαθε από εμάς την ήξερε, αλλά δε τη μιλούσε επειδή μιλούσαμε τούρκικα δε τη μιλούσε, αλλά τη γνώριζε. Όταν πήγε στο νηπιαγωγείο ήξερε να απαντάει, ήξερε να συμμετέχει.

Ε: Αντιμετωπίσατε ποτέ καμία δυσκολία στο νηπιαγωγείο. Αν έχετε κάποιο παράδειγμα που μπορεί να δυσκολεύτηκε το παιδί.

Σ5: Όχι δεν είχαμε, δεν δυσκολεύτηκε σε κάτι γιατί όταν ήταν μικρό στο σπίτι με τον άντρα μου μιλούσαμε ελληνικά τα άκουγε και τα ήξερε απλώς δε τα μιλούσε, έτσι ήταν.

Ε: Επειδή άκουγε και άλλες γλώσσες

Σ5: Καμιά φορά στο σπίτι επειδή βασικά μιλούσαμε τούρκικα, αν θέλαμε να πούμε κάτι και να μη καταλάβει, το λέγαμε στα ελληνικά και μας έλεγε στα τούρκικα εγώ ξέρω τι λέτε αλλά δε μπορώ να το πω.

Ε: Αλήθεια;

Σ5: Ναι, έλεγε σε εμάς εγώ ξέρω τι λέτε στα ελληνικά που το λέτε. Εγώ του λέω μετά για πες τι είπαμε, στα τούρκικα μου απάντησε ακριβώς αυτό που είπα εγώ με τον άντρα μου

Ε: Αλήθεια; Πω πω δε μπορούσατε να κρυφτείτε από πουθενά.

Σ5: Ναι, έτσι είναι

Ε: Τι συμβουλή θα δίνατε σε μια νηπιαγωγό για την εκπαίδευση των παιδιών σας;

Σ5: Να τους μαθαίνει καλά τα ελληνικά, να μην ξεχωρίζουν τα παιδιά και να είναι αγαπημένα μεταξύ τους. Να τους μάθουν να μοιράζονται τα παιχνίδια τα πάντα. Να είναι υποστηρικτικοί πως το λένε

Ε: Τι συμβουλή θα δίνατε σε ένα γονιό προσχολικής ηλικίας;

Σ5: Καλό θα ήταν γιατί με το κορονοιο τώρα με το μικρό που είμαι εγώ, που πιάστηκε, μεγάλωσε μέσα στο κορονοιο και θα ήταν να πηγαίνουν τα παιδιά σε νηπιαγωγείο, παιδικό που πηγαίνει τι κόσμος. Να βγει το παιδί λίγο να δει, γιατί ο δικός μου με το κορονοιο τώρα παιδιά δε γνωρίζει. Μόνο στο παιδικό γνώριζε παιδιά, εκεί γνώριζε. Αυτό θα ήταν η συμβουλή μου, να μη τα κρατάνε μέσα τα παιδιά να τα πηγαίνουν στο νηπιαγωγείο, στο παιδικό κίολας.

Ε: Η αλήθεια είναι ότι για τα παιδάκια που γεννήθηκαν τώρα και ήταν στον κορονοιο ήταν δύσκολα.

Σ5: Να ο δικός μου που δε γεννήθηκε στο κορονοιο, αλλά στο κορονοιο μεγάλωσε ήταν 1 χρόνο και έγινε το κορονοιο, μετά το παιδί μου δεν έπαιξε με παιδιά.

E: Αυτό είναι πολύ δύσκολο γιατί όταν μεγαλώνει και μαθαίνει να είναι με συγκεκριμένα άτομα σε εκείνη τη συνθήκη για χρόνια και ξαφνικά βγαίνει σε τόσο κόσμο δυσκολεύεται να κοινωνικοποιηθεί.

Σ5: Όχι, το παιδί μετά μόνο με τους γονείς είναι. Δυσκολεύεται να είναι ελεύθερο να πηγαίνει να παίζει με τα άλλα παιδιά. Εγώ δυσκολεύτηκα.

E: Είδατε διαφορά ανάμεσα στα δύο παιδιά;

Σ5: Ναι, είδα μεγάλη διαφορά ανάμεσα στα δύο παιδιά, γιατί και έχουν μεγάλη ηλικία αλλά και λόγω με το κορονοϊού εγώ τώρα κάθε μέρα μου λέει σήμερα δεν έχει σχολείο. Εγώ του λέω σήμερα κάτι θα σου πάρω για να πιάς σχολείο. Τώρα πηγαίνει κάθεται δε κλαίει άλλο. Όσο μεγαλώνει καλύτερος γίνεται. Άρχισε μιλάει ελληνικά τώρα. Άρχισε καταλαβαίνει. Τούρκικα μιλάμε εμείς με αυτόν.

E: Τώρα στο παιδικό δε τα ήξερε τα ελληνικά

Σ5: Όχι, αυτός όμως άργησε γενικά να μιλάει. 2,5 χρονών ήταν, μετά άρχισε να μιλάει. Πέρσι τίποτα δε μιλούσε, φέτος μιλάει.

E: Αλήθεια; Επειδή ακούει κα από εσάς

Σ5: Ναι, μιλάει. Τα ελληνικά όταν τον ρωτάω κάτι καταλαβαίνει. Αν μπορεί να το απαντήσει, απαντάει αν δε μπορεί δε μου απαντάει

E: Ε ναι, εντάξει

Σ5: Αλλά το καταλαβαίνει, ξέρει τι θα πει αυτό που ρωτάω. Έχει μάθει.

E: Το μεγάλο το παιδάκι πόσο είπατε ότι είναι;

Σ5: 15

E: Άρα είστε γυμνάσιο τώρα

Σ5: Ναι, Τρίτη γυμνασίου. 19 του μηνός έχει γενέθλια

E: Αχ να τον χαίρεστε

Σ5: Να σαι καλά

E: Αργότερα δημοτικό πως επιλέξατε; Πήγε σε μειονοτικό ή σε Ελληνικό

Σ5: Για το μεγάλο. Σε μειονοτικό πήγε.

E: Ποια πιστεύετε ότι ήταν τα θετικά και τα αρνητικά αυτής της επιλογής;

Σ5: Εμείς μειονοτικό το πήγαμε επειδή ο άνδρας μου ήταν δάσκαλος στα μειονοτικά. Αυτό είναι... πώς να στο πω. Δεν ήταν καλό για εμάς να το πάμε σε ελληνικό σχολείο. Γι' αυτό. Ο άνδρας μου πηγαίνει σε μειονοτικό σπουδάζει τα παιδιά και εμείς να το γράψουμε σε Ελληνικό δε το βρήκαμε σωστό και το στείλαμε μειονοτικό και ήμασταν ευχαριστημένοι, δεν είχαμε κάτι. Ούτε θέματα με τους δασκάλους.

E: Ήταν στο μειονοτικό που δούλευε ο άνδρας σας ή σε διαφορετικό;

Σ5: Σε διαφορετικό σχολείο ήτανε. Αυτός ήταν στο χωριό στο σχολείο στο παλιό Κατράμιο. Ήμασταν ευχαριστημένοι και εμείς του λέγαμε να προσέχει, να ακούει τις κυρίες, τους κύριους. Όχι μόνο με τα παιδιά και να μιλάει και δεν είχαμε κανένα πρόβλημα μέχρι τώρα.

E: Δεν αντιμετωπίσατε καμία δυσκολία

Σ5: Όχι, καμία δυσκολία, αλλά πολύ του εξηγήσαμε, του μιλάγαμε. Του λέμε και ο άνδρας μου που είναι δάσκαλος βοήθησε. Του λέει, του εξηγεί τα σωστά ποια είναι. Δεν είχαμε πρόβλημα. Και μέχρι τώρα στο γυμνάσιο που είναι πάλι δεν έχουμε, βγάζει μέσω όρο 18, 17, 18,5

E: Πολύ καλός. Στο γυμνάσιο μετά συνέχισε να πηγαίνει σε μειονοτικό σχολείο;

Σ5: Στο γυμνάσιο σε Ελληνικό πηγαίνει τώρα. Στη Γενισέα

E: Εκεί αντιμετωπίσατε καμία δυσκολία όταν πήγε στο γυμνάσιο;

Σ5: Όχι, δε δυσκολεύτηκε

E: Ούτε με τη γλώσσα και τα μαθήματα χρειάστηκε

Σ5: Όχι, δε δυσκολεύτηκε μέχρι τώρα και καλούς βαθμούς έχει

E: Με 18 και πολύ καλός είναι

Σ5: Ναι μωρέ και παρόλο να δεις που δε διαβάζει

E: Αλήθεια;

Σ5: Ναι, πως το κάνει αυτό δε ξέρω. Ξέρεις μάλλον πέρσι που έγραφε πιο πέρσι που ήταν 1^η γυμνασίου με τον κορονοϊό από το σπίτι δε γράφανε τεστ το ξέρεις.

E: Ναι

Σ5: Πέρσι που έγραφε τεστ του λέω γέα δε θα γράψεις; Πότε θα διαβάσεις; Εγώ θα διαβάσω έλεγε. Καθόταν μισή ώρα, άλλη μισή ώρα και καλούς βαθμούς μας έφερνε πάντα.

E: Άρα είναι πολύ καλός

Σ5: Είναι καλός. Ξέρω γω, δε ξέρω. Εγώ πάντα από το νήπιο και στο δημοτικό του έλεγα, γέα πάντα να προσέχεις όταν η κυρία μέσα στη τάξη σου εξηγεί κάτι. Άσε το παπαγαλάκι να το ξέρεις γιατί εγώ στο γυμνάσιο ότι έχω μάθει από τους κύριους αυτό μου έχει μείνει. Όχι από το βιβλίο.

E: Αυτό μένει. Αν μάθεις κάτι παπαγαλία όπως μαθαίναμε και για τις πανελλήνιες τα ξεχνάς μετά από λίγο καιρό. Μαθαίναμε βιβλία ολόκληρα απ' έξω και δε θυμόμαστε.

Σ5: Γι' αυτό όπως λένε παρά να τους δίνεις να γράφουνε πιο πολύ να του δίνει με τέτοιο, εικόνες. Πιο καλά είναι και βίντεο

E: Εγώ τώρα βλέπω τα παιδιά μαθαίνουν την ιστορία μέσα από βιντεάκια σαν κινούμενα σχέδια που έχουν βγει και τους αρέσει και τους μένει μετά η ιστορία σαν μάθημα.

Σ5: Εγώ πάντα στο δημοτικό του έλεγα γέα μέσα στη τάξη δε θα μιλάς. Μου έλεγε μα εκείνο και αυτό. Δε με νοιάζει για τους άλλους, εσύ θα ακούς τη κυρία. Του έλεγα πάντα αν δε το έχεις καταλάβει αυτό που έχει πει η κυρία εσύ πάλι θα σηκώσεις το χέρι και θα πεις. Κυρία εγώ αυτό εκεί δε το έπιασα, δε κατάλαβα. Θα σου εξηγήσει δε θα σε μαλώσει και θα σου πει μπράβο γέα που ρώτησες. Πάντα αυτό του έλεγα. Αυτή τη συμπεριφορά ήθελα να έχει το σχολείο.

E: Και είχε και μπαμπά δάσκαλο

Σ5: Ναι, είχε και μπαμπά δάσκαλο και βοηθούσε και ο μπαμπάς. Ο μπαμπάς το έχει αυτό το τραβάει, αλλά δυστυχώς.

E: Δεν είχε ποτέ το παιδί διαφορετική μεταχείριση ή εσείς τώρα ας πούμε που είναι στο γυμνάσιο.

Σ5: Όχι δεν είχαμε κάτι τέτοιο

E: Οι παρέες των παιδιών πως ήταν; Μεικτές ή μόνο με μουσουλμάνους

Σ5: Ο γιος μου είχε μεικτές. Επειδή ο γιος μου παίζει και μπάλα και στη μπάλα εκεί που πηγαίνει έχει μεικτές και Έλληνες και Τούρκους και Πομάκους, απ' όλους έχει. Μεικτές είναι οι παρέες του δεν είναι μόνο Πομάκοι δικοί μας.

E: Και εγώ όταν με ρωτάνε για αυτό οι φίλοι μου από το βόλο τους λέω, ότι εμείς έχουμε μεγαλώσει μαζί και είμαστε μαζί από μωρά. Τι διαφορά να έχουμε

Σ5: Και εγώ του λέω στο γυμνάσιο εκεί που είναι. Εκεί έχει από τους σιγγάνους εκεί στη Γενισέα. Δεν θα τα ξεχωρίσετε τα παιδιά. Δεν ξεχωρίζει αυτός, με όποιον βρίσκει κάνει παρέα αυτός, μέχρι στιγμής. Μη λέω πολλά γιατί όσο μεγαλώνουν αλλιώς είναι.

E: Για το γλωσσικό σύστημα ποια είναι η γνώμη σας; Το γεγονός ότι τα παιδιά δε διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα

Σ5: Τα πομακικά

E: Τα πομακικά ναι, αλλά διδάσκονται δύο άλλες γλώσσες.

Σ5: Δεν ξέρω. Γιατί η δική μας γλώσσα είναι πομάκινη, αλλά δεν έχει αλφαβήτα. Πώς να τη διδάξεις, δε ξέρω σε αυτό είναι λίγο δύσκολο, αλλά από την άλλη μαθαίνει και άλλες γλώσσες. Καλό είναι να ξέρει και ελληνικά και τουρκικά γιατί δε ξέρεις το παιδί που θα πετύχει. Μπορεί να πάει Τουρκία. Μπορεί να μείνει εδώ και όταν συναντήσει κάποιον στη Ξάνθη και τον ρωτάει να ξέρει να απαντάει. Γιατί τα δικά μας παιδιά τώρα που μεγάλωσαν και τα τουρκικά τα ξέρει καλά και τα ελληνικά τα ξέρει καλά. Γιατί τα παιδιά εκεί στη γειτονιά μας έχουν πάει μόνο σε ελληνικό σχολείο. Δεν έχουν πάει σε μειονοτικά και το δικό μας που έχει πάει. Δεν θέλω να προσβάλω τα άλλα παιδιά, αλλά το βλέπω ότι το δικό μας είναι πολύ πιο προχωρημένο από τα άλλα που πάνε στο μειονοτικό. Είναι ανάλογα και με το παιδί

E: Στη πόλη τώρα τα παιδιά μιλάνε πιο πολύ τα τουρκικά

Σ5: Ναι τα μιλάνε πιο πολύ τουρκικά τώρα, αλλά και τα πομάκικα, εγώ πομάκικα στο παιδί μου θα το μάθω να τα μιλάει και αυτά όχι μόνο ελληνικά και τούρκικα. Γιατί και στο χωριό εκεί έχουμε τούρκους και μιλάει

Ε: Είχα δύο συμμαθήτριες στο λύκειο, που στο μάθημα της κοινωνιολογίας της ρώτησε κάποια στιγμή η καθηγήτρια αν μιλάνε τα πομακικά. Τα κορίτσια απάντησαν ότι δε τα γνωρίζουν γιατί μέσα στη πόλη μιλάνε περισσότερο τα τούρκικα, αλλά οι γιαγιάδες και οι παππούδες τους που ζουν στο χωριό ξέρουν μόνο τη πομακική και επειδή δε τα είχαν μάθει με τους παππούδες τους δυσκολεύονταν να συνεννοηθούν.

Σ5: Χάνετε η γλώσσα όσο πάει στη πόλη. Το πηγαίνουν πιο πολύ προς τα τούρκικα. Βέβαια έχω και κάτι ξαδέρφες τα παιδιά τους μόνο ελληνικά μιλάνε, ούτε τούρκικα ούτε πομάκικα.

Ε: Τα πομάκικα στην ουσία για να κρατηθούν είναι μόνο σε εσάς. Ότι μάθετε εσείς στα παιδιά.

Σ5: Ναι, τα πομάκικα είναι μόνο πάνω μας

Ε: Πόσο εύκολο ήταν για το παιδί να ανταπεξέλθει σε τόσες ξένες γλώσσες;

Σ5: Δε ξέρω, μήπως επειδή από μικρό που ήταν του μιλούσαμε τρεις γλώσσες το παιδί τα έμαθε; Γιατί λένε το παιδί μαθαίνει και επτά γλώσσες να του μιλάς θα τις μάθει. Ήταν για αυτόν το λόγο από μωρό τις άκουγε όλες. Επειδή δεν είναι να πεις 7 χρονών, μετά το δημοτικό να ξεκινήσουμε μόνο ελληνικά να μιλάμε ή μόνο στα τούρκικα. Τα γνώριζε αυτά. Όταν γεννήθηκε εμείς αρχίσαμε, πομάκικα να του μιλάμε και τούρκικα να του μιλάμε και ελληνικά μιλούσαμε

Ε: Τώρα στην ουσία μιλάει και τις τρεις γλώσσες το ίδιο καλά όλες;

Σ5: Ναι, τις μιλάει. Από εμένα καλύτερα τις μιλάει. Ο γιός μου μιλάει καλά

Ε: Αυτό είναι πολύ καλό. Γιατί αν συνεχίσει και κάνει και άλλες γλώσσες τώρα στο μέλλον θα έχει πολλά εφοδεία

Σ5: Το γιό μου τον βοήθησε και η μπάλα πολύ. Γιατί εκεί μιλούσαν μόνο Ελληνικά. Είχε και πομάκικα παιδιά αλλά μιλούσαν μόνο ελληνικά εκεί, πήγαινε και εκδρομές. Τον βοηθούσε πολύ, αλλά είναι καλός τα πιάνει.

Ε: Αυτό φαίνεται

Σ5: Ναι, και τα πομακικα εγώ που του μιλάω τα ξέρει καλά. Η συννυφάδα μου που μιλούσε πιο πολύ τούρκικα στο γιό της, δε τα ξέρει τόσο καλά όσο ο γιός μου. Τώρα έχει και αγγλικά. Να τα τελειώσουμε φέτος με το καλό. Μετά δε θέλει άλλο.

Ε: Τον καταλαβαίνω και εγώ το είχα αφήσει και τώρα το κάνω παράλληλα με τη σχολή και παιδεύομαι

Σ5: Και ο άνδρας μου του λέει πήγαινε μετά και για το proficiency, αλλά δε θέλει. Ο άνδρας μου το έκανε τώρα που είναι δάσκαλος μόρια να έχει. Μάζευε, μάζευε μόρια.

Ε: Ε ναι και εγώ έπρεπε να το κάνω νωρίτερα. Κάλο είναι να το κάνεις όσο νωρίτερα μπορείς

Σ5: Και εγώ για αυτό του λέω, αλλά δε τον ζορίζουμε. Μόνο αν του πούμε κάτι θα σου πάρουμε. (γέλια)

E: Ποιες νομίζετε ότι είναι βασικότερες δυσκολίες τις οποίες αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές;

Σ5: Επειδή έχουν δύο γλώσσες. Επειδή στα μειονοτικά έχουν τα τούρκικα και τα Ελληνικά και μετά όλα τα μαθήματα τα ίδια να τα κάνεις στα τούρκικα και στα ελληνικά εκεί ζορίζονται πιο πολύ που τα μεταφέρουν

E: Που τα ξανά κάνουν

Σ5: Ναι

E: Τα συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς ποια είναι. Κάποια προβλήματα που αντιμετωπίζεται πιο συχνά

Σ5: Εμένα το δικό μου επειδή σαν μητέρα δε ξέρω καλά ελληνικά αν έχει κάποιο πρόβλημα δε θα μπορέσω να το βοηθήσω, αλλά τώρα ο άνδρας μου που είναι δάσκαλος μπορεί να το βοηθήσει. Τώρα που λείπει όμως είναι πιο δύσκολα. Με τους υπολογιστές και με αυτά όμως τα βρίσκονται. δε δυσκολεύεται γιατί παίρνει τηλέφωνο τον άνδρα μου και τον ρωτάει. Μπαμπά αυτό και εκείνο σε αυτή την ερώτηση και εκείνος του λέει μπες εκεί και εκεί και κάντο. Τα κάνει πιο πολύ μόνος του τώρα

E: Έχει μεγαλώσει κιόλας

Σ5: Ναι, έχει μεγαλώσει και όταν ήταν μικρός εγώ μάθαινα στο παιδί μου και έλεγα στον άνδρα μου εσύ που είσαι δάσκαλος μη βοηθάς, ας το ψάξει για να το μάθει

E: Για να του μείνει στο μυαλό

Σ5: Και να του μείνει, αλλά αν σου δώσω κάτι έτοιμο θα είναι μότο το βαθμό που θα πάρεις. Ο άνδρας μου που ήταν δάσκαλος του έλεγε. Το απόγευμα έφευγε για δουλειά και όταν έκανε αυτός τα μαθήματα τα έκανε πιο πολύ μόνος του και εγώ ποτέ δε βοήθησα σε αυτόν. Ήξερε δε μπορούσα και θα του έλεγα ο μπαμπάς ξέρει. Δεν είχα εγώ δυσκολίες τόσες λόγω του άνδρα μου.

E: Είχατε ένα στήριγμα

Σ5: Όπως λένε, δεύτερο χέρι βοήθειας

E: Και τελευταία ερώτηση. Τι προτάσεις θα κάνατε εσείς στους εκπαιδευτικούς για την εκπαίδευση των παιδιών σας; Αν θα θέλατε να τους δώσετε μια συμβουλή ποιά θα ήταν αυτή;

Σ5: Να προσέχουν τα παιδιά, να τους λένε, να τους εξηγούν, να μη τους αφήνουν. Να είναι λίγο αυστηροί γιατί τα παιδιά πλέον δεν ακούνε και τα παιδιά να σέβονται τους δασκάλους. Αυτά θα έλεγα πιο πολύ.

6^η συνέντευξη

E: Εγώ είμαι η Κρυσταλλία

Σ6: Εγώ είμαι η Φατμέ

E: Θα ήθελα να μιλήσουμε λίγο για εσάς. Ας πούμε μέχρι τι τάξη έχετε πάει, από πού είναι η καταγωγή σας, αν εργάζεστε

Σ6: Εγώ έχω τελειώσει λύκειο. Είχα πάει και μία χρονιά για σπουδές. Είχα περάσει κτηνιατρική, αλλά τα παράτησα μετά.

E: Ωραία σχολή. Δύσκολη όμως φαντάζομαι.

Σ6: Ναι, τα παράτησα τότε. Τα μυαλά τα νεανικά, σκεφτόμουν άλλα πράγματα. Καταγωγή είναι από τα Πομακοχώρια πάνω. Είμαι από τη Σμίνθη, αλλά μένουμε εδώ μέσα στη Ξάνθη.

E: Από πότε ζείτε μέσα στη πόλη, από μικρή;

Σ6: Από μικρή κατεβήκαμε στη Ξάνθη και εγώ εδώ πήγα σχολείο, δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο. Δημοτικό είχα πάει σε μειονοτικό, γυμνάσιο λύκειο δημόσιο και μετά παντρεύτηκα έκανα τα παιδιά και δουλεύω ιδιωτική υπάλληλος σε εργοστάσιο τροφίμων.

E: Πόσα παιδιά έχετε;

Σ6: Έχω δύο κόρες

E: Τι ηλικίες;

Σ6: 16 και 17 χρονών

E: Αχ μεγάλες. Ένα χρόνο διαφορά έχουν μόνο. Στο σπίτι ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως;

Σ6: Στο σπίτι μιλάμε τουρκικά, πομάκικα, ελληνικά απ' όλα ένα μιξ.

E: Όλες τις γλώσσες

Σ6: Ναι, πιο πολύ πομάκικα και ελληνικά. Τα τουρκικά κάπου κάπου.

E: Τα παιδιά πήγαν νηπιαγωγείο;

Σ6: Πήγαν ναι

E: Ποια θεωρείται ότι είναι τα θετικά αυτού;

Σ6: Τα παιδιά κοινωνικοποιήθηκαν μέσα στο νηπιαγωγείο. Γιατί γνώρισαν και άλλα παιδάκια. Όσο να πεις δε τα ήξεραν έκαναν παρέες

E: Ήταν ο πρώτος κύκλος που βγήκαν μετά το σπίτι στην ουσία. Όταν πήγαν στο νηπιαγωγείο γνώριζαν ελληνικά ή εκεί έμαθαν;

Σ6: Γνώριζαν ελάχιστα. Εκεί λύθηκε η γλώσσα τους και άρχισε να μιλάει. Γιατί εμείς όταν μιλούσαμε στο σπίτι, όταν δεν ήξεραν κάτι το έλεγα στα πομάκικα.

E: Καταλάβαιναν πιο πολύ απλά δε τα μιλούσαν

Σ6: Αυτό! Εκεί λύθηκε η γλώσσα τους. Άρχισαν να τα μιλάνε, να έρχονται σε συνεννόηση και με τα άλλα τα παιδάκια.

E: Αντιμετώπισαν ποτέ δυσκολίες στο νηπιαγωγείο;

Σ6: Όχι, όχι

E: Ούτε με τη γλώσσα στη αρχή

Σ6: Όχι, καλά ήταν

E: Τι συμβουλή θα δίνατε εσείς σε μια νηπιαγωγό για την εκπαίδευση των παιδιών σας;

Σ6: Τώρα επειδή δεν αντιμετωπίσαμε εμείς κάποιο πρόβλημα δε ξέρω, αλλά καλό είναι να τα μιλάνε όσο παραπάνω μπορούν για να μπορούν και αυτά να εκφράζονται. Και το παιδάκι που δε ξέρει να τα βοηθήσει να λύσει τη γλώσσα του να αρχίσει να μιλάει και αυτό.

E: Αργότερα πως επιλέξατε δημοτικό; Πήγαν στο μειονοτικό ή στο ελληνικό;

Σ6: Τα δικά μου και τα δύο τα κορίτσια τα έστειλα σε μειονοτικό δημοτικό λόγω της δουλειάς και του μπαμπά γιατί ήταν δάσκαλος στα μειονοτικά

E: Α, και ο δικό σας άνδρας είναι δάσκαλος;

Σ6: Ναι, για αυτό το λόγω τα στείλαμε. Ήταν ένας παραπάνω λόγος

E: Εννοείται. Ποια θεωρείτε ότι ήταν τα θετικά ή τα αρνητικά αυτής της επιλογής;

Σ6: Αρνητικά δεν έχω. Γιατί, έμαθαν και τα τουρκικά. Δεν τα ήξεραν καλά μέχρι τότε, δε τα μιλούσαν γιατί δε τα μιλούσαμε στην αρχή στο σπίτι. Τα έμαθαν από εκεί γιατί έκαναν και θρησκευτικά, έμαθαν και τα ελληνικά

E: Σωστά στο ελληνικό σχολείο δεν υπήρχε και το μάθημα της θρησκείας(επειδή το τόνισε όταν το είπε). Αργότερα στο γυμνάσιο συνέχισαν στο μειονοτικό;

Σ6: Όχι, εκεί πήγαν σε ελληνικό, δημόσιο. Στην αρχή και αυτά δυσκολεύτηκαν λίγο με τα μαθήματα.

E: Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε εκεί;

Σ6: Δυσκολεύτηκαν λίγο με το μάθημα των μαθηματικών. Γιατί, τα μαθηματικά στο μειονοτικό τα έκαναν στη τουρκική γλώσσα, αλλά εντάξει τα βοηθήσαμε και εμείς. Γιατί είχαμε και εμείς σπουδές που κάναμε και ο μπαμπάς και εγώ. Τα βοηθήσαμε με τη γλώσσα ασχολήθηκαν και τα πήγαν πολύ καλά. Αυτό ήταν το μόνο θέμα.

E: Άρα χρειάστηκε γενικά λίγο να τα στηρίζετε με τα μαθήματα τους πιο πολύ;

Σ6: Ναι, όσο μπορούσαμε τα βοηθούσαμε.

E: Αλλά τα ελληνικά τους ήταν μια χαρά

Σ6: Μια χαρά γιατί τα μιλούσαμε πολύ και στο σπίτι

E: Στο μειονοτικό ότι μαθήματα κάνουν στα τουρκικά τα κάνουν όλα και στα ελληνικά;

Σ6: Στο μειονοτικό τη γλώσσα τη κάνουν και στα τουρκικά και στα ελληνικά. Τα μαθηματικά κάνουν μόνο στα τουρκικά. Γεωγραφίες και αυτά στα ελληνικά

E: Επειδή είπατε για τα μαθηματικά για αυτό ρώτησα

Σ6: Ναι είναι τα μόνα που κάνουν έτσι και ήταν δύσκολη η μετάβαση

E: Η γνώμη σας για το γλωσσικό σύστημα ποια είναι; Το γεγονός ότι δε διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα αλλά πρέπει να ανταπεξέλθουν σε δύο ξένες γλώσσες.

Σ6: Δε ξέρω. Επειδή δεν υπάρχει και η γραφή στα πομάκικα. Για αυτό δε διδάσκεται. Τώρα σκέφτομαι πως θα ήταν αν τη είχαμε διδάχτει κάπως και εμείς, αλλά δε ξέρω πως θα ήταν. Εμάς μας έχει μείνει από τους γονείς

E: Το γνωρίζω ότι δεν έχετε γραφή. Γιατί τα παιδιά πόσο εύκολο ήταν να ανταποκριθούν από πολύ νωρίς σε τόσες γλώσσες; Αντιμετώπισαν κάποια δυσκολία;

Σ6: Τους ήταν κάπως φυσικό γιατί και στο σπίτι τα μιλάμε όλα μαζί. Σε μία πρόταση μπαίνουν και οι τρεις γλώσσες μέσα. (γέλια)

E: Αλήθεια; Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι βασικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές;

Σ6: Δε ξέρω γιατί εγώ τα έστειλα μετά και σε δημόσιο γυμνάσιο και σε δημόσιο λύκειο δε ξέρω δεν είχαμε θέμα

E: Μπαίνοντας στο λύκειο είχαν κάποια δυσκολία παραπάνω;

Σ6: Παραπάνω όχι μόνο τα μαθήματα δυσκόλευαν αρκετά. Ξεκινήσαμε φροντιστήρια

E: Όλοι σίγα-σίγα στο λύκειο ξεκινάμε κάποια. Έχουν στόχους;

Σ6: Έχουν

E: Τι θα ήθελαν;

Σ6: Η μικρή τώρα που πάει πρώτη λυκείου σκέφτεται για νομική. Η μεγάλη θέλει κάτι σε οικονομικά ακόμη δεν έχει κατασταλάξει.

E: Ωραίες σχολές και η νομική θέλει γερό στομάχι.

Σ6: Το γνωρίζει. Να δούμε.

E: Τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς ποια είναι;

Σ6: Έχουμε το άγχος των παιδιών. Αν θα τα καταφέρουν, αν θα δυσκολευτούν κάπου στη πορεία στο σχολείο

E: Κάποιες προτάσεις που θα κάνατε στους εκπαιδευτικούς γενικότερα; Κάποια συμβολή που θα θέλατε να δώσετε;

Σ6: Να βοηθάν τα παιδιά μας όσο μπορούνε. Ότι μπορούμε κάνουμε και εμείς.

7^η συνέντευξη

E: Καλησπέρα σας, εγώ είμαι η Κρυσταλλία

Σ7: Εγώ είμαι η Βεδιέ

E: Στην αρχή θα ήθελα να μιλήσουμε λίγο για εσάς. Να μου πείτε λίγα πράγματα για τον εαυτό σας. Από πού είστε; Τι δουλειά κάνετε; Μέχρι ποια τάξη έχετε πάει;

Σ7: Εγώ κατάγομαι πάνω από τα χωριά της Σμίνθης προς τον Εχίνο πηγαίνοντας. Μένω τώρα στο Κατράμιο, έχω τελειώσει το λύκειο και εργάζομαι σε ένα εργοστάσιο τροφίμων.

E: Έχετε παιδιά;

Σ7: Ναι, έχω δύο κόρες.

E: Τι ηλικίες έχουνε;

Σ7: 19 και 18

E: Στο σπίτι ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως;

Σ7: Τι μητρική μας γλώσσα. Μιλάμε και τα ελληνικά, αλλά όχι κυρίως τη μητρική μας γλώσσα.

E: Τα παιδιά πήγαν νηπιαγωγείο;

Σ7: Βεβαίως πήγαν και τα δύο.

E: Ποια θεωρείται ότι ήταν τα θετικά του νηπιαγωγείου

Σ7: Εντάξει, καλό είναι να πάνε τα παιδιά. Γνωρίζουν καινούρια παιδάκια εκεί.

E: Όταν πήγαν στο νηπιαγωγείο γνώριζαν ελληνικά ή εκεί έμαθαν σίγα σιγά;

Σ7: Εκεί έμαθαν σιγά σιγά. Η μια εκεί έμαθε. Η μικρή επειδή είναι ΑΜΕΑ ήξερε από τους γιατρούς.

E: Επειδή ερχόταν σε επαφή και πριν από το νηπιαγωγείο.

Σ7: Ναι

E: Αντιμετωπίσατε ποτέ κάποια δυσκολία στο νηπιαγωγείο ή εσείς ή τα παιδιά;

Σ7: Όχι, γιατί ήταν και όλα παιδιά από το χωριό. Πάνω στο χωριό πήγαν νηπιαγωγείο. Ήταν όλα παιδιά συγχωριανά, γείτονες δεν είχε άγνωστους.

E: Από το χωριό πότε φύγατε από πάνω;

Σ7: Όταν αποφάσισα ότι τα παιδιά μου θα σπουδάσουν σε Ελληνικό σχολείο και δε θέλω σε μειονοτικό.

E: Τι συμβουλή θα δίνετε σε μία νηπιαγωγό για την εκπαίδευση των παιδιών; Τι θα θέλατε να της πείτε;

Σ7: Το σημαντικότερο είναι να μη ξεχωρίζει τα παιδιά, να τα αγαπάει, να τα προσέχει και να προσπαθεί να τους μάθει τα πιο βασικά.

E: Αργότερα στο δημοτικό τι επιλέξατε για τα παιδιά;

Σ7: Το Ελληνικό επέλεξα

E: Ποια ήταν τα θετικά στοιχεία αυτής της επιλογής; Που βοηθήθηκαν τα παιδιά;

Σ7: Παντού

E: Δηλαδή;

Σ7: Κυρίως στο να μιλάνε καλύτερα τα Ελληνικά, να μη τα μιλάνε σπαστά. Βοηθήθηκαν να ξέρουν να κάνουν παρέα με όλα τα παιδιά. Σε πολλά.

E: Αντιμετώπισαν ποτέ κάποιο πρόβλημα σε δημοτικό σε οποιοδήποτε τομέα;

Σ7: Η μεγάλη όχι. Η μικρή ναι. Επειδή η μικρή είναι ΑμεΑ αντιμετώπισε μέχρι να πάει και αυτή σε κάποιο ειδικό σχολείο. Γιατί πρώτα πήγε σε κανονικό σχολείο και έπειτα σε ειδικό. Βέβαια δε καταλάβαινε και πολλά για να δώσει σημασία.

E: Την περιθωριοποιούσαν;

Σ7: Όχι ακριβώς. Απλά ήταν ένα παιδί που έμενε πίσω από τα άλλα τα παιδιά. Αυτό ήταν μόνο, αλλά επειδή δε καταλάβαινε ότι έμενε πίσω δεν την ενδιέφερε.

E: Δε την ενοχλούσε

Σ7: Το μόνο που ήθελε ήταν να είναι χαρούμενη.

E: Αυτό βέβαια είναι και το πιο σημαντικό

Σ7: Ναι, αυτό έχει σημασία. Και τώρα ακόμα αυτό ισχύει και για εμένα και για αυτή. Βλέπω το παιδί μου να είναι χαρούμενο και ας είναι ΑΜΕΑ.

E: Οπότε γυμνάσιο συνέχισε η μεγάλη να πηγαίνει σε ελληνικό;

Σ7: Ναι, ναι σε ελληνικό

E: Στο γυμνάσιο αντιμετωπίσατε κάποια δυσκολία; Χρειάστηκε να τη στηρίξετε περισσότερο σε μαθήματα;

Σ7: Όχι δυσκολίες δεν είχαμε. Τη μεγάλη ναι στη Δευτέρα λυκείου μόνο. Το ζήτησε η ίδια για να βοηθηθεί και να πετύχει το στόχο της για το πανεπιστήμιο, να πάει να σπουδάσει.

E: Τι στόχο είχε;

Σ7: Η μεγάλη από μικρή ήθελε την ιατρική. Τώρα είναι πανεπιστήμιο.

E: Αλήθεια;

Σ7: Ναι, πέρασε μαιευτική και έχει στόχο και για μεταπτυχιακό. Το σκέφτεται και αυτή.

E: Πάρα πολύ ωραία

Σ7: Για την ώρα το σκέφτεται. Μακάρι να το σκέφτεται συνέχεια αυτό.

E: Μιλήστε μου για τις φιλίες των παιδιών. Από μικρά που ήταν είχαν μεικτές παρέες;

Σ7: Μεικτές. Δεν ξεχώριζαν Ελληνόπουλα με Μουσουλμανόπουλα. Έκαναν παρέα με όλους. Η μεγάλη πιο πολύ κάνει παρέα με ελληνόπουλα παρά με τα δικά μας τα παιδιά.

E: Για το γλωσσικό σύστημα ποια είναι η άποψη σας; Το γεγονός οι Πομάκοι μαθητές ότι δε διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα αλλά πρέπει να ανταπεξέλθουν σε δύο ξένες γλώσσες.

Σ7: Η άποψη μου είναι, επειδή ζούμε σε μια χώρα που χρειαζόμαστε τα ελληνικά ήταν τα ελληνικά. Και αυτός ήταν ο στόχος μου. Τα τούρκικα δεν πήγαν σε μειονοτικό, όμως τα έμαθε και αυτά. Έμαθε τη γραφή και να τα διαβάζει και να τα μιλάει με φίλους. Από μόνη της τα έμαθε.

E: Έχει μάθει δηλαδή μια γλώσσα μόνη της

Σ7: Ολομόναχη. Ακούγοντας από εδώ και από εκεί. Από τη τηλεόραση, από το χωριό μόνη της.

E: Τώρα στη πόλη μιλάνε περισσότερο τα τούρκικα;

Σ7: Κοίτα, επειδή η κόρη μου κάνει περισσότερο παρέα με Ελληνόπουλα στη πόλη μιλάει τα ελληνικά και ας είναι και δικά μας παιδιά. Για να μπορούν να καταλαβαίνουν όλοι. Το έχω ακούσει και εγώ, αλλά επειδή και εγώ του έμαθα τα Πομάκικα γιατί δε ξέρω καλά τούρκικα, πιο καλά μιλάω τα ελληνικά και τα παιδιά ελληνικά μιλάνε. Για αυτό αποφάσισα και να τα στείλω σε Ελληνικό σχολείο γιατί όσο να' ναι στην Ελλάδα ζούμε. Τα ελληνικά μας χρειάζονται στη Τουρκία δε ζούμε. Αν και εγώ τη δοκίμασα. Τη ρώτησα αν θέλει να πάει στη Τουρκία να σπουδάσει, γιατί πήγαν κάποιες φίλες της, αλλά δεν ήθελε. Εγώ θέλω τα ελληνικά να μάθω, είτε. Τι να το κάνω το τούρκικο πτυχίο που δε θα μου χρησιμεύει εδώ στην Ελλάδα. Θα χρησιμεύει βέβαια αλλά με κάποια έξοδα.

E: Πόσο εύκολο ήταν για τα παιδιά να ανταποκριθούν από τόσο νωρίς σε τόσες ξένες γλώσσες. Αντιμετώπισαν προβλήματα;

Σ7: Όχι, ήταν φυσικό, γιατί η μεγάλη είναι πολύ καλή μαθήτρια. Αριστούχα σχεδόν είναι. Δεν αντιμετώπισε κανένα θέμα. Από μόνη της ζήτησε και το lower να πάρει και το proficiency να πάρει. Τελειώνοντας αυτά τα δύο πτυχία μας ζήτησε να πάει να πάρει και για τους υπολογιστές ότι ξέρει. Μετά πήγε Δευτέρα λυκείου και ζήτησε τα φροντιστήρια για το στόχο της για το πανεπιστήμιο.

E: Πάρα πολύ ωραία. Έβαζε στόχους από μικρή και τους κατακτούσε. Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μειονοτική μαθητές;

Σ7: Η γλώσσα. Τα ελληνικά. Αυτό πιστεύω γιατί το έχω δει το έχω ζήσει. Ειδικά γονείς που δε τους αφήνουν. Γιατί ξέρω πολλούς από το χωριό που μέχρι τρίτη, Τετάρτη δημοτικού πάνε σε μειονοτικό και μετά το στέλνουν σε ελληνικό και δυσκολεύονται τα παιδιά περισσότερο.

E: Ποια είναι τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς;

Σ7: Εγώ δε μπορώ να πω πως έχω κάποιο συγκεκριμένο πρόβλημα.

E: Τέλος, τι προτάσεις θα κάνατε στους εκπαιδευτικούς για την εκπαίδευση των παιδιών σας; Των παιδιών της μειονότητας.

Σ7: Όσο μπορούν να είναι εκεί για τα παιδιά. Τα πάντα είναι σημαντικά για ένα παιδί. Για αυτό δεν έχω κάτι συγκεκριμένο να πω, γιατί εγώ δεν αντιμετώπισα θέμα με την μεγάλη. Με τη μικρή έχω αντιμετωπίσει, αλλά είναι ένα πράγμα που είναι από το θεό. Ο θεός έτσι ήθελε να έρθει, έτσι το αγάπησε έτσι το έδωσε. Περισσότερο προσωπικό να στέλνανε στα ειδικά σχολεία για να έχουν τα παιδιά να βοηθηθούν εκεί πέρα για τα άλλα δεν έχω κάτι να πω.

E: Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

8^η συνέντευξη

E: Καλησπέρα, εγώ είμαι η Κρυσταλλία.

Σ8: Αισέ λέγομαι

E: Θα ήθελα να μιλήσουμε πρώτα λίγο για εσάς. Να μου πείτε μερχί τι τάξη έχετε πάει, τη καταγωγή σας, αν εργάζεστε.

Σ8: Η καταγωγή μου είναι εδώ από τη Ξάνθη και Ξάνθη μένω. Μέχρι δημοτικό πήγα. Δουλεύω σε ένα εργοστάσιο τώρα. Πιο παλιά δούλευα στα χωράφια, καπνά. Μετά πήγα σε ξένη δουλειά στο εργοστάσιο, τώρα έχει δύο χρόνια που δουλεύω εκεί

E: Εργοστάσιο τροφίμων είναι;

Σ8: Ναι

E: Έχετε παιδιά;

Σ8: Έχω δύο. Μία κόρη 22 χρονών και ο γιός μου 16

E: Στο σπίτι ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως;

Σ8: Ε, τώρα με τα παιδιά που είμαστε μέσα Ελληνικά. Πιο πριν πιο πολύ τα πομακικά. Τώρα με τα παιδιά πιο πολύ τα ελληνικά, γιατί συνήθισαν τα παιδιά τα Ελληνικά από έξω και πιο εύκολο τους είναι.

E: Τους είναι πιο εύκολα τα Ελληνικά, αλήθεια;

Σ8: Ναι

E: Αλλά τα ξέρουν και τα πομάκικα

Σ8: Ναι ξέρουνε

E: Τα παιδιά πήγαν νηπιαγωγείο;

Σ8: Η κόρη μου πήγε νηπιαγωγείο. Ο γιος μου πήγε και παιδικό.

E: Ποιά θεωρείτε ότι είναι τα θετικά του νηπιαγωγείου;

Σ8: Δε θα μπορούσαν να πάνε μετά δημοτικό και έκαναν και φίλους εκεί.

E: Κοινωνικοποιήθηκαν εκεί. Τα παιδιά όταν πήγαν στο νηπιαγωγείο γνώριζαν ελληνικά ή έμαθαν σιγά σιγά τη γλώσσα.

Σ8: Η κόρη εκεί έμαθε τη γλώσσα. Ο γιος μου από το παιδικό επειδή πήγε από εκεί αυτός.

E: Αντιμετωπίσατε ποτέ δυσκολίες ή εσείς ή τα παιδιά στο νηπιαγωγείο;

Σ8: Ε, στο νηπιαγωγείο όχι. Δεν είχαμε κανένα πρόβλημα, ήμασταν ευχαριστημένοι από τους δασκάλους και τα παιδιά. Προσπαθούσαν κα αυτοί και εμείς προσπαθούσαμε από το σπίτι.

E: Τι συμβουλές θα δίνατε εσείς σε ένα νηπιαγωγό για την εκπαίδευση των παιδιών της μειονότητας;

Σ8: Να τα βοηθάνε στη γλώσσα πιο πολύ, στα γράμματα. Ένα νήπιο όταν πηγαίνει εκεί μαθαίνει τη γλώσσα, τη ζωγραφιά του.

E: Πως επιλέξατε αργότερα δημοτικό; Πήγαν σε μειονοτικό ή σε ελληνικό;

Σ8: Όχι, από το νήπιο πήγαν σε ελληνικό σχολείο και τα δύο. Δε τα στείλαμε σε μειονοτικό δε τα ανακατέψαμε καθόλου.

E: Ποια πιστεύετε ότι ήταν τα θετικά αυτής της επιλογής;

Σ8: Στη γλώσσα, πώς να στο πω τώρα. Παντού! Δηλαδή και στα μαθήματα στα όλα τα βοήσανε κα πιο πολύ η γλώσσα.

E: Αντιμετώπισαν ποτέ δυσκολίες τα παιδιά όταν πήγαν στο δημοτικό;

Σ8: Σίγουρα στο δημοτικό λίγο τα μαθήματα. Ανάλογα και το παιδί ήταν πώς θα το πάρει. Ο γιος μου δε δυσκολεύτηκε καθόλου επειδή το παίρνει το κεφάλι του. Η κόρη μου λίγο στα μαθηματικά είχε πρόβλημα, δε μπόρεσε γρήγορα να τα λύνει και ακόμα δε τα θέλει και τα μαθηματικά.

E: Εσείς αντιμετώπισατε κάποια δυσκολία σε σχέση με τα παιδιά;

Σ8: Στο σπίτι έρχονταν να κάνουν τα μαθήματα και τα παρατούσαν καμιά φορά και εγώ ήμουν από πίσω να βοηθήσω όσο μπορούσα. Όσο μπορούσα να βοηθήσω, βοηθούσα.

E: Αργότερα στο γυμνάσιο μου είπατε πήγαν ελληνικό. Εκεί αντιμετώπισατε κάποιο πρόβλημα; Χρειάστηκαν στήριξη τα παιδιά;

Σ8: Η κόρη μου ναι. Με της φίλες της όμως βοηθούσαν η μία την άλλη. Ρωτούσαν για ασκήσεις. Αλλά ο γιος μου τίποτα.

E: Οι καθηγητές πως ήταν με τα παιδιά;

Σ8: Πολύ καλοί. Εγώ δεν έχω παράπονο μέχρι τώρα, αλλά και τα παιδιά μου δεν ήταν τέτοια για να με παίρνουν τηλέφωνο.

E: Μπαίνοντας στο λύκειο τα παιδιά πως ήταν;

Σ8: Εκεί ξεκινήσαμε φροντιστήρια. Δύο χρόνια η κόρη μου πήγαινε.

E: Για τις πανελλήνιες;

Σ8: Ναι για τις πανελλήνιες

E: Είχαν στόχους στο λύκειο;

Σ8: Ναι, είχε ότι θα συνεχίσει και θα πάει. Μετά δυσκόλεψαν και πήγε φροντιστήριο για τις πανελλήνιες και πέρασε ψυχολογία.

E: Πολύ ωραία! Ο μικρός;

Σ8: Δευτέρα λυκείου είναι τώρα και αυτός κάτι σκέφτεται. Μηχανικός μηχανολόγος κάτι τέτοιο σκέφτεται. Αν δεν του γυρίσουν τα μυαλά του μέχρι του χρόνου.

E: Οι παρέες των παιδιών σας μέσα και έξω από το σχολείο, ήταν μεικτές ή κυρίως με μουσουλμάνους;

Σ8: Με όλους. Δε χώριζαν ούτε αυτοί παιδιά ούτε τα άλλα τα παιδιά μπορεί να υπάρχουν παιδιά με ρατσισμό, αλλά τα δικά μας δεν ήταν τέτοια. Τους λέγαμε με όλους θα είστε καλά, γιατί αν κάποτε χρειαστείς κάποια βοήθεια να μπορέσει ο άλλος να σε βοηθήσει.

E: Για το γλωσσικό σύστημα ποια είναι η γνώμη σας; Το γεγονός ότι δε διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα αλλά πρέπει να ανταπεξέλθουν σε δύο ξένες γλώσσες.

Σ8: Η γνώμη μου είναι και στα ελληνικά και στα τούρκικα. Η κόρη μου ξέρει και αγγλικά. Το πήρε και αυτό. Πήρε το lower και το advance πήγε και για proficiency, εκεί κόπηκε. Μετά ήρθαν πανελλήνιες και το άφησε να τελειώσει με το πανεπιστήμιο και μετά.

E: Τα παιδιά μιλάνε και τα δύο;

Σ8: Και τούρκικα και ελληνικά. Στη γλώσσα μας σπάνια. Στο σπίτι μιλάμε λίγο. Αλλά και εμείς και τα παιδιά πιο πολύ ελληνικά. Πιο εύκολα τους έρχονται γιατί δυσκολεύονται στη δική μας γλώσσα. Καμία φορά λέω κάτι και με ρωτάει τι σημαίνει. Του λέω στα ελληνικά και λέει πες το έτσι να το καταλάβω πιο γρήγορα.

E: Τούρκικα μετά πως έμαθαν;

Σ8: Από τα παιδιά, από τη τηλεόραση, από τα κινητά μόνοι τους. Δεν μιλούσαμε εμείς μέσα τούρκικα

E: Αλήθεια;

Σ8: Ναι, έτσι. Από τα παιχνίδια που κοιτάνε στα κινητά

E: Πως έμαθαν έτσι μια γλώσσα. Εγώ δε θα μπορούσα νομίζω.

Σ8: Έλα ντε

E: Πόσο εύκολο ήταν για τα παιδιά να ανταποκριθούν από τόσο νωρίς σε τόσες ξένες γλώσσες;

Σ8: Τώρα θα πω. Όταν ήταν μωρά επειδή μιλούσαμε εμείς πομάκινα και ακούγανε-ακούγανε, μάθανε έτσι. Μετά τα δικά μου δε πήγαν μειονοτικό. Εκεί ελληνικά μιλούσαν και το τούρκικο μάθανε έτσι από το δρόμο.

E: Άρα, δε δυσκολεύτηκαν ποτέ με τις γλώσσες

Σ8: Όχι, ποτέ. Αν σου πω και τα τούρκικα πιο καλά γράφουνε. Παρόλο δηλαδή που δε μιλούσαν δηλαδή το τούρκικο. Όταν το βλέπεις από τα κινητά από τα μηνύματα όμως. Εκεί μάθανε πιο πολύ.

E: Βοηθάει αυτό

Σ8: Αφού και τα αγγλικά όπως τα τούρκικα έτσι.

E: Και εγώ στα αγγλικά βοηθήθηκα πάρα πολύ από το κινητό και από τα βίντεο.

Σ8: Τα γράμματα είναι πολύ λίγο διαφορά, πολύ λίγο.

E: Τώρα θα ήθελα να σας ρωτήσω, ποιες πιστεύετε ότι είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές; Τα παιδιά σας ας πούμε, που είναι παιδιά της μειονότητας. Ποιές ήταν οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν περισσότερο; Αν αντιμετώπισαν ποτέ δυσκολία

Σ8: Όχι, δεν είχαμε εμείς δε ξέρω.

E: Τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς;

Σ8: Δεν είχαμε εμείς ποτέ προβλήματα, δε ξέρω. Μέχρι τώρα δηλαδή.

E: Αν τα παιδιά σας είναι τόσο καλά δε θα αντιμετωπίσετε κάποιο τέτοιο πρόβλημα στο μέλλον.

Σ8: Μακάρι, γιατί δεν ξέρεις.

E: Τέλος, τι προτάσεις θα κάνατε εσείς στους εκπαιδευτικούς για την εκπαίδευση των παιδιών σας.

Σ8: Θα του έλεγα να τον βοηθήσει όσο μπορεί. Καλό να του κάνει άμα κάτι από τα χέρια του να περνάει. Όσο μπορεί να βοηθήσει. Ότι μπορεί κάτι καλό να κάνει, να το κάνει.

E: Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

9^η συνέντευξη

E: Καλησπέρα, εγώ είμαι η Κρυσταλλία

Σ9: Η Σαμιέ είμαι

E: Θέλω αρχικά να μιλήσουμε για εσάς. Να μου πείτε από πού κατάγεστε, μέχρι ποια τάξη έχετε πάει, ποια είναι η δουλειά σας, λίγα πράγματα για εσάς.

Σ9: Μέχρι έκτη δημοτικού έχω πάει. Από το χωριό Άλμα είμαι, στη Ξάνθη.

E: Τώρα που μένετε;

Σ9: Στο νέο Ζυγό μένω. Δουλεύω στο εργοστάσιο του Τσατσούλη

E: Εργοστάσιο τροφίμων

Σ9: Τροφίμων ναι

E: Πόσα παιδιά έχετε;

Σ9: Ένα παιδί έχω.

E: Τι ηλικία

Σ9: 14 χρονών

E: Α, γυμνάσιο;

Σ9: Δευτέρα γυμνασίου

E: Στο σπίτι ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως;

Σ9: Πομάκικα και ελληνικά

E: Το παιδί πήγε νηπιαγωγείο;

Σ9: Ναι, πήγε νηπιαγωγείο. Λόγω ομιλίας του πήγε τρία χρόνια.

E: Δε μιλούσε καλά;

Σ9: Είχε θέμα με την ομιλία του και μας πρότειναν από εκεί να πάει τρία χρόνια νήπια, να μη χάσει χρόνο από το δημοτικό.

E: Όταν πήγε στο νηπιαγωγείο γνώριζε ελληνικά ή εκεί τα έμαθε σιγά σιγά;

Σ9: Εκεί τα έμαθε σιγά σιγά, γιατί άργησε πολύ με την ομιλία και δε ήξερε. Μέχρι Τρίτη χρονιά του νήπιου που πήγε, άργησε πολύ να μιλάει.

E: Ποιες ήταν οι δυσκολίες που αντιμετωπίσατε στο νηπιαγωγείο;

Σ9: Η ομιλία κυρίως και μετά από εκεί μας είπαν να πάμε στο ΚΕΘΕΑ που είναι στη Ξάνθη εργοθεραπεία. Επειδή είναι αριστερός λίγο ζορίστηκε και εργοθεραπεία και λογοθεραπεία πήγαμε. Και μετά δημοτικό πήγαμε στο πετεινό

E: Άρα δημοτικό μετά διαλέξατε το Ελληνικό

Σ9: Ελληνικό ναι.

E: Τι συμβουλή θα δίνετε σε μια νηπιαγωγό για τη εκπαίδευση των παιδιών σας;

Σ9: Να προσέχει τα παιδιά όπως έκανε και η δικιά μας η δασκάλα που αναφέρθηκε για το γιό μου

E: Σας βοήθησε

Σ9: Ναι, μας βοήθησε πάρα πολύ από εκεί για την εργοθεραπεία και λογοθεραπεία.

E: Μου αναφέρατε πριν ότι τα παιδιά πήγαν σε δημόσιο σε Ελληνικό σχολείο. Ποια ήταν τα θετικά αυτής της επιλογής;

Σ9: Σε πολλά. Σε γλώσσα και στο γράψιμο, σε πολλά βοήθησε.

E: Αντιμετώπισε κάποια δυσκολία όταν πήγε στο δημοτικό;

Σ9: Όχι, όχι και το βοήθησαν πιο πολύ και τα παιδιά εκεί οι συμμαθητές του στο σχολείο. Επειδή ήταν Πομάκος το παιδί το βοήθησαν πολύ και στο γράψιμο και στην ομιλία του.

E: Εσείς σαν γονείς αντιμετωπίσατε κάποια δυσκολία;

Σ9: Εγώ με τα μαθήματα δε μπορούσα να τον βοηθήσω επειδή δεν ήξερα, δεν έχω πάει γυμνάσιο και λύκειο. Τώρα καλύτερα πάω

E: Μια χαρά μιλάτε. Παρατηρήσατε ποτέ κάποια διαφορετική αντιμετώπιση σε εσάς ή στο παιδί;

Σ9: Όχι, το πρόσεχαν. Ο γιος μου τώρα πηγαίνει στη θαλασσιά σε σχολείο. Επειδή άργησε. Στο γράψιμο καθυστερεί και μας πρότειναν εκεί έχει ένα σχολείο λέει.

E: Το ειδικό

Σ9: Ναι, το ειδικό. Έχει μια τάξη που είναι για εκείνον. Για τέσσερα παιδάκια που είναι στη τάξη του, γιατί δε μπορεί να παρακολουθήσει στο κανονικό γυμνάσιο τα μαθήματα. Εκεί πιο σιγα τα κάνουνε.

E: Το βοηθάει;

Σ9: Ναι, ναι εκεί τώρα πάει.

E: Από εκεί είμαστε και εμείς

Σ9: Ξέρω η μαμά σου εκεί μένει

E: Ξεκίνησε γυμνάσιο στη πόλη και μετά πήγε στη Θαλασσιά;

Σ9: Όχι, κατευθείαν μόλις τελείωσε το δημοτικό Πετεινό πήγαμε στο ΚΕΔΥ και από εκεί μας πρότειναν μπορούμε να πάμε και εκεί που είναι πιο σιγά και πιο χαλαρά τα μαθήματα και δεχτήκαμε εκεί να πάμε.

E: Εκεί με τη γλώσσα αντιμετώπισε κάποια δυσκολία;

Σ9: Με τη γλώσσα πολύ καλά τα πήγε του μιλάνε πιο σιγά τα μαθήματα, πιο λίγα τα μαθήματα, όλα πιο λίγα πιο σιγά είναι. Καλά πάει.

E: Οι παρέες του μέσα και έξω από το σχολείο ήταν μεικτές ή κυρίως με μουσουλμάνους;

Σ9: Πιο πολύ με Έλληνες ήταν. Και εκεί με έλληνες είναι και στον Πετεινό που ήταν με χριστιανούς

E: Η γνώμη σας για το γλωσσικό σύστημα ποια είναι; Το γεγονός ότι οι Πομάκοι μαθητές δε διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα αλλά πρέπει να ανταπεξέλθουν σε δύο ξένες γλώσσες.

Σ9: Εγώ πιο πολύ πιστεύω τα ελληνικά πρέπει γιατί εδώ ζούμε και χρειάζονται.

E: Πόσο εύκολο ήταν για το παιδί να ανταποκριθεί σε δύο και τρεις γλώσσες; Τα πομάκικα, τα ελληνικά και τα τούρκικα. Γνωρίζει τούρκικα;

Σ9: Όχι, λίγο αλλά δε μπορεί να τα μιλήσει, αλλά γενικά αυτός δυσκολεύτηκε και στα πομάκικα να μιλάει και στα Ελληνικά. Μέτα ξεκίνησε τα πομάκικα και τα ελληνικά καλά να τα μιλάει. Τώρα πιο καλά τα ελληνικά.

E: Και από τα Πομάκικα;

Σ9: Ναι, τώρα στο σπίτι ελληνικά μιλάει. Προτιμάει καλύτερα με τα ελληνικά να μιλάει.

E: Για να τον βοηθάει και γενικότερα;

Σ9: Ναι, στο σχολείο να τον βοηθάει και στο σχολείο που μιλάνε Ελληνικά μιλάνε. Γυρίζει στο σπίτι και ξεκινάει τα Ελληνικά. Η πεθερά μου δυσκολεύεται και αυτή λίγο με τα ελληνικά. Μόνο σε αυτή άμα θέλει κάτι να πει αλλάζει τη γλώσσα

E: Κατάλαβα. Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι βασικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές;

Σ9: Δε ξέρω γιατί σε εμάς σε όλα τα μαθήματα δυσκολεύτηκε και για αυτό μας πρότειναν να πάει εκεί. Τώρα μιλάει καλά, αλλά δε μπορεί να τα διαβάσει.

E: Έχει μαθησιακές δυσκολίες

Σ9: Ναι, όταν ξεκινάει να διαβάσει κάνει μια στάση μετά πάλι ξεκινάει.

E: Κολλάει.

Σ9: Ναι, κολλάει. Αν λέει πατάτα δε μπορεί να το πει πατάτα. Θα λέει πα-τα-τα αλλά θα το πει και τα ξέρει τα γράμματα.

E: Απλά το συλλαβίζει

Σ9: Ναι, αυτό.

E: Αλλά γράφει

Σ9: Ναι γράφει κανονικά

E: Νιώθετε ότι έχει βελτιωθεί τώρα που είναι στο ειδικό;

Σ9: Ναι, το βοηθάνε εκεί πολύ. Γιατί σας πούμε έρχεται στο σπίτι και δεν έχει κάποια μαθήματα και εγώ δε τα γνωρίζω και άνδρας μου τώρα λείπει.

E: Ο άνδρας στο εξωτερικό είναι;

Σ9: Κοζάνη δουλεύει τώρα απλά είναι μακριά.

E: Δύσκολο και αυτό.

Σ9: Δύσκολο, τι να κάνεις.

E: Τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς;

Σ9: Εμείς δε έχουμε. Ο γιος μου μόνο είχε. Στη Τετάρτη δημοτικού πέρασε σπασμούς μια φορά και τώρα το παρακολουθούμε στη Θεσσαλονίκη πάμε. Όλα καλά λέει, αλλά συνεχίζει το φάρμακο που παίρνει.

E: Αλλά είναι καλά

Σ9: Ναι, ναι είναι καλά.

E: Πάντα να είναι καλά σας εύχομαι. Τέλος, θα ήθελα να σας ρωτήσω τι προτάσεις θα κάνατε εσείς στους εκπαιδευτικούς για τα παιδιά σας.

Σ9: Να προσέχουν πολύ τα παιδιά. Να μαθαίνουν τα ελληνικά, αυτό.

E: Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

10^η συνέντευξη

E: Καλησπέρα, εγώ είμαι η Κρυσταλλία. Εσείς;

Σ10: Εγώ είμαι η Αρσιλέ

E: Θέλω αρχικά να μου μιλήσετε λίγο για εσάς. Να μου πείτε για την καταγωγή σας και πράγματα για τον εαυτό σας.

Σ10: Η καταγωγή μου είναι από εδώ από Ελλάδα. Από ένα χωριό της Ξάνθης, Κιμμέρια και μένω εκεί τώρα.

E: Τι δουλεία κάνετε;

Σ10: Εγώ εργαζόμουν σε ένα εργοστάσιο και το σταμάτησα για κάποιο διάστημα

E: Μέχρι τι τάξη έχετε πάει;

Σ10: Μέχρι δημοτικό πήγα.

E: Έχετε παιδάκια;

Σ10: Έχω τρία κορίτσια. 17, 14 και 5 χρονών.

E: Αχ! Μικρούλι. Τα παιδιά πήγαν νηπιαγωγείο;

Σ10: Ναι, η μεγάλη μου πήγε και 2 χρόνια παιδικό σταθμό. Μετά νηπιαγωγείο.

E: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα θετικά; Στο γεγονός ότι τα παιδιά πήγαν νηπιαγωγείο.

Σ10: Ότι πιο πολλά μαθαίνουν. Είναι πιο έτοιμα για το δημοτικό.

E: Όταν πήγαν στο νηπιαγωγείο γνώριζαν ελληνικά;

Σ10: Η μεγάλη γνώριζε γιατί πήγε και παιδικό σταθμό 2 χρόνια. Είχε μάθει και τα γραμματάκια. Η μεσαία μου δε πήγε παιδικό σταθμό δεν ήξερε μόνο νήπιο πήγε. Η μικρή πήγε και αυτή παιδικό σταθμό δυο χρόνια.

E: Ήξερε και αυτή όταν πήγε στο νήπιο.

Σ10: Ναι

E: Η μεσαία που δε πήγε έμαθε τα ελληνικά σιγά σιγά μέσα στο νηπιαγωγείο;

Σ10: Ναι. Εκείνη τη χρονιά που δε πήγε η κόρη μου η μεσαία, δεν πήγε γιατί είχε κλείσει το παιδικό σταθμό για μερικά χρόνια. Δε προλάβαμε. Δε με σύμφερνε εμένα να τη φέρνω στη Ξάνθη γιατί μέναμε στο χωριό

E: Ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως στο σπίτι;

Σ10: Και ελληνικά και πομάκικα.

E: Τα παιδιά ή εσείς αντιμετωπίσατε ποτέ δυσκολίες όταν ήταν στο νηπιαγωγείο;

Σ10: Και εγώ δυσκολευόμουν με τα παιδιά πολλές φορές και αυτά δυσκολεύονταν δεν καταλαβαίνανε κάποια πράγματα μερικές φορές. Δεν καταλάβαιναν κάποια γράμματα ή ερωτήσεις στις οποίες δυσκολευόμουν και εγώ να τα βοηθήσω.

E: Έχετε κάποιο χαρακτηριστικό παράδειγμα από τη τάξη που να σας είχαν πει ή να ήσασταν μπροστά;

Σ10: Όχι ποτέ δε μου έχουν κάνει παρατηρήσεις τα παιδιά γιατί τα βοηθούσαν και οι δάσκαλοι. Απλά με τη μεσαία μου λίγο γιατί έχασε το παιδικό είχαμε δυσκολία στα ελληνικά. Με αυτή και τώρα έχω δυσκολία στα ελληνικά.

E: Τι συμβουλή θα δίνατε σε έναν νηπιαγωγό για την εκπαίδευση των παιδιών σας;

Σ10: Τι συμβουλή; Σαν δικιά μου γνώμη αν μπορούσα να του βοηθήσουν πιο πολύ. Ειδικά στα γράμματα, στην αριθμητική γιατί με τη μεγάλη δεν είχα καθόλου πρόβλημα με τη μικρή όμως βλέπω. Έχουν μια δασκάλα σε 25 παιδιά και η δασκάλα δε μπορεί να κάνει κάτι σε όλα εκείνα τα παιδιά και δε βλέπω κάτι. Τελευταία της χρονιά είναι στο λύκειο και δε βλέπω να γράφει ωραία, σωστά όπως η μεγάλη μου. Της έχω μιλήσει αν δεν μπορεί να πάρουμε άλλη μια δασκάλα να βοηθήσει.

E: Δε μπορεί να καλύψει τα κενά από όλα τα παιδιά.

Σ10: Ναι, και έχει, έχει η μεσαία μου κενά.

E: Αργότερα δημοτικό πως επιλέξατε;

Σ10: Πήγαν μειονοτικό

E: Πως καταλήξατε σε αυτή την επιλογή;

Σ10: Λόγω απόστασης. Δεν οδηγούσα εγώ κάθε μέρα να πηγαينوέρχομαι και εργαζόμουν σε χωράφια.

E: Ποια πιστεύετε ότι ήταν τα θετικά και τα αρνητικά αυτής της επιλογής

Σ10: Επειδή πήγαν σε μειονοτικό σχολείο, δεν ετοιμάζονται όπως θα ήταν σε ένα ελληνικό. Γιατί τουρκικά και ελληνικά λίγο μπερδεύουν τα παιδιά άμα είναι μόνο ελληνικά πιστεύω καλύτερα θα ήταν για αυτούς.

E: Άρα θεωρείτε ότι τα παιδιά μπερδεύτηκαν λίγο με τις γλώσσες. Μετά τους φάνηκε πιο δύσκολο;

Σ10: Ναι, στο γυμνάσιο όσο να πεις από μειονοτικό δυσκολεύτηκαν.

E: Στο γυμνάσιο πήγαν σε ελληνικό;

Σ10: Ναι, εδώ στο 2^ο γυμνάσιο

E: Τι προβλήματα αντιμετώπισαν;

Σ10: Ε η μεγάλη όχι πολύ, αλλά λίγο σπαστά τα ελληνικά που έχουμε εμείς αλλά όχι όπως η μεσαία.

E: Η μεσαία δυσκολεύετε πιο πολύ;

Σ10: Ναι, με τη γλώσσα.

E: Εσείς έχετε αντιμετωπίσει προβλήματα με αυτό;

Σ10: Εγώ δε μπορούσα, αλλά την έχω στηρίζει. Την έχω γράψει σε φροντιστήριο στο χωριό, γιατί δεν είχαμε μέσω. Και την έστειλα εκεί να τη βοηθήσει στη γλώσσα. Λίγο διορθώθηκε αλλά όσο να πεις.

E: Παρατηρήσατε ποτέ κάποια διαφορετική αντιμετώπιση σε εσάς ή στα παιδιά;

Σ10: Για τη μεσαία δε παρατήρησα ούτε μου έκαναν παρατήρηση ποτέ. Εγώ μπορεί να εργαζόμουν αλλά πάντα είχα το ενδιαφέρον να πηγαίνω να ρωτάω. Και αυτό το βλέπω πιο σωστό όταν μια μάνα πηγαίνει. Ενδιαφέρετε για το παιδί και έχω πει και στους καθηγητές αν χρειάζεται σε κάποιο μάθημα ακόμη φροντιστήριο θα κάνω το παν για να τα βοηθήσω. Για τη μεγάλη πολλές φορές μερικοί μου λένε είναι καλά, μερικοί μου λένε δεν είναι καλά. Όταν ξανά πηγαίνω μετά από ένα μήνα καλά μου λένε. Τους λέω, πριν ένα μήνα δεν ήταν καλά. Τώρα μου λες καλά πως γίνεται. Ενώ στον έλεγχο είναι πολύ καλά. Αλλά ίσως μπερδευτήκανε. Μερικοί να σας πω την αλήθεια μου φερθήκαν σαν να έχουν ρατσισμό.

E: Έχετε κάποιο παράδειγμα που το βιώσατε αυτό;

Σ10: Το νιώθω. Εγώ δεν είμαι ρατσίστρια σε κανέναν. Στην Ελλάδα ζούμε. Απλά στο παιδί μου πάνω το έχω βιώσει. Ακόμη και η μεγάλη μου, μου το λέει. Υπάρχουν κάποιοι που μας δείχνουν αυτό το πράγμα, αλλά εγώ δεν το σκέφτομαι. Ας είναι αυτοί, εγώ δε θα είμαι.

E: Το έχει βιώσει αυτό και στο σχολείο;

Σ10: Ναι, από δασκάλες. Να σου πω μια ιστορία. Τώρα πρόσφατα έχει γίνει στις κόρης μου το σχολείο Δύο κοριτσάκια που ήταν με μαντίλα. Δε ξέρω καθηγητής, δασκάλα ήταν δε ξέρω και σαν ρατσισμό τους έδειξε σε εκείνα τα κορίτσια.

E: Τι τους έκανε δηλαδή;

Σ10: Επειδή ήταν με μαντίλα τους έλεγε να τη βγάλουν δε την ήθελε και μετά τα παιδιά επειδή έχουν το θάρρος. Και η κόρη μου είπαν, γιατί κυρία εσάς τι σας ενοχλεί. Έχουν πεταχτεί και τα Ελληνικά παιδάκια.

E: Έτσι πρέπει γιατί αυτό είναι θέμα θρησκείας. Δε μπορεί αν σου επιβάλει κανένας τι να κάνεις.

Σ10: Ναι, και εφόσον το δέχεται ο κράτος, πρέπει να το δέχεται και ο καθηγητής.

E: Ο κάθε άνθρωπος θα έπρεπε να το δέχεται. Δε θα έπρεπε να υπάρχει διαφορετική άποψη γενικότερα.

Σ10: Και για αυτό και τα δικά μας παιδιά και τα δικά σας για να τα υποστηρίξουν έκαναν κατάληψη.

E: Στο γυμνάσιο;

Σ10: Στο λύκειο της μεγάλης μου κόρης.

E: Αυτό πότε έγινε;

Σ10: Πέρσι. Στη μεγάλη μου.....

E: Άρα τα κορίτσια μετά συνέχισαν στο ελληνικό.

Σ10: Ναι

E: Η μεγάλη αργότερα στο λύκειο αντιμετώπισε κάποιο πρόβλημα;

Σ10: Όχι με τα μαθήματα είναι πολύ καλή. Άριστο παιδί μου λένε. Είμαι πολύ χαρούμενη σαν μάνα που το παιδί μου από μειονοτικό σχολείο τα πάει τόσο καλά. Ρωτάω πάντα τη κόρη μου αν θες βοήθεια εγώ είμαι εδώ. Να σου πω και κάτι άλλο. Η κόρη μου πέρσι στο πρώτο τετράμηνο έβγαλε 17 κόμμα κάτι. Ήμουν στα αποδυτήρια στη δουλεία και βλέπω το βαθμό που μου έστειλε ο μπαμπάς και άρχισα να κλαίω. Λέω η κόρη μου έτσι. Κάθε χρόνο στο τέλος ξέρεις παίρνουν και το χαρτί ο καλύτερος.

E: Τον έπαινο;

Σ10: Ναι, σε αυτή το έδωσαν. Στο τέλος τελευταίο εξάμηνο η κόρη μου θα τελείωνε με 19 και, και μια καθηγήτρια την έκοψε 2 βαθμούς και το πήρε με 18,9 από ρατσισμό για να βοηθήσει άλλο παιδί τη να περάσει. Και της το είπαμε. Η κόρη μου άρχισε να κλαίει και έλεγε δε θα ξανά πάει να του γράψει.

E: Πληγώθηκε μπορεί να φοβάται μην ξανά γίνει

Σ10: Ναι, λέει εγώ θα διαβάζω και θα βοηθάει το άλλο περισσότερο;

E: Αναφέρατε τίποτα στον διευθυντή;

Σ10: Εγώ ήθελα. Η κόρη μου δε με άφησε όμως. Για τον έλεγχο όταν πήγα που σου έλεγα μια μου έλεγε για άλλο παιδί μετά κατάλαβα και την είπα να ξανά δει και τότε κατάλαβε. Μπέρδευε τα παιδιά.

E: τι να πω. Έχει στόχους τώρα που είναι στο λύκειο;

Σ10: Ναι, θέλει οικονομολόγος να πάει

E: Πολύ ωραία

Σ10: Σκέφτεται και έξω, αλλά μετά λέει φοβάται λίγο μόνη.

E: Οι παρέες τον παιδιών πως ήταν;

Σ10: Με όλους. Ήταν πολύ κοινωνικές από μικρές.

E: Για το γλωσσικό σύστημα ποια είναι η γνώμη σας; Το γεγονός ότι δε διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα αλλά πρέπει να ανταπεξέλθουν σε δύο ξένες γλώσσες.

Σ10: Εφόσον αυτό δόθηκε να μάθουν δεν μπορείς να κάνεις κάτι και εφόσον μπορούσα μόνο μειονοτικό να τους πάω εκεί είχε μόνο ελληνικά κα τουρκικά. Η δική μας δεν έχει γραφή.

E: Τη μητρική σας γλώσσα στην ουσία τα παιδιά την μαθαίνουν μόνο από το σπίτι.

Σ10: Ναι, από εμένα και το σύζυγό μου αλλά τώρα πιο πολύ ελληνικά τους μιλάμε. Προσπαθούμε για να είναι καλύτερες. Εντάξει δε ξέρουμε και εμείς πολύ, αλλά όταν τους μιλάς ποίο πολύ ανοίγει, να σπάσει η γλώσσα τους να καλυτερεύσει.

E: Μέσα στη πόλη τα μιλάνε τα πομακικά ή πιο πολύ τα τούρκικα

Σ10: Εγώ άμα δω κάποια που μιλάει τουρκικά θα της μιλήσω έτσι. Αν μιλάει Πομάκικα θα μιλήσω αλλιώς. Από όλα μιλάνε. Εγώ στα παιδιά μου λέω να τα μάθουν όλα. Και τα πομάκικα και τα τούρκικα και τα ελληνικά και τα αγγλικά. Το βασικό για εμένα όμως είναι να μάθουν τα ελληνικά γιατί εδώ ζούμε και είναι το μέλλον τους, αλλά τη μητρική να μη την αφήνουν

E: Αυτό εννοείται. Πρέπει να μείνει ζωντανή η μητρική. Ποιές πιστεύετε ότι είναι οι βασικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές

Σ10: Πιο πολύ η γλώσσα είναι

E: Τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς;

Σ10: Εγώ δεν είχα θέμα με τα παιδιά μου. Και οι δάσκαλοι ήταν καλοί. Στη μεγάλη μου είπαν επειδή ήταν καλή και την έβλεπαν να τη πάω σε ελληνικό δημοτικό αλλά εγώ δε μπορούσα.

E: Τι συμβουλή θα δίνατε στους εκπαιδευτικούς για την εκπαίδευση των παιδιών σας.

Σ10: Σαν μια μητέρα δεν θα ήθελα εφόσον ζούμε στην Ελλάδα να μη υπάρχει ρατσισμός. Σαν μια μάνα εγώ αυτό πιστεύω.

Συνέντευξη 11

E: γεια σας, εγώ είμαι η Κρυσταλλία. Θα ήθελα αρχικά να μιλήσουμε για εσάς. Να μου πείτε για τον εαυτό σας, μέχρι ποια τάξη έχετε πάει, από πού είναι η καταγωγή σας, τι δουλειά κάνετε.

Σ11: εγώ είμαι από Σάτρις. Δημοτικό έχω τελειώσει. Παντρεύτηκα εκεί, έκανα δύο παιδιά, μετά κατεβήκαμε Ξάνθη. Μόνο δημοτικό, μετά όταν ήρθα εδώ πήγα 2^{ης} ευκαιρίας γυμνάσιο και ένα χρόνο πήγα και λύκειο νυχτερινό για να προσπαθήσω να μάθω καλύτερα και για τα παιδιά μου και για εμένα να ξέρω

E: αυτό το κάνατε για να μπορείτε στη συνέχεια να βοηθήσετε τα παιδιά με τα ελληνικά τους;

Σ11: Για τα παιδιά και για εμένα. Ας πούμε πηγαίνεις σε κάποιο γραφείο να μπορείς να συμπληρώσεις ένα χαρτί και να μπορείς να συνεννοηθείς. Είμαι εργάτρια σε εργοστάσιο δουλεύω με τουρσιά που είναι, καλά είναι.

E: στο χωριό όπως μου είπατε δεν είχατε την ευκαιρία να συνεχίσετε με το σχολείο. Πήγατε μέχρι το δημοτικό και μετά

Σ11: μετά δεν είχε

E: δεν είχε;

Σ11: όχι δεν είχε. Ούτε φροντιστήριο είχε, ούτε γυμνάσιο, ούτε κάτι παραπάνω δηλαδή για να μάθεις δεν είχε. Ούτε με λεφτά να πληρώσεις δεν είχε

E: καταλαβαίνω

Σ11: γιατί αυτό ήταν χωριό δεν είχε ούτε δασκάλους ούτε κάποιον να ξέρει παραπάνω

E: ήταν και μακριά από τη πόλη

Σ11: Ναι

E: πόσα παιδιά έχετε;

Σ11: δύο αγόρια έχω

E: τι ηλικίες;

Σ11: 29 ο μικρός και ο μεγάλος 35

E: μεγάλα παιδιά

Σ11: μεγάλα παιδιά ναι. Πολύ μεγάλα

E: πολύ μικρή είστε εσείς.

Σ11: μικρή παντρεύτηκα αλλά...

E: στο σπίτι ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως;

Σ11: κυρίως να σου πω, εμείς μιλάμε mix. Τουρκικά, πομάκικα και ελληνικά.

E: και τα τρία

Σ11: ναι, στο σπίτι πιο πολύ μιλάμε τα τούρκικα και τα πομάκικα. Εξω ελληνικά, αλλά καμιά φορά και ελληνικά γιατί μέχρι να σκεφτείς λες και την ελληνική

E: βγαίνουν όλα μαζί. Μα, εσείς τώρα που ξέρετε γλώσσες είναι λογικό. Τα παιδιά πήγαν νηπιαγωγείο;

Σ11: πήγαν, ναι

E: ποια θεωρείτε ότι ήταν τα θετικά;

Σ11: θετικό είναι πολύ γιατί και τη γλώσσα μαθαίνουνε, μαθαίνουνε και με τα παιδιά να συνεργάζονται, δηλαδή να μιλάνε, να παίζουνε, να κάνουνε και μέχρι να ξεκινήσει σχολείο το παιδί συνηθίζει. Είναι έτοιμο, μαθαίνει και ελληνικά βοηθάει να τα μαθαίνει.

E: όταν πήγανε στο νηπιαγωγείο γνώριζαν ελληνικά ή έμαθαν εκεί σιγά σιγά;

Σ11: γνώριζαν πολύ λίγο. Πιο πολύ εκεί έμαθαν, αλλά γνωρίζανε πολύ λίγο. λίγα πράγματα, βασικά δηλαδή του μιλούσαμε να ξέρουν λίγα πράγματα

E: αντιμετώπισαν κάποια δυσκολία;

Σ11: όχι, από την αρχή κλαίγανε μικρά παιδιά είναι μέχρι να συνηθίσουν, αλλά μετά όχι, όχι καθόλου.

E: ούτε με τη γλώσσα

Σ11: με τη γλώσσα όχι. Δε ξέρω πού γρήγορα έπιασαν

E: επειδή τους μιλούσατε και εσείς από το σπίτι

Σ11: μάλλον ναι. Και κάτι να μη ξέρει έρχεται και λέει μαμά εγώ αυτό άκουσα. Επειδή ξέραμε κατευθείαν λέγαμε, τους μιλούσαμε. Και όταν ξεκίνησαν νήπιο μετά και εμείς ξεκινήσαμε στο σπίτι πιο πολύ ελληνικά για να μπορεί πιο εύκολα να μάθουν τα παιδιά.

E: εσείς αν θα δίνετε μια συμβουλή σε κάποιον νηπιαγωγό για τα παιδιά σας ποια θα ήταν αυτή;

Σ11: Πιο πολύ υπομονή να έχουνε γιατί τα δικά μας τα παιδιά δε ξέρουν ελληνικά και πιο σιγά να τους μιλάνε δηλαδή, για να καταλάβει το παιδί. Αν δει ότι η κυρία τον αγαπάει και θέλει το παιδί να μάθει. Το παιδί πιο πολύ γιατί εγώ είδα και στα δικά μου παιδιά ερχόταν μαμά εγώ γιατί δε με αγαπάει η κυρία έρχεται κοντά και μου μιλάει, Τουράν έτσι και έτσι και Ομάν έτσι και έτσι και δε φοβόταν το παιδί, πιο άνετα ρωτούσε και τη κυρία

E: μπορούσε να εμπιστευτεί και τη δασκάλα και δεν αντιμετώπιζε προβλήματα.

Σ11: ναι, ναι. Ειδικά δημοτικό όταν έφτασε ο μεγάλος μιαν βδομάδα πήγαινε μια κυρία σε, που ήταν στο τέτοιο, αι γιάννη ήταν εδώ; Τόσο πολύ την αγάπησε και αυτή και αυτός πήγε μια βδομάδα έκατσε εκεί

E: αλήθεια;

Σ11: ναι, αλήθεια

E: τι ωραία

Σ11: δε ξέρω τα παιδιά μου ελεύθερα τα αφήναμε, αλλά και τα παιδιά έτσι είναι. Έμαθα γρήγορα και τα ελληνικά παρόλο που πήγαιναν στο μειονοτικό.

E: νομίζω ότι όταν μεγαλώνουν με πολλές γλώσσες μαθαίνουν πιο εύκολα

Σ11: ναι, βλέπω μετά και τα αγγλικά. Τα τούρκικα τους βοήθησαν πολύ, γιατί για να γράφεις μοιάζουν. Μοιάζει το γράψιμο.

E: είναι λατινικό το αλφάβητο. Δεν είναι ολόιδιο αλλά έχει κοινά στοιχεία.

Σ11: ναι, ναι.

E: αργότερα πώς επιλέξατε δημοτικό; Πήγαν στο μειονοτικό ή το ελληνικό;

Σ11: το μειονοτικό πήγαν

E: και οι δύο;

Σ11: ναι, και οι δύο

E: ποια πιστεύεται ότι ήταν τα θετικά και τα αρνητικά αυτής της επιλογής;

Σ11: είναι, δε ξέρω. Όπως το πιάσεις, έχει αρνητικά όταν το παιδί, δηλαδή με το ζόρι παίρνει τα γράμματα καλύτερα να πάει στο ελληνικό για να μπορέσει, αλλά όταν δεν έχει. Δεν ξέρω εμείς τότες έτσι το σκεφτήκαμε ας μάθουν και τούρκικα

E: ξέρανε τούρκικα;

E: ξέρανε, ξέρανε , αλλά όχι τόσο καλά όπως στα σχολεία. Γιατί τώρα και ο μεγάλος χρειάζεται και πτυχίο τούρκικο επειδή είναι δικηγόρος. Πήγε Κομοτηνή έδωσε πήρε και το πτυχίο. Ενώ αν δεν ήξερε καλά

E: δεν θα του ήταν τόσο εύκολο

Σ11: ναι, γι αυτό το σκεφτήκαμε, λέμε μπορεί να δυσκολευτεί στα ελληνικά, αλλά τα πιάσουμε φροντιστήριο να τον στείλουμε, να μάθει και τα τούρκικα. Γιατί μιλάμε εμείς, αλλά δε τα ξέρουμε όπως στο σχολείο καλά. Γι αυτό έτσι είπαμε κατευθείαν γλώσσες θα μάθει ενώ στα ελληνικά να πάει θα έχει δύο γλώσσες.

E: τα Πομακικά και τα ελληνικά

Σ11: ναι, τα τούρκικα μετά; Εξτρά πρέπει να πληρώνω. Αγγλικά πληρώνεις πάλι για να μάθει. Γι αυτό τέτοια επιλογή και εμείς και σε καλό μας βγήκε. Αν δε πήγαινε στο μειονοτικό μικρός δε θα κέρδιζε υποτροφία.

E: αντιμετώπισαν ποτέ κάποια δυσκολία τα παιδιά στο δημοτικό;

Σ11: το δημοτικό όχι όχι. Στο χωριό όταν ήταν ο μεγάλος όταν ξεκινήσαμε στο σχολείο δεν αντιμετώπισε, αλλά δεν είχε τούρκικα. Δε το μάθαιναν και ο δάσκαλος βάση δεν έδινε καθόλου. Εμείς πιο πολύ στο σπίτι προσπαθούσαμε, αυτός πιο πολύ να παίζουν. Όλη μέρα διάλλειμα έκανα τα παιδιά.

E: δηλαδή, έδινε σημασία στα μαθήματα;

Σ11: δεν έδινε. Πληρωνόταν για να είναι αγράμματοι τα παιδιά. Εμείς τον φωνάζαμε και στο σπίτι ερχόταν ο άνθρωπος για καφέ και λέγαμε, εμείς τα παιδιά μας θέλουμε να μάθουν. Ειδικά ο δικός μας θέλουμε να μάθει, οι άλλοι δε ξέρουμε τι θέλουν. Ε, λέει εγώ τόσο ξέρω.

Ε: δε γνώριζε και ο ίδιος;

Σ11: δε γνώριζε ακαδημαϊκός ήτανε μάλλον έτσι είχε πάρει παλιά. Τι ήτανε ένα εξάμηνο έκαναν και για πες μου εσύ, ακαδημία ήτανε.

Ε: και δεν έκανε και θρησκευτικά;

Σ11: ναι και θρησκευτικά δεν ήξερε δεν έκανε.

Ε: στη ουσία δε διδάσκονταν τίποτα

Σ11: τίποτα, όλη μέρα παίζανε τα παιδιά. Όλη μερα παίζανε και ανέκδοτα τους έλεγε. Ερχόταν στο σπίτι το παιδί και έλεγα, για να δω το μάθημα για να κάνουμε να μάθουμε. Δεν έχω τίποτα μας έλεγε.

Ε: τι να πει και το παιδί.

Σ11: και έτσι αποφασίσαμε ότι δε γίνεται θα φύγουμε Ξάθνη. Ήρθαμε εδώ και από την αρχή ξεκίνησε πάλι δημοτικό, ένα χρόνο είχε πάει εκεί. Πάλι από την αρχή.

Ε: και εδώ σε μειονοτικό πήγε

Σ11: ναι

Ε: εκεί ήταν καλύτερα τα πράγματα;

Σ11: ναι , καλύτερα ήταν. Τότες ήταν πολύ μεγάλη διαφορά από πάνω εδώ. Στα χωριά καθόλου δεν έδιναν βάση παλιά. Τώρα δε ξέρω.

Ε: και από τις δικές σας ηλικίες μου είπαν ότι δεν έδιναν βάση οι δάσκαλοι ή δε προσπαθούσαν

Σ11: πιο πολύ δεν ερχόντουσαν. Παλιά χιόνιζε πάρα πολύ. Συνέχεια χιόνι είχε και δεν ερχόντουσαν. Ευτυχώς ο χότζας ήταν από τη γειτονιά μας και

Ε: σας έκανε μάθημα:

Σ11: ναι, μας έκανε μάθημα ότι ήξερε ο άνθρωπος

Ε: τουλάχιστον υπήρχε κάποιος που προσπαθούσε

Σ11: θρησκευτικά, ναι ότι μπορούσε αλφαβήτα και ελληνικά αλφαβήτα προσπαθούσε ο άνθρωπος. Προσπαθούσε και στα ελληνικά να μας μάθει όχι μόνο τούρκικα. Παλιά ήταν δύο. Ο ένας μάθαινε τούρκικα και ο άλλος ελληνικά.

Ε: κανένας δεν ερχόταν;

Σ11: όχι, αυτός που έκανε τούρκικα ερχόταν γιατί ήταν από το χωριό μας, αλλά δεν καθότανε. Και έτσι και αλφαβήτα αναγκαστικά μας έκανε αυτός.

E: ο μικρός μου είπατε ότι δημοτικό και αυτός πήγε μειονοτικό αλλά τον πήρα με υποτροφία στο κολέγιο; Πως έγινε αυτό;

Σ11: και αυτός πήγε. Όταν ερχόταν σπίτι πολύ γρήγορα έπαιρνε το κεφάλι του. Ομάν έλεγα βγάλε να κάνει τα μαθήματα. Εγώ τα έκανα στο σχολείο. Ενώ ο μεγάλος πιο πολύ διάβαζε, συνέχεια. Αυτός πολύ γρήγορα τα έπαιρνε. Πηγαίνω ρωτάω τους δασκάλους, πρώτος είναι πολύ καλά πάει και έτσι μόνος του ήρθε και είπε μαμά έτσι και έτσι. Θα δώσω διαγωνισμό λέει, έστειλαν ένα χαρτί από το κολέγιο. Όποιος βγει πρώτος θα τον πάρουν δωρεάν γυμνάσιο και λύκειο. Ο μεγάλος του έλεγε σιγά να μη κερδίσεις, αφού δε διαβάζεις καθόλου.

E: δε διάβαζε αλλά παρόλα αυτά ήταν πολύ εύστροφος

Σ11: έξυπνος, γρήγορα τα έπιασε ότι έλεγε η κυρία. Όταν έβγαίνουν οι βαθμοί και αυτοί καλή ήταν έπιασε το κεφάλι του γρήγορα και έτσι κέρδισε υποτροφία.

E: τώρα ο μικρός ο γιός έκανε και το δημοτικό και το γυμνάσιο στο κολέγιο;

Σ11: ναι, το Ανατόλια στη Θεσσαλονίκη στο αμερικάνικο.

E: τώρα;

Σ11: τώρα τελείωσε οικονομικά

E: στο εξωτερικό;

Σ11: όχι, στη Θεσσαλονίκη. Μετά από εκεί έβγαλε το αριστοτέλειο. Δεν ήθελε να πάει εξωτερικό

E: από το κολέγιο μπορούν να βγουν έξω

Σ11: μπορούνε ναι, του έκαναν πρόταση να τον προετοιμάζουν για εξωτερικό, μας είπε εγώ δε θέλω να πάω και είπαμε εντάξει ότι θέλεις εσύ. Εκεί ήθελε αυτός. Εγώ δεν. Από την αρχή δεν ήθελα έλεγα μικρός είναι από δημοτικό να το στείλεις το παιδί εκεί.

E: πως ήταν για εσάς που έφυγε από το δημοτικό από το σπίτι;

Σ11: από την αρχή ήταν δύσκολα για εμάς.

E: ήταν και αυτός παιδί

Σ11: παιδί μικρό ήταν, αλλά τόσο πολύ τους πρόσεχαν στο Ανατόλια. Γιατί όταν τον έβλεπαν λίγο στεναχωρημένος να είναι ή κάτι με έπαιρναν τηλέφωνο και μου έλεγαν μίλησες σήμερα με τον Ομάν; Τον βλέπουμε κάπως στεναχωρημένο. Ή κάποιος αν του έλεγε κάτι, κανένα παιδί ή καμία κυρία ρωτήστε τον εσείς και αν έχει παράπονο από κάποιον να μου πείτε έλεγαν.

E: αντιμετώπισε ποτέ κάποιο πρόβλημα εκεί;

Σ11: όχι, ήταν όλα πολύ καλά. Απλώς επειδή ήταν μικρός έλεγε μαμά δεν έχω τίποτα αλλά εσένα πιθύμησα, αλλά πηγαίναμε και εμείς.

E: ε λογικό είναι ήταν και μικρό παιδάκι.

Σ11: πήγαινα και εμείς κάθε Παρασκευή τον παίρναμε σαββατοκύριακο και Κυριακή πάλι πίσω. Ένα χρόνο κάθε βδομάδα αυτό κάναμε. Ένα χρόνο. Τη δεύτερη χρονιά κάθε μήνα, γιατί δεν ήθελε.

E: θα συνήθιζε σιγά σιγά

Σ11: μετά λογικά δεν ήθελε να έρθει. Μετά μόνο τα ρούχα έδινε.

E: ε μεγάλωνε είχε και τους φίλους του εκεί, όμορφη πόλη και η Θεσσαλονίκη.

Σ11: ναι, απέκτησε φίλους εκεί για αυτό δεν ήθελε. Του έκαναν πρόταση για να πάει Αγγλία μετά. Γιατί λένε το κεφάλι του δουλεύει

E: ήταν πολύ καλός

Σ11: ναι, και μου είπαν και λέω αν θέλει αυτός ναι, αλλά μου είπα μαμά εγώ αριστοτέλειο θα πάω. Θα κερδίσεις του λέω; Θα κερδίσω είτε και κέρδισε. Οικονομικά τελείωσε εκεί.

E: μπράβο

Σ11: τώρα είναι Φιλανδία

E: δουλεύει στο εξωτερικό;

Σ11: ναι

E: νομίζω ότι είστε πολύ περήφανη για τους γιούς σας

Σ11: ναι, πάρα πολύ. Δόξα το θεό και οι δύο. Και ο μεγάλος νομική τελείωσε πρώτα και αυτός αριστοτέλειο, αλλά και ο μικρός. Αλλά φροντιστήρια πληρώσαμε για το μεγάλο για το μικρό όχι εκεί

E: ο μεγάλος σας ο γιος και γυμνάσιο πήγε στο μειονοτικό;

Σ11: όχι, ελληνικό πήγε μετά. Ελληνικό γυμνάσιο.

E: πως κάνατε αυτή την επιλογή και δε συνέχισε στο μειονοτικό;

Σ11: αυτόν ρωτήσαμε. Τώρα μεγάλωσε και του είπαμε θες εκεί ή εκεί; Και είπε εγώ θα πάω στο ελληνικό κατευθείαν γιατί από μικρός αυτός έλεγε εγώ θα γίνω δικηγόρος. Μικρό παιδί ήτανε και το έλεγε.

E: και τα κατάφερε όμως

Σ11: τα κατάφερε, ναι. Και χωρίς. Μία φορά είχε να δώσει ένα μάθημα. Χωρίς καθυστέρηση δηλαδή.

E: μπράβο του!

Σ11: από μικρός έλεγε εγώ θα γίνω δικηγόρος.

E: ήταν έξυπνα και με φιλοδοξίες τα παιδιά σας

Σ11: ναι, ναι.

E: ο μεγάλος μετά που πήγε στο Ελληνικό σχολείο αντιμετώπισε κάποια δυσκολία;

Σ11: να σου πω, όχι. Γιατί γυμνάσιο ούτε ήθελε φροντιστήριο. Του είπαμε αν θέλει να πάει, αλλά μόνο αγγλικά πήγε. Λύκειο όταν πήγε χρειάστηκε.

E: εκεί κάναμε οι περισσότεροι

Σ11: εκεί μου είπε τώρα θέλω να πάω φροντιστήριο, αλλά διάλεγε αυτός το φροντιστήριο. Όπου να' ναι δεν ήθελε

E: α έκανε μόνος του την επιλογή για το που θα πάει για να πετύχει το στόχο του.

Σ11: ναι, μόνος του στη δομή είχε πάει φροντιστήριο και μας είπε, αν με στείλετε εκεί θα πάω. Αλλιώς πουθενά αλλού δε πηγαίνω. Και το πιο ακριβώς φροντιστήριο πήγε και διάλεξε.

E: το έψαξε καλά. Ήθελε να είναι σίγουρος

Σ11: έλεγε αν είναι να πάω θα πάω εκεί. Αλλιώς δε θέλω αλλού να πάω φροντιστήριο.

E: μπράβο του. Εγώ νομίζω ότι τα παιδιά σας είχαν στόχους από πού μικρά. Ήτανε...

Σ11: δεν ξέρω. Ήξεραν τι ήθελαν;

E: ήξεραν τι ήθελαν.

Σ11: ο μικρός η αλήθεια είναι, δεν αποφάσιζε. Έλεγε θα δούμε. Μια έλεγε γιατρός μετά δεν ήθελε γιατρός. Ότι θες εσύ του έλεγα. Θες να σπουδάσεις, σπουδάζεις. Δεν θες...

E: είναι αυτό που είπατε, τα αφήνατε ελεύθερα να επιλέξουν.

Σ11: ναι, ναι πάντοτε. Γιατί καμιά φορά όταν ήτανε ο μικρός, ένα παιδί από παράθυρο είχε πέσει. Ε καμιά φορά βλέπω ζοριζότανε ο μικρός για το πανεπιστήμιο και εγώ του λέω αν δε μπορείς δε τα βγάζεις πέρα άστα δε θα τρελαθείς.

E: για να είναι καλά στη ψυχική του υγεία.

Σ11: ναι, να βλέπεις εσύ να είσαι καλά. Π.χ. ο άνδρας μου έλεγε

E: υπήρξε κάποια άλλη δυσκολία ή διαφορετική συμπεριφορά από τους δασκάλους ή από τους συμμαθητές όταν πήγε στο ελληνικό σχολείο;

Σ11: από τους συμμαθητές κάποιους

E: έχετε κάποιο παράδειγμα να μου πείτε;

Σ11: παράδειγμα όχι, απλώς όταν βγαίνουνε έξω δεν γκρίνιαζαν δεν είπαν τίποτα, αλλά από την αρχή μέχρι να συνηθίσουνε παρακολουθούσα εγώ. Βγαίνουν τα παιδιά και αυτός στην άκρη κοιτούσε μέχρι να συνηθίσει.

E: από μόνος του ή ένιωθε ότι τον αφήνουν και τα παιδιά;

Σ11: να σου πω την αλήθεια, δε ρωτούσα. Δεν ήθελα να του σκαλίσω εκείνο, να μη του μείνει μέσα.

E: ναι, για να μη το σκεφτεί έντονα.

Σ11: αλλά δε πήγε πού αυτό. Μία δύο μέρες που πήγε.

E: και μετά ενσωματώθηκε κανονικά.

Σ11: ναι, ναι. Και να σου πω πιο πολύ ήταν οι φίλοι του έλληνες παρά Πομάκοι.

E: αλήθεια;

Σ11: πιο πολύ ναι. Και οι δύο από γυμνάσιο που πήγαιναν έτσι ήταν.

E: είχαν μεικτές παρέες.

Σ11: ναι, και χριστιανούς και μουσουλμάνους και πάλι καλά τα παιδιά καλά πήγανε. Και τώρα ο μικρός όταν θα έρθει θα σταματήσει μια βδομάδα στη Θεσσαλονίκη να μαζευτούνε εκεί με τα παιδιά. Επειδή και πολλά χρόνια έμεινε αυτός εκεί και διακοπές να κάνουνε και να κάτσει εκεί.

E: ε όταν είσαι στο εξωτερικό και δε βλέπεις τους φίλους σου είναι δύσκολο. Όταν έρχεσαι θέλεις να περάσεις χρόνο και μαζί τους. Τόσα χρόνια, γιατί ο μικρός δε πέρασε μόνο τις σπουδές στη Θεσσαλονίκη ήταν από παιδάκι εκεί.

Σ11: ναι, από 11 χρονών πήγε.

E: είναι σαν να έχει περάσει όλη του τη ζωή εκεί. Νιώθω ότι αν τον ρωτήσουμε αν είναι από τη Ξάνθη ή τη Θεσσαλονίκη, πιο πολύ Θεσσαλονίκη θα πει.

Σ11: ναι, ναι έτσι είναι. Αφού λέει, μαμά αν γυρίσω εγώ δε πιστεύω στη Ξάνθη να ανοίξω κάτι να δουλέψω ή Θεσσαλονίκη ή Αθήνα.

E: μπορεί να έχει και περισσότερες ευκαιρίες εκεί

Σ11: μάλλον ή επειδή όπως είπες συνήθισε εκεί.

E: νομίζω θα ξέρει καλύτερα τη Θεσσαλονίκη από ότι τη Ξάνθη

Σ11: ναι, καλύτερα

E : Για το γλωσσικό σύστημα ποια είναι η άποψη σας; Το γεγονός οι Πομάκοι μαθητές ότι δε διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα αλλά πρέπει να ανταπεξέλθουν σε δύο ξένες γλώσσες.

Σ11: και να μάθουν αφού δεν έχει γραφή. Και να μάθεις τζάμπα είναι, μόνο για να μιλήσεις δηλαδή. Δε μπορείς κάπου να γράψεις. Να πας Βουλγαρία εντάξει πολύ λίγο καταλαβαίνεις, δε περνάει πουθενά.

E: τη μητρική σας γλώσσα μόνο από εσάς τη μαθαίνουνε

Σ11: ναι μόνο από εμάς.

E: στη Πόλυ μιλιέται ακόμη μητρική σας γλώσσα ή περισσότερο τα τούρκικα;

Σ11: τούρκικα και τώρα να σου πω η νεολαία πιο πολύ ελληνικά. Αλλά και τούρκικα. Στα ορεινά μιλάνε τούρκικα και πομάκικα μόνο ενώ στη Ξάνθη τούρκικα και ελληνικά, πομάκικα μόνο οι γιαγιάδες.

E: ποιές πιστεύετε ότι είναι οι κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές;

Σ11: δε ξέρω επειδή εγώ με τα παιδιά μου δε ζορίστηκα καθόλου δε μπορώ να σου πω και επειδή εργάζομαι δεν έχουμε χρόνο μαμάδες να μαζευτούμε για καφέ να μιλάμε. Αυτό το θέμα δε το γνωρίζω πολύ.

E: αν θέλατε να δώσετε μια συμβουλή στους εκπαιδευτικούς ποια θα ήταν αυτή;

Σ11: πιστεύω τα παιδιά από την αρχή με πιο ήρεμο τρόπο με πιο καλό τρόπο μέχρι να συνηθίσουν τα παιδιά, από την αρχή τα δικά μας τα παιδιά διστάζουν επειδή δε ξέρουν καλά τη γλώσσα, αλλά μετά το παιδί όταν δει τη κυρία θέλει να μάθει, να μη φοβάται από τη κυρία, πιο πολύ ανοίγουν και πιο γρήγορα παίρνουν τα παιδιά. Έβλεπα και τα παιδιά μου. Μαμά η κυρία πολύ με αγαπάει, εγώ τη ρώτησα αυτή μου εξήγησε, ήρθε κοντά μου, μου είπε. Και τώρα ακούω από τη φίλη μου που το μαλώνει καμία φορά, πηγαίνει νήπιο και έρχεται και λέει σήμερα δε θέλει να πάει. Ενώ το παιδί όταν κάτι κάνει και του εξηγεί με πιο καλό τρόπο έρχεται λέει τότε θα πάμε, να έρθει το αύριο να πάμε. Και εκείνη η κυρία πολύ καλή είναι. Λέει αυτή η κυρία πολύ με αγαπάει η άλλη κυρία όλο μαλώνει.

E: έχει σημασία πως θα είναι ο δάσκαλος απέναντι στα παιδιά.

Σ11: ναι, ειδικά νήπιο θέλει πολύ υπομονή. Τα παιδιά επειδή και πρώτη φορά απο τη μαμά αποχωρίζονται κλαίνε, γκρινιάζουν. Και δημοτικό όταν πάνε πολύ υπομονή θέλει και όταν ρωτάνε τα παιδιά πρέπει να δίνει βάση η κυρία να το βοηθήσει.

E: πολύ σωστά

Σ11: γιατί μαμά όταν ξέρει ελληνικά είναι καλά, αλλά όταν δε ξέρει πως θα βοηθήσει. Για αυτό τα δικά μας τα παιδιά θέλουν πιο πολύ προσοχή όταν το παιδί ρωτήσει κάτι να βοηθήσει η κυρία για να ανοιχτεί και αύριο μεθαύριο να ξανά ρωτήσει, να μη διστάζει.

E: καταλαβαίνω

Συνέντευξη 12

E: καλησπέρα, εγώ είμαι η Κρυσταλλία. Εσείς;

Σ12: Σεβδά ονομάζομαι

E: αρχικά θα ήθελα να μιλήσουμε λίγο για εσάς. Να μου πείτε από πού κατάγεσθε, το μορφωτικό σας επίπεδο, που ζείτε τώρα.

Σ12: εγώ μένω στο Εύλαλο που υπάγεται στη Ξάνθη, αλλά μεγάλωσα στη Πελοπόννησο λόγω της εργασίας του πατέρα μου, ήταν υπάλληλος σε τράπεζα. Έχω τελειώσει Τ.Ε.Ε νοσηλευτικής

E: πόσα παιδιά έχετε;

Σ12: έχω δύο παιδιά. Ένα αγοράκι και ένα κοριτσάκι, το αγοράκι μου είναι 15 χρονών και το κορίτσι μου είναι στα 6.

E: τα παιδιά πήγαν νηπιαγωγείο;

Σ12: ο γιός μου όχι, η κόρη μου ναι.

E: πως πήρατε αυτή την απόφαση;

Σ12: ο γιός μου δε πήγε γιατί είχε προβλήματα. Δεν ήθελε να πάει σχολείο, ήταν δεμένος μαζί μου και δε μπόρεσα να τον στείλω. Η κόρη μου όμως ακριβώς το αντίθετο, ήθελε να πάει. Είχε την αγάπη τη θέληση και πήγαμε.

E: ποια ήταν τα θετικά του νηπιαγωγείου;

Σ12: πάρα πολλά θετικά υπήρχαν. Καταρχάς στη γλώσσα δε προβληματίστηκε ποτέ και έμαθε πάρα πολλά πράγματα στο νηπιαγωγείο, ας πούμε τρόπους. Πώς να συμπεριφέρεται σε ένα παιδί, να μοιράζεται τα παιχνίδια που είναι βασικό στα παιδιά. Να κάνει παρέες. Περισσότερο με τη γλώσσα έχω δει εγώ τώρα διαφορά.

E: και από εσάς πηγάζει αυτό νομίζω, γιατί ούτε εσείς έχετε κάποιο θέμα με τη γλώσσα. Στο σπίτι κυρίως ποια γλώσσα μιλάτε;

Σ12: δυστυχώς τη τούρκικη γλώσσα μιλάμε. Στο γιό μου μιλούσα ελληνικά.

E; επειδή δε πήγε στο νηπιαγωγείο;

Σ12: ναι. Στη κόρη μου προσπαθώ τώρα να μιλάω ελληνικά περισσότερο και βλέπω ότι παίρνω και απαντήσεις στα ελληνικά. Στο γιό μου δεν έπαιρνα απαντήσεις και ακόμη δεν παίρνω απαντήσεις γιατί ντρέπεται

E: από μικρός το είχε αυτό;

Σ12: απο μικρός ντρέπεται, ναι.

E: όταν η μικρή πήγε στο νηπιαγωγείο γνώριζε ελληνικά ή εκεί έμαθε σιγά σιγά;

Σ12: Ήξερε μικρά πράγματα. Ας πούμε θα τη ρωτήσεις το όνομα το ήξερε, από πού είσαι, μπορούσε και απαντούσε. Τώρα τα έμαθε περισσότερο στο νηπιαγωγείο.

E: αντιμετώπισε κανένα πρόβλημα στο νηπιαγωγείο;

Σ12: τίποτα απολύτως

E: εσείς τι συμβουλή θα δίνατε σε ένα νηπιαγωγό για την εκπαίδευση των παιδιών σας;

Σ12: καταρχάς το κυριότερο είναι να κινηθεί σωστά στην αρχή της χρονιάς όταν ξεκινάει ένα παιδί ας πούμε στο προ-νήπιο, όπως η κόρη μου που ξεκίνησε ή και στο νήπιο. Να βοηθήσει περισσότερο τη κατάσταση, να κάνει σωστές κινήσεις ούτως ώστε να μη χάσουν το παιχνίδι μετά, όπως έχασα εγώ στο γιό μου το παιχνίδι αυτό. Δε μπόρεσαμε καθόλου να πάμε στο νηπιαγωγείο. ***** συμβουλές γονέων άγχη τους παράδειγμα

E: ευθυνόταν πιστεύετε η δασκάλα;

Σ12: εγώ πιστεύω ναι, γιατί ήταν πάρα πολύ αυστηρή, μου έκανε λάθος κινήσεις και παρόλο που απευθύνθηκα στα ΚΕΔΥ εγώ για τον γιό μου και έτσι ξεκινήσαμε το δημοτικό. Μου είπαν ότι έκανε αρκετά λάθη η δασκάλα. Που ήταν χρόνια δασκάλα.

E: ήταν αυστηρή μαζί του συγκεκριμένα; Δε του έδινε τη προσοχή που έπρεπε να πάρει; Τι συνέβαινε;

Σ12: δεν ήταν αυστηρή όχι, απλά έκανε λάθος κινήσεις. Ας πούμε έβαζε τιμωρίες, εμένα μου έλεγε θα κάτσεις εκεί δε θα δώσεις καθόλου σημασία στο γιό σου, θα έρθει να κλάψει κοντά σου, δε θα του μιλήσεις, θα κάνεις σαν να είσαι θυμωμένη. Όλα αυτά είναι λάθος κινήσεις, ένα παράδειγμα σου δίνω. Έτσι απομακρύνεις ακόμη περισσότερο το παιδί.

E: κατάλαβα

Σ12: αυτά ήταν απο τα κύρια λάθη

E: αργότερα πως επιλέξατε δημοτικό για τον γιό σας; Πήγε σε μειονοτικό ή σε ελληνικό;

Σ12: στο γιό μου αρχικά κινηθήκαμε με το ΚΕΔΥ. Ξεκινήσαμε ε μειονοτικό γιατί είπαμε ότι ίσως να είναι και η γλώσσα, που τελικά δε ήταν η γλώσσα. Ήταν καθαρά η δασκάλα και τα παιδιά του σχολείου που ήταν εκεί πέρα.

E: το μειονοτικό θα τον βοηθούσε να είναι πιο άνετος

Σ12: ναι, ,ε τη γλώσσα πιο άνετος, να μπορέσει να εξηγήσει τον εαυτό του και να καταλαβαίνει κάποια πράγματα. Ίσως τα ΚΕΔΥ λίγο, έτσι σκέφτηκε ότι μπορεί να είναι η γλώσσα, αλλάς τη τελική δεν ήταν η γλώσσα, ήταν καθαρά

E: καθαρά το ψυχολογικό κομμάτι

Σ12: αυτό ακριβώς

E: συνέχισε μετά να είναι στο μειονοτικό;

Σ12: όχι, εκεί στο μειονοτικό εμείς τον πήγαμε για κάποιο χρονικό διάστημα να δούμε πως θα πάει, πως θα εξελιχθεί και ανάλογος με αυτό θα αλλάξουμε ή θα μείνει εκεί πέρα. Και στη τελική κρίθηκε να αλλαχτεί βέβαια γιατί δε μάθαινε τίποτα.

E: αντιμετωπίσατε κάποια δυσκολία στο νέο δημοτικό; Αντιμετώπισε το παιδί κάποια δυσκολία;

Σ12: στη μάθηση;

E: ναι είτε στο περιβάλλον

Σ12: στο περιβάλλον ναι, αντιμετωπίσαμε σίγουρα. Γιατί σας λέω ότι είχαμε πάει με τα ΚΕΔΥ και ήταν ειδική δασκάλα εκεί και πρόσεχε. Για τη μάθηση του εμείς κάναμε ιδιαίτερα μαθήματα στο σπίτι για να μπορέσει να πάει το παιδί.

E: με τα άλλα τα παιδιά ο μικρός είχε βιώσει κάποια διαφορετική αντιμετώπιση ή εσείς;

Σ12: στους συμμαθητές ναι, μου έλεγε κάποια παράπονα ο γιός μου.

E: έχετε κάποια παραδείγματα;

Σ12: ναι, ας πούμε όταν πήγαινε στο σχολείο, δύο φοβίες είχε ο γιός μου. Η μία ήταν μην του λύσουν τα κορδόνια και μη το πετάξουν τα παπούτσια

E: τον απειλούσαν τα παιδάκια;

Σ12: δεν τον απειλούσαν απλά έτσι όπως καθόταν ο γιός μου, πήγαινε το άλλο το παιδί και τον πείραζε. Του γιού μου δε του αρέσει να τον πειράζουν

E; λογικό

Σ12: ήταν μια συγκεκριμένη περίπτωση η δικιά μας, άστο. Του λύναν τα κορδόνια, όχι του έπαιρναν το παπούτσι το πετάγανε και έλεγαν πήγαινε πάρε το παπούτσι σου. Όχι ο άλλος πήγαινε και του κατέβαζε τα παντελόνια, σαν μπούλινγκ ένα πράγμα.

E: μπούλινγκ κανονικό

Σ12: αυτό το θεματάκι το είχαμε πάρα πολύ εμείς το συγκεκριμένο και για αυτό ίσως δημιουργήθηκαν και αυτά τα ψυχολογικά που δεν ήθελε

E: λογικό, ο κόσμος των παιδιών μπορεί να γίνει πολλές φορές σκληρός.

Σ12: αυτό ακριβώς

E: εσείς νιώσατε ποτέ διαφορετική αντιμετώπιση από τους δασκάλους;

Σ12: εγώ ποτέ

E: γυμνάσιο πως επιλέξατε

Σ12: στο χριστιανικό πήγε

E: εκεί αντιμετωπίσατε καμία δυσκολία

Σ12: πότε, γιατί όσο μεγάλωσε άρχισε να στηρίζεται στα πόδια του, να έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του και στους γύρω του. Με αποτέλεσμα να μην έχει τέτοια προβλήματα

E: και με τα μαθήματα ήταν πλέον καλά

Σ12: ναι

E: με τις φιλίες του πως ήταν; Οι παρέες του ήταν μεικτές ή κυρίως με μουσουλμάνους

Σ12: να σου πω έχεις πέσει σε περίπτωση τώρα. Ο γιός μου δεν έχει παρέα. Είναι μόνος του ούτε μουσουλμάνους ούτε χριστιανούς.

E: είναι κλειστός χαρακτήρας;

Σ12: είναι κλειστός και αυτή τη στιγμή εγώ τον πιέζω. Του λέω, βγες έξω να βρεις κάποιον από το σχολείο σου.

E: και στο σχολείο νιώθετε ότι δε κάνει παρέες

Σ12: ναι

E: ίσως του έχει μείνει τραύμα

Σ12: αυτό ακριβώς. Του έχει μείνει τραύμα από αυτό που βίωσε, έτσι πιστεύω εγώ δε ξέρω.

E: τουλάχιστον το καταλαβαίνετε και είστε υποστηρικτική με αυτόν

Σ12: αυτό το έχω συζητήσει και με τους δασκάλους στο σχολείο και μας έχουν βοηθήσει πολύ σε αυτό.

E: αθτό είναι πολύ καλό

Σ12: ναι το έχω συζητήσει και αυτοί ας πούμε πάνε και του μιλάνε όταν κάθεται μόνος και τον παρακινούν να μιλήσει με τα άλλα παιδιά.

E; ποιες πιστεύετε ότι είναι οι βασικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές;

Σ12: η γλώσσα είναι το κυριότερο. Όχι σε όλα τα μειονοτικά παιδιά, σε μερικά μειονοτικά έχω δει ότι παίζει πάρα πολύ ρόλο η γλώσσα.

E; πιστεύετε ότι τα παιδιά, επειδή έχουν να ανταπεξέλθουν σε παραπάνω από μία γλώσσα όσο μεγαλώνουν, μπερδεύονται;

Σ12: δε νομίζω να μπερδεύονται. Είναι αναλόγως και το παιδί.

E: τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς ποια είναι;

Σ12: δεν ξέρω να σου πω γιατί ήμασταν και ιδιαίτερη περίπτωση.

E: τι προτάσεις θα κάνατε στους εκπαιδευτικούς για την εκπαίδευση των παιδιών σας;

Σ12: η συμβουλή μου καταρχάς είναι να είναι πιο κοντά στα παιδιά, να προσέχουν συγκεκριμένα τα ζωηρά παιδιά γιατί παίζει πάρα πολύ το μπούλινγκ στα σχολεία.

E: και εγώ τα ακούω αυτά και καμιά φορά αναρωτιέμαι πως μπορεί ένα παιδί να σκεφτεί έτσι

Σ12: κι όμως. Εκεί που δε σου έρχεται στο νου σου το κάνουν. Ακόμη και το μικρό το παιδί.

E: ακούμε τόσα στις ειδήσεις

Σ12: πριν από λίγο καιρό στις Η.Π.Α. ένα 6χρονο σκότωσε τον αδερφό του. 6 χρονών παιδί.

E: πρέπει οι γονείς να είναι κοντά στα παιδιά. Έχει σημασία τι τους δίνεις, τι ακούν και τι βλέπουν. Τι παίρνουν από το σπίτι. Άρα θα θέλατε να είναι πιο προσεκτικοί

Σ12: ναι, να δίνουν περισσότερη βάση στα παιδιά και όχι να κοιτάνε να δώσουν απλά το υλικό και να πάω για καφέ και τσιγάρο. Στο συγκεκριμένο σχολείο πάντως που πάει ο γιος μου έχω δει πολύ ενδιαφέρον από τους δασκάλους, όχι όλους, μερικούς.

E: θα θέλατε να μου πείτε και κάτι παραπάνω για τη κόρη σας;

Σ12: ξεκινήσαμε, την έστειλα εγώ προ-νήπιο. Εκεί είδα εγώ πάρα πολύ μεγάλη βελτίωση. Ήξερε να μοιράζεται τα παιχνίδια της, το φαγητό της ακόμα μοιραζότανε. Ας πούμε ένα παιδάκι έβλεπε και δεν έπαιζε, πήγαινε και του μιλούσε

E: τι όμορφο. Έτσι ήμουν και εγώ.

Σ12: ναι, προσπαθούσε να τη κάνει παρέα να μη κλαίει και αυτό έχει να κάνει και με τη δασκάλα πιστεύω αλλά είναι και στο παιδί.

E: σίγουρα έχει να κάνει και με τον χαρακτήρα του παιδιού.

Σ12: ε μετά εκεί έμαθε να τρώει, έμαθε να κάνει την ανάγκη της μόνη στη τουαλέτα, να σκουπίζεται μόνη της, να πλένει τα χέρια το πιο βασικό που δε μπορούμε να μάθουμε εμείς στα παιδιά μας. Ακόμη στο γιος μου σήμερα πλένε τα χέρια σου του λέω.

E: βοήθησε πάρα πολύ το νηπιαγωγείο στην εξέλιξη της μικρής

Σ12: πάρα πολύ. Από το παιδικό ξεκίνησαν όλα αυτά.

E: πήγατε και παιδικό;

Σ12: ναι, μόλις πέταξε τη πάνα η κόρη μου. Από εκεί μαθαίνουν πάρα πολύ τα παιδιά, σφουγγάρι είναι. Έτσι ξεκίνησε να μιλάει να αρπάζει ελληνικά και τέτοια και μου πέταγε και κάτι ελληνικά στο σπίτι μέσα και χαιρόμουν εγώ. Μετά ξεκίνησε νηπιαγωγείο σε ελληνικό γιατί θέλω τα ελληνικά να τα μάθει φαρσί όπως εγώ. Δε θέλω να τη σταματήσει πουθενά και τίποτα. Θέλω να μιλάει ελεύθερα, θέλω να μιλάει καθαρά, δε θέλω να κολλάει

E: για να μην αντιμετωπίσει και δυσκολίες στο μέλλον

Σ12: αυτό ακριβώς. Πιστεύω ότι με τον γιό μου θα έχουμε προβλήματα. Έτσι πιστεύω, αλλά με τη κόρη μου καμία σχέση. Εκείνη και με κλειστά μάτια μπορώ να τη στείλω.

E: έχετε σκεφτεί ποτέ να απευθυνθείτε σε κάποιον ψυχολόγο μήπως ανοιχτεί σιγά σιγά;

Σ12: Ψυχολόγο είχε το ΚΕΔΥ μίλησε εκεί πέρα

E: ανοίχτηκε καθόλου; Μίλησε παραπάνω;

Σ12: όχι, ήταν μικρός

E: σωστά ήταν πριν το δημοτικό. Τη κόρη σας που σκέφτεστε να τη στείλετε στη συνέχεια;

Σ12: τη κόρη μου σκέφτομαι ναι τη στείλω στο χριστιανικό εννοείται, αλλά σε ένα άλλο χωριό όχι εκεί που ανήκει να πάει, γιατί δεν είναι τόσο καλό το περιβάλλον.

E: το λέτε αυτό για τα παιδιά; Ο γιός σας εκεί πάει θέλετε πάει;

Σ12: ναι, εκεί ενδιαφέρονται πιο πολύ. Ίσως και να χρειαστεί και στη ξάνθη, θα το δούμε αυτό.

E: δε σας εμποδίζει το θέμα της απόστασης;

Σ12: όχι, καθόλου. Αρκεί να είναι καλό το περιβάλλον για το παιδί μου, στην απόσταση δεν δίνω σημασία.

E: σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

Συνέντευξη 13

E: Καλησπέρα, εγώ είμαι η Κρυσταλλία.

Σ13: Είμαι η Ντιλέκ

E: Θα ήθελα να μου πείτε μερικά πράγματα για εσάς, όπως τη καταγωγή, τι δουλειά κάνετε

Σ13: Είμαι στο Εύλαλο, δήμος Τοπείρου της Ξάνθης. Δουλεύω στο φούρνο του χωριού, δε μπόρεσα να σπουδάσω, οικογενειακά προβλήματα. Μόνο δημοτικό έχω βγάλει και τώρα στο φούρνο.

E: Η καταγωγή σας ήταν από εδώ;

Σ13: Από εδώ είναι, ναι.

E: Πόσα παιδιά έχετε;

Σ13: Ένα κοριτσάκι έχω 15 χρονών

E: Τρίτη γυμνασίου;

Σ13: Τρίτη γυμνασίου, ναι.

E: Νηπιαγωγείο έχει πάει;

Σ13: Ναι, πήγε.

E: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα θετικά του νηπιαγωγείου; Που ωφέλησε το παιδί;

Σ13: Εγώ ήθελα να πάει για να μαθαίνει να έχει παρέα, να έχει φίλες, να μοιράζεται τα πράγματα της. Στην αρχή ήταν πολύ δύσκολα, γιατί δεν ήθελε να μείνει χωρίς εμένα. Να σου πω, 2 μήνε και εγώ έξω στη πόρτα έμεινα και με βροχές και με όλα, αλλά μετα συνηθισε.

E: Καθόσασταν δύο μήνες έξω από η πόρτα να σας βλέπει;

Σ13: Έξω στη πόρτα ναι. Γιατί η δασκάλα τη κρατούσε από μέσα και αυτή απο το παράθυρο χτυπούσε πάμε με. Τη είπα, τις ώρες που έχεις θα μείνεις εκεί, θα φας πρωινό σου, φρούτα σου και το μεσημέρι εγώ θα έρθω να σε πάρω. Μέχρι να συνηθίσει, αλλά δεν αγανάκτησα 2 μήνες ήμουν εκεί και περίμενα στη πόρτα.

E: Δύσκολο και για εσάς και ψυχοφθόρο να βλέπεις το παιδί σου να κλαίει

Σ13: Δύσκολο είναι ναι. Γιατί πολύ κλάμα. Η κόρη μου να σου πω μέχρι 5 χρονών δεν είχε κλάψει τόσο, όσο μέσα σε 2 μήνες αυτά που έκλαψε.

E: Αλήθεια;

Σ13: Η δασκάλα μου έλεγε, αν θες πάρε και πιο νωρίς. Όχι, όπως θα συνηθίσει έτσι θα πάει. Την άφηνα 9 μέχρι 12 και εγω τρεις ώρες εκεί περίμενα. Αλλά τώρα είναι πολύ καλά. Της έλεγα εσύ θα μάθεις πως μοιράζεσαι ένα πράγμα, να μιλάς στα παιδιά, πως κάνει τα πράγματα. Δηλαδή αυτό είναι στο σχολείο που δεν μπορώ να δώσω εγώ στο σπίτι.

E: Εννοείται, γιατί δεν υπάρχουν και άλλα παιδάκια να έρθει σε τριβή

Σ13: Αυτό εδώ.

E: Στο σπίτι ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως;

Σ13: Τούρκικα μιλάμε να πω την αλήθεια, τούρκικα.

E: Τη μητρική σας γλώσσα

Σ13: Ναι, τα τούρκικα μιλάμε. Αν είναι στην ανάγκη θα μιλήσουμε την ελληνική γλώσσα.

E: Όταν πήγε η μικρή στο νηπιαγωγείο γνώριζε ελληνικά ή εκεί έμαθε σιγά σιγά;

Σ13: Είχαμε κάτι παιχνίδια που έλεγαν την αλφαβήτα, όμως όχι πάρα πολύ. Ήταν λίγο η ετοιμασία για να ξεκινήσει να μιλάει εκεί, αλλά από εκεί την έχει μάθει.

E: Αντιμετώπισε ποτέ κάποια δυσκολία στο νηπιαγωγείο;

Σ13: Είχε μεγάλη δυσκολία. Επειδή δεν ήξερε τη γλώσσα, στο σπίτι μιλούσαμε μόνο τουρκικά. Όταν πήγαμε εκεί εύκολα δε τη καταλάβαινε. Άργησα και εγώ να καταλάβω να βάζω έστω τη τηλεόραση να έχει να ακούει να μάθει λίγο, αλλά καλά συνήθισε άρχισε μετά να μιλάει.

E: Δε μπορούσε στην ουσία να καταλάβει τους συμμαθητές και τη δασκάλα της

Σ13: Ναι, πολύ δύσκολα ήταν και μπορεί και για αυτό να μην ήθελε να κάτσει, επειδή δε καταλάβαινε.

E: Δυσκολεύτηκε να κάνει και παρέα

Σ13: Ναι

E: Αλλά μετά σιγά σιγά μου είπατε ήταν καλά

Σ13: Ναι μετά συνήθισε έκατσε 2 χρόνια καλά

E: Αν δίνετε μια συμβουλή σε κάποιον νηπιαγωγό, τι θα του λέγατε;

Σ13: Εμένα στο νηπιαγωγείο ήταν πολύ καλή, στο δημοτικό δεν ήταν. Δεν άλλαξα σχολείο και ήταν λάθος μου, το σωστό το έκανε η Σεβδά που άλλαξε και πήρε το παιδί από εκεί. Αλλά στο δικό μας το σχολείο ήτανε αυτό πρόβλημα. Στα άλλα μειονοτικός δεν ήταν έτσι.

E: Δημοτικό μετά πως επιλέξατε, πήγε στο μειονοτικό;

Σ13: Μειονοτικό πήγαμε, γιατί εδώ στη παρέα της πήγαν όλοι μειονοτικό. Ήθελα να την αφήσω εκεί που ήταν για να μπορέσει να συνεχίσει μόνο τα ελληνικά. Επειδή μένω στην οικογένεια μου, η μάνα μου επειδή έκλαψε κάνα δύο μήνες η κόρη μου, μου λέει ας' την. Της λέω είναι το θέμα να μάθει ελληνικά, όχι να πάει σε μειονοτικό. Εγώ δεν ήθελα να πάει.

E: Μειονοτικό;

Σ13: Ναι, δεν ήθελα. Ειδή μένω στην οικογένεια μου και επειδή πήγαίνα και στη δουλειά, δε μπορούσα να διαλέξω πολλά πράγματα για να μην έχουμε θέματα. Μετά όμως είπα θα πάει

κανονικά γυμνάσιο. Αλλά να σου πω την εβδομάδα τρεις μέρες ήμουνα στο σχολείο. Δεν ήμουν ευχαριστημένη καθόλου. Δεν είχαμε μαθήματα

E: Τι εννοείται; Δεν τους έβαζε πράγματα ο δάσκαλος;

Σ13: Δε τους έβαζε και μου έλεγε μόνο εσύ έχεις πρόβλημα που τα παιδιά δεν έχουν μαθήματα. Λέω, εγώ κρίμα δεν είναι να ξυπνήσω τη κόρη μου 7:30 η ώρα για να έρχεται εδώ και να μη κάνει τίποτα και να μη μαθαίνει τίποτα; Άμα θέλει παρέα έχει και στο σπίτι να βγει, δε τη στέλνω για να παίζει. Εγώ θέλω το παιδί μου να μαθαίνει κάτι για να προχωράει στα μαθήματα της, εγώ μετά πήρα κοπέλα για να προχωρήσει να μπορέσει μετά να πάει γυμνάσιο. Εγώ 2 χρόνια πλήρωνα κοπέλα στο σπίτι για να προχωράει

E: Κάνατε μαθήματα ιδιαίτερα

Σ13: Ιδιαίτερα ναι, 2 χρόνια κοπέλα πλήρωνα.

E: Για να μπορέσει να είναι στο επίπεδο να πάει γυμνάσιο. Σε όλα τα χρόνια του δημοτικού συνέβαινε αυτό;

Σ13: 6 χρόνια αυτό το πρόβλημα είχαμε. Δεν ήμουν ευχαριστημένη καθόλου και η κόρη μου επειδή μετά συνήθισε εκεί και ήταν όλα τα παιδιά τα δικά μας, δεν ήθελε να αλλάξει σχολείο.

E: Ε είχε τις φίλες της εκεί, παιδί ήταν.

Σ13: Οι φίλες της εκεί, αλλά άμα ήτανε τώρα όπως σκεφτόμουνα έπρεπε να βάλω ένα όριο. Όχι μαμά εσύ δε διαλέγεις αυτό το σχολείο, έπρεπε να πω. Άμα είναι να γυρίσω πίσω δε θα τη πήγαινα εκεί.

E: Πιο θεωρείτε ότι ήταν το αρνητικό σε αυτή την επιλογή;

Σ13: Τη δυσκόλεψε με τη γλώσσα. Ήταν πιο καλά, ήταν να μαθαίνει ελληνικά πολύ ωραία. Εγώ που μιλάω, δεν είναι σωστά και καταλαβαίνω δεν είναι σωστά, αλλά δε σπούδασα, δεν έκανα. Αυτό μπορώ μιλάω και λέω συγγνώμη δε προχωράω για να μιλήσω καλά ελληνικά και λέω η κόρη μου, εσύ μπορείς να μιλήσεις. Γιατί εδώ μείναμε, εδώ γεννηθήκαμε. Είναι η ζωή μας εδώ.

E: Θα συνεχίσει και τις σπουδές εδώ φαντάζομαι από ατά που μου λέτε.

Σ13: Ναι και που ξέρεις ποιόν θα παντρευτείς, μπορεί να αλλάξεις για αυτό της λέω πρέπει να μάθεις καλά ελληνικά, να σπουδάσεις, να γίνεις κάτι. Τώρα προσπαθεί και με τα μαθήματα.

E: Συνεχίζει και με τα ιδιαίτερα;

Σ13: Συνέχιζε ναι, τώρα έχει 2 μήνες που σταματήσαμε. Καλά είναι, λέει. Και αγγλικά πάει τώρα. Αν βλέπω ότι δεν είναι όριο της καλά όμως ξανά θα γυρίσουμε. Τουλάχιστον αυτό το χρόνο να περάσει έτσι να προχωράει για να μη κάνει πίσω βήμα που δε ξέρει. Εγώ από το σχολείο που είναι τώρα περνάω συνέχεια και ρωτάω τη συμβαίνει. Δίνει σημασία, δεν δίνει σημασία, προχωράει καλά; Με ποιες είναι παρέα να δω. Να σου πω εγώ λίγο παραπάνω κάνω προσπάθεια να είμαι από πάνω της κεφάλι.

E: Το κάνετε επειδή τη νοιάζεστε

Σ13: Ξέρεις τι με είπε ο διευθυντής και μια δασκάλα που ήταν; Τόσα χρόνια που είμαστε εδώ μου λέει, πρώτη φορά μια μαμά έρχεται τόσο για το παιδί να δει πως πάει.

E: Αλήθεια

Σ13: Πως γίνεται αυτό; Εδώ χιλιάδες παιδιά περνάνε στο χρόνο. Κάθε χρόνο παιδιά έρχονται. Ναι, αλλά 7 χρόνια εδώ με λέει ούτε τηλέφωνο δε παίρνουνε. Λέω πως γίνεται. Η παιδί μου θα βγει 7 από το σπίτι, θα γυρίσει 2 και τι έκανε, πως ήταν σχολείο. Γιατί αυτοί έχουν ευθύνη. Τι παρέες της βλέπουν, πως πηγαίνει στο σχολείο, είναι νευρική είναι ήσυχη; Αυτά ο δάσκαλος πρέπει να με ενημερώσει.

E: Σας καταλαβαίνω, έχετε δίκιο.

Σ13: Να με πει η κόρη σου είναι ήσυχη αυτές τις μέρες δε πάει καλά ή είναι νευρική δε είναι σημασία στο σχολείο. Εγώ που το στέλνω μετά τις 7 είναι δικό σου ευθύνη. Αν τυχαίνει κάτι στο κόρη μου εγώ εσένα θα πιάσω.

E: Στο γυμνάσιο σας τα είπαν αυτά

Σ13: Ναι, χαίρετε η δασκάλα. Εγώ της λέω δε σπούδασα, δεν έχω καλά ελληνικά. Δεν σημαίνει ότι εκεί που είμαι εγώ θα μείνει και η κόρη μου εκεί.

E: Ήταν και άλλα τα χρόνια τότε με εσάς άλλα τα χρόνια τώρα με τη μικρή.

Σ13: Αυτό. Εγώ και να ήθελα να σπουδάσω από την οικογένεια δε μπορούσα. Και το εξήγησα και στη κόρη μου. Εγώ δουλεύω έχεις ευκαιρία, είμαστε καλά. Μπορείς να σπουδάσεις.

E: Είστε από πίσω για τα πάντα

Σ13: Τα πάντα! Είμαι πίσω της μέχρι να βγει. Θες δικηγόρος να πάς; Όπου θα πας. Το θέμα είναι μόνο εσύ να διαβάσεις και να θέλεις κάτι.

E: Στο γυμνάσιο αντιμετώπισε κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα;

Σ13: Όχι, με τη γλώσσα καλά πήγαμε είχαμε και τα μαθήματα σπίτι. Μέχρι τώρα δόξα το θεό καλά πήγαμε. Όταν πήγε είχε και παρέα στη αρχή κάτι κορίτσι από εδώ, μετά έκανε και άλλες παρέες. Οι δάσκαλοι καλά ήτανε όλοι

E: Ήταν και πολύ βοηθητικοί με εσάς οι καθηγητές μου είπατε

Σ13: Βοηθητικοί όλοι. Δηλαδή να σου πω εγώ λέω πάντα στη Σεβδά τη τη φιλενάδα μου, πήρα ρώτησα. Μου λέει, εσύ δουλεύεις και κάνει αυτά; Προσπάθεια κάνω.

E: Έτσι είναι οι μαμάδες

Σ13: Είναι και πάνω στο δρόμο μου το σχολείο για τη δουλειά, αλλιώς παίρνω τηλέφωνο. Όλα μου τα λέει αν πήγε καλά, αν δεν έγραψε γιατί δε διάβασε ή δεν ήθελε.

E: Άρα τη προσέχουν.

Σ13: Ναι, άμα νοιάζεσαι εσύ αυτοί το σκέφτονται. Καμιά φορά μου έλεγε η μικρή εσύ δε με βοηθάς. Έχουμε κοπέλα να σε βοηθάει της έλεγα για ότι θες.

E: Εσείς δυσκολευόσασταν

Σ13: Εγώ δε καταλαβαίνω πολλά πράγματα

E: Το θέμα είναι ότι της παρέχετε ότι μπορείτε για να βοηθήσετε. Είναι καλή

Σ13: Καλή είναι. Και τα παίρνει χωρίς να διαβάζει πάρα πολύ, αλλά μερικές φορές δε θέλει.

E: Ε και τα παιδιά καμιά φορά κουράζονται.

Σ13: Ναι, τώρα και με τα αγγλικά θα δώσουμε και lower εκεί κουράζεται, λίγο δύσκολα είναι. Όλα μαζεμένα έρχονται.

E: Επειδή πέφτουν πολλές υποχρεώσεις μαζί, είναι λογικό.

Σ13: Και η ηλικία τώρα, να βγουν έξω να πάνε για καφέ. Είναι πολύ δύσκολα

E: Υπομονή θέλει και σιγά σιγά θα βγαίνουν τα πράγματα.

Σ13: Υπομονή θέλει από εμάς.

E: Νιώθετε ότι τα παιδιά επειδή από μικρά έπρεπε να ανταποκριθούν σε παραπάνω από μια γλώσσα αντιμετώπισαν δυσκολία με αυτό;

Σ13: Ναι, μερδευόντουσαν. Και πιο μπροστά έλεγα επειδή μιλούσαμε τουρκικά να έβαζα τη τηλεόραση στα ελληνικά και λίγες λέξεις μισά μισά να τα λέγαμε για να μπορέσει. Γιατί της αδερφής μου τώρα μιλάνε και τα δύο είναι 2,5 και έχει μάθει και την αλφαβήτα ολόκληρο μετράει μέχρι 20 και τουρκικά και ελληνικά και αγγλικά

E: 2,5 χρονών ε;

Σ13: Ναι, γιατί η μαμά της και αγγλικά και ελληνικά και τουρκικά τη κάνει. Εμένα το λάθος μου ήταν εκεί, δε τη δούλεψα τα ελληνικά όταν ήταν μωρό.

E: Οι παρέες της κόρης σας πώς ήταν;

Σ13: Με όλους είχε από μικρή και χριστιανούς και μουσουλμάνους.

E: Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι βασικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζεις ένας μειονοτικός μαθητής;

Σ13: Πιστεύω με τη γλώσσα πιο πολύ δυσκολεύονται. Το θέμα ήταν το δικό μας δηλαδή, επειδή δεν άρχισε απ την αρχή να μιλήσει ελληνικά αλλιώς δε θα είχαμε πρόβλημα καθόλου

E: Τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς;

Σ13: Η μάνα μου δε σπούδασε καθόλου, δεν ήξερε να μιλήσει. Για αυτό το λόγο εμείς μιλάμε μόνο τουρκικά στο σπίτι. Αλλιώς 50% τις λέξεις μας είναι ελληνικά. Να σε πω, πολλές λέξεις λέμε ελληνικά δε λέμε τις τουρκικές όταν μιλάμε τουρκικά.

E: Κάνατε μια μίξη και των δύο

Σ13: Ναι, με τη φιλενάδα μου εγώ 70% ελληνικά μιλάμε και 30% τουρκικά

E: Κατάλαβα. Αν θα θέλετε να δώσετε μια συμβουλή στους εκπαιδευτικούς για τα παιδιά σας σε όλες τις βαθμίδες, ποια θα ήταν αυτή;

Σ13: Να τους προσέχουν περισσότερο στη γλώσσα. Γιατί αν μάθουν καλά τη γλώσσα δε θα στεναχωρηθούν για τίποτα μετά.

E: σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

Συνέντευξη 14

E: Καλησπέρα, εγώ είμαι η Κρυσταλλία.

Σ14: Εγώ ονομάζομαι Γκιουτλσερέν

E: Θα ήθελα αρχικά να μιλήσουμε λίγο για εσάς.

Σ14: Εγώ μένω εδώ στο χωριό Εύλαλο, εδώ γεννήθηκα εδώ μεγάλωσα. Σχολείο πήγα μόνη δημοτικό. Και στη συνέχεια δουλεύω με τα χωράφια, στο εργοστάσιο πήγα, με τις δουλειές αυτές ασχολούμαι.

E: Τώρα έχετε κα δική σας επιχείρηση

Σ14: Ναι, τώρα είμαι μόνη

E: Πόσα παιδιά έχετε;

Σ14: Μια κόρη

E: Πόσο χρονών είναι

Σ14: 14 είναι τώρα γυμνάσιο

E: Στο σπίτι ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως;

Σ14: Είναι τούρκικα, μερικές φορές μιλάμε και ελληνικά. Αυτά ξέρουμε βασικά.

E: Τουρκικά είναι η μητρική γλώσσα

Σ14: Η μητρική ναι.

E: Το παιδί πήγε νηπιαγωγείο;

Σ14: Πήγε ναι.

E: Ποια θεωρείτε ότι είναι τα θετικά σε αυτό;

Σ14: Ήθελε να πάει γιατί είχε παιδιά. Έκανε παρέες εκεί μάθαινε πράγματα και εγώ ήθελα να πάει και τη πήγα και δεν αντιμετώπισα πρόβλημα καθότανε, της άρεσε.

E: Όταν πήγε στο νηπιαγωγείο ήξερε Ελληνικά;

Σ14: Εκεί έμαθε σιγά σιγά. Δηλαδή εγώ με αυτά που ξέρω από το δημοτικό και δεν ξέρω πολύ καλά, δε πήγα γυμνάσιο

E: Μα μιλάτε πολύ καλά και καθαρά

Σ14: Ναι, αλλά έμαθα μόνο από τις παρέες με τα κορίτσια. Δεν είναι από το σχολείο που έμαθα τα ελληνικά. Θα ήμουν καλύτερα αν πήγαινα σχολείο. Μερικές φορές λέω κάτι λάθος με διορθώνουν. Αν είχα πάει σχολείο θα ήξερα ακόμη καλύτερα. Γιατί είχα φόντα αλλά δε με άφησαν να πάω παραπάνω γιατί τότε όλοι δούλευαν.

E: Καταλαβαίνω. Αντιμετώπισε ποτέ κάποια δυσκολία η μικρή στο νηπιαγωγείο;

Σ41: Όχι, δεν μου έδειξε καμία φορά. Δεν πήγε στο μειονοτικό και δεν ζορίστηκε. Αυτά που έμαθε ελληνικά από την αρχή, μόνο ελληνικά μιλούσαμε μεταξύ μας. Και με τα παιδάκια κατευθείαν έδεσε. Είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη. Ξέρει πάρα πολύ καλά τα ελληνικά. Ακόμα ελληνικά μιλάει, εγώ και να πω τούρκικα μου απαντάει ελληνικά.

E: Αλήθεια;

Σ14: Ναι, γιατί όλες οι φίλες ήτανε χριστιανές

E: Δημοτικό πως επιλέξατε; Πήγε στο μειονοτικό ή στο χριστιανικό;

Σ14: Στο χριστιανικό πήγε.

E: Ποια κρίνατε ότι ήταν τα θετικά αυτής της επιλογής;

Σ14: Ήταν καλύτερο. Εγώ ήθελα γιατί το παίρνω απόφαση από εμένα ας πούμε. Ζούμε εδώ στην Ελλάδα και ζοριζόμαστε να μιλήσουμε, να συνεννοηθούμε. Δεν ήθελα το παιδί μου να είναι έτσι ας πούμε. Ήθελα να ξέρει πέντε πράγματα καλά. Λοιπόν, δε θέλω δηλαδή πολλά-πολλά από τη κόρη μου, αλλά θέλω να μάθει καλά τα ελληνικά, να κάνει δηλαδή να μπορεί στο γιατρό να πάει μόνη της ή οτιδήποτε

E: Για να μη ζοριστεί

Σ14: Να μη ζοριστεί αύριο μεθαύριο να μην έχει πρόβλημα

E: στο δημοτικό αντιμετωπίσατε ποτέ κάποιο πρόβλημα; Ή εσείς ή η μικρή.

Σ14: Όχι, ποτέ. Αλλά ο πατέρας της με δημιούργησε πρόβλημα

E: Δηλαδή;

Σ14: Δηλαδή κάθετα στη Κομοτηνή, ίσμο ο άνδρας μου ήταν από εκεί. Δε ξέρω γιατί το είχαμε αυτό, αλλά ήθελε να με δημιουργήσει πρόβλημα αλλά ε τον άφησα καθόλου. Και τον χωρισμό μας

E: Πρόβλημα που το παιδί πήγε στο χριστιανικό; Δεν ήθελε εκείνος;

Σ14: Όχι, αλλά εγώ δεν τον άκουσα. Χώρισα και δεν τον άκουσα.

E: Για το παιδί;

Σ14: Για το παιδί, ναι. Δεν έκανα τίποτα κακό, ήθελα να μάθει πέντε πράγματα παραπάνω για αυτό δε θα τον άκουγα κιόλας.

E: Στο κάτω κάτω στο σπίτι μιλούσατε τούρκικα δε θα χανόταν η γλώσσα του παιδιού, ούτε τα έθιμά σας ούτε τίποτα. Δε προσπαθήσατε να μάθετε στο παιδί μόνο μία γλώσσα.

Σ14: Ναι

E: Στο γυμνάσιο συνέχισε και πήγε στο χριστιανικό;

Σ14: Ναι

E: Εκεί πως ήταν τα πράγματα;

Σ14: Πολύ καλά ήταν γιατί και το δημοτικό του ήταν ελληνικό και το γυμνάσιο μετά δεν έχει τούρκικα. Και ήταν πάρα πολύ διαφορετικό από τα παιδιά τα άλλα που πήγαν τούρκικο και μετά ζορίστηκαν να παν χριστιανικό.

E: Η μικρή δεν αντιμετώπισε τέτοια θέματα;

Σ14: καθόλου, καθόλου. μερικές φορές τα παιδιά μου έλεγαν δεν ξέρω αν πείραζε τη κόρη μου, ποτέ δε μου είπε, μαμά λέω το όνομα μου και μου λένε τι είναι αυτό Γκιούλ. Τριανταφυλλιά; Ναι, αλλά Γκιούλ-νour είναι το όνομα και μου λέει ρωτάν τα κορίτσια πολύ καλά μιλάς τα ελληνικά ρε Γκιούλνour. Τι είναι αυτό, το όνομα γιατί είναι έτσι; Λέει, είναι τούρκικο. Α, μουσουλμάνο είσαι; Ναι. Αλλά πολύ καλά ξέρεις τα Ελληνικά. Ναι λέει είναι κακό; (γελάει)

E: Δεν αντιμετώπισε ποτέ καμία διάκριση

Σ14: Όχι, όχι. Όπου έλεγαν έμπαινε. Δεν τραβήχτηκε καθόλου να σκεφτεί ότι θα πουν και δε θα καταλάβω. Δεν είχε η κόρη.

E: Σε αυτό βοηθήσατε και εσείς με τις επιλογές σας στο να μην αντιμετωπίσει κανένα πρόβλημα.

E: Αν θα δίνετε κάποια συμβουλή σε ένα νηπιαγωγό για τα παιδιά σας, τι θα θέλατε να του πείτε;

Σ14: Να προσέχουν λίγο παραπάνω τα παιδιά, γιατί τότε που πήγαιναν, δεν έτυχε σε εμένα έτυχε να χτυπήσει ένα παιδάκι ένα άλλο παιδάκι και έσπασε το δάχτυλο. Εγώ αυτά δε τα ήθελα. Τα παιδιά μας όταν πήγαιναν μερικοί που έχουν τον ρατσισμό όταν σπρώχνεις η δασκάλες δε προλάβαιναν να τα δούνε. Εκεί ήθελε λίγο προσοχή αυτοί τουλάχιστον να πουν ότι δεν υπάρχει πρόβλημα, δεν υπάρχει παιδιά αυτό, δε θα χωρίσουν τα παιδιά

E: Οι παρέες της μικρής ήταν μικτές;

Σ14: Η κόρη μου ήταν μοναδική και δεν ήταν μουσουλμάνοι καθόλου

E: Δεν έκανε με μουσουλμάνους καθόλου;

Σ14: Καθόλου. Μοναδική ήταν που τη πήγα, 90 παιδιά ήταν και ήταν όλοι χριστιανοί. Για αυτό είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη που ήταν η μοναδική στο σχολείο

E: Νιώθατε ότι κάνετε κάτι καλό

Σ14: Ναι.

E: Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές;

Σ14: Δυσκολεύονται με τη γλώσσα. Ή δική μου είναι πρώτη τα πάει πολύ καλά σε όλα και μαθηματικά, λίγο καμιά φορά με το μάθημα τη γλώσσα μπορεί να με ζητήσει βοήθεια και εγώ επειδή δε ξέρω τη λέω ζορίσου λίγο. Πιάνει όλα τα άλλα που της είναι παιχνίδι και αυτό το αφήνει για το τέλος, αλλά καλή είναι. Και εγώ τη λέω τα άλλα τα ξέρεις πιάσε πρώτα αυτό που κολλάς λίγο.

E: Τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς ποια είναι;

Σ14: Δε μπορούμε να βοηθήσουμε με τη γλώσσα, γιατί δε πήγα γυμνάσιο δε με έστειλα εγώ ήθελα

E: Ήταν άλλα τα χρόνια τότε

Σ14: Εγώ ήθελα. Ο αδερφός μου δεν ήθελε, ξέχναγε τη τσάντα σπίτι. Γίνεται να πας σχολείο και να ξεχνάς τη τσάντα σπίτι; Δε γίνεται. Είπα εγώ θέλω, αλλά μου είπαν δε μπορούμε και πήγα αναγκαστικά δουλειά.

E: Αν μπορούσατε να πείτε κάτι στους εκπαιδευτικούς τι θα ήταν αυτό;

Σ14: Είναι πολύ κάλοι, έχουν ενδιαφέρον, προσέχουν, βάζουν μαθήματα. Παίρνω τηλέφωνο να δω τι γίνεται

E: Παίρνετε τηλέφωνο να μάθετε για τη πρόοδο;

Σ14: Ναι και μου λέει σας παρακαλώ δείτε έδωσα κάτι και δεν έκανε και ελέγχω εγώ

E: Δείχνετε το ενδιαφέρον και αυτοί τα προσέχουν τα παιδιά δεν έχετε παράπονο δηλαδή.

Σ14: Ναι τα προσέχουν, αλλά είναι και στο παιδί.

E: Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

Συνέντευξη 15

E: Καλησπέρα, εγώ είμαι η Κρυσταλλία

Σ15: Εγώ είμαι η Γκιουλτζάν

E: Θα ήθελα να μιλήσουμε πρώτα για εσάς. Να μου πείτε μερικά πράγματα όπως τη καταγωγή σας, το μορφωτικό σας επίπεδο, τι δουλειά κάνετε

Σ15: Έχω τελειώσει λύκειο, πήγα πανεπιστήμιο μία χρονιά και μετά το παράτησα λόγω ότι έχασα το μπαμπά μου και ήμασταν πολλά αδέρφια και έπρεπε να βοηθήσουμε ο ένας τον άλλο. Είμαι από τη Ξάνθη, από ένα χωριό που λέγεται παλιά Χρύσα.

E: Μου αναφέρατε λίγο πριν ξεκινήσουμε ότι ο μπαμπάς ήταν τούρκος και η μαμά Πομάκα;

Σ15: Μάλιστα

E: Άρα έχετε και τα δύο

Σ15: Έχω και τα δύο γονίδια

E: Τι δουλεία κάνετε;

Σ15: πριν ένα χρόνο είχα δουλεία. Σε κάποιες εταιρίες βοηθούσα, με παίρναν αναπληρωματικά να δουλέψω, αλλά έκανα. Πήγαινα σε εταιρίες ιατρικές πλαστικές που λέγεται. Μετά πήγα κάτι σχολές αυτοάμυνα που λένε κάναμε λίγο. Έκανα πολλές δουλειές. Όταν ήμουν μικρή άρχισα να δουλέψω από 14 χρονών στη Θάσο, σε ένα ξενοδοχείο το Άμμος. Χειμερινές δούλευα στη καβάλα σε ένα ξενοδοχείο.

E: άρα δουλεύατε από πολύ μικρή.

Σ15: ναι. Μετά από εκεί παντρεύτηκα και 10 χρόνια δε δούλεψα, αλλά έκανα γεωργικά. Ήμουν στα χωράφια.

E: τώρα ζείτε στο Εύλαλο;

Σ15: ναι, στο Εύλαλο ζω.

E: Πόσα παιδιά έχετε;

Σ15: Έχω δύο.

E: Τι ηλικίες;

Σ15: Μια κόρη 27, ένα γιό που θα κλείσουμε τώρα τα 23 αυτά

E: στο σπίτι συνήθως ποια γλώσσα μιλάτε;

Σ15: Συνήθως τη δικιά μας, τη Τούρκικη γλώσσα μιλάμε. Για να έχουν πιο καλή ανατροφή μιλάγαμε και ελληνικά για τα παιδιά.

E: Όταν ήταν μικρά;

Σ15: όταν ήταν μικρά ναι. Γιατί πήγαν νηπιαγωγείο, παιδικό σταθμό και ήθελαν οι δασκάλοι να τους μιλάμε για να καταλαβαίνουν. Γιατί όταν πήγαμε εκεί τα παιδιά μας ήξεραν από σπίτι.

E: γνώριζαν τα ελληνικά στο παιδικό;

Σ15: ήξεραν, γιατί είχαμε πολλούς οικογενειακούς φίλους έλληνες που ερχόντουσαν και μιλούσαμε και αναγκάστηκαν τα παιδιά να μάθουν πριν πάνε στο νηπιαγωγείο. Ερχόταν κόσμος στο σπίτι και μιλούσαμε ελληνικά με τα παιδιά τους, δεν μπορούσαν τη δικιά μας τη γλώσσα. Έτσι με τα παιδιά αποκτήσαν έτσι τη γλώσσα ότι πρέπει να καταλαβαίνομαστε. Όταν πήγαν παιδικό έλεγε ο δάσκαλος έχουν πείρα από ελληνικά. Γιατί τα άλλα τα παιδάκια

δεν ήξεραν καθόλου. Θυμάμαι η κόρη μου έλεγε στις φιλενάδες της, αυτό λέγεται γάλα δεν είναι σουτ που έλεγαν στη τούρκικη γλώσσα, θα το πείτε έτσι.

E: βοηθούσε τα άλλα παιδάκια;

Σ15: ναι, βοηθούσε τα άλλα παιδάκια. Ήξερε λίγη γλώσσα και μιλούσε λίγο σπαστά.

E: λογικό είναι.

Σ15: και μετά πήγε και ο γιος μου έτσι. Όταν πήγε ήταν 3,5 χρονών είχε καθαριστεί από τα πάντα. Και πάλι ο γιος μου ήξερε επειδή η αδερφή του πήγαινε σχολείο

E: μαθαίνει από την αδερφή του

Σ15: ναι, έλεγε τι σημαίνει αυτό και αυτή του εξηγούσε

E: ποια θεωρείτε ότι ήταν τα θετικά στο ότι τα παιδιά πήγαν νηπιαγωγείο;

Σ15: για εμένα ο μικρός μου ήταν πολύ άτακτος. Δεν μπορούσε να μείνει στο σπίτι και να μη κάνει αταξίες. Όταν πήγε όμως νηπιαγωγείο άρχισε να μοιράζει, να μπορεί να σέβεται. Εντωμεταξύ στο σπίτι έκανε η γιαγιά τα πάντα και το παιδί ήταν θαρραλέο, δε μπορούσε να τα μεταχειριστούμε με τίποτα, αλλά όταν πήγε νηπιαγωγείο έμαθε να συμπεριφέρεται.

E: είχε να κάνει και με άλλα παιδάκια ήταν η νηπιαγωγός εκεί που δεν ήταν οικείο πρόσωπο να έχει θάρρος

Σ15: και εκεί είδα ότι ο γιος μου απέκτησε κάτι. Ότι πρέπει να σταματήσει να μη κάνει αταξίες. Παιδί ήτανε, εντάξει λογικό είναι, αλλά έκανε παραπάνω πράγματα απο ένα φυσιολογικό παιδί. Ο δικός μου ήταν τρελός να πω την αλήθεια

E: ζωνρούλης

Σ15: έβγαζε το ψυγείο και έμπαινε μέσα στο ψυγείο. Έβγαζε τις ντουλάπες και έμπαινε μέσα, κρυφτό έπαιζε

E: πω πω

Σ15: όταν πήγε νηπιαγωγείο σταμάτησε. Σπίτι είχαμε θάρρος. Ήταν οι γιαγιάδες μη το πειράζεις το παιδί, μη το κάνεις

E: ότι θέλουν τα παιδιά ήταν

Σ15: ναι, μάλωνα εγώ πήγαινε στη γιαγιά.

E: κατάλαβα και εμένα ο αδερφός μου ήταν έτσι. Άμα μάλωνα η μαμά έτρεχε στο παππού.

Σ15: ναι, εννοείται

E: αν έπρεπε να δώσετε μια συμβουλή στο νηπιαγωγό για τα παιδιά σας, ποια θα ήταν αυτή;

Σ15: να του μάθει ότι είναι απαραίτητο. Να του μάθει με αγαπημένη γλώσσα ότι αυτό πρέπει να κάνει.

E: αργότερα δημοτικό πως επιλέξατε;

Σ15: εγώ ήθελα να πάει στο χριστιανικό αλλά ο σύζυγος δεν ήθελε και τα στείλαμε μειονοτικό. Αλλά όταν ήταν να πάει ξένες γλώσσες τον πήγαινα Ξάνθη για να μάθει ελληνικά καλύτερα και ξένη γλώσσα έπρεπε να μάθει ελληνικά και δε τα πήγα στα δικά μας στη τούρκικη με αγγλική, τα πήγα ελληνική με αγγλική. Εκεί τα παιδιά ζορίστηκαν, ζορίστηκαν πάρα πολύ αλλά ήθελα να μάθει. Να μη τα μεταφράσει από τα τούρκικα αγγλικά, ήθελα να το κάνει όπως είναι στα ελληνικά. Γιατί όσο ζούμε εδώ στην Ελλάδα, αν δεν φύγουν εξωτερικό πρέπει να ξέρουν ελληνικά. Να μη το σκέφτονται, δηλαδή να έπρεπε να μεταφράσει στη τούρκικη και μετά στην ελληνική είναι πολύ δύσκολο.

E: είναι

Σ15: είναι δύσκολο αυτό για εμάς, αλλά εγώ που ήξερα σαν ελληνική γλώσσα, τα μετέφραζα σαν ελληνική δε το μετέφραζα στη τούρκικη. Τα παιδιά μου ήταν αλλιώς εδώ. Δε μπορούσα να αποφασίσω εγώ είχα και το σύζυγο έπρεπε μαζί γιατί δεν ήταν μόνο δικά μου.

E: ποια ήταν τα θετικά και τα αρνητικά αυτής της επιλογής;

Σ15: όταν πήγα στο μειονοτικό δε μιλούσαν την ελληνική γλώσσα, μόνο με το δάσκαλο μπορούσαν να μιλήσουνε. Πιο πολύ μιλούσαν τη τούρκικη τη δικιά μας γλώσσα, αλλά όσο πήγαιναν στο μειονοτικό αυτά που ήξερα από τη νηπιαγωγείο την ελληνική, είχαν ξεχάσει λίγο. Κάποια πράγματα είχαν ξεφύγει από τα κεφάλια τους. Όταν άρχισαν σε ελληνικό γυμνάσιο άρχισαν να μεταφέρουν τα πράγματα που είχαν ξεχάσει σίγα σιγά

E: άρα συνεχίσατε σε ελληνικό γυμνάσιο.

Σ15: ναι, δεν ήθελα άλλο είπα να σταματήσουν εκεί

E: εκεί πως ήταν τα πράγματα;

Σ15: ζορίστηκαν, ζορίστηκαν πολύ, γιατί άλλο είναι να τα μεταφράσεις στα ελληνικά μετά στα τούρκικα και μετά να εξηγήσεις στο δάσκαλο. Πρέπει να το καταλαβαίνει αυτό που διαβάζεις. Εγώ πρέπει να το καταλάβω στα τούρκικα και μετά να μπορέσω να το εξηγήσω και στα ελληνικά. Αλλάζει η γλώσσα και είναι πολύ δύσκολο για εμάς.

E: χρειάστηκα περισσότερη βοήθεια στα μαθήματα;

Σ15: ναι, βοηθήσαμε και εμείς αλλά μέχρι ένα σημείο. Δε μπορούσαμε πάρα πολύ, μερικά πράγματα μπορεί να μη ξέραμε, μπορεί να μην ήμασταν και σίγουροι.

E: πήρατε δάσκαλο

Σ15: στο λύκειο μόνο

E: αντιμετώπισατε εσείς ποτέ κάποια δυσκολία;

Σ15: εμείς όχι, ήταν καλά μας έλεγαν είναι ήσυχα, μας έλεγαν προσπαθούν και ρωτούσαμε αν κάνουν τίποτα κακό, αλλά έλεγαν ότι είναι καλά παιδιά και προσπαθούν.

E: τα παιδιά σας τώρα ξέρουν και Πομάκικα και τούρκικα;

Σ15: όχι τα Πομάκικα δε τους τα έχω μάθει. Ξέρουν μόνο τούρκικα και ελληνικά άπογα καλύτερα από εμένα μιλάνε

E: και εσείς μιλάτε καλά ελληνικά. Τα παιδιά σας όταν πήγαν στο λύκειο είχαν στόχους;

Σ15: είχανε. Ο γιός μου από 5 χρονών και η κόρη μου από 11 χρονών πήγαιναν take won do συμμετείχαν σε πολλά με έλληνες και μας βοήθησαν πολύ. Όταν ήταν 15 η κόρη μου πήγε να μπει στην εθνική ομάδα

E: αλήθεια;

Σ15: ναι, και 3 χρόνια ήταν στην εθνική ομάδα.

E: τι ήθελαν να κάνουν

Σ15: η δικιά μου ήθελε να μπει στην εθνική

E: και τα κατάφερε

Σ15: τα κατάφερε. Ήθελε να αγωνιστεί στο εξωτερικό, πήγε Πορτογαλία, Γερμανία, Ισραήλ, Ρωσία πήγε.

E: περήφανη μάμα

Σ15: ναι! Και ο γιος μου ήθελε να κάνει, αλλά αυτός δε συνέχισε ήθελε μόνο αυτοάμυνα.

E: σπούδασαν κάτι;

Σ15: η κόρη μου στη αρχή ήθελε να πάει αστυνομικοί, αλλά επειδή δε μπορούσε να αφήσει την εθνική δε μπορούσε. Πήγε οικονομικά ΤΕΙ καβάλας διοίκηση επιχειρήσεων, λέει να έχω να σπουδάσω κάτι μαμά να έχω κάτι στο χέρι γιατί στο μέλλον δε ξέρεις. Μετά βγήκαν προκηρύξεις για συνοριοφύλακες και μπήκε εκεί και υπηρετεί στο Διδυμότειχο. Τελείωσε και το πανεπιστήμιο, δούλεψε 5 χρόνια στη τράπεζα και μετά μπήκε εκεί.

E: ότι είχε στόχο το κατάφερε. Ο γιος σας;

Σ15: σπουδάζει μηχανολόγος ηλεκτρολόγος.

E: δύσκολη σχολή

Σ15: ναι, τώρα δουλεύει με το μπαμπά να βγάλει χαρτζιλίκι. Τώρα θέλει και αστυφυλάκων να μπει

E: θα το κυνηγήσει και αυτό

Σ15: ναι, μόλις τελειώσει. Ότι ήθελαν το έκαναν

E: υπήρχε και η δική σας βοήθεια σε όλο αυτό

Σ15: εννοείται πάντα πίσω τους

E: έτσι είναι

Σ15: στην αρχή μας έλεγαν πως μπήκατε στην εθνική ομάδα. Όπως μπήκαν όλοι. Αν συμπεριφέρεσαι εσύ όμορφα, όμορφα σου συμπεριφέρονται και οι άλλοι εγώ αυτό έχω καταλάβει και αυτό λέω στα παιδιά μου

E: έτσι. Ποιες είναι οι βασικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μειονοτικοί μαθητές;

Σ15: εγώ νομίζω δε ξέρουν τη γλώσσα καλά. Δεν έχουν μάθει καλά τη γλώσσα και δυσκολεύονται και για αυτό φταίνει οι γονείς.

E: τα δικά σας συνηθέστερα προβλήματα ως γονείς

Σ15: πιο πολύ από τους άλλους γονείς, δηλαδή πάμε εμείς δημοτικό γυμνάσιο και λέμε στους δασκάλους να μας πουν για τα παιδιά μας γιατί εκείνοι ξέρουν καλύτερα. Οι άλλοι γονείς δε πηγαίνουν λένε ο δάσκαλος πρέπει να τους πάρει

E: κατάλαβα. Κάτι ακόμη που θα ήθελα να μου πείτε είναι αν θα θέλετε να δώσετε μια συμβουλή στους εκπαιδευτικούς

Σ15: εγώ θα ήθελα να ασχολούνται με τα παιδιά, να σου ποιοι πάνε καλύτερα ποιοι δε πάνε και να το λένε στους γονείς τους.

E: να δίνουν προσοχή

Σ15: ναι, προσοχή και να λένε αυτό το παιδί μπορεί να προχωρήσει έχει μέλλον, αυτό δυσκολεύετε και αυτό πολύ αργά θα προχωρήσει. Άμα δε μου λέει ο δάσκαλος εγώ που να ξέρω. Εγώ έλεγα στο δάσκαλο ότι είναι να μου το πείτε να δω τι μπορώ να κάνω.

E: καταλαβαίνω. Έχετε βιώσει ποτέ από το δάσκαλο αδιαφορία;

Σ15: στο ελληνικό όχι, αλλά στο μειονοτικό είχαμε έναν που δεν ασχολιόταν καθόλου με τα παιδιά και μαζέψαμε υπογραφές και τον διώξαμε

E: δε τους έκανε μάθημα;

Σ15: όχι τίποτα. Έμπαινε μέσα, έγραφε στο πίνακα κάτι και έλεγε διαβάστε αυτό τέλος

E: ούτε τούρκικα, ούτε ελληνικά;

Σ15: τούρκικα ήταν άλλος τους έκανε. Ελληνικά δεν έκανε.